

Tartalom

TEOLÓGIA

VARGA ISTVÁN Ünnepi gondolatok a tanévkezdéskor	7
GÁRDONYI MÁTÉ Az egyháztörténeti kutatások szerepe a magyar katolikusok közelmúltjának értékelésében.....	12
KUMINETZ GÉZA A háború és béke fogalma a keresztény bölcseletben	22
BIRHER NÁNDOR A mesterséges intelligencia mítosza, mint a nyugati vallásosság aktuális szellemi kihívása.....	35
ARADI LÁSZLÓ A liturgikus katekézis fogalma és helye az Egyház életében	40
TÓTH GÁBOR NORBERT Egy megoldási kísérlet a pornográfia hatásainak kivédésére	48
MIHALOVICS ÁRPÁD – COWDEROY NATÁLIA Analyse narrative et structurale de la parabole biblique du fils prodigue (Luc 15:1-32).....	81
KARÁDI ZSOLT Francis Jammes, le poète catholique	97
PÁSKA CSABA Emberré válás?	105
SZOCIÁLIS MUNKA	
KIS BRIGITTA Ifjúságnevelés értékközvetítéssel Pure Program.....	122
LÁDONYI ZSUZSANNA Közösségi szintű megküzdés migrációs térben, avagy a nyugati diaszpóra-egyház szerepe, szervezeti életének hatása a lelki egészségre.....	128
KALOCSAI ADRIENN – LEVELEKI MAGDOLNA Somló térség társadalmi-gazdasági helyzete és a Vöröskereszt közösség-rehabilitációs tevékenysége	141
ALBERT JÓZSEF 100 szociális innováció Finnországból. „Innovációk” az egykamaras parlamenttől a nordic walkingig	166

XVIII. évfolyam, 2017. I-II. szám

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola folyóirata

STUDIA WESPRIMIENSIA

Studia Wesprimiensa

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola folyóirata

XVIII. évfolyam, 2017. I-II. szám

Veszprém várának látképe, metszet 1613-ból

A Veszprémi Boldog Gizella Szeminárium növendékei

Studia Wesprimiensa

TANULMÁNYOK
A TEOLÓGIA ÉS A SZOCIÁLIS MUNKA
TERÜLETEIRŐL

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola
folyóirata

XVIII. évfolyam, 2017. I-II. szám

ISSN 1585-5754

Tanulmányok a teológia és a szociális munka területeiről

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola folyóirata

Megjelenik 2000-től évente egy alkalommal

Felelős kiadó:

Varga István rektor

Rovatszerkesztők:

Teológia: *Birher Nándor*

Szociális munka: *Albert József*

Szerkesztőbizottság:

Birher Nándor, Albert József, Bálint Bánk, Trosits András

Cím:

8200 Veszprém, Jutasi út 18/2.

Tel.: 88/542-700; Fax: 88/542-726

Címlapkép:

Boldog Gizella Szeminárium, kápolna

Készült a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola megbízásából

az OOK-Press Nyomdában

8200 Veszprém, Pápai út 37/A

Tel.: 88/425-260

www.ookpress.hu

Tartalom

TEOLÓGIA

VARGA ISTVÁN Ünnepi gondolatok a tanévkezdéskor	7
GÁRDONYI MÁTÉ Az egyháztörténeti kutatások szerepe a magyar katolikusok közelmúltjának értékelésében.....	12
KUMINETZ GÉZA A háború és béke fogalma a keresztény bölcseletben	22
BIRHER NÁNDOR A mesterséges intelligencia mítosza, mint a nyugati vallásosság aktuális szellemi kihívása.....	35
ARADI LÁSZLÓ A liturgikus katekézis fogalma és helye az Egyház életében	40
TÓTH GÁBOR NORBERT Egy megoldási kísérlet a pornográfia hatásainak kivédésére	48
MIHALOVICS ÁRPÁD – COWDEROY NATÁLIA Analyse narrative et structurale de la parabole biblique du fils prodigue (Luc 15:1-32).....	81
KARÁDI ZSOLT Francis Jammes, le poète catholique	97
PÁSKA CSABA Emberre válás?	105

SZOCIÁLIS MUNKA

KIS BRIGITTA Ifjúságnevelés értékközvetítéssel Pure Program.....	122
LÁDONYI ZSUZSANNA Közösségi szintű megküzdés migrációs térben, avagy a nyugati diaszpóra-egyház szerepe, szervezeti életének hatása a lelki egészségre.....	128
KALOCSAI ADRIENN – LEVELEKI MAGDOLNA Somló térség társadalmi-gazdasági helyzete és a Vöröskereszt közösség-rehabilitációs tevékenysége.....	141
ALBERT JÓZSEF 100 szociális innováció Finnországból. „Finnovációk” az egykamaras parlamenttől a nordic walkingig	166

TEOLÓGIA

VARGA ISTVÁN

Ünnepi gondolatok a tanévkezdéskor

Tanévnyitó 2017. szeptember 11.

Excellenciás és Főtisztelendő Érsek Úr!

Tisztelt Dékán Úr!

Tisztelt Alpolgármester Úr!

Főtisztelendő Tanár Atyák, Tisztelt Tanárnők, Tisztelt Tanár Urak, Tisztelt Oktatók!

Kedves Hallgatók, Kedves Vendégeink!

Tíz nappal ezelőtt ünnepléstől volt hangos a magyar felsőoktatás. Az első magyar egyetem alapításának 650. évfordulójára gyűltek össze Pécsen. Az ünneplésből mindenki kivette a részét, elsősorban az intézmény, a kormány, a város, a püspökség. Bottari apostoli nuncius felolvasta Ferenc pápa ünnepi üdvözlő sorait. A hagyománynak megfelelően Bódis József pécsi rektor, aki a Magyar Rektori Konferencia elnöke, és akinek a vendégszeretetét többször is megtapasztaltuk, megtartotta ünnepi beszédét, és megnyitotta a 2017-18-as tanévet. A rektor ünnepi beszédéből egy mondatot szeretnék idézni. „A Pécsi Egyetem, tudás mellett erkölcsi alapot is ad hallgatóinak.”

Olyan sokat hallottunk a tudásalapú társadalom víziójáról, de mindenki érzi és látja, ez kevés, kell az erkölcsi alapú társadalom. Örültem, mikor egyik tanévnyitó ünnepi beszédben hallottam, a középkorban magisternek nevezték a tanárt. A mester kitüntetett elnevezéséhez három dologra volt szükség: tudás, erkölcsi tartás és tanítványok.

Ma van 16 éve annak, hogy New-York-ban a Világkereskedelmi Központ két felhőkarcolójában, az erkölcsnélküliségben ezrek élete esett áldozatul, és anyagi javaik milliói semmisültek meg. A technika fejlettebb világot teremtett, de nem adott jobb életminőséget. Azért vagyunk itt mindannyian, hogy embe-
ribb világot teremtsünk.

Hogyan tudunk erkölcsileg jobb világot teremteni?

Mi szükséges hozzá?

Kik mutatnak utat?

Hol van a biztos pont, amire támaszkodhatunk, vagy amiben megkapaszkodhatunk?

Nyáron kezembe került Carlo Martini, volt milánói érsek egyik kis köny-

ve. A bíboros úr nyugdíjas éveit Jeruzsálemben töltötte, ezért a könyv címe *Conversazioni notturne a Gerusalemme sul rischio della fede*. Egyik kérdésre fiatal korának élményével válaszolt. Mint fiatal szerette a hegyi túrákat, és kiváló alpinista volt. A hegyi sportnak alapszabálya, nagyon meredek sziklán csak úgy tud túljutni az alpinista, ha három biztos pontja van a kapaszkodáshoz, egy vagy kettő nem elég. A keresztény élethez három biztos pont szükséges.

A múlt században sokan foglalkoztak az első századok keresztényeinek életével. Több mű romantikus képet állított elénk. Egy francia teológus, Hamman *La vie quotidienne des premiers chretiens* című könyvében a dokumentumok alapján realisabb, hétköznapiabb kép rajzolódik ki. Kik és hogyan terjesztették az evangéliumot? Milyen problémákkal kellett megbirkózniuk családi és magánéletükben azoknak, akik keresztények lettek? Miben jutott kifejezésre testvéri szellemük és lelkületük? Milyenek voltak istentiszteleteik? A Martini bíboros által említett három pontot így foglalnám össze: **martyria, diakonia, leiturgia.**

A martyria

Elsősorban a hit megvallását jelenti. Szent Iréneusz a II. század végén az apostoli igehirdetés feltárásában közli a presbiterek által átszabályozott hit-szabály szövegét. Elsősorban azt hagyták meg, hogy emlékezzünk: elnyertük a keresztséget a bűnök bocsánatára Istennek, az Atyának nevében és Jézus Krisztusnak, Isten Fiának nevében, aki megtestesült, meghalt és feltámadt Isten Szent Lelkének nevében. Emlékezzünk arra, hogy ez a keresztség az örök élet pecsétje, és újjászületés az Istenben. Úgyhogy már nem halandó emberek vagyunk, hanem az örök Isten fiai lettünk.

Iréneusz az *Eretnekségek ellen* könyvének elején emlékeztet e hitnek alapvető igazságaira. Majd hozzáfűzi: ilyen hitet, ilyen tanítást kapott az egyház, és jóllehet szét van szórva az egész földkerekségen, buzgón őrzi, mint egy házat, amelyben lakik. Ugyanazzal a hittel hisz mindenütt ezekben az igazságokban.

A keresztény hit megvallása áldozattal jár. Ha valaki kereszténynek vallja magát, kiszolgáltatja magát előkelő társaság megvetésének, és konfliktusba keveredik környezetével. Nem elég csupán elvontan tekinteni a helyzetet, belülről át kell élni. A keresztény szerzők előszeretettel nyúlnak a sportból vagy a katonai életből vett hasonlatokhoz, hogy tudatosítsák, a keresztény élet is harc.

Ha a katekumen, hittanuló mindent mérlegelt, és döntött, tudta, hogy döntése visszavonhatatlan. Olyan ez, mint a katonai hűségeskü, amely életre, halálra szól. Az egyház színe előtt megvallotta hitét, tudnia kellett, meg kell valania hitét a hatalom és a bíróság előtt is.

Diakonia

Cornelius pápa idején a római egyház ezerötszáz özvegyet és rászorulókat táplált. Ennek a tekintélyes számnak legnagyobb részét szegények tették ki. Ami Rómára igaz volt, igaz volt az összes közösségre is. Mindegyiknek megvoltak a maga szegényei. Ez a helyzet olyan társadalom gazdasági körülményeit tükrözi vissza, amelyben szembeszökő egyenlőtlenségek uralkodtak. A társadalmi helyzet legsúlyosabban a betegeket, a nyomorékokat, a munkanélkülieket, a már munkaképtelen idős embereket érintette. Rossz termés, háború vagy szerencsétlenség idején ez a lista csak szaporodott.

Ezzel az emberi szenvedéssel arányban az egyház azt igényli, hogy olyan püspököt válasszanak, aki szereti a szegényt. A Didaskália ajánlja: „gondolj a szegényekre, fogd kézen őket, teremts nekik megélhetést.” Az anyakönyvekben volt feljegyezve a segélyezettek névsora. Egy ókeresztény irat még az V. században is megköveteli a diakónusoktól, hogy „keressék fel a vendégfogadókat, és nézzen utána, vajon nem tartózkodik-e ott nyomorék vagy szegény, vagy nem találkozik-e ott egy elhagyott beteggel.” A gondoskodás mindenkinek az ügye, a testvérek nem pihenhetnek passzívan a felebaráti szeretet szolgálatában.

A diakonisszák vagy az özvegyek Keleten különösen a szegény és beteg aszszonyokat gondozták. A *Traditio apostolica*-ból tudjuk, hogy a keresztségre jelentkezőknek a vizsgáló ilyen kérdéseket tett fel: „Tisztelték-e az özvegyeket, látogatták-e a betegeket, gyakorolták-e a jócselekedeteket?” Konkrét felebaráti szeretetről van szó, amely annál inkább kötelező volt, mert akkortájt nem voltak kórházak. Az orvosok csak a gazdagok számára voltak fenntartva. A diakónus sok esetben igyekezett olyan családot vagy egyént találni, aki hajlandó volt befogadni és ápolni magányos beteget. Mennyire nagy szükség volt erre! Rómában ugyanis a szenvedő vagy nyomorék rabszolgákat gyakran kitették a Tiberis szigetére, és Aesculapius isten gondjaira bízta. A kitett rabszolgák száma olyan nagyra nőtt, hogy Claudius császár arra kötelezte a rabszolgatartókat, hogy ápolják a rabszolgákat. Az urat, aki azért ölné meg rabszolgáját, hogy ne kelljen ápolnia, emberölésért állítsák bíróság elé. Ez a törvény sok mindent elárul arról, milyen embertelenek voltak a római erkölcsök egy olyan korban, amikor a civilizáció a legfényesebben ragyogott.

Az üldözés még jobban erősítette a keresztények közötti összetartozást. A legmegindítóbb beszámoló a 18 éves Origenészről szól. A 203-as üldözés idején szó szerint a vértanúk szolgálatára szenteli magát.

„Nemcsak akkor volt velük, amikor börtönben voltak, és amíg a végső ítéletet ki nem mondták felettük, hanem ezután is velük maradt. Amikor a szent vértanúkat a kivégzésre vezették, a legnagyobb merészséget tanúsítva, és veszélynek téve ki magát olyannyira, hogy odalépett, és igen vakmerő módon csókkal köszöntötte a vértanúkat.”

A liturgia

Alexandriai Szent Kelemen írja: „a keresztény ember egész élete szakadatlan ünnepnap.” A hívő napjait családja, munkája, közössége között osztja meg. Egy és ugyanazon helyre gyűlnek össze, egy „parocchiát” alkotnak. Ezt a szót egyházközséggel fordítjuk, igazából azokat jelenti, akik idegenként tartózkodnak ezen a világon, múltékony létünk tudatában. A keresztény ember – a napnak, a hétnek, az évnek – ritmusát a hit szabja meg. A nap: munka, imádság, szórakozás.

A császári Róma „falusi időben” ébredt, hajnalban. A gazdagok és szegények igyekeztek kihasználni maximálisan a nappali világosságot, hiszen olyan korban éltek, amikor a villany még nem zavarta a természet ritmusát.

A nappal és éjszaka beköszöntésekor a keresztény imába merül. Két fontos időpont ez, amikor a keresztény elcsendesedik, gondolkodik az Írás felett, vagy elimádkozik egy zsoltárt. Tertullianusz azt tanácsolja, hogy az imádkozó reggel, az új napot megnyitó első imádságra térdeljen le imádása és Isten előtti leborulása jeléül. Origenész azt tanácsolja a keresztényeknek, hogy ha lehetséges, tartsanak fenn egy helyet házukban az imádság számára. A Didakhé szerint a keresztények naponta háromszor imádkoznak, és a hívő ajkáról az az ima fakadt, amelyet Krisztus bízott ránk: a *Miatyánk*. A keresztények állva, felemelt kézzel, nyitott tenyérrel szoktak imádkozni. Ez a sumér világból eredő testtartás tűnt a legalkalmasabbnak arra, hogy a lélek a test által kifejezze a napnak és az időnek ritmusát megszabó imádság mozgását és Isten utáni vágyakozását. A szüntelen imádság azt jelentette a keresztény ember számára, hogy követte a meghatározott órákban az imákat, amelyek – a személyes és közösségi imát összhangba hozva – szentelik meg az időt.

A nehézségekben hogyan mutatkozott meg ez a szeretet?

A II. század közepén az üldözések elpártolásokat okoztak. A hitehagyottak visszatérése kényes lelkiismereti kérdést jelentett, amely még élesebben vetődik fel a Décius-féle üldözéskor, amely valóságos összeomlást vont maga után. Kétféle vélemény alakult ki az egyházban. A szigorúbb vélekedés terjedt el, nevezetesen, hogy a hitehagyókat nem szabad visszavenni. Ezzel ellentétes véleményt fogalmazott meg a Lyoni-levél: „Nem dicsekedtek az elbukottakkal szemben hanem, amiben bővelkedtek, abban a jobban rászorulóknak segítségére siettek.”

Mértékletesség és emberség áll itt szemben az afrikai vértanúk hajlíthatatlanságával. Az evangéliumi szellemben megírt üzenet Krisztus és az első vértanú, Szent István diakónus megbocsátását visszhangozza, és alázatosan beismeri, hogy egyedül Jézus az igazi hűségese vértanú.

Kedves Hallgatók!

Minden tanévkezdéskor röviden összefoglaltam egy gondolattal vagy közmondással, mi adjon erkölcsi tartást, Bódis rektor úr szavaira hivatkozva, „mi ad erkölcsi alapot a hallgatóknak.”

A szeminaristákat latin közmondással kérem: *Nihil Christo dedisti si totum cor illi non dedisti.*

A hittanár hallgatóknak Gárdonyi Géza karádi búcsúszavait ajánlom: „Ha belépsz az iskolába legyen arcodon Jézus jámborsága.”

A szociális munkás hallgatókat Ciprianus, Karthago nagy püspökének levelével buzdítom, aki a Décius-féle üldözés idején a következő szavakkal bátorítja a presbitereket és diakónusokat: „A betegeket, az özvegyeket és a szegényeket lelkiismeretesen gondozzátok. A rászorulóknak osszátok szét személyes vagyonomat, melyet Rogancius presbiter társamnál hagytam.”

Ezekkel a gondolatokkal megnyitom a 2017/18-as tanévet.

GÁRDONYI MÁTÉ

Az egyháztörténeti kutatások szerepe a magyar katolikusok közelmúltjának értékelésében

1985 egyik tavaszi vasárnapján, a szentmiséken a Püspöki Kar körlevelét olvasták fel a magyarországi katolikus templomokban, melyből a hívek „házánk felszabadulásának 40. évfordulója” alkalmából megtudhatták, hogy a főpásztorok szerint az egyház és az állam kapcsolatában „a kezdeti időszakban sokféle nehézséget, meg nem értést, akadályt kellett leküzdeni. És mert a társadalom építése is emberi mű, szocialista társadalmunk sem volt mentes az emberi tévedésektől, hibáktól”. Ám szerencsére „a négy évtized tapasztalata megmutatta, hogy kölcsönös jóakarattal és a kölcsönös előnyök figyelembevételével a problémák konstruktív módon rendezhetők. Így történhetett meg, hogy a kezdeti gyanakvás és szembenállás feloldódott, kialakult az építő együttműködés légköre”. A magyar püspökök azt is örömmel nyugtázták, hogy „1964-ben a Magyar Népköztársaság és a Vatikán közt létrejött az első részleges megállapodás, amely a további kibontakozás stabil alapját képezte”, s hogy az eredményesség jeleként „a Szentszék megemlékezett a két évtizede épülő kapcsolatokról, azt magasra értékelve kifejezte reményességét a továbbfejlődést illetően”.¹

A közelmúltnak és a jelennek ez az értékelése azonban nem állta ki az idő próbáját, mert már négy év múlva – a rendszerváltás lehetőségével élve, állami cenzúrától mentesen – a Püspöki Kar az egyházi és társadalmi élet megújításáról szóló nyilatkozatában gyökeresen más képet festett az egyház előző négy és fél évtizedéről. 1945-ben – olvashatjuk – „olyan rendszer jött létre, amely a válás ellen fordult és annak elhalását adminisztratív eszközökkel is siettetni akarta... Sok hitéhez hű, hivatását végző szerzetes, pap és főpap meghurcolást és bebörtönzést szenvedett, koncepciók perек áldozata lett. Krisztushoz hű keresztények kerültek pusztán hitük megvallása miatt hátrányos helyzetbe”. A püspökök megvallották, hogy „mindezek a tények félelemmel, olykor indokolatlan félelemmel töltötték el az egyházi vezetőket és híveket”, s ezért külön tisztelettel tekintenek azokra, akik „állhatatosak maradtak és szenvedést vállaltak”. Köszö-

1 A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele házánk felszabadulásának 40. évfordulójára. Budapest, 1985. március 12. (felolvasva: 1985. március 24.) Szövegét közli Havasi Gyula: A magyar katolikusok szenvedései (1944-1989). Budapest, 1990. 204-206.

netet mondtak a papoknak, akik „nagy kockázatot vállalva minden nehézség ellenére teljesítették küldetésüket”, a szerzeteseknek, akik „szétszórtságban és zaklatások között is hűségesek maradtak hivatásukhoz”, és a szülőknek, akik „hátrányos megkülönböztetés árán is gondoskodtak gyermekeik vallásos neveléséről”. A főpapok egyúttal kinyilvánították, hogy „a történelmi múlt tárgyi-állományának feltárása, a tények rögzítése igen fontos feladat”².

Ez volt az a kiindulópont, ahonnan az egyházi közelmúlt történeti igényű feltárása a levéltári források kutathatóvá tétele és a korszak tanúinak megszólaltatása révén elindult. Az 1990-es években ennek a munkának II. János Pál pápa megnyilatkozásai is ösztönzést adtak: a 2000. év nagy jubileumára készülve a helyi egyházak felszólítást kaptak arra, hogy „a szükséges dokumentáció összegyűjtésével őrizzék meg vértanúik emlékét”,³ ami Magyarországon is előmozdította olyan keresztények kanonizációs eljárásának folytatását vagy megindítását, akiknek mártíriumát a hívek közössége, egyházmegyéjük papsága vagy szerzetesrendjük megőrizte emlékezetében. De ugyanez a pápa szólt az egyház történetéhez hozzátartozó elbukásokról és „ellen-tanúságokról” is, amelyeket szintén mérlegelni kell „az emlékezet megtisztítása” jegyében.⁴ Majd a Nemzetközi Teológiai Bizottság – Joseph Ratzinger bíboros elnökletével – tisztázta, hogy a teológiai kontextusban értelmezett „emlékezet megtisztítása” bizonyos értelemben több mint a múltfeltárás, a múlttal való szembenézés; benne van ugyanis a bűnbánat és a kiengesztelődés aktusa, valamint a jövő előkészítése: „a múlt feltárásának folyamata azért szükséges, mert a múlt eseményei tovább hatnak a jelenben, és a ma kísértéseiként folytatódnak”⁵.

A magyarországi múltfeltárás a 2000-es évek elején – főként a püspököket és papokat érintő ügyek keltette turbulenciák hatására⁶ – polarizáló-

2 Az egyházi és társadalmi élet megújítása. A Püspöki Kar nyilatkozata. Közölve: Veszprémi Egyházmegyei Hatóság körirata, 1989/ V. 39-41. (2500-19/1989.) – Az állásfoglalást 1989. július 4-én adták ki; előzőleg, június 16-án került sor Nagy Imre és társai újratemetésére, június 26-án pedig Németh Miklós kormánya döntött az Állami Egyházügyi Hivatal jogutód nélküli megszüntetéséről.

3 Tertio Millennio Adveniente. II. János Pál pápa „A harmadik évezred közeledtével” kezdetű apostoli levele. 1994. november 10. 37. fejt. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=80>

4 Incarnationis Mysterium. II. János Pál pápa a 2000. év Nagy Jubileumát meghirdető bullája. 1998. november 29. 11. fejt. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=66>

5 Emlékezet és kiengesztelődés. Az Egyház és a múlt bűnei. Nemzetközi Teológiai Bizottság, 2000. március 7. Bevezetés. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=132>

6 2001-ben jelent meg Kiszely Gábor: Állambiztonság (1956-1990) című könyve, melynek egyik fejezete („Isten dicsőségére” – Ügynökhálózat a római katolikus egyházban) először foglalkozott részletesebben a kérdéskörrel, főként a beszervezett egyházi személyek II. Vatikáni Zsinat alatti tevékenységével. 2005 februárjában került nyilvánosságra a „Szakértő

dott, úgyhogy a katolikus egyház kommunizmus alatti történetét a szélesebb közvélemény – a sajtótermékek világnézeti orientációjától nem függetlenül – vagy az „üldözött egyház” vagy a „kollaboráns egyház” értelmezési keretében ismerhette meg. Az egyik pólust az a vélemény képezte, amely szerint az állambiztonság hálójába került kisszámú pap által az egyháznak okozott kár minimális volt, s a kommunista rezsim egész időszaka az egyházüldözés korát jelentette;⁷ a másikat pedig az, hogy a papság kevés kivétellel kollaboráns lett, és a hivatalos egyházszervezet a pártállam „társutasává” vált.⁸ Ez a vita, bár sok

'90" néven emlegetett ügynöklista, amely mintegy 50 egyházi személy nevét is tartalmazta. Ugyancsak 2005 februárjában Adriányi Gábor egyháztörténész professzor – egyébként a Vigilia folyóiratnak az „Írástudók felelősségét” firtató körkérdésére írott – sorai váltottak ki heves reakciókat: „Szóljunk inkább az egyháziakról, teológusokról, papokról, akik így vagy úgy – kényszerítve vagy önként egy jobb helyzet reményében – beálltak a sorba, kiszolgálták a rendszert, sőt testvéreiket is elárulták, ügynökként működtek. A magyar papságnak mintegy 2 %-át alkották. Név szerint, fedőnevükkel együtt jelenleg 64 személy ismert. A szomorú csak az, hogy közülük soha egy sem lépett fel a rendszerváltozás után, hogy gyengességét bevallja és bocsánatot kérjen. Ezt inkább egy elhíresült államvédelmi tiszt tette meg, Farkas Vladimir. Így történhetett meg, hogy a magyar katolikus sajtóban jó néhányukról dicséző cikkek, emlékezések jelennek meg, mintha nem is „Írástudó árulók” lettek volna, hanem az egyház megmentői, dicsőségei.” <http://vigilia.hu/regihonlap/2005/2/korkerdes.htm>

- 7 Adriányi Gábor fentebb idézett álláspontjára reagált a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia akkori titkára, Veres András püspök: „Egyesek a legkevésbélen is kínzások ellenére is ellen tudtak állni és valóban hősként vállaltak mindenféle megpróbáltatást. Mások próbálták elkerülni a konfrontációt a hatalommal, és igyekeztek csendben, feltűnés nélkül teljesíteni lelkipásztori küldetésüket. Akadtak olyanok is, akik elbuktak a lelki és fizikai terror alatt, és esetleg valóban bekerültek azok körébe, akik jelentést adtak szolgálatukról vagy a körülöttük élő személyekről... A papok körében nem volt teljesen ismeretlen, hogy kik voltak azok, akik valami oknál fogva elbuktak ezalatt a teherteretel alatt, és hajlandóak voltak az együttműködésre. nem lehettek sokan, még akkor sem, ha figyelembe vesszük, hogy a korábbi évtizedekben sokkal nagyobb volt a papság és a szerzetesség létszáma, mint manapság.” Ha mindenki elmenekült volna, hogyan maradhatott volna talpon az egyház? Veres András püspök az ügynökkérdésről. 2015. február 17. <http://www.magyarurkurir.hu/hirek/ha-mindenki-elemenekult volna-hogyan-maradhatott volna-talpon-az-egyhazi> – Hasonló narratívát fogalmazott meg Tomka Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés 1945-1990 és ügynökkérdés. Budapest, 2005. – Adriányi professzor értékelése a nyilatkozata körül kialakult vitáról Adriányi Gábor: Egy élet nyomában. Önletrajz. Budapest, 2007. 229-245.
- 8 A legszélsőségesebben Bulányi György fogalmazott: „Egyszer állítottam, hogy a papok 95 százaléka együttműködőnek nevezhető. Természetesen nemcsak a hivatalosan beszervezetekre gondoltam, hanem mindazokra, akik a hierarchia különböző fokain a velük érintkező világi hatalmasságokat kiszolgálták... Egy példa: a falvak legfontosabb embere a pap volt. A hatalomnak biztosítania kellett, hogy prédikációja megfeleljen országos és helyi képviselői igényeinek. A plébánosnak pedig meg kellett nyernie a tanácselnök és a többi hatalmasság jóindulatát. Az egyház érdekében persze.” A történelmi kereszténység igazi arca. Bulányi György piarista szerzetes az egyházi vezetők pártállami kollaborációjáról. Magyar Narancs 2005 (17) március 3. http://magyarnarancs.hu/belpol/a_tortenelmi_keresztenyseg_

fontos szempontot figyelmen kívül hagyott,⁹ felhívta a figyelmet az állambiztonsági szervezet alaposabb megismerésének szükségességére. A magyar egyház vezetése egy kritikus pillanatban, amikor 2006-ban nyilvánosságra kerültek Paskai László bíboros kollaborációjának részletei,¹⁰ a Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány létrehozásával újlag elkötelezte magát a múltfeltárás támogatása mellett, ugyanakkor az alapító okiratban azt is leszögezte, hogy mi az elvárása a történészek munkájával szemben: „A megpróbáltatások során az egyházi személyek funkciójuktól, betöltött hivatali szerepüktől függően különböző módon voltak kitéve támadásoknak. Ezek alapos, konkrét történészi eszközökkel történő föltárása néhány kivételtől eltekintve napjainkig elmaradt. Történetek különböző kísérletek, főként szubjektív megközelítésekben, ezért elengedhetetlen, hogy a XXI. század elején a Magyar Katolikus Egyház hivatalos minőségében is feltárja ezeket az eseményeket, a benne szereplők sorsának alakulását, és az így szóba jöhető dokumentumokat.”¹¹

Mindeközben a történészek tették a dolgukat, azaz feltárták és értelmezték a korszak történeti forrásait, kutatták az események összefüggéseit, szakmai diskurzust folytattak egymással és publikálták kutatási eredményeiket. Alapvető forráskiadványok láttak napvilágot, s ugyancsak alapvető monográfiák születtek a kommunista állam valláspolitikáját végrehajtó szervek működési mechanizmusairól.¹² A friss kutatási eredmények tanulmánykötetekben vál-

igazi_arca_bulanyi_gyorgy_piarista_szerzetes_az_egyhazi_vezetotildek_partallami_kollaboraciojarol-53416

- 9 Gyarmati György, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának korábbi főigazgatója alaposan adatolt tanulmányában jut arra a következtetésre, hogy „a kollaborálók és a meghurcolást is elszenvedő intranzigens hitvallók két szélső – kisebbségi – pólusa között látszik hoppon maradni a múltfeltárás szempontjából a túlnyomó többség”. Gyarmati György: Megfigyelők és megfigyelték – társadalomtörténeti nézőpontból (Miért társadalomtörténet?). Bárka 16 (2008) 6. sz. 67-75. 71.
- 10 Ungváry Krisztián: Mozgástér és kényszerpályák. Ecsetvonások egy egyházfő életrajzához. Élet és Irodalom 50 (2006) 5. sz. 10-11.
- 11 Az alapító okirat preambulumát idézi: Magyar Katolikus Egyház, 1956. A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve 2007. Szerk. Szabó Csaba. Budapest, 2006. 8-9.
- 12 Itt és a következőkben csak példákat hozunk az elmúlt évek terméséből: Köbel Szilvia: „Oszd meg és uralkodj!” Az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945–1989 között. Budapest, 2005. – Kiss Réka - Soós Viktor Attila - Tabajdi Gábor: Hogyan üldözzünk egyházakat? Állambiztonsági tankönyv tartóiszteknek. Budapest, 2012. – A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Intézménytörténeti tanulmányok. Szerk. Cseh Gergő Bendegúz - Okváth Imre. Budapest, 2013. – Kónyáné Kutrucz Katalin - Petrikné Vámos Ida: Ügynöksorsok – Ügynök? Sorsok? A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai. Budapest, 2017.

tak elérhetővé,¹³ megjelentek visszaemlékezések és életút-interjúk,¹⁴ valamint a korszak egészét értékelő-elemző kötetek olyan szerzőktől, akik a maguk bőrén tapasztalták a kommunista egyházpolitika valóságát.¹⁵ A magyar egyház vértanúiról és hitvallóiról – részben a kanonizációs eljárásokban közreműködő szakértők tollából – nemcsak színvonalas ismeretterjesztő művek jelentek meg, hanem a velük kapcsolatos büntetőeljárások jogtörténeti elemzései is.¹⁶ Tekintélyesre duzzadt a Mindszenty-irodalom, s a kutatómunka eredményeként a bíboros kritikai életrajza is megjelent.¹⁷ A magyar állam és a katolikus egyház kapcsolata a Vatikán keleti politikájának összefüggésrendszerébe ágyazottan is értelmezést nyert, amint a II. Vatikáni Zsinat magyar vonatkozásai is.¹⁸ Néhány szerzetesrend kommunizmus alatti története – részben a szerzetesközösség kezdeményezéséből, részben egy-egy felkészült kutatónak köszönhetően – széles forrásbázison és a belső rendi viszonyok ismeretében került feldolgozásra.¹⁹ De a „mennysiségi mutatóknál” sokkal fontosabbnak tűnik az a szemléletbeli változás, ami a korszak kutatóinak közösségét elvezette a kommunista egyházpolitika és az egyes részterületek komplex és strukturált megközelítéséhez.²⁰ A

13 Állam és egyház kapcsolata Kelet-Közép-Európában. Intézmények és módszerek. Szerk. Nagy Mihály Zoltán - Zombori István. Budapest, 2014. – Az egyház társadalmi – A társadalom egyháza. Egyház és társadalom Közép- és Kelet-Európában a 20. században. Szerk. Bánkuti Gábor - Nagy Mihály Zoltán. Pécs, 2015. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis XIII. – Posticum kötetek 3.)

14 Tímár Ágnes: Hívatus és küldetés. Budapest, 2011. – Inkább létezni, mint látszani. Ullmann Péter Ágoston premontrai szerzetes emlékezései. Szerk. Ö. Kovács József - Szabó Csaba. Budapest, 2017. – Átadtok. Istent kereső szerzetesélet a Regina Mundiban. Szerk. Sipos Imre. Miklósi-Érd, 2017.

15 Mócsy Imre: Hagytam magam szeretettni – Beadványom. Budapest, 2008. – Lénárd Ödön: Történelemszemlélet. Budapest, 2008.

16 Kahler Frigyes: Egy papgyilkosság a jogtörténész szemével. Brenner János volt rábakethelyi káplán meggyilkolásának körülményei és az ügy utóélete. Szentgotthárd, 2005.

17 Balogh Margit: Mindszenty József (1892–1975). 2 k. Budapest, 2015.

18 Fejérdy András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat. 1959–1965. Budapest, 2011. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 43.) – Tóth Krisztina: A magyar zsinati atyák levéltári anyagának kutatása. Katolicizmus Magyarországon a II. Vatikáni Zsinat korában. Tanulmányok és inventárium. Szerk. Török József - Tusor Péter - Tóth Krisztina. Budapest, 2015. 329–403. (Collectanea studiorum et textuum tom. I.)

19 Bánkuti Gábor: Jezsuiták a diktatúrában. A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya története 1945-1965. Budapest, 2011. – B. Varga Judit: Kényszer ellenére. Szaléziak és a kommunizmus. Budapest, 2016. – Cúthné Gyóni Eszter: „Nem harcolunk, de nem is búcsúzunk...” A Ciszterci Rend Zirci Apátságának története a második világháború végétől Endrédy Vendel apát haláláig. Budapest, 2017.

20 A módszertani problémákról lásd: Az 1945 utáni magyar katolikus egyháztörténet új meg-

különböző provenienciájú – egyházi, állami egyházügyi és állambiztonsági, hivatalos és privát – források korrekt értelmezése, kontextusba helyezése sokrétű szakmai felkészültséget igényel, ami a kutatók együttműködését, sőt interferenciáját, kölcsönös egymásra hatását feltételezi. Ennek szükségessége jól látszott az úgynevezett egyházi ügynökügyek felszínre kerülésekor, mert nem egy esetben vagy a „leleplező” nem ismerte kellően az egyházi miliőt, s ezért vont le egyoldalú – s mint utóbb kiderült, igazságtalan – következtetéseket, vagy épp ellenkezőleg, az adott kérdésben megnyilatkozó egyházi személyiségek nem ismerték megfelelően az államvédelmi-állambiztonsági szervek belső felépítését, ami gyengítette érveiket. Szerencsére azonban megjelentek olyan publikációk is, amelyek a korabeli iratok ismertetése mellett szót adtak az érintettek utólagos interpretációjának is.²¹ A főpapi életutak vizsgálata rávilágított arra, hogy a Kádár-rendszer hatalomgyakorlási technikái nemcsak kényszerpályákat jelöltek ki, hanem bizonyos mozgásteret is hagytak az egyházi vezetők számára, akik ambícióiknak és képességeiknek megfelelően különbözőképpen éltek a lehetőségekkel.²² Ráirányult a figyelem arra, hogy az egyházpolitika miként változott az állampárt aktuálpolitikai céljainak megfelelően, illetve a Szentszék „keleti politikája” milyen korrelációban állt a magyar állam kínálta lehetőségekkel.²³ Az életutak alaposabb vizsgálata időnként azzal a felismeréssel járt, hogy az ügynökként azonosított egyházi személy tevékenysége „szétfeszíti az ellenállás versus együttműködés értelmezési kereteit”.²⁴

A magam részéről a további kutatások feladatai közé sorolom a korszak egyházmegyei szintű, szisztematikus vizsgálatát. A Veszprémi Érsekség Egyháztörténeti Bizottsága az elmúlt években jó munkakapcsolatot alakított ki azokkal

közéltései. Szerk. Varga Szabolcs - Vértesi Lázár. Pécs, 2007. (Seria *Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis III.*) – Az egyház hatalma – a hatalom egyháza. A közép-kelet-európai egyházi vezetők felfogása az állam és az egyház kapcsolatáról 1945–1989 között. Szerk. Nagy Mihály Zoltán - Zombori István. Budapest, 2015.

- 21 Erre a legjobb példa Soós Viktor Attila. *Ügynöktörténet két tükörben. „Mátrai” fedőnevű ügynök portréja saját szemszögéből és az állambiztonsági szervek fennmaradt iratai alapján.* in *Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989.* Szerk. Bánkuti Gábor - Gyarmati György. Budapest, 2010. 157-188.
- 22 Erre jó példákat találunk fiatal kutatóktól: *Katolicizmus Magyarországon a II. Vatikáni Zsinat korában. Tanulmányok és inventárium.* Szerk. Török József - Tusor Péter - Tóth Krisztina. Budapest, 2015. (Collectanea studiorum et textuum tom. I.)
- 23 Gárdonyi Máté: *Túlélés – együttműködés – ellenállás. A katolikus egyház stratégiái a „népi demokráciákban”.* in *Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989.* Szerk. Bánkuti Gábor – Gyarmati György. Budapest, 2010. 31-42.
- 24 Bánkuti Gábor: *Jezsuiták a diktatúrában. A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya története 1945-1965.* Budapest, 2011. 161.

a történészekkel, akik előmozdíthatják az egyházmegyére vonatkozó források feltárását. Már a II. világháború éveinek szentelt tanulmánykötet is sok részletet megvilágított a nagypolitikai döntések és a helyi események, illetve az eseményekhez történő viszonyulások összefüggéseiről,²⁵ s ez folytatódott azon a konferencián, melyet 2016-ban rendeztünk a veszprémi egyházmegye 1945 és 1972 közötti történetéről.²⁶ Az egyik tapasztalat, amire szert tettünk, hogy eddigi ismereteink a vidéki papság elleni állami eljárásokról részlegesek, és a kutatásokat ki kell terjeszteni a vallásüldözés laikus áldozataira is.²⁷ Hetényi Varga Károly gyűjteménye a magyar klérust ért üldözésekről,²⁸ amely kétségkívül nagy szolgálatot tett a magyar egyháznak, adatait illetően bővíthető, néhány esetben viszont tisztázásra szorul, hogy az érintettek saját közlései megfelelnek-e a valóságnak. Az egyházmegyei levéltár elsősorban az 1945-1949 közötti évekre nézve szolgáltat további adatokat, amikor még gyűjteni merték a papság meghurcolásának dokumentumait (büntetés, internálás, rendőrhatalom felügyelet, egyéb hatósági eljárások).²⁹ Más jellegű – rendőrségi és bírósági – forrásanyag értelmezésének buktatóira ad példát az ösküi papgyilkosság rejtélyes ügye, mely teljes összefüggésében feltárva a politikai rendőrség közreműködését igazolja a köztörvényes bűncselekménynek beállított ügyben.³⁰ Ami viszont az érintett

25 „Nehéz időben dönteni kell”. A veszprémi püspökség a második világháború idején. A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán 2015. augusztus 26-án rendezett konferencia előadásai. Szerk. Karlinszky Balázs – Varga Tibor László. Veszprém, 2016. (A veszprémi egyházmegye múltjából 29.)

26 „Rendületlenül a romok között”. A veszprémi egyházmegye 1945 és 1972 között. A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán 2016. augusztus 24–25-én rendezett konferencia előadásai. Szerk. Karlinszky Balázs – Varga Tibor László. Veszprém, 2017. (A veszprémi egyházmegye múltjából 30.)

27 Völgyesi Orsolya publikálás előtt álló kutatása hívta fel a figyelmet a Veszprém megyei „klerikális ifjúsági tevékenység” miatt 1955-ben kezdődő nyomozásra, melynek következtében a katolikus fiatalokkal foglalkozó nőket ítétek börtönbüntetésre.

28 Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. 3 k. Abaliget, 1992-1996. – Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. 2 k. Pécs-Abaliget, 1999-2002. – A veszprémi egyházmegyére vonatkozó adatok második, javított kiadásban megjelentek Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Budapest, 2004.

29 A Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltárnak a II. világháborús veszteségeket regisztráló iratanyagából összeállított forráskiadvány (Folytonos fégyverropogás közepette. Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről. I. k. Szerk. Varga Tibor László. Veszprém, 2015. /A veszprémi egyházmegye múltjából 27./) előkészítés alatt álló második kötete nemcsak a háborús eseményekről szóló későbbi beszámolókat fogja tartalmazni, hanem a háború utáni évek megpróbáltatásairól is számot ad majd.

30 Kahler Frigyes: Rejtély Öskün. Szekuli Pál segédlelkész titokzatos halála. Budapest, 2007.

személyek által szolgáltatott adatok megbízhatóságát illeti, arra is akad példa, hogy egy pap köztörvényes büntetőügyének lehetett alapja, függetlenül attól, hogy az állami szervek az ilyen ügyek kezelését alárendelték az egyházpolitikai szempontoknak.³¹ A személyes élettörténetek, tanúságtételek összegyűjtése azonban nem korlátozódhat a törvénysértő büntetőügyek áldozataira; amennyire a források lehetővé teszik, figyelmet kell fordítanunk azokra is, akik hátrányt szenvedtek, háttérbe szorultak hitük megvallása miatt; azokra, akik nem kerültek börtönbe, „csak” másodosztályú állampolgárként élték le életük javát a Magyar Népköztársaságban.

Másik tapasztalatunk az egyházmegyei levéltár iratanyagának hasznosításával kapcsolatos, tekintettel arra, hogy az Egyháztörténeti Bizottság egyik célkitűzése éppen a „saját anyag” feldolgozásának ösztönzése lenne. Ami azonban más korszakoknál evidensnek tűnik, hogy tudniillik a veszprémi egyházmegyére vonatkozó kutatások bázisa a levéltár iratállománya, az ebben az esetben – különösen az 1949 utáni eseményeket tekintve – erősen kérdéses. A korszak egyháztörténete ugyanis éppen az egyházi levéltárakban őrzött iratok alapján nem tárható fel mélységében, mert a hivatalosan a püspöki aulában meghozott döntések előkészítését, valódi háttérét az állami szervek, főként az Állami Egyházügyi Hivatal iratanyagából lehet rekonstruálni. Az egyházi források néha nem tartalmukkal, hanem beszédes hallgatásukkal tanúskodnak a kor viszonyairól. Bár az egyházi hivatalsszervezet működése ebben az időben is többé-kevésbé zavartalanul folyt, ami nem teszi feleslegessé az egyházmegyei levéltárak anyagának módszeres feldolgozását (például az archontológia művelését), mindazonáltal az egyházi levéltárak forrásai korszakunkat tekintve rászorulnak arra, hogy az állami és titkosszolgálati szervek irathagyatékával, illetve a személyes visszaemlékezésekkel együtt képezzék a kutatás bázisát.

Az egyházmegye-történeti konferenciák tapasztalatai közé sorolom azt, hogy szükség van a kutatási horizont kitérítésére a társadalmi folyamatok irányába, vagyis arra, hogy mindazt, ami az egyházzal 1945-1989 között történt, a társadalom átalakításának kommunista gyakorlatával szoros összefüggésben értelmezzük. Amint Gyarmati György axiómaként megfogalmazta: kívánatos lenne „hogy a 19. század végéig politikátörténeti-primátusú egyháztörténet a 20. század vonatkozásában »átlényegülhessen«, és beleszervesüljön a társadalom történetébe”.³² Vagyis annak belátása, hogy az egyház története beleágyazódik a

31 Erről a kérdésről lásd Mikó Zsuzsanna: Jogszolgáltatás és egyházüldözés. in Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Szerk. Soós Viktor Attila – Szabó Csaba – Szigeti László. Budapest, 2010. 99-116.

32 Gyarmati György: Egyház, sok rendszer és a történelmi idő. A 20. századi magyar egyháztörténet nézőpontjából. in Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989. Szerk. Bánkuti Gábor – Gyarmati György. Budapest, 2010. 13-30. 27.

társadalom történetébe, jobban megmutatkozhatna az általunk kutatott témák interpretálásában, konkrétan: a „klerikális” nézőpontot meghaladva nagyobb figyelemmel kell lennünk azokra a forrásokra, melyek a kommunista diktatúra egyházpolitikájának hívekre gyakorolt hatásáról árulkodnak. Mindezt annak fényében érdemes vizsgálni, hogy „a pártállami hatalom szemében a lokális egyházi szerveződések mint az utolsó meghódítandó, az egész országot behálózó intézményrendszer, egy ellenpolitikai egység képeként jelentek meg, ezért azok kiiktatása, átalakítása a radikális társadalompolitika elemi érdeke volt”.³³ A vidéktörténeti kutatások egyik hozadéka annak tisztázása, hogy az 1950-es, ’60-as évek fordulójának erőszakos kollektivizálása és az iskolai hitoktatás elleni kampány nem csupán időben esett egybe, hanem forrásokkal igazolható összefüggést mutat. Ebből a felismerésből kiindulva lehet az Állami Egyházügyi Hivatal iratainak segítségével a veszprémi egyházmegye szintjén bemutatni a „kádári konszolidáció” éveinek vidéki egyházpolitikai gyakorlatát.³⁴

Végezetül hadd utaljak arra, hogy továbbra is feladatot jelent a szocialista társadalomban élő egyház helyzetét értékelő teológiai reflexiók vizsgálata. A püspöki kar, a békepapság, a hallgatásra ítélt egyház egyaránt alátámasztotta teológiai érvekkel a kommunista államhoz való viszonyulását – elemzés tárgya lehet tehát, hogy milyen egyházképek, egyháztani és államtani modellek húzódtak meg az érvelések mögött.³⁵ A magam részéről fontosnak tartanám, hogy – a „történelmi kárpótlás” jegyében is – nagyobb figyelem irányuljon a hivatalos egyház perifériájára szorított lelkiatyákra, akiknek tanítása meghatározó módon alakította számos pap és világi hívő világnézetét a nehéz időkben. Ilyen volt a kétszeres börtönbüntetést szenvedett ciszterci szerzetes, Halász Piusz (1908-1994), 1951 és 1961 között a veszprémi egyházmegyéhez tartozó Csátka plébánosa, akinek prófétai – radikális és ítéletet hirdető – szavai egy papi lelkigyakorlat alkalmával hangzottak el 1960 táján, s mindmáig kéziratban maradtak:

Mindig rendkívüli erő kell a papi élethez, ma különösen. Mert különben csupán Krisztus szavaihoz leszünk hűek, de nem Krisztus Lelkéhez. Ha nincs velünk a Szentlélek, ha nem ébren örködünk, akkor jóformán észrevétlenül siklunk hamis vágányokra. Figyeljük csak meg: egyre gyakrabban teszünk ünnepélyes hitvallást

33 Ö. Kovács József: A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarországi politikai társadalomtörténete, 1945-1965. Budapest, 2012. 407.

34 Gárdonyi Máté – Horváth Gergely Krisztián. Megtorlástól a kollektivizálásig. A „klerikális reakció elleni harc” a veszprémi egyházmegyében 1957 és 1962 között. „Rendületlenül a romok között”, i. m. 133-195.

35 Ezt a szempontot tárgyaltam: Gárdonyi Máté: Egyház a szocialista társadalomban – mint teológiai probléma. in *Az egyház hatalma – a hatalom egyháza. A közép-kelet-európai egyházi vezetők felfogása az állam és az egyház kapcsolatáról* 1945 és 1989 között. Szerk. Nagy Mihály Zoltán – Zombori István. Budapest, 2015. 9-14.

keresztény hitünk mellett s ugyanakkor hitünk ellenségeit szolgáljuk ki. Nemzetközi összejöveteleken az Egyház hierarchikus díszeivel fölékesítve, ugyanakkor a fehér galamb-rend jelvényeit is hordozva ünnepi pátosszal kijelentjük, hogy Róma hű fiai vagyunk és azok is akarunk maradni, s közben olyan szerepet játszunk, amit Krisztus sohasem játszott volna, s olyan szavakat mondunk, amit a Szentlélek sohasem adott volna ajkunkra. Nem lehet Krisztus misztikus testéhez hű maradni, ha Krisztus titokzatos Lelkét megtagadjuk! Eretnekségünk ma nem a tanban, hanem a magatartásunkban van. Elsősorban nem az Egyházhhoz, hanem Krisztushoz kell hűnek maradnunk! Félreérthető kifejezés ez. De ki kell sarkítani az igazságot, mert még vezető egyháziak is kisajátítják az Egyházat a „reálpolitika”, a jog és az intézmény számára. Krisztus alakja azonban olyan egyértelmű, hogy őt nem lehet kisajátítani. Ezért Krisztus elítélő tekintete elől az „Egyház” bő történeti köntöse mögé rejtőzünk. Gondoljunk arra, milyen keserűen veti fel szent Pál: „Talán nálam az Igen és a Nem mindegy? Isten a tanúm, hogy nem így áll a dolog... Isten Fia, Jézus Krisztus ugyanis, akit mi... hirdetünk köztetek, nem volt majd Igen, majd Nem, hanem az Igen valósult meg benne... Aki pedig minket veletek együtt megerősít és fölken Krisztusban: Isten az. Ő az, aki pecsétjével megjelölt minket és mint foglalót szívünkbe árasztotta a Lelket.” (2Kor 1,17-22). Hová lett a magyar Egyházból a Szentlélek? Honnét ez a szégyenletes összeomlás, ez a férfiatlan hazudozás? Egy kerületi korona képe van előttem. Mikor a hivatalos küldöttek távoztak, az esperes hátrafordult s diadalmas mosollyal mondotta a kerület papságának: „ugye, Testvérek, jól hazudtunk?” Csakhogy nem embernek hazudtunk, hanem a Szentléleknek. Az olyan papság, amely nem a Szentlélek emlőin, hanem csak jogon, pasztorálison és rubrikákon nőtt fel, a nehéz időkben nem részesül az erőben sem.³⁶

36 Halász Piusz: Alter Christus. Esményeink igézetében. Papi lelkigyakorlatos vázlatok. (Gépetelt kézirat). 1960 k. 111-112.

KUMINETZ GÉZA

A háború és béke fogalma a keresztény bölcseletben[†]

„Nabotnak, a jiszreelitának volt egy szőlőskertje Achábnak, Szamaria királynának a palotája mellett. Acháb beszélt Nabottal. Így szólt hozzá: „Engedd át nekem a szőlőskertedet, hogy veteményeskertül szolgáljon nekem; egész közel fekszik házamhoz. Adok érte egy jobb szőlőskertet, vagy ha úgy tetszik jobban, kifizetem az árát pénzben”. Nabot azonban azt válaszolta Achábnak: „Az Úr óvjon attól, hogy atyáim örökségét átengedjem neked!” ... Felesége, Izebel erre azt mondta neki: „Hát nem te vagy Izrael királya? ... Majd én megkerítem a jiszreeli Nabot szőlejét. ... Nabotot megköveztük, halott” (1Kir. 21, 1-16).²

1. Bevezetés

A háború kíséri és kísérti az embert történelme során. Mintha csak törvény lenne az, hogy „a béke jólétet szül, a jólét gőgöt, a gőg háborút, a háború nyomort, a nyomor alázatosságot, az alázatosság békét – és aztán da capo”.³

A háború problémája főleg erkölcsi kérdéseket vet fel a filozófiában, mert hát „minden állam érzi, hogy a háború olyasvalami, amiért mentegezőnie kell s ezért mindegyik fél a másikra hárítja az érette való felelősséget, a háborút rákényszerítettnek minősíti s a benne való részvételt erkölcsi motívumokkal (a semlegesség megsértése, a kultúra megvédése a barbárság ellen, a fejedelmgyilkosság megbüntetése, a szövetség hűsége) igyekezik indokolni”.⁴ A háború erkölcsi megítélésének kérdése „értékkérdés, quaestio iuris, melyet a történelem sem tud soha quaestio facti-vá változtatni”.⁵ Az értékek értékelése aztán nemcsak a háború filozófiájának tanulmányozását, hanem bizonyos

1 Ez a tanulmány a „Szélsőségek, vallási szélsőségek Ludovika Kutatócsoport” (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) szervezésében tartott „A háború fogalma a vallások tanításában” című Workshop-on előadottak szerkesztett változata.

2 A mottóban szereplő szőlő természetesen bármi lehet, amit az ember megkívánhat, és birtokolni vágyik (pénz, hatalom, kultúra, dicsőség, élvezetek, emberi tulajdonságok, stb.).

3 Vö. JEHLICSKA, F. R., *Erkölcsi és társadalmi jólét. Társadalmi etika*, Budapest 1916, 265.

4 Vö. KORNIS, GY., *A háborús filozófia*, in *Athenaeum* (1916) 102.

5 Vö. KORNIS, GY., *A háborús filozófia*, in *Athenaeum* (1916) 105.

értelemben a filozófia,⁶ a filozófiák, vagyis világnézetek, vallások háborúját, nyomában civilizációk, kultúrák ütközését is jelenti.

2. Antropológiai megfontolások

A háborút módszeresen kitervelt és végrehajtott agresszív viselkedésként modellezhetjük. Az ember, noha gyámoltalan és fegyvertelen, a közössége ölen sokáig védelmet követelő lényként jön a világra, mégis, értelmes természetének köszönhetően felfegyverzi magát, hogy megvédje önmagát és közösségét, biztosítva így az élet tisztas leélésének feltételeit. Ennek egyik eszköze a szerzőképzés (fegyverképzés), a másik az agresszió és harmadik a közösséghez való hűség.⁷ Úgy tűnik, hogy „az ember ősjelenségéhez tartozik az, amit az a kérdés világít meg: ki az erősebb? Nyomában az erők összemérésének, a másik kiszorításának egészen annak megsemmisítéséig.⁸ De vajon az agresszió önmagában való rossz? A humánetológusok azt állítják, hogy az állatvilágban az agresszió rendkívül fontos szerepet tölt be a csoport vagy populáció fennmaradásában éspedig azzal, hogy „hozzásegít az erőforrások optimális elosztásához a csoporton belül”.⁹ Az emberben önmagában meglepően csekély a csoporton belüli agresszió,¹⁰ szemben a csoporton kívülivel.¹¹ Ám az ember esetében „megjelent egy eszközökben, előfordulási módokban sokkal gazda-

6 Vö. KORNIS, GY., *A háborús filozófia*, in *Athenaeum* (1916) 114.

7 Vö. SÖLLE, D., *Den Menschen bewaffnen?* in WENDT, H. – LOACKER, N. (Hrsg.), *Kindlers Enzyklopädie. Der Mensch. Die Liebe des Menschen IX.*, Zürich 1984, 494-502.

8 Vö. WEBER, H., *Speciális erkölcszteleológia*, Budapest 2001, 249.

9 Vö. CSÁNYI, V., *Íme az ember. A humánetológus szemével*, Budapest 2015, 54.

10 Vö. CSÁNYI, V., *Van ott valaki?* Budapest 2010, 70.

11 A embernél „az individuális agresszió a többi emlőshöz viszonyítva feltűnően alacsony. ... A csimpánz és az ember bizonyos körülmények között nagy élvezettel üldözi, felkutatja, megkínozza és megöli fajtársait. ... Az embernél is könnyű a csoportok közötti konfliktust fellobbantani, és ez, de csak ez, biológiai adottságunk. ... Archaikus kultúrákban, de a modern társadalmakban is megfigyelhető, hogy az emberek egyénileg, korra és nemre való tekintet nélkül irtóznak a fajtársak megölésétől. A személyes gyilkolási tevékenységet tanulni kell. A társadalmak ezt többnyire kényszerített kondicionálással érik el, de még ilyen esetekben is a gyilkos esemény résztvevőinek igen nagy százaléka szenved súlyos pszichés traumáktól az esemény után. Az emberek megölésével járó csoportagresszió bármilyen formája tehát a kultúra közreműködésével jön létre, és semmiképpen nem vezethető vissza valamiféle egyszerű, biológiai természetű gyilkos ösztönre”. Vö. CSÁNYI, V., *A háborúk kulturális konstrukcióinak biológiai komponensei*, in GOMBÁR, CS. – VOLOSIN, H. (szerk.), *Képtelen háború*, Budapest 2004, 171-172. Hasonló következtetésre jut a pszichológus Eliot Aronson is, aki szerint nincs egyértelmű bizonyíték arra, ami azt támasztaná alá, hogy az emberi agresszióknak ösztön eredete lenne. Vö. ARONSON, E., *A társas lény*, Budapest 2001, 256.

gabb, a csoportok szintjén működő agressziós forma is: a kulturális agresszió, amelynek csak nagyon áttételesen van köze a biológiai agresszióhoz. ... A kultúra még a biológiai agresszió formáit is képes nagymértékben befolyásolni, és ezért az emberi agresszió megnyilvánulásai rendkívül változatosak lehetnek. Az adott kultúra hatása alatt, tanulással, az ember biológiai agressziója egészen alacsony szintre is szorítható, és nagyon magas szintre is emelhető”.¹² Ezért a természet nem igazolja a háborút, vagyis az emberben nincs közvetlen gyilkos ösztön.¹³ Az agresszió ugyanakkor nemcsak csökkenthető, hanem, szintén tanulással (kondicionálással) jelentősen növelhető is.¹⁴ A szocializáció ebből a szempontból azt jelenti, hogy az ember megtanulja a benne ébredő agressziót kellő módon kezelni, szociálisan szabályozni.¹⁵ Ne felejtjük el, hogy a fájdalom és a sérelem, ha időben nem orvosoljuk, szintén agresszióvá válik.¹⁶

Az ember biológiájában tehát benne van a konfliktus lehetősége, annak kiélézése és békés -megegyezéses – kimenetele irányában egyaránt. De az ember alapvetően nem vérszomjas, nincs benne ún. gyilkolási ösztön. Az ölés az önvédelem legvégső eszköze, a gyilkolásra való kondicionálás és készsége az ún. kulturális agresszió műve, tehát szerzett tulajdonság, melyért destruktív eszmék és módszerek, illetve az ilyeneket kitaláló és érvényesítő emberek a fő felelősök. Ugyancsak benne van az ember biológiájában az is, hogy kész a csoportjáért a legnagyobb áldozatokra is, az önfeláldozásra, s ez a készség is mozgatója a háborúknak. Nagy dolog ugyanis, ha van valamije vagy valakije az embernek, akiért érdemes élnie, de még ennél is nagyobb dolog az, ha van olyan célja, amelyért, akiért úgy ítéli, érdemes – ha jön az óra – meghalnia.¹⁷

3. A háborús feszültségek okai

A társadalmi és a népek közti ellentétek kiélézéséért különösen három hatalmas tényező felelős: a túlzott nacionalizmus, az ipari és kereskedelmi kapitalizmus és a pénzvilág előretolt csatársora a média. A nacionalizmus azért, mert a nemzet és a nemzetiség igényeit előbbre valónak tartja az emberiség jogainál, az állam igényeit az Isten törvényeinél. A kapitalizmus azért, mert a bírvágy, a kapzsiság,

12 Vö. CSÁNYI, V., *Íme az ember. A humánológus szemével*, Budapest 2015, 54-55.

13 Erről részletesebben lásd: GRONENMEYER, M., *Rechtfertigt die Natur den Krieg?* in WENDT, H. – LOACKER, N. (Hrsg.), *Kindlers Enzyklopädie. Der Mensch. Die Liebe des Menschen IX.*, Zürich 1984, 519-534.

14 Vö. CSÁNYI, V., *Van ott valaki?* Budapest 2010, 125.

15 Vö. CSÁNYI, V., *Van ott valaki?* Budapest 2010, 125.

16 Vö. HÁRSFAI, K., *Bevezetés a politikai és társadalometikába*, Budapest 2009, 46.

17 Vö. HARAI, D., *Érték, teljesítmény, siker, tanulmányok, esszék a katonapedagógia, katonai antropológia köréből*, Budapest 2013, 32.

a konkurencia, az erősnek a gyenge kizsákmányolására, elnyomására irányuló törekvése volt az a tényező, amely az embert minden idők óta embertársa ellenségévé tette; továbbá azért is, mert a nagytőke mai szervezetében rá van utalva a külföldi piacok bevonására, s mert a tőkének mindig eminens érdeke volt az államok háborús fegyverkezése. Végezetül a sajtó, amely a maga erejéből nem tudván megélni, azt szolgálja, aki megfizeti: kormányt, politikai pártot, ipari érdekeltségeket, amelyeknek érdekében legrövidebb időn belül egész országok közvéleményét át tudja formálni. Ezek nyomán beszélhetünk gyarmatosító, imperialista és nacionalista háborúkról.¹⁸ Más osztályozási (főleg pszichológiai) szempont alapján a háborúk fő oka: a) az elviselhetetlen dölyfösség, b) a mérhetetlen kapzsiság és c) a könyörtelen kegyetlenség.¹⁹ Megjegyezzük, hogy ezek a fő tulajdonságok mintegy irányítják akár a nacionalizmust, akár a kapitalizmust és a médiát. Ezek a vétkes hajlamok robbantják ki a háborúkat; a vadságra főleg a katonaság, a fősvénységre a gazdagok, míg a nagyravágyásra elsősorban a politikusok hajlanak.²⁰ Igen találó módon világított rá a háborúk egyéb okaira XI. Piusz pápa, aki szerint a legfelsőbb instancia tekintélyének megvetése, vagyis az Istentől való elszakadás (az Istentől elfordult állam, család és iskola) a háborús vérengzések végső oka.²¹ Az ember nem tanul saját történelméből, s inkább lát-szik vérengző vadállatnak, mint Isten képmásának.²²

Ezzel szemben a keresztény felfogású béketörekvések kettős módon hatnak: egyrészt a népeket a béke szeretetére hangolják, másrészt pedig az egyes emberek, országok béketörekvéseit igyekszik összehangolni a politika eszközeivel, megtörve a sajtó, a túlzó nacionalizmus és a tőke uralmát.²³ Emlékeztetünk arra, hogy a civilizáció és a kultúra maga is egyfajta verseny, hódítás, a természet vagy más civilizációk, kultúrák legyűrése, tehát az eltérő (nemzeti) civilizációkban és kultúrákban eltérő és sokszor antagonisztikus világnézeti, vallási állásfoglalások vannak, melyek könnyen háborús gyúanyagga válhatnak.²⁴ A vallási meggyőződés is igen erősen manipulálható. Sőt, talán épp ez a voná-

18 Vö. HÄRING, B., *Liberi e fedeli in Cristo. Teologia morale per preti e laici* 3., Roma 1981, 238-240, 436. MESSNER, J., *Das Naturrecht*, Innsbruck – Wien 1950, 595-599.

19 HARAI, D., *Érték, teljesítmény, siker, tanulmányok, esszék a katonapedagógia, katonai antropológia köréből*, Budapest 2013, 19.

20 Vö. HARAI, D., *Érték, teljesítmény, siker, tanulmányok, esszék a katonapedagógia, katonai antropológia köréből*, Budapest 2013, 19.

21 Vö. XI. PIUSZ., *Krisztus békéjéről* (enciklika, ford. Martin Aurél), Budapest 1923, 21-26, különösen 23-24.

22 Vö. PROHÁSZKA, O., *A háború lelke*, Budapest 1915, 152.

23 Vö. D.P. *Békemozgalom*, in BANGHA, B. (szerk.), *Katolikus Lexikon I*, Budapest 1931, 175.

24 Vö. KORNIS, GY., *A háborús filozófia*, in *Athenaeum* (1916) 125.

sunk miatt vagyunk alakíthatók, hiszen az ember világnézeti, vagyis vallásos lény, s a vallása nem más, mint általában és a legkonkrétan való hitvallása, személyes állásfoglalása. A vallás olyasmi tehát, amit ma identitásnak, identitástudatnak nevezünk.

A történelem szomorú ténye, hogy szinte mindig volt háború. Ám ebből nem lehet levonni azt a következtetést, hogy ez szükségszerűen tartozik az emberi léthez, ugyanis „semmilyen döntő és végső érv nem támasztja alá azt az állítást, hogy a háború – akár biológiai, akár antropológiai, vagy akár történeti vonatkozásban – determinisztikusan, ösztönszerűen bele volna írva az emberiség genetikai kódjába. Ha tehát a háborút inkább lehetséges, mint szükségszerű eseménynek tekintjük, akkor a valódi probléma inkább az lesz, hogy milyen mértékben valószínű”.²⁵

3.1. A háború kérdése a tömegtársadalmakban

Kiélezett konfliktusforrás ma a környezetszennyezés, mivel a tőke (szinte láthatatlanná vált, csak hatásai mutatkoznak) nem vállal felelősséget az általa okozott kárért, s a károk immár nemcsak helyben, hanem a kár keletkezésétől igen távol is jelentkezhetnek. Ezek az ún. környezeti feszültségek politikai instabilitáshoz, illetve nyomukban fegyveres konfliktusokhoz, vagyis háborúkhoz vezethetnek.²⁶

Meglepőnek tűnhet, de igaz, hogy az emberi személyiség mára már olyan csenevész, sőt kóros formákat ölt tömegméretekben. Ezért a világ politikai vezetői, gazdagodni vágyói, harcra kész katonái sem mentesek ezektől a súlyos személyiség-zavaroktól. Ennek következtében „a figyelmetlenség, hanyagság, nyereségvágy, cinizmus vagy éppen gonosz szándék az eddig említett kockázatokot végleg a kezelhetetlenség szintjére hozhatja, sőt az új háborúk akár éppen ezekre épülnek majd”.²⁷

Mármost miként kell megítélnünk az emberek, népek közti konfliktusokat? Két fő nézet van. Az egyik szerint ez negatív tényező, tehát kiküszöbölendő, míg a másik felfogás az emberi együttélés kiküszöbölhetetlen tényezőjének tekinti. A helyes felfogás a kettő között van: a konfliktusokat emberi módon kell megoldani, s akkor a feszültség nem megszűnik, hanem termékeny marad. Csak végső szükség esetén megengedett a szoros értelemben vett háború viselése.

25 Vö. FISICHELLA, D., *A politikatudomány alapvonalai. Fogalmak, problémák, elméletek*, Budapest 2001, 49.

26 Vö. GEORGE, S., *Lugánói tanulmány*, Budapest 2009, 31.

27 Vö. BOGÁR, L., *Gondolatok a globalizáció természetrajzához*, in BOGÁR, L. – DRÁBIK, J. – VARGA, I., *Válság és valóság*, Budapest 2013, 150.

Az embernek van rendszerszervező és kultúrateremtő képessége, melyben megteremti, kiszélesíti és fenntartja az élethez szükséges feltételeket, erőforrásokat. Ez a törekvése konfliktusokkal terhes, akár a csoporton belül, akár pedig kívül, s ez a konfliktus végül különbözőképpen alakulhat. Egyik módja a vita és a megegyezés, másik módja a háború. A háborút olyan embercsoportok közti konfliktusnak kell tekintenünk, amelynek halálos következményei vannak.²⁸ A háború nemcsak csata, hanem felkészülés, ellátás, szervezés és harci szellem is, tehát egy egész stratégia, benne a kommunikációval, az ideológiával, a vallási meggyőződéssel az elérendő cél érdekében, röviden kulturális konstrukció, benne a harci kedv fenntartásának, az ellenség gyűlöletének érdekében az agyafúrt manipulálással.²⁹ A mai időben a háborúkat, mint érdekérvényesítő eszközöket elsősorban a „világpolitikai célokat kitűző kis csoportok hatalmi helyzetben, a kényszerek és a média segítségével képesek a kilúgozott kultúrájú, egyszemélyes csoportok dominálta tömegeket időlegesen befolyásolni, és a háború konstrukcióját létrehozni”.³⁰

Természetes csoportok ma már alig vannak. „Ha az ember beleszületik is valamilyen csoportba, az nem lesz állandó, és nem állandóak a csoport hiedelemrendszerei sem. Ugyan számos csoportidentitást számon tartunk: családi, vallási, nyelvi, munkahelyi, politikai csoportok tagjai vagyunk, de valódi kötődésünk ezekhez a csoportokhoz már nagyon gyenge, mert a természetes csoportokat kialakító és fenntartó mechanizmusok, a közös akciók, a közös hiedelmek és közös konstrukciók alacsony intenzitással, csak esetlegesen működnek. ... Megjelent a mesterséges csoportszervezés is, tanulókat, sportolókat, munkahelyi csoportokat, katonákat, gerillákat, terroristákat a szervezők éppen a közös akciók, közös hiedelmek, közös konstrukciók kényszerekkel integrált mechanizmusaival tömörítenek ideiglenesen vagy hosszabb távon hatékony egységekbe. ... A társadalmi szervezetek szervező szerepét egyre inkább a média veszi át. ... A közös hiedelmek végtelenül leegyszerűsített politikai jelszavakban, a közös akciók szavazásban, a közös konstrukció pedig sokszor már csak a fogyasztásban jelenik meg”.³¹ Az emberiség társadalmiasulása úgy alakul napjainkban, hogy egy globális megapopuláció épül, melyben az uralkodó forma az ún. egyszemélyes csoport, ahol „minden érzelmi kapcsolat, érdek, hűség saját maga felé irányul. A külső csoportokkal, legyenek azok egy – vagy többszemélyesek, csupán egyezkedni hajlandó. Ez természetesen távol

28 Vö. CSÁNYI, V., *Az emberi viselkedés*, Budapest 2006, 266.

29 Vö. CSÁNYI, V., *Az emberi viselkedés*, Budapest 2006, 273.

30 Vö. CSÁNYI, V., *Az emberi viselkedés*, Budapest 2006, 274.

31 Vö. CSÁNYI, V., *A háborúk kulturális konstrukcióinak biológiai komponensei*, in GOMBÁR, Cs. – VOLOSIN, H. (szerk.), *Képtelen háború*, Budapest 2004, 190-191.

van a biológiaiilag optimális állapottól, hiányzik belőle a hűség, a szolidaritás, a tradíció és még számos fontos elem, ami a természetes kultúrákat jellemzi. ... A személyes szabadság, az emberi jogok védelme az egyszemélyes csoportokat segítő koncepciók”.³² Mindebből az tűnik ki, hogy a mai társadalmakban „hiányzik a tradicionális ellenségkép, a hagyományos kényszerek morális aurája, és ezek helyett lényegében ismeretlen kultúrájú egyszemélyes csoportokat kell meggyőzni és egy magasabb szinten, legalább időlegesen, pszeudocsoporttá forrasztani, hogy a háborús szisztéma kialakulhasson. ... Miután idegen csoportok elleni akciókat könnyű az emberekben aktiválni, folyamatos lehet az együtt élő különböző vallású, nyelvű csoportok konfliktusa is, bár az átfedések, a gyenge szocializáció miatt egy normális társadalomban ritkán érik el a háborúhoz szükséges szervezethez és emocionális intenzitást. ... Ma már akár az egész világ elpusztítható szervezetten, racionálisan a megfelelő háborús konstrukció kialakításával. ... Ma már nem területi vagy anyagi szükségletek, nem belső kényszerek a legfontosabb komponensei a háború konstrukciónak, hanem az ideák, azaz a szervezett hiedelmek a fő szervező mechanizmusok”.³³ A túlnépesedés, a területigény, s bármi, ami háborús konfliktus magva lehet, úgy tűnik inkább csak akkor vezetnek tényleges háborúhoz, ha azt kellő ideák és hiedelmek feltüzelik, hiszen mindenfajta érdeket legalizálni kell.³⁴

A háborús konfliktus fő forrása immár maga a globális imperialista kapitalista, világhódító szellem és hatalom, melynek ma álrühája a demokrácia, de valódi természete egy minden korábnál totálisabb totalitarizmus. Konkrétabb eszközei a pénz- és gazdasági politika, a nemzeti jogrendszerek ’demokratikus’ átalakítása, a haladás címen más országok belügyeibe való beleszólás. Mintha már nem is az egyes államok vívnák egymással háborúikat. Nevezhetjük ezt „nem költséges, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott” háborúnak. Természetesen, ezeknek a ’békés’ eszközöknek megvannak a maguk új tényleges hadviselési formációi is, amit a hadtudomány aszimmetrikus és hibrid hadviselésnek nevez.³⁵ Ez a totalitarizmus immár nemcsak egy tömegtársadalom strukturátlansága, hanem egy atomizált és egyénekre lebontott tömeg speciális állapota, mely „negatívan foglalja magában a pusztítást, vagy legalább is a biológián (családon), tradíciókon, valláson vagy mun-

32 Vö. CSÁNYI, V., *A háborúk kulturális konstrukcióinak biológiai komponensei*, in GOMBÁR, Cs. – VOLOSIN, H. (szerk.), *Képtelen háború*, Budapest 2004, 192.

33 Vö. CSÁNYI, V., *A háborúk kulturális konstrukcióinak biológiai komponensei*, in GOMBÁR, Cs. – VOLOSIN, H. (szerk.), *Képtelen háború*, Budapest 2004, 192-194.

34 Vö. CSÁNYI, V., *Íme, az ember. A humánológus szemével*, Budapest 2015, 319.

35 Vö. RESPERGER, I., *Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok*, in *Honvédségi Szemle* 145 (2017/1) 24-43.

kakooperáción és pihenésen alapuló társadalmi egységek meggyengítését; pozitívan az óriási és szétválaszthatatlan tömegszervezetek uralmát, amely az egyént elszigetelten és manipulálhatóbb helyzetben hagyja”.³⁶

Látva az ember új globális társadalmi helyzetét, azt kell megállapítanunk, hogy szilárd csoportkötődés és érett erkölcsi ítélőképesség nélkül a ma embere hihetetlen mértékben manipulálható, könnyen gyűlölködővé, agresszívvé tehető. Ezért a háborús feszültség kiéleződését – természetesen a média hatalom közreműködésével – maga az egyed (nem mernék itt egyéniségről, igazi személyiségről beszélni) mintegy magában hordozza; szinte csak aktiválni kell.

4. A háború és a béke fogalma: a keresztény bölcselet mérlege

A filozófia feladata egyrészt abban áll, hogy valamely jelenséget tanulmányozva megfogalmazza annak lényegét, végső okait, értékét, célját és megadja a céljához vezető eszközöket és módokat. Másrészt feltárja az adott jelenségre adott eddigi filozófiai reflexiókat, s azokat kritikusán felülvizsgálva, kimutatja igazságértéküket, rávilágítva tévedéseikre, így javítva és árnyalva a problémátudatot és ennek révén az emberi egyéni és társadalmi tudat számára egy helyesebb képet vázoljon, egy a dologgal kapcsolatban igazabb emberi reláció kialakításának lehetőségét adja. A filozófia tehát tudatosítja az adott jelenséggel kapcsolatos emberi állásfoglalást, világnézeti, vallási meggyőződést; rámutatva arra is, hogy az ember kikerülhetetlenül világnézeti állásfoglalásra predesztinált lény, s illetően állásfoglalásában egész személyisége benne van (sejtései, következtetései, félelmei, előítéletei, vágyai, szimpátiái és antipátiái). Minden filozófiának megvan a maga igazság-eszméje és eszménye, melyek részben kizárják és magukba foglalják a másik felfogásokat. Ezért lehet a háború filozófiája a filozófia háborújává. Ez a tény és felismerése azonban nem a végletes és végzetes relativizmus malmára hajtja a vizet, hanem annak a megsejtésére kell, hogy vezesse a töprengő embert, hogy perspektivikus a látásunk, hogy még nem készültünk el a teljes igazság feltárásával, de efelé menni csak úgy tudunk, ha feltételezzük azt, hogy az igazságnak csak egy rendje van természetben és etikumban egyaránt.

A háború és a béke kérdésében konkrétan az a bölcselet feladata, hogy igazolja egy háború vagy béke ésszerűségét vagy ésszerűtlenségét; vagyis hogy erkölcsi ítéletet alkosson akár a múltra, akár a jelenre, akár pedig a jövőre vonatkozóan - egy lefolyt, folyó vagy tervezett háborúról és békéről. Ezzel mintegy felülírja a győztesek végső szavát, ezzel az ítéletével mintegy bátorít, vagy épp helytelenít bizonyos háborús törekvéseket, illetve hozzájárul a háborúkra vonatkozó emberi tapasztalat, a vonatkozó hagyomány érleléséhez. Ennek kö-

36 Vö. DAHRENDORF, R., *A modern társadalmi konfliktus*, Budapest 1994, 137-138.

vetkeztében egyfajta politikai bölcsességként funkcionál: mi módon tudjuk elkerülni a háborús konfliktusokat, indokolt-e hadat viselni, nem kéne-e inkább békét kötni. Ebben a feltáró és értékelő tevékenységben a filozófust és minden politikust vagy állampolgárt tehát egyfajta *optio fundamentalis philosophica*, vagyis a háború és a béke dolgában való legmélyebb, sokszor nem tudatos és nem is tudatosítható intuíciója, állásfoglalása vezeti. Ez az *optio fundamentalis* vezeti a háború nem bölcséleti tanulmányozóját is, így a háború vagy a háborúk történetének megíróját, a háború technikai, stratégiai kitervelőjét, a háború pszichológiájának, szociológiájának, ideológiai, gazdasági előfeltételeinek, a militarizálódás okainak, stb. kutatóját.

Az ember szükségképp katonáskodó, de nem feltétlenül háborút viselő lény. Egyrészt meg kell teremtenie életfeltételeit (a paraszt archaikus alakja), másrészt védelmeznie kell megteremtett civilizációját és kultúráját (a katona archaikus alakja), harmadrészt pedig az istenség oltalma alá kell helyeznie még az így is veszélyeztetett életét és az életének kibontakozását segítő közösségét egyaránt (a pap archaikus alakja).³⁷ Az ember ezért köteles belső erőit művelni, humanizálni, a benne ébredő rosszat értelmetlenné tenni.³⁸ Ebben áll a szükségyszerű katonáskodása, ez az igazi dzsihád, amikor is megküzd démonaival, előítéleteivel, téveszméivel.

A háború és a béke lényege attól függően lesz más és más, hogy tárgyilagosan igazolható-e vagy sem. Ha erkölcsileg igazolható (racionális), akkor jogos önvédelem, illetve a valódi béke helyreállítása az ellenség korrekt megbüntetésével. Ha erkölcsileg igazolhatatlan (irracionális), akkor a háború lényege a zsákmányolás, a hatalom és a források (javak) erőszakos és igazságtalan újraelosztása, mely örök békétlenséget jelent az adott társadalomban, s csak idő kérdése, mikor ropognak ismét a fegyverek. Az ilyen háborút megindító személy döntése úgy is modellezhető, hogy benne a számító én leigazza a szociális és axiális én-t. A háború tehát a keresztény filozófiában ismert és kifejtett természetjog súlyos és tartósan jogtalan megsértése egy önmagának jogot alkotni képes néppel, mint erkölcsi személlyel szemben. Ezért a háború önmagában irracionális, még ha olykor megengedett is. Ezért lehetsége nem *ultima ratio*, hanem *paenultima ratio*. A konfliktusokat alapvetően békés úton, a konstruktív párbeszéd révén oldjuk meg. Mivel önmagában irracionális, nem tekinthető teremtő rombolásnak, még akkor sem, ha valóban sok

37 Vö. HARAI, D., *Érték, teljesítmény, siker, tanulmányok, esszék a katonapedagógia, katonai antropológia köréből*, Budapest 2013, 20. és HARAI, D., *A katona antropológiája*, Budapest 2014, 36-41.

38 Csak humanizálásról lehet szó, mivel a prehumán állapot ösztönszerűen hajlik az ésszerűtlen cselekvésre, a poszthumán állapot ellenben tudatosan és módszeresen válik gonosszá, amikor is a ráció átlép ellentétébe az irracionálisba.

rosszat eltakarít, s igazságosabb társadalmi struktúrák és hatalmi csoportok kialakulásának kedvez.

A háború okának minden olyan dolgot tekinthetünk, ami megkívánás tárgya (birtoklási vágy, irigység), amiben benne van a verseny szelleme, vagyis a konfliktus lehetősége (pszichológiailag máris létezik az ellenfél, az ellenség). Helyesebben a szabad vagy mértéktelen, illetve a hamis, meghamisított mértékkel vívott verseny ez. A másiktól (egyén, csoport, nép, állam) elkívánható bármi jószág (anyagi, szellemi javak, a személy értékességét jelentő tulajdonságok), mivel az nem az enyém, de minden áron meg akarom szerezni, hát ezért gyűlölöm a másikat, azt a másik csoportot vagy népet. A gyűlölet mögött, mint végső ok, ott a félelem: az önmagammal, a másikkal való találkozástól való félelem, mely ráébreszt önnön gonoszságomra, mely ráébreszt, igazságtalan leszek, ha a vágyott dolgot csellel vagy erővel megszerzem; mely ráébreszt, elsőként nekem kell változnom, nekem kell emberségemet megőriznem, vagy épp kivívnom. Paradox módon ez van akár a katona kíméletlensége, akár a pénzülg kapzsisága, akár a politikai hatalom dölyfössége mögött.

Ma a háborúkat immár nem az államok, hanem a mögöttük látens módon meghúzódó gazdasági, politikai és katonai erők vívják. Ez megnehezíti a tisztánlátást, a háború igaz voltával kapcsolatos helyes ítélet meghozatalában. Ezért ma már nemcsak attól lesz igazságos egy háború, mert államilag illetékes szerv indította és viseli, hanem sokkal inkább az igaz ügy lesz a perdöntő. Ez azt is jelenti, hogy adott esetben egy állam immár nem tekinthető abszolút referencia-pontnak. Vagyis, részei is, ha úgy látják, hogy az államhatalom nem kellően (súlyosan és tartósan sértve) 'érvényesíti' jogos érdekeiket- és az állam részéről sem kapnak tárgyalásos úton sérelmeikre gyógyírt, hát önálló állami képződményt alkothat, s ezért, végszükség esetén, joggal viselhet (média-, gazdasági- és végül valós) háborút.

A háború eredménye - szintén attól függően, hogy erkölcsileg megengedett vagy tilos volt-e - a súlyos igazságtalanság állapota, mely deformálja a személyiséget, megcsúfolja az emberi méltóságot győzőben és leigázottban egyaránt; vagy a béke, mely igazságos viszonyokat hoz. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a jóvátétel, vagyis a bűnösök megbüntetése, mint a béke *conditio sine qua non*-ja, igen bonyolult kérdés, s nincs vegytiszta megoldása. Nyilván osztott a felelősség. A parancsra harcoló katona nem felelős, annál inkább az uralkodó vagy a hatalmi elit, illetve az elvakulttá lett parancsnokok. Ezért hallatlan bölcsességet követel, mind a vonatkozó jogalkotásban és végrehajtásában. Együtt kell alkalmazni az igazságosságot és az irgalmasságot (*Nulla est caritas, sine iustitia; Iustitia sine misericordia et aequitate, iniustitia est; Caritas in iustitia és iustitia in caritate*), amit a helyesen értett és művelt embertársi szeretet művének kell tartanunk. Akár a háború indításában, akár a befejezése utáni

helyzet kezelésében azt is tudatosítanunk kell, hogy a legnemesebb eszmék, vallási igazságok is, ha ún. történelmi eszmékké lesznek (a politikum kezébe kerülnek), szomorú transzformációkon mennek át, rájuk se lehet ismerni, s nagy gonoszságok tapadhatnak hozzájuk.

A háború célja: A) Ha igazolható erkölcsileg, akkor a béke (tranquillitas ordinis principaliter moralis) helyreállítása, mivel a békés (igazságos társadalmi) viszonyok teszik lehetővé a polgárok számára a szabadságot és a boldogulást. A béke és a békére törekvés e tekintetben a teremtés rendjébe való belesimulást, a Teremtőnek való engedelmességet, az ember számára a Teremtő kijelölt hely elfoglalását és betöltését jelenti (a teremtés koronája és ezért keretése). Eszményi alakja a szent, vagyis a méltóságát valóban birtokba vett ember. B) Ha a háború nem igazolható erkölcsileg, akkor célja egy igazságtalan társadalmi rend kiépítése, fenntartása, mely szükségszerűen torzítja és felrúgja a teremtés rendjét. Az agresszor ezért lázadó, s a teremtésnek démiurgosza, mintegy ura, istene akar lenni. Ezt az embertípust az ún. diabolikus személyiség testesíti meg.³⁹

A háború és a béke eszközei és módjai: Békéhez, illetve háborúhoz vezet: 1. A verseny igazságos vagy igazságtalan szabályozása. 2. A felvilágosítás (az igazságtalan háború elítélése, előítéletek leleplezése) vagy a tudatipar manipulálása (a kulturális agresszió felkorbácsolása). 3. Az ép szocializáció és nevelés, mely a személyi érettség kialakulásának kedvez, illetve a deviáns viselkedés legalizálása, a bűnös struktúrák kialakulásának való kedvezés. 4. A természetes emberi közösségek megszilárdítása (család, nép, állam), vagy a természetes emberi közösségek felbomlasztása a mesterséges csoportok preferálásával. 5. Leszerelés vagy a fegyverkezési verseny kiélezése. 6. Erkölcsi vagy gazdasági nyomásgyakorlás, illetve fegyverek bevetése. Ma a háborúkat főleg pénzzel, csúcstechnológián alapuló információszerzéssel, az információval történő manipulációval, politikai pártokkal, ún. civilszervezetekkel, kétes hírű nemzetközi szervezetek kiépítésével, piacok szerzésével vívják.

A háború értéke: Az egyes emberek és népek (és vallásaik) alapvetően békések, vagyis nem vérszomjasak, s ha ilyenné válnak, annak többnyire a politikai elit (gazdasági és/vagy katonai nyomásra) a fő felelőse. Az igazságtalan háború

39 A diabolikus személyeget hallatlan pontossággal írta le a nagy magyar filozófus, Brandenstein Béla: A diabolikus személyiség „tagadja az isteni világrendtől függő és azt részben megvalósító természetet is és a fölé emelkedni iparkodik, tudatosan ellene fordul és cselekszik; az idegen emberi lelket magának alávéteti, a társadalmi közösséget kihasználni vagy hódolatra kényszeríteni, a kultúrát az abszolút értékek irányából maga felé kiforgatni akarja. A morális értékek el nem ismerése nála tudatos tagadásuk, hazugság; végtelen gögijében önmagát teszi meg a természetfeletti valóság urának ez a ritka, de nem irreális, szélsőségesen mágiikus erkölcsi magatartás”. Vö. BRANDENSTEIN, B., *Etika*, Budapest 1938, 35.

mindig súlyos bűn a szeretet és az igazságosság ellen, súlyos bűn az emberi méltóság, a szabadság, az ép társadalmi viszonyok, a béke, a teremtés rendje ellen, súlyos bűn az erkölcsi rend szerzőjével, Istennel szemben. Valódi sorscsapás, illetve analóg értelemben Isten büntetése (a lázadást tulajdonképpen maga a természet bosszulja meg) az emberiség életében.

Végző elemzésben az emberiség egyes nemzedékeinek tagjai alapvetően két táborba gyűlnek háború és béke kérdésében, amit a keresztény bölcselet pogány és keresztény világnézetként (vallásként) nevesít. Mindkét felfogás messianisztikus. A pogány felfogás a politikai messiási kategóriába sorolandó, mely szerint az evilági világbirodalom kiépítése a cél. Ha ezt nem sikerül békésen megvalósítani, akkor erőszakkal kell neki érvényt szerezni. Ez a felfogás isteníti a birodalom-eszmét, s a megvalósításához vezető háborút. A pogány felfogású ember inkább vérszomjas (a másikat kíméletlenül leigázó), érzéki, lázadó és gyűlölködő; okossága inkább agyafúrtság, döntései – bármennyire is racionálisak - önkényesek. Ezzel szemben a keresztény felfogás az etikai messiási eszmét testesíti meg. Ezért inkább békepárti (de nem pacifista), a konfliktusokat értelmes párbeszéd, értékvezérelt rávezetés, meggyőzés útján feltáró és megoldó; de végszükség esetén fegyvert is elszántan és kitartóan alkalmazó. Minden embert a testvérének tekint, vagyis a szeretet vezet. Az emberi létfeladat megvalósításában tehát nem a kényszer, hanem az önkéntes együttműködésre törekvés mozgatja. Döntéseiben eszméihez rugalmasan következetes. Az emberi cselekvést elsősorban az erkölcsi és azt védő jogi rend is szabályozza. Ezért alapmagatartása meghódoló, de semmiképp se behódoló. Ha kell, tud érélyes lenni, s tervei végrehajtásában a furfangot is igénybe veszi. Nem az egy privilegizált nép vagy hatalmi elit alkotta birodalom-eszme (az egészségtelen uniformizálás jellemzi), hanem a szuverén népek nagy és egymást kiegészítő nagy családjának eszméje vezérli (az egészséges pluralitás érvényesül benne).

5. Befejezés

Az ember biológiájában adott a konfliktus, akár annak kiélézése, akár annak békés rendezésének lehetősége. Eddigi történelmünk során nem sikerült igazán a béke megvalósítása, de a keresztény bölcselet meliorista, vagyis vallja, hogy ha egy dolog elvileg lehetséges, akkor előbb vagy utóbb meg is valósulhat. Ehhez érett személyiségű emberek kellene, főleg a fő konfliktusokat érzékelő tevékenységek és intézmények élén, de a társadalmak többségében is. A krisztusivá lett ember képes ennek az érettségnek a realizálására. Ám ehhez az érettséghez csak a természetfeletti segítségével juthat el. Ugyanakkor a krisztusi ember is kész igaz ügyért, igaz módon harcolva, az életét is odaáldozni, ha az áldozata igazabb békét eredményez

Erkölcsi kötelességünk a társadalmainkban és a népek közti konfliktusok

feltárása és emberi módon történő kezelése, illetve a viselt háború igazságos, vagyis etikailag megengedett vagy igazságtalan, vagyis etikailag nem igazolható voltának, tehát a felelősségnek a deklarálása.⁴⁰ Egy ilyen erkölcsi ítélet az idő multával természetesen változhat, hiszen akár a rendelkezésre álló bizonyítékok gyarapodhatnak, illetve az erkölcsi ítéletet megalapozó világnézeti háttér is teljesebbé válhat. A háború elhárítása végeredményben ma az egyik központi feladata az emberiségnek.⁴¹

A tartós béke az emberi méltóság tiszteletén alapul, akár a természetes személyén, akár a nemzetek erkölcsi személy voltának tiszteletén.⁴² A béke alapvető feltétele, hogy a föld javai, erőforrásai lényegét tekintve igazságosan legyenek elosztva.⁴³

A háború és a béke problémája akkor oldható meg, illetve akkor nem válnak öldökléssé az emberi konfliktusok, ha a békét tekintjük az egyéni és a társadalmi kibontakozás alapfeltételének.⁴⁴ Ezért a béke megőrzése inkább kötelesség (tehát főleg ennek építésén kell fáradozni), a háború viselése ellenben csak bizonyos feltételek esetén megengedett, vagyis jogszerű.

Záró következtetésként – Székely Istvánt idézve – azt kell mondanunk, hogy „a kereszténység ... igenis alkalmas arra, hogy a politikának alapelveket és vezető eszméket adjon és tényleg ad is, miáltal maga is vallás-erkölcsi jellege mellett politikai állásponttá és irányná válik. Tényleg a kereszténységnek kétezer év óta kialakult és kipróbált politikai és társadalmi elvei vannak, melyek fő vonásaiban kész politikai programot adnak, amely a részletekben a viszonyokhoz képest különféleképp alakulhat. Ezek az elvek ma is egyedül biztos alapjai az állam és társadalom tartós jólétének, sőt fennmaradásának is”.⁴⁵

40 Vö. MELICHÁR, K., *Aquinói Szent Tamás a háborúról*, in *Katholikus Szemle* 46 (1932) 98.

41 Vö. KIRÁLY, E., *A keresztény élethivatás. A keresztény élet az erkölcssteológia fényében*, Budapest 1982, 489.

42 Erről bővebben lásd: VOGEL, B. (szerk.), *A középpontban: az emberi méltóság*, Budapest 2007.

43 Vö. KIRÁLY, E., *A keresztény élethivatás. A keresztény élet az erkölcssteológia fényében*, Budapest 1982, 490.

44 Vö. HELLER, Á., *Az igazságosságon túl*, Budapest 1990, 239.

45 Vö. SZÉKELY, I., *A forradalmak útja és a keresztény politika*, Budapest 1921, 138.

BIRHER NÁNDOR

A mesterséges intelligencia mítosza, mint a nyugati vallásosság aktuális szellemi kihívása

Bevezetés

A mesterséges intelligencia a mai közbeszédben egyszerre jelent valamiféle tudományos-fantasztikus, az embernél is okosabb gépet¹, illetve jelentős mértékben fejlődő számítási módokat. Noha ténylegesen a gépek soha nem lesznek emberek, mégis a gépi mozgás és tanulás fejlődésének útja radikális illúziókat alakít ki „az embert” nem kellően ismerők körében.

Az illúziók egyik csoportja szerint, ha a tudat számítási úton előállítható, akkor az ember (testi és tudati létező) nem egyéb, mint elektromos impulzusok összessége. A tudatot az ember állítja elő, így ez a tudat az emberrel együtt elpusztul. Ennek értelmében tehát felesleges bármiféle halhatatlanságról beszélni. Az élet vége egy egyszerű „kikapcsolás”. Ez a gondolkodásmód egyszerre veti el a transzcendens lélek fogalmát, és nyit utat az eutanázia elterjedése felé – szemben a hagyományos vallási felfogásokkal.

Az illúziók másik csoportjában pedig az az elmélet áll, ha az ember test és tudat (a tudat pedig elektromos impulzusok összessége), akkor ez a tudat a test előregedtével új hardverbe tölthető át. Ez a mítosz egyelőre minden tudományos alapot nélkülöz, arra azonban jó, hogy egy alternatív hitként jelentkezzen az „örök élet” megvalósítására.

A mesterséges intelligencia tehát az emberi ész apoteózisa, amelynek során nem egyszerűen jól működő gépeket állítunk elő, hanem beteljesítjük a transzcendencia igényünket is.

Történeti előzmények

Egyértelmű, hogy az ember nem csak a 4.0 ipar idején kezdte el a gépek csodálatát. Már Arisztotelész is úgy fogja fel az élőlényeket, hogy azokat, egész pontosan a testeket, egyfajta entelecheia, életelv mozgatja. Hasonlóképpen gondolkodik Szent Tamás is, aki megállapítja, hogy az emberi embrió különböző „életszinteken” át fejlődik, a növényi állapottól az állatin keresztül egészen az

1 2018 decemberében Szaud-Arábiában egy robot állampolgárságot kapott.

emberiig. Ezzel együtt a kereszténység mindig nagyon óvatosan közelített a test és lélek viszonyához, töretlenül hangsúlyozva az elválaszthatatlan egységet.

A modernitás idejére viszont mind a racionalizmus, mind pedig az empirizmus hagyománya a gépek bűvöletébe esett. Ahogy a hadmérnök Descartes az állatokat lényegében gépnek tekinti, sőt az ember testének sem szán sokkal magasabb kategóriát, úgy David Hume is megelégszik azzal, hogy az embert, a szubjektumot, a benyomásai (tapasztalatai) összegeként határozza meg. A racionalista ember saját testi korlátait úgy igyekszik levetkőzni, hogy azokat a korlátokat a tudatától, az éstől független valóságként kezeli. Az empirista inkább a praktikum felől közelít: hogyan lehetne minél jobban élményekkel ellátni a testet, növelni az érzékek és az izmok erejét? A számítási módszerek és a fizikai elvek használata végül napjainkra jutott odáig, hogy valóban képesek lettünk az emberhez hasonló módon „működő” gépeket létrehozni. Természetesen ez a hasonlóság csak a fizikai tulajdonságokra vonatkozik, a lelkiek vonatkozásában teljes a különbözőség. Éppen ezért érdekes és alapvetően hibás a Touring teszt felvetése, amelyik abból indul ki, hogy mennyire nehéz a gép és az ember megkülönböztetése.

A mesterésges intelligencia jelenlegi képességei

Mindenek előtt meg kell állapítanunk, hogy a gépek a képességeiket az embertől kapják. Az ember az, aki a működés legalapvetőbb paramétereit meghatározza. A gép sohasem lesz képes arra, hogy működésének módjáról mint önmagáról gondolkodjon.

A Turing-teszt néven közismertté vált imitációs játék, az intelligencia, illetve a tudatosság kapcsolatát vizsgálja. Az eljárást Alan Turing angol matematikus dolgozta ki 1950-ben. A hagyományos értelmezés szerint Turing az intelligencia egy operacionális definícióját kívánta megadni, amikor azt javasolta, hogy tekintsünk intelligensnek minden olyan gépet, amely szöveges terminálon keresztül majdnem ugyanolyan eséllyel képes elhíttetni kérdezőjével, hogy emberrel kommunikál, mint egy valós személy. Tudjuk, hogy 1950-ben – a tudomány akkori szintjén – gyakorlatilag semmi esélye sem volt a gépnek. Ma viszont már látszik, hogy esetenként a gép pontosabb (jobb) válaszokat ad a kérdésekre mint az ember. Talán az egyetlen különbség, hogy az ember lassabban és több hibával válaszol.

A teszt lefolyása

A teszt lényegileg abból áll, hogy az ember pusztán billentyűzet és monitor közvetítésével kérdéseket tesz fel a két tesztalanyra, akiket így se nem láthat, se nem hallhat. A két alany egyike valóban ember, míg a másik egy gép – és mindkettő megpróbálja meggyőzni a kérdezőt arról, hogy ők gondolkodó

emberek. Ha a kérdező hosszadalmas faggatás után sem tudja teljesen egyértelműen megállapítani, hogy a két alany közül melyik az ember, akkor a gép sikerrel teljesítette a tesztet.

Számos bíráló is érte a Turing-tesztet. Ezek szerint a teszt a következő okok miatt nem alkalmas az intelligencia tényleges azonosítására:

- A „párbeszéd szimulálása” csak kevésbé tekinthető az intelligencia jelének – és így a hagyományos értelemben vett (emberi) intelligenciának is csak egy aspektusát tudja mérni.
- Attól még lehet intelligens egy gép, hogy nem képes emberi módon kommunikálni.
- Az emberek közül se teljesítené mindenki sikerrel a Turing tesztet (így például kisgyerekek, vagy bizonyos fogyatékosok), holott ők is intelligensek.
- A teszten olyan ember is megbukhat, aki egyszerűen nem hajlandó a feltételek szerint együttműködni – ezt a reakciót pedig egy esetleges intelligens gép részéről sem zárhatjuk ki; az együttműködés megtagadása nem egyenlő az értelem hiányával.
- Mára már világossá vált, hogy a gép alkalmas arra, hogy pontosan válaszoljon. Mindez azonban messze nem jelenti azt, hogy ez a gép valóban „gondolkodna”. Mindez csak annyit jelent, hogy megfelelő adatbázis alapján gyors és komplex műveletekre képes.

A mesterséges intelligencia legkifejezőbb definíciója szerint a mesterséges intelligencia tanulásra képes számítógépes alkalmazás. A misztikusnak ható kifejezés mögött valójában nincs semmi sajátosan „emberi” abban az értelemben, hogy tanulásra az ember alatti élőlények is képesek, ill. maguk a tanuló algoritmusok az embernek és nem a gépnek az alkotásai.

A hagyományos mesterséges intelligencia koncepció főleg a gépi tanulásként osztályozott módszerekből áll, amelyet a formalizmus és a statisztikai analízis jellemez. Mindez nem jelent mást, minthogy a gép a meghatározott formalizált program (eljárásrend) mentén egy bizonyos szakmai területen következtetéseket von le. Ennek régóta alkalmazott módszere a gépi egészségügyi diagnosztika meghatározott protokollok szerint. Ezeknek a szakértői rendszereknek a kibővített változata például a Bayes-statisztikán alapuló hálózat.

Ennél összetettebb a tanulási paramétereket alakítani tudó mesterséges intelligencia, amelyet viselkedésalapú mesterséges intelligenciának hívnak. Itt már nem egyszerű - protokollokban rögzített döntési folyamatokról, hanem tényleges tanulásról van szó. A gép nagyszámú próbálkozás után megjegyzi a helyes megoldáshoz vezető utat. Ennek a tanulásnak az alapjai a neuronhálózatok mint nagyon erős mintafelismerési képességű rendszerek, a logika vonatkozásában pedig a fuzzy rendszerek, amelyek segítségével valószínűségek (kockázat) számolhatók.

A legújabb módszerek között említhetjük az evolúciós számítási technikákat, amelyek a biológia által inspirált fogalmakat (például populáció, mutáció, a leg-

jobb túlélése) alkalmaznak egyes problémák egyre jobb megoldásához. (genetikus algoritmus, vagy raj-intelligencia).

Ember és gép

Nem kell különösen nagy tudás ahhoz, hogy felismerjük, a gép soha nem lesz ember (az ember pedig gép). Mégis, ahogy már említettük, a közbeszéd szívesen formálódik ebbe az irányba. Ennek pedig komoly veszélyei vannak a vallásosság szempontjából is, hiszen az ember transzcendencia-tudat veszteséhez vezethet.

Hasonlóan súlyos következmény az is, hogy a mesterséges intelligencia segítségével képesek vagyunk az emberi személyiséget adatokká alakítani. (Ki hol, mikor, kinek, mit mondott vagy fizetett, milyen internetes tartalmakat fogyasztott... etc.) Az adatok megfelelő elemzésével az ember kollektív (és személyes) magatartására nézve lesz képes a mesterséges intelligencia, ill. azt alkalmazó személy, a jövőre vonatkozó nagy valószínűségű következtetéseket levonni, ill. a cselekvési folyamatba befolyással jó hatékonysággal beavatkozni.

Mindez a személyes szabadságot, és a kollektív (társadalmi) létet egyaránt veszélyezteti. Ezek a veszélyek már ma is ténylegesen fennálló kockázatok, elég, ha arra gondolunk, hogy egyes közösségi alkalmazások módszeres alakítása hogyan képes befolyásolni a politikai választások sorsát.

A mesterséges intelligencia valójában egy hatalmas adatmennyiséget kezelő, meghatározott szabályok szerinti elemzésre és következtetésre képes, tanulni tudó gép, amely - ha már analógiát keresünk - sokkal inkább hasonlít egy fejlett állathoz, mint az emberhez. Az emberiség komoly feladata lesz, hogy se a személyét, se a közösségi létét ne vesse efféle központi irányítás alá.

A tomista terminológiával élve megállapíthatjuk, hogy a gépnek nincs önmagát alakítani képes belső finalitása, olyan formális egysége, mely cselekedeteinek alapja. A gépben a finalitás ill. forma a tervező és létrehozó értelem függvénye, mely a gép részeit megfelelő módon egygyé szervezi, de a gép sosem fogja tudni a saját működésére vonatkozó algoritmust átírni. A gép formája mindig akcidentális, külső forma marad, a részek nem képesek önmagukat önmaguktól alakítani. Az ember formája ellenben szubsztanciális, hiszen belső, teljesen egységesítő formáról van szó. Az ember formája önmagában álló (nem a részek egyszerű összegeként megjelenő) egyedet hoz létre.

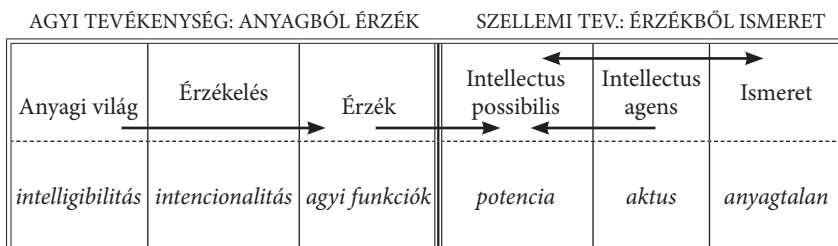
A gép az emberi értelem eszköze, hogy megkönnyítse munkáját. A formáját az ember alkotja, nagyon gyakran a természetet utánozva. „Ars imitatur naturam”, mondja Tamás. A gépek esetében a forma, mely behatárolja őket, nem az anyagban van, hanem a kívülálló emberi értelem az, mely az anyagot egybeszerkeszti. Ezért a szubsztanciának egy akcidentális forma általi összekapcsolásáról van szó, nem pedig önálló szubsztanciális formáról, mely önmagában önmagát szervezni.

Összegzés

Fontos hangsúlyozni, hogy a gépek fejlődése nem fogja „megváltani” az embert. Egyúttal azt is hangsúlyozni kell, hogy a gépek fejlődése nem fog magyarázatot adni az ember végeesség- és az ehhez kapcsolódó végtelenség élményére sem.

Ellenben a gépek fejlődése nagymértékben meg fogja változtatni az emberi életet. Remélhetőleg egyre nagyobb szabadságot fog nyitni, és nem egyre szűrebb falanszterhez vezetni. Ennek eldöntése kizárólag az ember kezében van. Ezért van szükség a világos gép- és ön- értelmezésre.

Megállapíthatjuk, hogy a tanulás lehet tisztán agyi funkció, azonban az igazi ismeret (belátás²) szellemi tevékenység. A szellemi tevékenység (önreflexió – intellectus agens) kizárólag emberi valóság (1. ábra).

1. ábra A megismerés szerkezete Szent Tamás szerint

Csak az emberre jellemző a szabad döntés képessége. A „kell” fogalma, mint erkölcsi apriori csak az emberre jellemző. Egy gép semmilyen körülmények között nem tud szabadon dönteni. Az ember alkalmas azonban arra, hogy akár a józan ész ellenében is kövesse a „kell” erkölcsi parancsát.

Csak az ember vágyhat a halhatatlanságra. Csak ő képes arra, hogy visszaemlékezzen a végtelenség ízére. A transzcendencia vágya soha nem fog feltűnni egy gépben. A gép mindig véges, és az is marad. Ne akarjunk hát ezzel azonosulni.

ARADI LÁSZLÓ

A liturgikus katekézis fogalma és helye az Egyház életében

1. A liturgiára nevelés, mint napjaink egyik kateketikai kulcskérdése

Az 50 éve lezárult II. Vatikáni Zsinat arra törekedett, hogy iránymutató és programadó dokumentumokat fogalmazzon meg az Egyház és a rohamosan változó világ kapcsolatára vonatkozóan. Minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ebben a sokrétű és sokszor közel sem felhőtlen kapcsolatban kulcssze-repet tölt be az új generáció, a gyermekek és a fiatalok viszonyulása az Anya-szentegyházhoz és annak életéhez, tanításához. Manapság sajnálatos módon hazánkban általános gyakorlat, hogy a fiatalok és a gyermekek katekézise az iskolai oktatásra: az osztálytermekben folyó elméleti információátadásra koncentrál, és csak ritkán találkozhatunk olyan kezdeményezésekkel, amelyek a hit és a keresztény élet mindennapokkal való gyakorlati kapcsolatát hangsúlyozza. Ám ha ez így történik, hiába is várjuk, hogy megvalósuljon a zsinat vágya: a világ és az Egyház együttélése, kapcsolata. Ebből a szakadásból szükségszerűen az elszigetelődő Egyház kerülhet csak ki vesztesen, amelynek lényegét adó tulajdonsága, hogy a világban jelenlévőként álljon a minden-napok sodrásában, ahogyan a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója meg is fogalmazza: „az Egyház [...] együtt menetel az egész emberi nemmel, a földi sorsban osztozik a világgal és kovásza vagy éppen Lelke a társadalomnak”¹.

Ki kell mondanunk tehát, hogy a katekézisben részt vevő, nevelő-oktató hivatást vállaló személyek kezében van annak a kulcsa, hogy a jövő Egyháza Magyarországon növekedni vagy csökkenni fog, avagy háttérbe szorul. Szükség van egy nagyfokú nyitásra az iskolán kívüli katekézis formái irányába, amely nem merülhet ki rendkívüli programok, mint például kirándulások és ifjúsági találkozók szervezésében, hanem a mindennapokba, a gyermekek, fiatalok hétköznapijaiba, napi-heti ritmusába kell, hogy illeszkedjen. Így lesz nyilvánvalóvá, hogy a keresztény életvitel nem csupán néhány rend-

1 *Gaudium et spes. Lelkipásztori konstitúció az Egyházzól a mai világban.*, in: Diós István (szerk.): A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Szent István kézikönyvek 2., Szent István Társulat, Budapest, 2000, 40. pont.

kívüli, mesterségesen megszervezett közösségi együttlétre korlátozódik, hanem jelen lehet rendszeres, „hétköznapi” formában is egy keresztény ember életében.²

Számos olyan területet lehet megemlíteni, ahol ez a fajta „rendszeres keresztény életvitel” kikristályosodhat. Az életkornak megfelelő személyes lelki és imaélet, aszkézis szintjétől kezdve a karitásztevékenységbe történő bekapcsolódáson át a plébániai közösségekben történő jelenléti bezárólag számtalan lehetőség volna minderre. Most mégis egyetlen terület vizsgálatára koncentrálok, amely véleményem szerint a leginkább kézenfekvő, reprezentatív és a 2000 éves keresztény hagyomány által is kellőképpen hitelesített formája a keresztény életvitel megvalósításának és rendszeres megélésének. Ez a területe a keresztény életnek nem más, mint a liturgia, a liturgiában történő részvétel. Egyházközségeink, egyházi, plébániai közösségeink mindennapi életét megfigyelve kétség sem férhet ahhoz, hogy a liturgia adja a legfőbb keretet napjaink keresztény gyakorlatának. Sőt, mi több, a liturgiában történő részvételt lehet egyúttal mindenfajta katekézis egyik legfőbb céljának is nevezni. Ahogyan *Tarjányi Zoltán* megállapítja: „Ha ugyanis a katekézis nem kapcsolja bele az Egyház liturgiájába a gyermeket, majdhogynem hiábavaló a hitoktatás, hiszen pont a lényegét, a centrumot (a húsvéti misztériumot) nem fogja látni, s következésképpen nem fogja megélni a nevelt”³. Vagy párhuzamba állítva és a katekézis témájára vonatkoztatva a II. Vatikáni Zsinat híres megállapítását: „a liturgia, és különösképpen a Szentmise az evangelizáció és a katekézis forrása és csúcsa.”⁴

A plébániai közösség vasárnapról-vasárnapra összegyűlik a szentmisére, ahová még azok is elmennek, akik ezen kívül semmilyen kapcsolatban nincsenek az Egyházzal, annak közösségével. Ahol semmilyen más formában nem mutatkozik meg a helyi közösség „jelenléte” – például nincsen sem karitás, sem kisközösség, sem rózsafüzér-társulat –, még ott is elmaradhatatlan a vasárnapi liturgia, amely szerencsésebb esetben az ünneplés teljes formájában történik, tehát a szentmise ünneplésével, vagy pedig szükség esetén ún. igeliturgia. Hitoktatásunk – és ezen belül kifejezetten a szentségek vételére felkészítő katekézisünk – gyakorlata éppen ezért az, hogy a hittanos gyerekektől nem rendszeres szeretetszolgálatot, egyéni aszketikus gyakorlatokat, közösségi tevékenységet

2 VÖ. A KLÉRUS KONGREGÁCIÓJA: *A katekézis általános direktóriuma* (továbbiakban: KÁD), Szent István Társulat, Budapest, 1998, p. 30.

3 TARJÁNYI ZOLTÁN: *Kateketika I.*, Szent István Társulat, Budapest, 1999, p. 155.

4 ESTAISLAO ESTEBAN KARLIC: La celebrazione del mistero cristiano, in: *Il catechesimo della Chiesa Cattolica. Dimensioni, caratteristiche, contenuti*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, [é. n.], p. 123. Az idézet olasz eredetije: „la Liturgia, e in particolare modo l'Eucaristia, sono la fonte e il culmine dell'evangelizzazione e della catechesi.”

kérünk, hanem a vasárnap szentmisén történő rendszeres részvételt. *Tarjányi* írja ezzel kapcsolatban: „Isten állandó jelenlétét csak úgy tudjuk életgazító tényezővé tenni, ha bizonyos napokat (minden hetedik napot) mintegy kiszabjuk az idő folyásából, s azt mondjuk: Isten mindig jelen van, de a vasárnap az Ő napja. Ezen a napon garantáltan lehetséges a vele való találkozás.”⁵

Mіндеzen bevezető gondolatok után kijelenthetjük, hogy a katekézis kiemelkedő – ha nem talán a leginkább kiemelendő – területe éppen a liturgikus katekézis, amely alanyát és tárgyát tekintve alapvetően két dolgot foglalhat magába:

- 1) Liturgikus katekézis, mint az iskolai-elméleti hitoktatás része, ahol a liturgia a katekézis tárgya.
- 2) Liturgikus katekézis, mint az a formálódás, amely liturgia szimbólumai, eszközei által valósul meg, tehát itt a liturgia, ha úgy tetszik, a katekézis alanya.

Mindkét megközelítés helyet kell, hogy kapjon katekézisünkben, hiszen egyik a másik nélkül csonka, elégtelen. Beszélhetünk ugyanis az iskolai hitoktatás keretén belül a liturgia elemeiről, a szimbólumok magyarázatáról, az ünnepek tartalmáról és hagyományos ünneplési formáiról, taníthatunk a gyermekeknek liturgikus magatartásformákat, imádságok vagy énekeket. Azonban mindez az „elméleti” tudás az értelmét és a célját magában a liturgikus ünneplésben *valósul meg*, ahol az előzőleg elmagyarázott, érthetővé tett, „begyakorolt” jelek étellel, értelemmel telnek meg, az elméleti szintnél sokkal mélyebben és áthatóbban ragadják meg a benne részt vevőt. Itt tehát egy fontos megállapítást kell tennünk, amely nem csupán a liturgiával kapcsolatos katekézisünkre, hanem sok másra is vonatkozik, de a liturgikus katekéziszre különösképpen is: a liturgikus katekézis nem zárulhat le az osztályteremben, szükségszerűen össze kell kapcsolódnia a gyakorlati megvalósítással is.

2. A liturgikus katekézis helye a katekézis különböző formái között

A katekézis, mint az evangelizáció különleges és talán legjelentősebb formája több területre bontható, akár a megszólítottak korosztálya szerint – iskolai osztályoknak tartott, ifjúsági-, felnőtt-katekézis... De megtehetjük a distinkcióit akár a célcsoport sajátága szerint – plébániai, iskolai, családi... Ám a rendszert az alapján is fel lehet állítani, hogy a katekézis a keresztyén életnek éppen melyik területén akar elmélyülési lehetőséget, többlettudást, növekedést adni a bele kapcsolódó személynek. Utóbbi felosztás szerint beszélhetünk a „liturgikus”, vagy más néven „misztagogikus” katekézis kategóriájáról. (Jelen írásban az előbbi változatot preferáljuk, annak közérthetőbb és elterjedtebb formája

5 TARJÁNYI ZOLTÁN: *Kateketika I.*, i. m., p. 153.

miatt.) Természetesen a katekézis egyes területei szorosan összefüggenek egymással: nem lehet biblikus katekézist folytatni anélkül, hogy az meg ne indítaná a benne részt vevőket például a karitásztevékenység felé. A liturgikus katekézis azonban egészen különleges szerepet tölt be, amelyet *Tarjányi* alábbi megállapítása is alátámaszt: „Most pedig az egész katekézisnek *liturgiával átszőtt* hitoktatássá kell válnia: nem szaktantárgyként kell értelmeznünk és tanítanunk, hanem minden évfolyam anyagába szükséges a beleszövése, mert ez a *katolikus élet és gyakorlat kihagyhatatlan eleme*.”⁶

Hasznosnak és célravezetőnek tűnik átvenni a katekézis nagy területeinek kijelöléséhez a Katekézis Általános Direktóriumában olvasható felosztást,⁷ amely a katekézisen belül a következő – egyetlen folyamatot alkotó – négy területet különbözteti meg, és amely egyébként a régi katekizmusoknak és a jelenlegi Katolikus Egyház Katekizmusának is az alapstruktúráját követi:

- Bibliai katekézis
- A hitvallás katekézise
- Erkölcsei katekézis
- Liturgikus katekézis

A fenti négy terület lefedi a keresztyén hit és élet egészét, tehát aki ezekben a témákban katekézisben részesül, annak teljes a bevezetése a hitigazságokba és azok életre váltásába, megünneplésébe. Természetesen mindez nem csupán elmélet. E négy téma alkalmazási területe az az Egyház, amelynek legfontosabb feladatait szintén négy területre oszthatjuk el, és amelyek közül mind a négyet át kell, hogy járja a katekézis hatása, valamint a katekézisnek azt kell eredményeznie, hogy a keresztyén ezeken a területeken élje meg a katekézis során befogadott elméleti és gyakorlati igazságokat. Ez a négy feladat hagyományosan:⁸

- Tanúságtétel (*martyria*)
- Szeretetszolgálat (*diakonia*)
- Közösség (*koinonia*)
- A hit titkának ünneplése (*liturgia*)

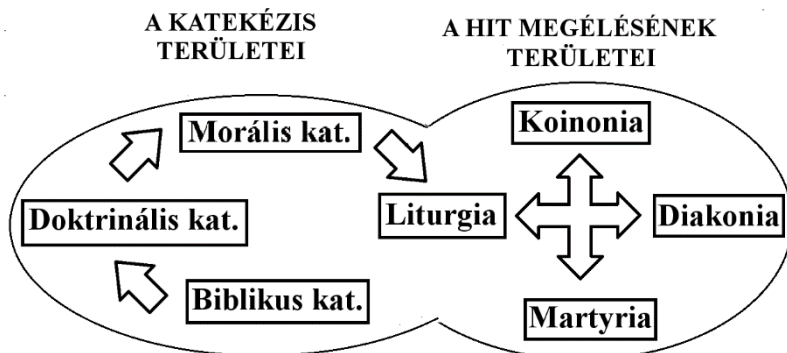
Mint látjuk, a liturgikus katekézis több szempontból alapvető, mind a katekézis folyamatát, mind pedig annak célját tekintve. Egyrészt a liturgikus témájú katekézis szorosan beletartozik a katekézis folyamatába, sőt, annak legteljesebb formáját képviseli, hiszen a liturgia önmagában integrálja és átélhetővé teszi azokat az igazságokat, amelyek a biblikus, doktrinális és morális témájú kateké-

6 TARJÁNYI ZOLTÁN: *Kateketika I.*, i. m., pp. 154-155.

7 A KÁD 117. pontja az ún. első-katekézisiről beszél itt, de ennek ellenére a felosztás általánosan is érvényes lehet.

8 Vö. A MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KAR ORSZÁGOS HITOKTATÁSI BIZOTTSÁGA: *Magyar kateketikai direktórium*, Szent István Társulat, Budapest, 2005, pp. 29-31.

zis során kerülnek befogadásra. Másrészt a liturgia a hit megélése szempontjából is kiemelt terület, hiszen a hit – mint fentebb láttuk – nem csupán intellektuális adatok gyűjteménye, hanem ünneplendő valóság. Ha mindezt ábrázolni akarjuk, a következő vázlatot kapjuk:

A liturgikus katekézis kiemelt szerepe pontosan abban áll, hogy összekötő kapcsot képez a keresztyén élet „elmélete” és „gyakorlata” között: ami a hit-tanításból elvont, azt átélhetővé és ünneplhetővé teszi, és bár feltételezi az előzetes bibliikus és doktrinális megalapozást,⁹ annak tartalmát új dimenzióba emeli, így téve azt erőforrássá a hit mindennapi megélése számára, legyen szó szeretetszolgálatról, a keresztyén közösség megéléséről vagy tanúságtételről. A liturgikus katekézis szerepe éppen abban áll, hogy a liturgiában való részvétel ne csupán üres formáság legyen, hanem megvalósulhasson a II. Vatikáni Zsinat szándéka: „a liturgia az a csúcspont, mely felé az Egyház tevékenysége irányul; ugyanakkor az a forrás is, amelyből fakad minden ereje.” (SC 10)

3. A katekézis kapcsolata a plébániai közösséggel

A fentiek után okvetlenül szót kell ejtenünk arról a közegről, ahol liturgikus katekézisünk eléri legfőbb célját, és munkánk gyümölcsöt hozhat. Mint azt az eddigiekben is láttuk, a liturgikus katekézisnek nem csupán tárgya, hanem célja is a liturgikus cselekvés, az elmélet megélése a gyakorlatban, életre váltása a szertartásokban történő tudatos és tevékeny részvétel által. Ennek közege, hordozója és befogadója a plébániatemplomban vasárnapról-vasárnapra összegyű-

9 Vö. SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS: *Catechesi Tradendae*. János Pál pápa apostoli buzdítása a Katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez korunk hitoktatásáról (továbbiakban: CT), Szent István Társulat, Budapest, 1980. 67. pont, 23. pont: „Nem lehet a szentségekkel megfelelő módon élni, ha valamilyen katekézis nem előzte meg őket.”

lő, együtt ünneplő, a liturgiába közösen bekapcsolódó *plébániai közösség*. Éppen ezért már a liturgikus katekézis során figyelni kell arra, hogy katekézisünk tudatosan úgy folyjon, hogy szem előtt tartsa: a hittanos gyermek *közösségben*, a saját plébániáján kell, hogy bekapcsolódjon a liturgiába. Sok jó és kevésbé jó kezdeményezést látunk napjainkban a plébániai közösségek kisebb kateketikai célú csoportokra történő bontására, korcsoport, vagy sajátos állapot, érdeklődés alapján, létrehozva fiataloknak, házásoknak, felnőtteknek, időseknek... szóló „hittancsoportokat”. Ezekkel kapcsolatban mindig szem előtt kell tartani azt a tanítóhivatali alapelvet, amelyet a *Catechesi Tradendae* így fogalmaz meg:

„Igaz, hogy hitoktatni bárhol lehet, mégis föl kell hívnunk a figyelmet – sok Püspök kívánságának engedve –, hogy továbbra is a plébániai közösségnek kell lennie a hitoktatás elsődleges helyének. Sokfelé a városok rendkívül gyors fejlődése miatt a plébániák szinte felborultak, s ebből néhányan elhamarkodva arra következtettek, hogy a plébánia elpusztul, megszűnik, s helyette kis közösségeket kell szervezni, amelyek majd hatékonyak lesznek. De akár tetszik, akár nem, a plébánia megőrzi a helyét, és a keresztyén nép, még a vallását nem gyakorló réteg is, szoros kapcsolatban marad vele.”¹⁰

Ennek analógiájára írható le a plébániai közösség valamint a liturgikus katekézis, a liturgikus élet megszervezésének keretei. Fontosak lehetnek tehát a kisebb közösségben ünneplő ún. osztálymisék, vagy éppen az egy korcsoportnak, közösségnek tartott ún. ifjúsági misék, ezek azonban soha nem hozzák létre azt a teljes közösséget, amelyet a plébániai szentmise reprezentál. Jó tehát, ha az iskolásokat, fiatalokat már korán rászoktatjuk, hogy a szentmise teljes formája a plébániai közösségben ünneplő liturgia, amelybe nekik is be kell kapcsolódnuk, az otthoni közösség tevékeny tagjaként. Annál is inkább, mert ha minden jól alakul, ez a közösség lesz majd egész életükben hitük megélésének környezete és otthona, itt valósul majd meg a gyermek felnőtté és a közösség teljes jogú tagjává érésével a minden katekézis esetén által hön áhított cél: az *élet-hosszig tartó katekézis*.¹¹

Ennek a bekapcsolódásnak a megvalósulása több mindenkin is múlik: egyrészt magán a hittanoson, másrészt a plébániai közösségen, annak befogadó készségén, de nagyban múlik a katekétán is, aki különleges helyzetének köszönhetően összekötő, közvetítő szerepet tölthet be – és *kell*, hogy betöltsön – e két, sokszor egymástól távoli pólus között. A gyermekek részéről szükséges mindenképp előtte annak a kornak az elérése, amelyben már tudnak mit kezdeni a hit megélésének közösségi dimenziójával is. Ez a kompetencia a 11-12 éves gyermekeknél már feltételezhető, az ebben a korban lévő hittanosaink már jó

10 CT 67. pont.

11 Vö. FOGASSY JUDIT: *A szentmise katekézise*, Szent István Társulat, Budapest, 2004, p. 14.

eséllyel rávezethetőek az egyház és a vallás közösségi, egyházas arculatára, felismerik a különbséget az egyéni és a közösségi vallásgyakorlat között, és már ráérezhetnek a liturgikus események, szertartások sajátos közösségi karakterére is.¹² Hogy mindez a liturgikus részvételben kitejeshessen, szükséges a templomi ünneplésnek, az aközben történő helyes viselkedésnek is a tudatos alakítása, megszervezése, az arra való ránevelés. Itt a következő elveket tanácsos betartani:¹³

- A liturgiára való felkészülés, felkészítés valamint maga a liturgikus ünneplés szigorúan *váljon szét* egymástól. Ne tegyük tönkre azzal a liturgia sodrását, sajátos „didaktikáját”, hogy kommentáljuk a szertartásokat. Inkább előzetesen magyarázzuk el, mi mit jelent, mint hogy közben zavarjuk a liturgia dinamikáját oda nem illő magyarázatokkal, vagy éppen a liturgikus szertartásokat gyakorlásra használjuk (utóbbira megfelelő *elrettető példa* lehet, amikor új ministránsokat kellő felkészítés nélküli „mély vízbe dobnak”, és egyenes következményként a liturgia teljes káoszba és komédiába fullad).
- Ne becsüljük le a *megszokást*, mint nevelő tényezőt. Mint láttuk, a tudatos tevékeny részvétel nem abban áll, hogy a liturgiának minden egyes aspektusára intellektuálisan reflektálunk, hanem abban, hogy *értjük*, mi történik velünk és körülöttünk. Éppen így a jó értelemben vett *megszokás* éppen hogy a tudatosság egy magas szintjét jelenti, amikor a cselekvés és a részvétel nem kíván már reflexiót, hanem a résztvevő lényének részévé, hasznos ösztönévé – teológiai párhuzamot állítva kvázi *erényévé* – vált. Éppen ezért a szentmise újra meg újra visszatérő imádságait gyakorlás, memorizálás, újra meg újra történő elmondás által gyökerezethetjük meg a gyermekekben, és ugyanígy meg fog bennük gyökerezni a gesztusoknak a rendje, a liturgia logikai menete is persze, ha mindez kellő megvilágítással, magyarázattal is párosul.
- Idővel mélyíteni kell a liturgikus lelkiséget. Nem szabad megelégedni azzal, ha egy hittanosunk már tudja a mise részeit vagy imádságait. A bekapcsolódás, az átélés egy teljesen új dimenzióját hozhatja magával, ha megismertetjük a liturgia „felnőtt” elemeivel is: a szentáldozás lelkiiségével, a böjti fegyelemmel, a bűnbánattartás és szentmise kapcsolatával, az egyházi év dinamikájával. Emellett ösztönözni kell a hittanosokat – természetesen az arra *valóban* alkalmas és kellőképpen felkészítettek –, hogy a maguk helyén és a hivatalos liturgikus szabályozások adta lehetőségekhez mérten a különböző szolgálatokban is vegyenek részt. Ide

12 Vö. TARJÁNYI ZOLTÁN: *Pedagógia II.*, Szent István Társulat, Budapest, 1999, p. 108.

13 Vö. TARJÁNYI ZOLTÁN: *Kateketika II.*, Szent István Társulat, Budapest, 1999, pp. 156-157.

tartozhat az éneklés, a felolvasás, és a ministrálás.¹⁴ Ezek természetesen már olyan szintek, ahol igen szoros együttműködésre van szükség a többi illetékessel: elsősorban a plébánossal, azután a többi lelkipásztori munkatárssal, kántorral. ... Itt szükség van nem csupán az adott feladathoz szükséges nélkülözhetetlen képességekre (énekhangra, koncentrációképességre, szép olvasási képességre, fegyelmezettségre), hanem elkötelezettségre, a szolgálatban való kitartásra, a liturgikus alkalmakon való rendszeres megjelenésre való hajlandóságra is. Ezt motivációval, vagy akár jutalmazással is megerősíthetjük.¹⁵

4. Konklúzió

A liturgiára nevelés és éppen így az elmélet és a gyakorlat szoros kölcsönhatásában valósulhat csak meg. A lényeg, hogy a liturgikus gyakorlatunk ennek a hatásmechanizmusnak a nyomán egyre tudatosabbá, egyre inkább értelmessé váljon, így a liturgiánk a felnövekvő generáció, iskoláskorú gyermekeink számára már nem kényszerű vasárnapi kötelesség lesz, hanem talán megérezhetik, átélhetik, hogy az Egyház liturgiája valóban *csúcs és forrás*, amelyből nem csupán az Egyház egészének, hanem a benne részt vevőknek egyenként is *minden ereje fakad*.¹⁶

14 A ministrálásra való felkészítésről bővebben ld.: TARJÁNI ZOLTÁN: *Kateketika II.*, i. m., pp. 156-160.

15 Vö. TARJÁNYI ZOLTÁN: *Pedagógia III.*, Szent István Társulat, Budapest, 1999, p. 113.

16 Vö. *Sacrosanctum Concilium. Konstitúció a szent liturgiáról*, in: Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István kézikönyvek 2., Szent István Társulat, Budapest, 2000, 10. pont.

TÓTH GÁBOR NORBERT

Egy megoldási kísérlet a pornográfia hatásainak kivédésére

I. Bevezetés

„A kereszténység harmadik évezredébe fordul korszakot, elsősorban a mi nyugat-európai- észak-amerikai kultúrkörünkre való tekintettel, tömören mint a szekularizmust jellemezhetnénk, amely önmagát is megkérdőjelezi.”¹

Ennél szebben és igazabban mi sem tudnánk kifejezni azt a tényt, hogy a mai ember egy szekularizált világban él, amelyben az életet már nem az isteni törvények és nem is az örök törvény² határozza meg, hanem sokkal inkább a hasznosság elve, pontosabban az, hogy mi az, amiből az ember profitálni tud. Ahogy ezt irodalmi nyelven Czakó Gábor³ fogalmazta egyik cikkében: „Gazdaságkorban a hét főbűn mindegyike erény lett. Tegyük hozzá: sarkalatos erény.”⁴

Ilyen körülmények közt nem csoda, ha olyan dolgokat, mint az emberi szexualitás is saját hasznoszerzésére és jólétére használja fel, vagyis abból üzletet, sőt egy egész iparágat hozott létre. Az úgynevezett „Pornóipar” az emberi nemiséget lealacsonyító és hamis módon tárja a nyilvánosság elé, amivel súlyos károkat okoz mind az egyén, mind pedig a társadalom életében.⁵ Az ember egyik legmagasabb rendű hivatását és küldetését, hogy a teremtésben Isten munkatársa legyen,⁶ lealacsonyítja az önzés szintjére.

Ez azonban korántsem ok arra, hogy kétségbe essünk, hiszen a keresztény ember hiszi és vallja, hogy az Isten elküldte egyszülött Fiát a világ megváltá-

1 *A Dogmatika Kézikönyve*. 1.köt. /szerk.: THEODOR SCHNEIDER. Bp.: Vigilia, 2002, p. 55.

2 SZT. TAMÁS: *A teremtény arra hivatott, hogy teremtőjét dicsőítse*.

3 Czakó Gábor szül.:Decs,1942.szeptember 14.Kossuth-díjasíró, publicista, képzőművész, a magyar katolikus újságíróképzés megszervezője. DolgozottAntall Józsefminiszterelnök tanácsadó testületében. A Magyar Művészeti AkadémiaIrodalmi Tagozatának tagja (2007) Forrás: *Czakó Gábor*. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Czak%C3%B3_G%C3%A1bor. (Letöltés: 2016. december 8.)

4 CZAKÓ GÁBOR: *A hét főbűn és a sarkalatos erények* (I) In: *Keresztény élet*, 2016. (XXIV. évf.) 39. sz. p. 2.

5 KEK 2354

6 Vö.: Ter1,28

sára és a bűnök bocsánatára. A Fú kiüresítette önmagát, emberré lett, hogy mi Isten gyermekei lehessünk.⁷ Ez az evangélium jó híre, amit minden kereszténynek hirdetni kell, és ez a mi keresztény életünk reménye is.

Témaválasztásunkban az vezetett bennünket, hogy segítséget nyújtsunk mindazoknak, akiket a pornográfia függőségbe, sőt rabságba ejtett és a szabadságukat lehetetlennek tekintik. Ahhoz hogy ezen célunkat elérjük, a Római Katolikus Egyház tanítását követve egyéb tudományokat is segítségül hívva szeretnénk a szeretet és az emberi személy oldaláról megközelíteni ezt a nagyon súlyos és korunk számára égető problémát, mely ma nem csak a fiataloknak, hanem a többi generáció tagjainak is elég súlyos gondokat és szenvedéseket okoz.

Isten az embert a világba helyezte és társas lénynek teremtette, de az ősbűn következtében akarata meggyengült, értelme pedig elhomályosult,⁸ ezért nem mentes a nemiség kísértésétől sem. Amikor Isten a férfit megalkotta és társat adott neki a nő személyében, akkor azok az „eredeti ártatlanság állapotában” voltak, ahogy a Szentírás kifejezi: „Mind az ember, az asszony meztelen volt, de nem szégyenkeztek egymás előtt”⁹ ebből is láthatjuk, hogy az ember eredetileg szégyentől és félelemtől mentes volt. Ez volt a gyermeki ártatlanság állapota. Az ősbűn következtében azonban megtapasztalta a „mezítelenség” negatív valóságát.

Ettől kezdve a nemiséggel való visszaélések sorozata is elkezdődött. Mai korunkban nélkülözhetetlen a pornográfia visszaéléseivel való foglalkozás. Elég csak bekapcsolni a televíziót, kinyitni egy sajtóterméket vagy éppenséggel elmenni és egy mozifilmet megnézni. A pornográfia a maga erőszakosságával mindenhová beférkőzött.¹⁰

Jelen írásunkkal, ezzel az erőszakos tendenciával szeretnénk szembeszállni, úgy ahogyan Jézus Krisztus is szembeszállt a bűnnel. A bűnt keményen és határozottan elítélte, ugyanakkor megbocsátó szeretettel fordult a megtérő bűnösökhöz.

Fel szeretnénk csillantani a reményt mindazok számára, akik szabadulni akarnának a pornográfia megkötözöttségéből. Azok számára pedig, akik nincsenek tisztában a pornográfia veszélyeivel, fel szeretnénk hívni fegyelmüket mindarra a kockázatra, amelyet az magában rejt.

Itt szeretnénk reményünket kifejezni, hogy jelen cikkünk eléri eme nemes célját.

7 Vö.: Fil 2,6-11

8 Vö.: Ter1-3 és *Balázs Pál órai jegyzete*

9 Ter 2,25

10 Vö.: KUMINETZ (2016)p.10.

II. A pornográfia, mint jelenség megközelítése

A pornográfiával kapcsolatban feltehetjük a kérdést, hogy ha az a történelem korai szakaszában is létezett, noha nem ilyen perverz és durva módon, mint manapság, miért örvend ma olyan nagy népszerűségnek?

Korunkra az emberiség számos változáson is átesett. Elég csak az ipari forradalomtól számított technikai fejlődésre gondolnunk. A pornográfia tekintetében a jelentős változást a szennylapokról való áttérést a „netes porno” –ra az 1990 –es évek internetes forradalma hozta. (Habár megjegyezzük, hogy előtte is léteztek pornográf tartalmak, mégpedig különböző sajtótermékek és médiumok által. Ezek is az interneten oly népszerű pornográfia számára készítették elő az utat.) Kétségkívül mégis az internet megjelenése jelenti a legnagyobb különbséget a pornográfia mai hozzáférhetőségének tekintetében, a korábbi évtizedekhez képest.¹¹ Erre az időre tehető ugyanis az internet elterjedése, elsősorban Észak-Amerikában és Nyugat-Európában, majd az úgynevezett „Keleti-Blokk” országaiban is. A technikai körülmények tehát adottak voltak a pornográf tartalmak terjesztésére. Az internet elterjedése egyéb „előnyökhöz” juttatta azokat, akik ilyen jellegű tartalmakat kívánnak nézni, mert így a pornográf felvételek könnyen elérhetőkké, olcsón hozzáférhetőkké váltak, továbbá a fogyasztójuk a névtelenség álarca mögé bújva tudta nézni.¹² A fogyasztó oldaláról nézve ennek a három dolognak az együttállása eredményezett előretörést a pornográfia számára.

Ami, pedig a pornóipart illeti, az abban tapasztalható agresszivitás juttatta el céljához.¹³ Ez alatt azt kell értenünk, hogy mindenhová beférkőzött és mindenütt jelen van. Egyfajta szilárd kitartás juttatta el céljához, hogy a köztudatban benne legyen. Mondhatjuk tehát, hogy azt a magatartást kell érteni ez alatt, mellyel a pornóipar ráerőlteti magát mindenkire. Elég csak az interneten terjedő hirdetésekre gondolnunk, melyek nem várt oldalakon is feltűnnek az emberi intenciótól függetlenül.

Ez azonban még nem lett volna elég, szükséges volt egy szellemi változás, ami lehetővé tette az emberek számára az ilyen jellegű tartalmak fogyasztását. Ahhoz hogy megérthessük ezt az ideológiai változást, a világtörténelmet három nagy részre kell osztanunk az emberi szexualitáshoz való hozzáállás mentén.

11 *Createin Me a Clean Heart: A Pastoral Responseto Pornography*: United States Conference of Bishops, US, 2015. p. 7. Vö.: *Createin Me a Clean Heart*. In: <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/pornography/upload/Create-in-Me-a-Clean-Heart-Statement-on-Pornography.pdf> (Letöltés: 2017. január 10.) p.10.

12 Vö.: KUMINETZ (2016) p. 10.

13 Vö.: KUMINETZ (2016) p. 10.

Andreas Laun nyomán három szexuális forradalmat különböztethetünk meg.¹⁴ Az első ilyen a „szexuális forradalom” végrehajtója a zsidóság volt, mert a többi nép felfogásával szemben egyetlen legitím helyet határozott meg a szexualitás számára, ez pedig a nászágy volt. Ezt a szemléletet vitte tovább és terjesztette el a kereszténység is. Ez többet jelentett, mint pusztán kizárólagosságot a szexualitás terén, mert velejárója volt a nő emancipációja is.¹⁵ Ehhez képest jelentős erkölcsi visszaesést mutat 1968 „lelketlen szexuális forradalma”.¹⁶ Az 1968-as párizsi diáklázadással kezdődő folyamatok a szabadosságot helyezték előtérbe. Ennek köszönhető, hogy szellemi táptalajt kapott az emberi nemi aktus filmre vétele, sőt ez dicséretessé is vált. Ilyen előzmények után nem csoda hogy a pornográfia olyan nagy körben elterjedté vált és abban mindenki érintetté vált.¹⁷

Az 1968-as szexuális forradalommal elkezdődött folyamat, mely mára a gender ideológiában csúcspontot ért el az embert pusztán a szexualitására redukálja le, holott az ember ennél sokkal több és sokkal összetettebb valóság, mert személy. Személynek lenni, pedig annyit tesz, hogy arra a szentháromságos egy Istenre hasonlít, aki maga is személy.¹⁸

Ezzel és a bevezetőben már érintett „szekularizmussal” együtt megállapíthatjuk, hogy a társadalomnak egyfajta démonizálásáról van tehát szó, mellyel arra törekednek bizonyos erők, hogy az emberi személyt érzelmileg kiegyensúlyozatlanná, erkölcsileg kiskorúvá, vallásilag pedig primitívvé tegyék.¹⁹

Eddigi vizsgálódásaink során bebizonyosodott, hogy a pornográfia széleskörű elterjedésének két oka volt: az erkölcsi szabadosságot hirdető modernkori áramlatok és a technikai, különösen a tömegtájékoztatási eszközök rohamos fejlődése. „Miközben növekedett az erkölcsi normák körüli zűrzavar, a tömegtájékoztatás egyre nagyobb közönség számára tette elérhetővé a pornográfiát és az erőszakot, beleértve az ifjúságot és a gyerekeket is.”²⁰

Mindezek ellenére nem szabad elfelejtenünk, hogy világunkban működik a

14 LAUN, ANDREAS: *Homoszexualitás katolikus szemmel*. Vác: Jel, 2007. pp. 53-55.

15 PRAGER, DENNIS: *Die Abhebung der Homosexualität im Judentum*. In: Brennpunkt Seelsorge 4. (1997) p. 88.

16 LAUN (2007) i.m.. pp.53-55.

17 NÉMETH LÁSZLÓ: *Pornográfia és erőszak a tömegkommunikációs eszközökben*. Bp: SZIT, 1991. p. 8.

18 *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Bp: SZIT, 2007. p. 7.

19 KUMINETZ (2016) i.m.. p. 13.

20 NÉMETH (1991) i.m.. p. 6.

jó is, mely arra indítja az embert, hogy a benne munkálkodó erőket megszelídítse, illetve humanizálja.²¹

Erre az embertelen „mozgalomra” a Katolikus Egyház részéről igen hamar érkezett is válasz. Első ízben Boldog VI. Pál pápa reagált három hónappal később az emberiség új és súlyos kérdéseire a „*Humanae Vitae*” kezdet enciklikájával.²² Szent II. János Pál pápa, pedig egy egész audienciasorozatot intézett a hívekhez az emberi szexualitás és a „test teológiájának” témakörében 1979 és 1982 között. Ezzel érkezett el a „harmadik szexuális forradalom”, mely nem jelentett mást, mint a házasságon belüli szerelem ethoszának fejlődését.²³ Ez az utolsó „szexuális forradalom” hozta el a reményt a világ számára a szexualitáshoz való egészséges hozzáállás tekintetében, mert így esélyünk van a szexualitás mélyebb megértése által kellő tisztelettel viszonyulni hozzá, nem pedig megalázó és degradáló módon, ahogy azt a pornográfia teszi.

III. A pornográfia hatása az emberi személyre

Szükségesnek tartjuk megvizsgálni a pornográfia azon hatásait, amelyeket az emberre, mint fizikai és szellemi létezőre gyakorol, mindamellett, szem előtt tartjuk az ember halhatatlan lelkét is. Az ember számára isteni parancs az élet védelme, melybe beletartozik az egészség védelme is.²⁴ A következőkben látni fogjuk a pornográfia fogyasztásának egészségre gyakorolt hatásait, bebizonyítva ezzel, hogy annak súlyos egészségromboló hatásai is vannak minden morális és erkölcsi következmény mellett.

A pornográfia magában hordozza azt a veszélyt, hogy a fogyasztója a valóság helyett, egy a saját maga számára teremtett és kiépített „virtuális valóság”-ban kezd el élni. Ennek azért is nagy a valószínűsége a pornográfia fogyasztóinak körében, mert ezt legtöbbször az internet segítségével teszik meg.²⁵

A mai kor embere nagy hangsúlyt fektet az emberi jogokra, melyek védelme érdekében képes szinte mindenre. Nagyon sokszor tapasztaljuk, hogy egyesek a magánélethez való jogukra hivatkoznak, ezzel szemben a pornográfia a magánéletből csinál látványosságot. Azzal mi is egyetérthetünk, hogy mindenkinek joga van a saját „privacy”-jához, azaz magánszférájához.²⁶ Ezzel szemben

21 Vö.: KUMINETZ (2016) i.m.. p. 16.

22 A párizsi diáklázadások 1968. május 3-án vették kezdetüket

23 LAUN (2007) i.m.. pp.53-55.

24 Vö.: Kiv 20,13

25 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p. 10.

26 NÉMETH (1991) i.m.. p. 8.

a pornográfia az ember egyik legbensőségesebb tettét, a szexuális téren is megvalósuló önátadását veszi ki az ember magánszférájából és teszi közzemlére.

A pornográfia legsúlyosabb következményének azt tartjuk, amelyik kiöli a szexualitásból a szeretet és a nyitottságot az új életre. A pornográfia az emberi szerelemből és a szexualitásból iparágat csinál,²⁷ mellyel súlyosan megsérti az emberi szexualitás eredeti helyét.²⁸ Azt is továbbá megállapíthatjuk, hogy súlyosan sérti a házasság lényegi tulajdonságait²⁹ is, mert kizárja azt, hogy egy férfi és nő csak egymásnak adják oda magukat a szexuális önátadásban. A pornográf aktus során a gyermeknemzés és nevelés értékei fel sem merülhetnek.

III.1 A pornográfia, mint függőség

A mai kor embere az emberi szabadságra, mint abszolút értékre tekint. Ezzel szemben a pornográfia éppen ezt a szabadságot sérti, mert függőséget okoz. Aki ezzel szemben meg szeretné őrizni szabadságát köteles mindent megtenni annak érdekében, hogy ez a függősége ki se alakuljon.

Az úgynevezett „hard-core” pornográfia súlyos függőséget okoz,³⁰ ezért fontosnak látjuk a probléma megközelítésében, hogy megértsük hogyan is okoz függőséget a pornográfia.

Mielőtt azonban a pornográfiát, mint függőség részletesebb kidolgozásába kezdenénk, mindenféleképpen tisztáznunk kell a függőségek vagy addikciók fogalmát, mellyel a pszichológia tudománya foglalkozik. Atkinson és Hilgard Pszichológia c. könyvükben a függőséget a következő képen definiálták: „Kényszeres és destruktív szerfogyasztó magatartási mintázat.”³¹

A pusztán pszichológiai definícióból is világosan kitűnik számunkra, hogy az ilyen jellegű viselkedés eltér a megszokottól. A teológia szemszögéből nézve pedig, rombolja az emberi szabadságot és a szabad akaratot (erre utal a „kényszeres” jelző). A „destruktív” megjegyzés arra hívja fel a figyelmünket, hogy az romboló és sérti az emberi méltóságot, mert ellene van az ember épségének.³²

A függőségekkel kapcsolatban kimutatták, hogy egy bizonyos „dopa-

27 Vö.: Youcat: *a Katolikus Egyház ifjúsági katekizmusa : XVI. Benedek pápa előszavával és Erdő Péter bíboros ajánlásával* / [ford.: Kerényi Dénes]. Bp.: Kairosz, 2013. p. 226.

28 Vö: KEK 2360

29 CIC 1055. kán

30 NÉMETH(1991) i.m.. p. 10.

31 *Pszichológia* / ATKINSON, HILGARD[et al.]; [ford. Boross Ottilia et al.]. 3.,átdolg. kiad. Bp. : Osiris, 2005. p. 733.

32 Vö.: BALÁZS PÁL:*Bioetika: az emberi élet erkölcteológiája*. 3. jav.kiad. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, 2010. p. 42.

min” nevű neurotranszmitterhez, azaz átvivőanyaghoz kapcsolódik.³³ A neurotranszmittereknek köszönhetően különböző reakciók jönnek létre az agyban és azok receptorokkal is kapcsolatba jönnek.³⁴

Amikor valaki olyan tevékenységet folytat, melynek során dopamin termelődik, az elemi öröm érzésével jár együtt.³⁵ Ez nincs másként, mint amikor valaki pornográf tartalmakat néz, mivel az a szexuális öröm egy csökevényes formáját nyújtja. A probléma az, hogy ilyenkor is dopamin szabadul fel, ami amint azt már láttuk függőséghez vezet.

A pornográfia fogyasztása közben az agyon dopamin halad át, ami utat készít egy „iFosB” nevű fehérje számára, mely könnyebbé teszi a dopamin áthaladását az agyon egy a következő ilyen „örömszerzés” folytán. Ha az ilyen jellegű tevékenység folyamatos, akkor az a dopamin állandó jelenlétével jár együtt, ehhez viszont az agy nem szokott hozzá, ezért védekezésbe kezd: olyan idegvégződésektől szabadul meg, melyek a dopaminnal kerülnek érintkezésbe. Az ilyen folyamat viszont azt eredményezi, hogy ami eddig az izgalmat és az örömet jelentett az agy számára, unalmassá válik. Az unalmat pedig csak úgy lehet megszüntetni, ha emeljük a tétet, ezért egyre többet és egyre gyakrabban akar a függő pornográf tartalmakat nézni, sőt egyre agresszívebbeket, hogy így csillapítsa hiányérzetét. Ezzel magyarázható a pornográfiában tapasztalható erőszak a felvételeken szereplő nők ellen.³⁶

Azoknál a legnagyobb a valószínűsége, hogy függőség alakul ki, akik pornográf felvételek nézése közben önkielégítést végeznek, mert ez közvetlenül az agyat stimulálja. Ilyen esetekben az is bizonyosságot nyert, hogy a pornográfiának olyan hatása van az emberi szervezetre, mint a kokain a kokainfüggőkre, vagy az alkohol az alkoholistákra, egyre többet kell tenniük azért, hogy ugyan azt az élvezetet elérjék.³⁷

Ami a problémát súlyosbítja az az, hogy a függők nem ismerik be függésüket. A pornófüggőkre jellemző az is, hogy komoly összegeket költenek szexuális tartalmak megvásárlására, sztriptízbárok látogatására vagy prostituáltakra.³⁸

Láthatjuk tehát, hogy ez egy ördögi kör minél mélyebbre kerül valaki, annál nehezebb kikerülni belőle. Nem felejthetjük el továbbá azt sem, hogy a függő-

33 ATKINSON (2005) i.m.. p. 62.

34 ATKINSON (2005) i.m.. p. 61.

35 ATKINSON (2005) i.m.. p.62.

36 *Why watching porno is an escalating behavior.* In: <http://fightthenewdrug.org/why-watching-prn-is-an-escalating-behavior> (Letöltés: 2016. szeptember 3.)

37 *Createin Me a Clean Heart*(2015) i.m.. p. 12.

38 Uo.

ség egy helytelen viselkedés következménye, mert csak az válhat függővé, aki egyszer elkezdett élni függőséget kiváltó szerrel, esetünkben a pornográfiával. Ezért, tehát jobb bele sem kezdeni, mint később az abból való szabadulásiért küzdeni.

Feltehetjük a függőséggel kapcsolatosan azt a kérdést, hogy miért lesz valaki a pornográfia rendszeres fogyasztója? A választ három pontban foglalhatjuk össze. Elsőként a tömegtájékoztató eszközök hatását kell kiemelnünk, melyekből mára már csak úgy áramlik mindenféle szexuális tartalom, mind a filmekből, mind a reklámokból. Második tényezőként a személyes jegyeket kell megemlítenünk, mert vannak olyanok, akik fogékonyabbak az ilyen jellegű tartalmakra. Harmadjára, pedig nem mehetünk el az egyéb tényezők mellett, melyekbe az olyan hatások is tartoznak, amelyek a személyt kisgyermekkorában érte, gondolhatunk itt akár a szexuális visszaélésekre is.³⁹

A függőség kialakulását nagyban elősegíti az a tény is, hogy a pornográfia napjainkban mindenhol elérhetővé vált, az internetnek és a technikai fejlődésnek köszönhetően, elég csak a mindenhová hordozható elektronikus eszközökre gondolni, melyek segítségével, egy mozdulattal elérhetővé válik pornográf tartalmak tömkelege.⁴⁰

Másfelől az internet állandóan megújuló tartalmai járulnak hozzá ahhoz, hogy a függőség kialakuljon. Ennek, az újdonság-hatásnak nagy szerepe van abban, hogy az interneten ilyen tartalmakat nézők állandóan böngésszenek, ezzel stimulálva agyukat.⁴¹

III.2. A pornográfia hatása férfiakra és nőkre

III.2.1. „A férfi és a nő teológiája”

Isten, mint a világmindenség Teremtő Ura az embert kezdetben férfinak és nőnek teremtette, ahogy azt a Teremtés Könyvének második fejezetében is olvashatjuk.⁴² A beszámoló szerint az ember, Ádám magányos volt és nem volt hozzá illő társa, akiben kiteljesedhetett volna, ezért Isten a szívéhez legközelebb lévő csontból megalkotta Évát, aki méltó társa lett az első embernek.

Az tehát világos és egyértelmű, hogy Ádám, a férfi és Éva, a nő mindketten Isten teremtményei és egyenrangú partnerei egymásnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem lennének különbözőek, nem térnek el egymástól. Itt szeretnénk megjegyezni azt, hogy egyértelműen minden ember különböző, és sa-

39 KUMINETZ (2016) i.m.. p. 13.

40 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p. 10.

41 Uo.

42 Ter2, 21-25

ját személyiséggel rendelkezik, de vannak olyan tulajdonságok, melyek jobban jellemzőek az egyes nemek képviselőire, mint a másikéra. Szakdolgozatunk témáját illetően is különbséget kell tennünk a pornográfia férfiakra és nőkre gyakorolt hatását illetően. Elég csak megemlíteni az eltérő fogyasztási szokásokat, miszerint a nők sokkal inkább kifinomultabbak ezen a téren is.

Azt megállapíthatjuk, hogy a két nem tagjai hasonló okokból lesznek a pornográfia fogyasztói.⁴³ A továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, hogy miként hat a pornográfia a férfiakra és a nőkre.

A pornográf tartalmakat általában a férfiak szoktak rendszerességgel nézni az interneten, de nem kizárólag. Nőkre is jellemző az ilyen viselkedésforma.⁴⁴

A pornográfia is bűn, ezért a hatásai olyanok, mit a bűné, mindkét nemre való tekintettel: kárt tesz az Istennel való kapcsolatban, továbbá kétségbeesést okoz Isten irgalmas szeretete felől.⁴⁵

III.2.2 A pornográfia hatása a férfiakra

A férfiakra nézve jellemzőbb a pornográf termékek fogyasztása, mert könyvben eljuthatnak a szexuális kielégüléshez a képernyőn keresztül, és így nem kell a párkapcsolatok bonyolultságával foglalkozniuk.⁴⁶ A férfiak agya továbbá sokkal fogékonyabb a vizuális effektekre, ezt a tulajdonságot használja ki a pornóipar.⁴⁷

Annak, hogy a férfiak miért néznek pornográf tartalmakat, annak sok oka lehet: „kikapcsolódás”,⁴⁸ megerősítést keresnek az érzelmi sebeikre, alacsony önértékelés, szeretethiány érzése, vagy azért, mert így érzik magukat erősnek.⁴⁹

43 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.12.

44 Vö.: *Rise of internet porn could be to blame for lower marriage rates, study clai.m.s, as men find 'low-cost sexual gratification' without being tied to a relationship.* In: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2884001/Rise-internet-porn-blame-lower-marriage-rates-study-clai.m.s-men-low-cost-sexual-gratification-without-tied-relationship.html> (Létöltés: 2016. november 8.)

45 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p. 12.

46 Vö.: *Rise of internet (...) i.m.* In: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2884001/Rise-internet-porn-blame-lower-marriage-rates-study-clai.m.s-men-low-cost-sexual-gratification-without-tied-relationship.html>

47 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p. 11.

48 Amennyiben az a lehetőség áll fenn, akkor beszélhetünk arról, hogy a restség/tunyaság/lustaság főbűne is fennáll (Vö.: KUMINETZ(2016) p. 17). A restséget, mint viciumot definiálhatjuk, mely által az ember minden feladatot és tevékenységet elhárít magától, undorodik és viszolyog minden erőfeszítéstől, legszívesebben nem csinál semmit. (*Lustaság.* In: <http://lexikon.katolikus.hu/L/lustas%C3%A1g.html>, Vö: Magyar Katolikus Lexikon)

49 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.11.

A férfiakban egy torzkép alakul ki a szexualitásról és a házasságról, továbbá saját szexuális identitásukban is elhajlást okoz, főleg akkor, ha azonos nemeket szerepeltető jeleneteket néznek.⁵⁰ Ezzel kapcsolatosan fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy több kutatás is igazolja azt a tényt, hogy pornográf tartalmú anyagok hatással vannak az azokat használók szexuális életére. Ezt is a fentebb már említett „dopamin” nevű neurotranszmitternek köszönhető, mely egy úgynevezett „rewardpathway”-t⁵¹ hoz létre az agyban, mely akkor jön létre, ha az embert valami kellemes inger éri. Egy ilyen „rewardpathway” kialakulása azért fontos az agy számára, hogy az általa kellemesnek ítélt ingereket újra és könnyebben elérhetővé tegye. Ennek azonban van egy hátulütője is, ugyanis nem csak az egészséges ingerek tudnak kiváltani ilyen hatásokat, hanem az egészségre károsak is. Utóbbi esetben ahelyett, hogy az embert ez egészséges élethez segítene hozzá, egy függőség kialakulásához vezet.⁵²

A pornográf felvételek nézésénél is ilyen agyi kapcsolat jön létre aközött, amit az ember lát, és ami iránt vonzódást érez. Ezért befolyásolja a pornográfia az egyének szexuális viselkedését és szokásait.⁵³ Ezért is tapasztalható az, hogy a pornófogyasztók körében elfogadottá válik az, amit korábban gusztustalannak vagy erkölcsileg helytelennek tartottak.⁵⁴ Ezzel kapcsolatban jelent meg egy kutatás 2012-ben, mely kimutatta, hogy a megkérdezett 1500 fiúból 840 egyre extrémebb és veszélyesebb pornográf felvételek nézése után az azokban található deviáns viselkedést elfogadhatónak, sőt normálisnak tartotta.⁵⁵ Egy másik kutatás során megállapították, hogy a pornófogyasztók körében elfogadhatónak tartanak olyan szexuális visszaéléseket, mint a bestialitás⁵⁶ vagy a nemi erőszak.⁵⁷

A valódi veszély ezen a téren nem az, hogy minden pornófogyasztó erőszaktevővé válik, hanem az, hogy a pornófogyasztás is képes arra, hogy megváltoztassa az ember gondolkodásmódját és alapvető beállítódását.⁵⁸

50 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.12.

51 Jutalomösvény (a szerző) (saját fordítás)

52 *How Porn Affects Your Sexual Tastes*. In: fightthenewdrug.org/how-porn-affects-your-sexual-taste (Letöltés: 2016. szeptember 8.)

53 Uo.

54 Uo.

55 *How Porn Affects Your Sexual Tastes*. In: fightthenewdrug.org/how-porn-affects-your-sexual-taste (Letöltés: 2016. szeptember 8.)

56 Embereknek állattal való természetellenes nemi érintkezése. BALÁZS (1995) i.m.. p. 445.

57 *How Porn Affects Your Sexual Tastes*. i.m..

58 Uo.

A pornográfia hatására a férfiakban kifejlődik egy narcisztikus önkép és egy úgynevezett „macho” tudat.⁵⁹ Ennek tekintetében meg kell említenünk azt is, hogy a férfit képtelenné teszi a lemondásra a szeretett fél javára. Ilyen önfeláldozó jellegű lemondásra, pedig csak az érett és felnőtt személy képes, tehát nem hagyja, hogy az érett személy kibontakozzon a férfiban.⁶⁰ Az úgynevezett „macho” tudattal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az igazi veszély ezzel kapcsolatban áll fenn, mert ennek következtében a férfi társa a nő lealacsonyodik és a férfi nemi kielégülésének tárgyává válik. A férfi ezzel megfosztja a nőt nőiességétől és értékétől.⁶¹

A férfi számára, tehát kialakul egy hamis kép magáról a férfiaságról és a nőiességről is.⁶²

Az amerikai pszichológus Philip Zimbardo⁶³ a pornográfiát tette felelőssé azért, hogy a fiúk alulteljesítenek az iskolában, a munkahelyen és a társadalomban. Ehhez még hozzátette, hogy a pornográfia az oka annak is, hogy a fiúk gátlásokkal rendelkeznek, lobbanékonyak, lelkiismeretlenek és kerülnek a felelősségvállalást is.⁶⁴

III.2.3 A pornográfia hatása a nőkre

A köztudatban hamisan él az a felfogás, hogy a pornográfiával kapcsolatban csak a férfiaknak lehetnek problémáik, de a valóság sajnos nem ez, hiszen a női nem esetében is beszélhetünk olyan káros hatásokról, melyeket a pornográfia idéz elő.⁶⁵ Éppen ezért a nőknek még azzal a hozzávetőleges problémával is farkasszemet kell nézniük, hogy ez „nem vonatkozik rájuk”, és hogy ez csak a férfiak ügye lehet, azonban a valóság sajnos nem ez.⁶⁶ Azonban azt is látunk

59 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.12.

60 *A társadalom pornografizációja*. In: *Szeressétek Egymást!: katolikus evangelizációs magazin*, 2016. 18.sz. p. 48.

61 Uo. pp. 48-49.

62 *A társadalom pornografizációja*. (2016) i.m..

63 szül.: New York, 1933. március 23. amerikai pszichológus, szociológus, író, kutató, egyetemi tanár. Kutatási területe elsősorban az emberi agresszió, kutatása alapján a rossz környezet a jó emberekből is kihozhatja a rosszat. Leginkább az ehhez kapcsolódó 1971-ben elvégzett stanfordi börtönkísérlete miatt lett világszinten ismert, mely alapján több film is készült. Számos könyv és tanulmány szerzője. Forrás: *Philip Zimbardo*. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Philip_Zimbardo (Letöltés: 2016. október 16.)

64 http://vigyazo.blog.hu/2016/11/25/lesznek-e_a_jovoben_ferfiak?token=fd1f761ca0fd0cabcc83881c7080e14d

65 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.12.

66 *A társadalom pornografizációja*. (2016) i.m.. p. 49. Vö.:ul. Panny Marii 4., 60-62 Poznan, Polska

kell, hogy a pornográfia más fajtáinak fogyasztása jellemzőek a gyengébbik nem képviselőire. Inkább olyan formáinak használatára törekszenek, melyek valamiféle személyes kapcsolattal illetve szerelemmel kecsegtetnek.⁶⁷

Ahhoz, hogy ezt a problémakört a maga valójában meg tudjuk közelíteni látnunk kell, hogy a női lélek elsősorban mit is keres egy párkapcsolat során. A nők legfőképpen a szerelemre és az azzal járó minden szépség felé orientálódnak.⁶⁸

A pornográfia éppen ezen értékeket teszi tönkre és rombolja szét, lerombolja vágyaikat, reményeiket és mindent, amire törekszenek, azzal, hogy csak üres fantáziálássá silányítja.⁶⁹

Megsebzettek és üresek maradnak, mert azt az érzetet kelti bennük, hogy egyedül vannak és nincs senki aki, segíteni tudna rajtuk, továbbá az elutasítottság és a szégyen is erőt vesz rajtuk.

A nőkre gyakorolt hatások között még meg kell említenünk azt is, hogy az értéktelenség tudatát is növeli bennük,⁷⁰ mely a leginkább ellene mond az istenképiségnek és annak a bibliai üzenetnek, mellyel Isten kimondta minden teremtményére, hogy jó.⁷¹ A pornográfia arra kényszeríti a női lelket, hogy higgye el azt a hazugságot, mely szerint csak akkor értékes, ha vágynak rá.⁷²

A nő tárgyiasításáról is beszélhetünk a pornográfiával kapcsolatban, hiszen a pornográf tartalmak során a nők a férfiak nemi kielégülésének tárgyaivá válnak, méghozzá olyan tárggyá, amely soha nem lesz elég jó egy férfi számára.⁷³ A nő egy olyan tárggyá válik a férfiak számára, melyen uralkodni kell.⁷⁴ Egy ezzel kapcsolatos kutatás során megállapítást nyert az a tény, mely szerint a pornográfia fogyasztásának mértéke összefüggésben áll a nők iránt tanúsított tisztelet mértékével. A kutatásban szereplőket három csoportra osztották. Az elsőkben azok kaptak helyet, akik nagy arányban néztek pornográf felvételeket, a másodikban azok szerepeltek, akik közepes mennyiségű pornót fogyasztot-

67 *Create in Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.12.

68 *A társadalom pornografizációja.* (2016) i.m.. p. p. 49.Vö.:ul. Panny Marii 4., 60-62 Poznan, Polska

69 Uo. p. 49.

70 *A társadalom pornografizációja.* (2016) i.m.. p. 49.Vö.:ul. Panny Marii 4., 60-62 Poznan, Polska

71 Vö.:Ter1,31: „Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott.”

72 *A társadalom pornografizációja.* (2016) i.m.. p. 50.

73 *A társadalom pornografizációja.* (2016) i.m.. p. 50.Vö.:ul. Panny Marii 4., 60-62 Poznan, Polska

74 *How Porn Affects Your Sexual Tastes* i.m..

tak, míg a harmadikba azokat sorolták, akik csak alacsony számban néztek ilyen jellegű felvételeket. Minden csoport tagjait megkérdezték, hogy hogyan tekint a nőkre, milyen véleménnyel van róluk. Az első csoportban szereplők voltak azok, akik a leginkább úgy tekintettek rájuk, mint alárendelt személyekre. A további két csoportban az ilyenfajta hozzáállás olyan mértékben csökkent, amilyen mértékben nem voltak pornófogyasztók a megkérdezettek.⁷⁵

A nők pornófogyasztási szokásait tekintve nem az erőszakos „hardcore” a jellemző, hanem sokkal inkább az erotikus irodalom, illetlen közösségi oldalak vagy a video chat.⁷⁶

A női agyi működést vizsgálták pornográf tartalmak nézése közben a University of Groningen Medical Center kutatói. A kísérletben tizenkét premanopauzális nővel nézettek végig három videót, melyek közül az egyik egy dokumentumfilm volt a Karib-tenger élővilágáról, míg a másik kettő pornográf tartalom. A pornográf filmek nézése közben az agy vizuális cortexében, mely a vizuális stimulálásokért felelős, alacsonyabb agyi működést figyeltek meg. Normál esetben, amikor televíziót nézünk vagy olvasunk, ennek az ellenkezője történik. Csakis a pornográfia fogyasztása közben fogadja az agy az összes részletet, és minél részletesebb egy pornográf videó, annál alacsonyabb az agyi működés a vizuális cortexben.⁷⁷

Ez fiziológia következménye miatt jelentős, mert, ahogy az uroneológus Gert Holstege fogalmazott: „Az agy annyi energiát akar spórolni, amennyit csak tud, tehát ha az agy egy része nem a megfelelő szinten működik, az azonnal leépül.”⁷⁸ Megállapíthatjuk, tehát, hogy az agy funkcionális működése szempontjából is a pornográfia káros hatásokat gyakorol. Ebben a problémában, pedig a nők is éppúgy érintettek, mint a férfiak.

III.2.4 A pornográfia hatása a férfi és a nő kapcsolatára

A valódi és igazi szeretet valódi és igazi személyeket igényel, ezzel szemben a pornográfia egy irreális világba taszítja fogyasztóit, akik ennek következtében képtelenné válnak olyan alapvető emberi értékek megélésére, mit a valódi, önzetlen és jelentőségteljes szeretet.⁷⁹ Mindez, pedig pusztán és kizárólagosan

75 Uo.

76 Createin Me a Clean Heart (2015) i.m., p. 12.

77 *Braingasm: How Porn “Shuts Down” Women’s Brains*. In: <http://bigthink.com/think-tank/porn-shuts-down-womens-brains> (Letöltés: 2017.január 20.)

78 *Braingasm: How Porn “Shuts Down” Women’s Brains*. In: <http://bigthink.com/think-tank/porn-shuts-down-womens-brains> (Letöltés: 2017.január 20.)

79 *How Porn Affects Your Sexual Tastes* i.m.

üzleti haszonszerzés céljából történik. A pornográfia ugyanis teljesen irreális vágyakozásokkal táplálja fogyasztóit, mert így ha a való életben csalódnak, visszatérhetnek egy virtuális valóságba, ahol minden kívánságuk teljesül. A pornográfia ilyen módon befolyásolja az emberi kapcsolatokat.⁸⁰

A pornográfia alapja az a nagy hazugság, hogy minden tökéletes és egyszerű. Ezzel egy egyszerű és eléggé sematikus világot tár fogyasztói szeme elé. Ebben a világban nincs helye az élet olyan szépségeinek, mint az összetett és sokszínű szereteten alapuló kapcsolat férfi és nő között. A valódi életben a partner figyelmet igényel és érdemel, ezzel szemben a képernyőn lévő kép csak egy idealizált és a valóságtól erősen elrugaszkodott világot tár elénk. olyan világ ez, melyben a legapróbb testi hibát is el lehet fedni, minden mindig elérhető, és ha valami nem tetszik egyszerűen csak tovább kel kattintani.⁸¹

Már foglalkoztunk azzal a problémával, hogy a pornográfia a nőket csak tárgyként kezeli. Érdemesnek tartjuk megjegyezni, hogy ez a fajta szemléletmód gyökeresen ellene van a mai társadalmi törekvéseknek is, mely a nőket egyenjogúnak tartja, olyan személynek, aki szintúgy tiszteletet érdemel. Ehhez még fontosnak tartjuk hozzáfűzni azt, hogy a női személy méltósága is a teremtményi mivoltában gyökerezik.⁸² A pornó világa csak egy képzelet, egy fikció, mely nehezebbé teszi a benne élők számára hogy igazi, szeretetteljes kapcsolatban éljenek másokkal.⁸³

IV. A pornográfia hatása a társadalomra

Szent Pál az 1Kor 5,1-ben a szexuális visszaéléseket társadalmi ügynek tekintti,⁸⁴ ezért is indokoltnak tartjuk a probléma vizsgálatát az emberi társadalom tekintetében is vizsgálni.

Az Amerikai Püspökök nyilatkozatukban ezt a problémakört a következőképpen foglalták össze: „A bűn a közösségre nézve is romboló hatása. Általa növekedhet az emberek elszigeteltsége, mert szégyenérzetet és önvádat okoz. A családtagok közti bizalmat megtöri, továbbá csökkenti annak lehetőségét, hogy a szülők és más felnőttek erkölcsi példaképként szolgáljanak a gyermekek számára.”⁸⁵

Ezen a ponton feltehetjük a kérdést: hogyan lehetséges az, hogy napjainkra

80 Uo.

81 Uo.

82 v.ö.:Ter2,21-24

83 *How Porn Affects Your Sexual Tastes* i.m.

84 Sacra Pagina 1Kor

85 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m..p.7.

a pornográfia ilyen elképesztő méreteket öltött? A választ elsősorban, a probléma összetettsége miatt, a jelen kori gazdasági tényezőkben és a gazdaságról alkotott felfogásban kell keresnünk. Általánosan megállapíthatjuk, hogy a középpontba az emberi méltóság és boldogulás helyett a pénz és a meggazdagodás került. Ferenc pápa a jelen gazdasági helyzetet és a teremtéshez való viszonyát a következőképpen jellemezte: „Isten azt akarta, hogy a világ középpontjában ne egy bálvány legyen, hanem az ember, a férfi és a nő, akik munkájuk révén viszik előre a világot. Csakhogy most, ebben az erkölcstelen rendszerben, a középpontban egy bálvány van, és a világ bálványként imádja ezt a <<pénzistent>>. A pénz parancsol! A pénz parancsol! Azok a dolgok parancsolnak, amelyek ennek a bálványnak szolgálnak.”⁸⁶ A jelen gazdasági helyzet tökéletes ismertetését adják elénk a szentatyá ezen sorai. Szükségesnek véltük ezen kitérőt annak érdekében, hogy megértsük annak az erőnek a mozgatórugóit, amely a pornóipar mögött áll. Egy olyan iparról van itt szó, melyről elmondható a fenti idézet alapján, hogy az ember helyett a pénz keresetét tette meg alapvető értéknek, továbbá, mind a felhasználókat, mind a szereplőket, legyenek azok akár férfiak, akár nők, csak tárgyként kezeli és hasznot húz rendetlen ragaszkodásukból.

A továbbiakban ezt a problémát fogjuk vizsgálni, melyet az Amerikai Egyesült Államok püspökei az egyik, a pornográfiáról szóló dokumentumukban a „Bűn iparágának”⁸⁷ neveztek. Tesszük ezt, mert a pornóipar tevékenységével nagy hatást gyakorol a társadalom működésére és a közfelfogásra.

A fent említett témával kapcsolatosan meg kell említenünk azt a tényt, miszerint a pornográfia évente több millió dolláros hasznot szerez⁸⁸ azzal, hogy bűnös kívánságokat szolgál ki. A pornográf felvételek készítőinek agyafúrtságát jelzi az a tény is, hogy az interneten nagy mennyiségben tesznek elérhetővé bizonyos tartalmakat, míg másokért, az úgynevezett exkluzív tartalmakért, képesek komoly összegeket is elkérni.⁸⁹ Erre azért van lehetősége, mert agresszívan terjeszkedik, mindenhová befurakodik, ez által könnyen elérhetővé válik.⁹⁰ A másik oldalról „sikerét” a törvényhozók hanyagságának köszönheti, mert alig szabályozzák, ez által a pornográfiának olyan verziói is elérhetővé válnak az internet segítségével, amelyek egyébként törvénybe ütközönek mi-

86 TORNIELLI, A. – GALEAZZI, G.: *Ferenc pápa -Ez a gazdaság öl.* Bp.: Jezsuita Kiadó, 2015. p. 48.

87 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m..p.10.

88 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m..p.10.

89 Uo.

90 Uo.

nősülnek. Itt a gyermekeket szerepeltető pornográf felvételekre gondolunk, melynek készítése, eladása, letöltése és nézése is sérti a közérkölcst és az állami törvényeket is.⁹¹

IV.1 A pornográfia összefüggése az erőszakos viselkedésmóddal

Kutatások is igazolják azt a tényt, hogy a pornográf felvételek gyakori nézésével nő az erőszakos magatartási forma kialakulása. Ebben a tekintetben teljesen mindegy, hogy milyen jellegű pornográfiáról van szó, ugyanis a vizsgálatok során olyan embereket is megkérdeztek, akik nem erőszakos pornójeleket tekintettek meg.⁹²

Még azok is elfogadhatónak tartják a nők elleni erőszakot, akik nem erőszakos jeleneteket néznek, és úgy vélik, hogy a nők örömeiket lelik abban, ha megerőszakolják őket. A szörnyű és megdöbbentő tény ezzel szemben az, hogy a pornográfia fogyasztói elfogadhatónak tartják a nők elleni erőszakot.⁹³

A pornográfia készítői elsősorban azt a korosztályt célozzák meg, mely fogékonyak mutatkozik a nemiség iránt, azaz a fiatalokat. Rájuk nézve igenis veszélyes, mert szexuális viselkedésüket és párkapcsolati szokásaikat, így a pornóipartól tanulják meg.⁹⁴

A pornográfia nemcsak a szexuális bűnökkel, hanem egyéb más bűnökkel is kapcsolatban áll.

A felnövekvő nemzedékre nézve is nagyon súlyos következményekkel jár az, ha a pornográfia válik a szexuális viselkedés tanítómesterévé. Ennek valós veszélye áll fenn, hiszen a kiskamaszok között van olyan, aki már tizenegy éves korában kezdte el pornográf tartalmak nézését. Ez különösen nagy veszélyt rejt magában, hiszen minél korábban kezd el valaki pornográf tartalmakat nézni, annál tovább kell, hogy szenvedjen miattuk.⁹⁵ Ezt azért tudják elérni, mert a fiatalok számára érdekes és népszerű lehetőségeket és felületeket használnak ki, mint a médiát és sportot.⁹⁶

A pornóiparon kívül más ágazatok is hasznot húznak a pornográfiából, kialakítva így a pornográfia „holdudvarát”. Elég csak a szállodaláncokra gondolni, ahol külön kell fizetni azért, hogy valaki a hotelszobájában erotikus tar-

91 Uo.

92 *How Porn Affects Your Sexual Tastes* i.m..

93 Uo.

94 *Research details pornography's harmful effects women society*. In: [wtps://www.nronline.org/news/accountability/researchdetailspornographysharmfuleffects-women-society](https://www.nronline.org/news/accountability/researchdetailspornographysharmfuleffects-women-society)nem

95 Uo.

96 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m..p.10.

talmú csatornákat nézhessen; vagy a kábelszolgáltatókra, akik képesek plusz összeget kérni azért, hogy hozzáférhetővé váljanak az általuk is szolgáltatott úgynevezett „prémium” csatornák.⁹⁷

A jövő társadalmára nézve az is nagyon súlyos és komoly veszélyeket rejt magában, hogy a pornográfia válik az elsődleges nemi felvilágosítónak. Ezzel kapcsolatban az amerikai szociológia professzor, a bostoni Wheelock College tanára és a „Stop Porn Culture”⁹⁸ aktivistája Gail Dines így nyilatkozott: „Hagytuk, hogy a pornográfia szexuális felvilágosítást végezzen. Az internet tanította meg a fiúkat randevúzni.”⁹⁹ Ez által jelentős károk keletkeztek a felnövekvő generációk felfogásában, hiszen azt gondolják normális viselkedésnek, amit a képernyőn látnak, így egy hazug, erőszakos és szexuálisan önző világot képzelnek el maguknak, és életüket is e szerint rendezik be.¹⁰⁰

A pornográfiára nagyon is jellemző az erőszaknak olyan módon történő bemutatása, melyet a nemi örömszerzéssel kapcsol egybe. Ezzel kapcsolatban gyakori, hogy az első randevú alkalmából a fiú fojtogatni kezdte partnerét, mert ezt tekintette normálisnak egy pornográf tartalomból kiindulva.¹⁰¹

A helyes és keresztény iránymutatást a jelen problémával szemben Ferenc pápát követve a következőképpen állapíthatjuk meg: „Küzdjünk mindannyian együtt, hogy a középpontban, legalább a mi életünkben, a férfi és a nő legyen, a család, mi, mindannyian, hogy a remény előrehaladjon...”¹⁰²

IV.2. A pornográfia hatása a családra, mint a társadalom alapsejtjére

A társadalom alapsejtje a család, melyre minden más egység épül. A házasság szentsége alatt egy férfi és egy nő életre szóló közösségét értjük, mely egymás javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul.¹⁰³ A házasság szentségében kapnak kegyelmi erőt a felek arra, hogy úgy szeressék egymást, mint ahogyan Krisztus szeret minket. Ez a szentségi erő, amely megszenteli a házastársi szeretetet, melyben találkozik a baráti gyengédség és az erotikus szenvedély. A szeretetnek ez a fajtája magába foglalja az érzelmi, a spirituális

97 Uo.

98 Állítsuk meg a pornó kultúráját! (a szerző)

99 *Research details pornography's harmful effects women society.* i.m..

100 Vö *Research details pornography's harmful effects women society.* i.m..

101 *Research details pornography's harmful effects women society.* i.m..

102 TORNIELLI (2015) i.m.. p. 50.

103 Vö.: CIC 1055. kán.

és az önzetlen egységet.¹⁰⁴ A pornográfia pedig ezzel szemben minden egyes elemét sérti a házasság CIC-ben található definíciójának, és az előbb felsorolt értékeknek is mind kárára van.

A pornográfia hatásait a társadalomra nézve legszembetűnőbbben akkor tudjuk megvizsgálni, ha a házasságot, mint értéket, és a pornográfiát, mint negatív tényezőt állítjuk szembe egymással, mert ekkor látjuk a leginkább a kettő ellentétes irányultságát.

Ezért a továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, hogy a pornográfiának van-e hatása, és ha van akkor, az milyen a házasságot illetően. Az első kérdésre röviden csak azt válaszolhatjuk, hogy igen, van hatása a házasságra nézve. Ha bővebben akarjuk kifejteni a hatását, akkor mindenféleképp meg kell vizsgálnunk azt is, hogy milyen hatásai vannak.

Először is le kell szögeznünk, hogy a házasságban egy értékkel találkozunk, mely a felek javára, utódok nemzésére és azok nevelésére irányul.¹⁰⁵ Ebből az egyházi fogalomból kiindulva látjuk, hogy az emberi szexualitásnak mire is kell irányulnia: az élet továbbadására, mely örömet jelent, nem mellőzve a szexualitással járó örömet sem. A házasság az az intézmény, melyben a szexualitás felmagasztosul és a teremtés munkatársává teszi az embert. Mondhatjuk azt is, hogy ezzel humanizálódik a szexualitás.¹⁰⁶

Szembeötlő, tehát a különbség a házasságban valóra váló érték és a pornográfiában tapasztalt öncélú szexualitás között.

A pornográfia ellensége az egységnek, mely a házasságban mutatkozik, és a promiszkuitást propagálja, mert ilyen jellegű felvételeken szereplők tevékenységükre csak, mint munkára tekintenek, ez által gyakori, sőt elvárt, hogy váltogassák partnereiket. A pornográfia fogyasztóira is hatással van az ilyen jellegű hozzáállás, mert azt már tanulmányokkal is igazolták, hogy a pornográf felvételeket nézők szexuális szokásaira hatással van az, hogy mit látnak a képernyőn.¹⁰⁷ Arról nem is beszélve, hogy a szexuális aktusból teljességgel kizárják az új életre való nyitottságot, ez által pedig nem lesz más csak az ösztönöket kielégítő „szórakozás”, ahelyett, hogy Isten teremtői tevékenységével való közreműködés és a szeretet magas fokú megnyilvánulása lenne az önátadásban. Ezért, akár még házasságtöréshez is vezethet. A

104 Vö.: *Bíró László püspök áprilisi levele*. In: <https://www.parkatt.hu/index.php?id=219&details=r4qf4iEJ> (Letöltés: 2016. október 28.)

105 Vö.: CIC 1055 kánon

106 Vö.: KUMINETZ (2016) p. 11.

107 Republicans are calling porn a public health crisis, but is it really? In: <http://edition.cnn.com/2016/07/15/health/porn-public-health-crisis/index.html?iid=ob-lockedrail-topeditorial> (Letöltés: 2016. november 2.)

pornófogyasztás elszakíthatja a nemi kielégülést a hitvesi ágytól. Ha pedig a nemi kielégülés nem kötődik a házastárshoz, az nagyon könnyen promiskuitásba torkollhat.

Az egyházi bíróságokon is foglalkoznak ezzel a problémakörrel, nevezetesen a házassági perek esetén. Az ilyen pereknél nagyon sokszor előfordul, hogy a házasság eleve érvénytelenségét is ezen a jogcímen mondják ki,¹⁰⁸ az CIC 1095. kánon 3. pontja alapján, mely a házassági beleegyezést adni képtelen személyeket taglalja. A pornográfia, tehát a házasság lényegi kötelezettségeinek vállalására való képtelenséget okoz, jelesül a házasfelek kölcsönös javának megvalósítására való képtelenséget.¹⁰⁹ Márpedig azt határozottan állíthatjuk, hogy a pornográfiának vannak pszichikai következményei, ahogy azt az előbbiekből láthattuk, akkor mikor a pornográfiát, mint függőséget vettük górcső alá.

A házasságok számát tekintve is hatást gyakorol a pornográfia. A pornográfia fogyasztói közül kevesebben kötnek házasságot, mint például azok, akik vallásos weblapokat néznek. Már maga az internethasználat is befolyással van a házassági ráta alakulására, melyben a legnagyobb szerepet a rendszeres pornófogyasztás tölti be.¹¹⁰ Ezzel kapcsolatosan jegyezzük meg, hogy így a népeségfogyásban is komoly helyet foglal el a pornográfia.¹¹¹

A családi életre nézve sem veszélytelen a pornográf tartalmak használata, mert egy kutatás szerint a pornográfia negatív hatást gyakorol a hagyományos házastársi szerepekre és a házasságok stabilitására is.¹¹²

Kutatások igazolták, hogy a pornográfiának, akár tartalmaz erőszakos jeleket akár nem, hatása van az erőszakos viselkedés kialakulására.¹¹³

108 Vö.: KUMINETZ (2016)p. 18.

109 CIC 1095. kán.” A házasság megkötésére képtelenek:...akik pszichikai természet okok miatt a házasság lényegi kötelezettségeit nem tudják vállalni.”

110 Vö.: *Rise of internet porn could be to blame for lower marriage rates, study claims, as men find 'low-cost sexual gratification' without being tied to a relationship.* In:<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2884001/Rise-internet-porn-blame-lower-marriage-rates-study-clai.m.s-men-low-cost-sexual-gratification-without-tied-relationship.html> (Letöltés: 2016. december 8.)

111 Vö.: KUMINETZ (2016)p. 17.

112 Vö.: *Rise of internet porn could be to blame for lower marriage rates, study claims, as men find 'low-cost sexual gratification' without being tied to a relationship.*

113 *How Porn Affects Your Sexual Tastes* i.m..

V. Szabadulás a pornográfia okozta függőségéből

A pornográfia elleni küzdelemben a tisztaság evangéliumi tanácsa az, amit az embernek követnie kell, ahhoz, hogy meg tudjon szabadulni attól a bűnétől, ami már habitualizálódott.

Azt már pszichológusok is észrevették, hogy a pornográfia elleni küzdelemben fontos az, hogy valami más vegye át a helyét az érintett életében. „A krónikus kattogásra a tudatos gondolkodással kell reagálni”¹¹⁴ - fogalmaztak egy konferencia során, melyet a BME-n tartott a Jövőképp Fiatalok Magyarországiért Egyesület. Leszögezték továbbá azt is, hogy a „leszokás” során fontos, hogy új, tartalmas és építő dolgokra koncentráljanak.¹¹⁵

Számunkra ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy mindez történhet egy transzcendens valóság kegyelméből is, aki az úgynevezett „leszokás” során egy személyes Istenként is megtapasztalható.

Ezért a továbbiakban, ahhoz szeretnénk hozzájárulni, hogy némiképp segítséget nyújtsunk azoknak, akik küzdelmet folytatnak a pornográfiával szemben, reményt adva nekik arra, hogy igenis lehetséges a szabadulás, de csak is Isten kegyelméből. Ezért tartjuk fontosnak azt, hogy bizonyos fogalmakat tisztázzunk és egyes inspiráló adatokat közöljünk a továbbiakban.

Ha a pornográfiát tekintjük, akkor azzal szemben a tisztaság evangéliumi tanácsa áll, melyet a jelen esetben erénynek is nevezhetünk, mivel egy habitualizálódott vicium csökkentéséről van szó. A Katolikus Lexikon szerint a tisztaság az az erkölcsi erény, mely képessé tesz a nemi gyönyörködés és az arra irányuló vágy feletti uralomra.¹¹⁶

A szabadulásban Szent Pál Rómaiakhoz írt levele adhatja meg a vezérfonalat, melyben azt írja, hogy „...ha Lélekkel megölitek a test szerinti tetteket élni fogtok.”¹¹⁷ A továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, hogy a Lélek milyen eszközöket nyújt segítségül azok számára, akik vágnak szabadulni a pornográfia rabságából.

Nem szabad azt sem szem elől tévesztenünk, hogy a pornográfia függőségéből, mint minden más addikcióból, lehetséges a szabadulás. Az is reményt és erőt adhat számunkra, hogy az emberi társadalom ezt is, mint minden más

114 *Lesznek-e a jövőben férfiak*. In: http://vigyazo.blog.hu/2016/11/25/lesznek-e_a_jovoben_ferfiak?token=fd1f761ca0fd0cabcc83881c7080e14d (Letöltés: 2017. január 15.)

115 http://vigyazo.blog.hu/2016/11/25/lesznek-e_a_jovoben_ferfiak?token=fd1f761ca0fd0cabcc83881c7080e14d

116 Vö: Magyar Katolikus Lexikon

117 Róm 8, 13

káros és ártalmas dolgot egyszer majd nem kívánatosnak fogja tartani.¹¹⁸ Főleg úgy, ha mindebben a Lélek segíti az embert.

A pornográfíából való gyógyulásnak is, mint minden más szexuálisan abnormális viselkedés gyógyításakor nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy ezekben az emberekben is megvan a szabadság egy kis töredéke, melyre építve lehet elérni a tisztaságot.¹¹⁹

A hagyományos felfogás szerint két lehetséges megközelítés létezik:

- 1) az elfojtás, mely azt tanítja, hogy próbáljunk meg uralkodni az ilyen jellegű vágyaink felett¹²⁰
- 2) elfogadás és a személyiségbe való beépítés, mely szerint a „szexualitás már nem legyőzendő ösztön, hanem Isten felé űző, életre sarkalló ösztön, mely Istenbe enged belehullni bennünket”¹²¹

Erről a tapasztalatról számol be Létrás Szent János is az egyik művében: „Láttam tisztátalan lelkeket, akiket a fizikai szerelem őrlített meg, de amikor ezek a lelkek bünbánatot tartottak, és a szexuális szerelem megtapasztalása átváltozott ugyan olyan vággyá (<<érosszá>>) Isten után, azonnal megszabadultak minden félelmüktől, és megtáltosodtak telhetetlen vággyal Isten iránt.”¹²²

Egy a Létrás Szent János által tapasztalt megtérésre és ösztönzésre példa az a csoport, mely az S.L.A.A. nevet viseli. A csoportban a már megszabadult emberek osztják meg tapasztalataikat azokkal, akik még küzdenek a szexuális kísértéseikkel. A következő leírás tansága szerint a már megszabadult emberek példája és tanúságtétele ösztönzőleg hat: „S.L.A.A. gyűléseinken olyan kijózanodott emberekkel találkoztunk, akik maguk is átjutottak a hit szükségletének e buktatóján. Ahogy a betegségük és gyógyulásuk történeteit hallgattuk, mélyen azonosulni tudtunk sérült függőségi viselkedésformáikkal és egykori beteges értékrendjükkel. És azt is tisztán láttuk, hogy életük jó irányú és egészséges fordulatot vett. Élő példaként nyújtották nekünk a reményt, hogy bármilyen forrásnak is tulajdonítják a segítséget, az számunkra is elérhető. Nem kérdőjeleztük meg azt az <<őrültséget>>, mely a velünk megosztott múltbeli függőségi történeteikből áradt, hiszen ez annyira világos volt. S ha összehasonlítottuk az ő megváltozott életminőségüket a mi függőség elleni

118 Vö.: KUMINETZ (2016) p. 10.

119 BALÁZS(1995) i.m.. p. 45.

120 Vö.:GRÜN-RIEDL (2000) i.m.. pp. 115-116.

121 Vö.:GRÜN-RIEDL (2000) i.m.. p.89.

122 CLIMACHUS JOHN, : St.:*The Ladder of Divine Ascentin: Sacred Symbols that Speak*. New York: Luibheid, 1982 pp. 74-75.(saját fordítás), Vö: CLIMACHUS JOHN: St.:*The Ladder of Divine Ascentin: Sacred Symbols that Speak*. In: <http://www.aseekerthoughts.com/2009/11/ladder-symbol-of-ascension.html> (Letöltés: 2017. február 16.)

harcainkkal és dilemmáinkkal, abban sem kételkedhettünk, hogy valamiféle megváltás részesei lehettünk.”¹²³

Láthatjuk, tehát hogy a keresztény felfogásban a vágyak nem negatív tényezőként jelennek meg, hanem, egyes téves felfogásokkal szemben, sokkal inkább pozitívnak mutatkoznak. Éppen ezért beszélhetünk vágyakozásról Isten után, melynek a lelki életet is jellemeznie kell.

A problémát azonban az okozza, hogy a pornográfia egy viszonylagosan új probléma az erkölcsteológia számára, mert csak az 1990-es évektől fogva beszélhetünk róla. Ha viszont a probléma gyökerét nézzük meg kell állapítanunk, hogy az korántsem új keletű, mert az az érték, amit sért mindig is jelen volt az emberiség történelmében, ez pedig a tisztaság. Megállapíthatjuk tehát, hogy a tisztaság elleni bűn a pornográfia elsősorban, ezért ellene a tisztaság „fegyvereivel” kell küzdenünk. Mind e mellett azt is fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy ez emberi személyre és a társadalomra is negatív hatást gyakorol, és ezek a hatások már túlmutatnak a 6. parancsolaton is, de közvetlenül mégis azt sérti.

Az ebből a bűnből való szabadulás taglalásánál nem mehetünk el szótlánul a mellet, amit a témában vonatkozó megannyi szakirodalom nélkülözhetetlennek tart: a segítségkérés.¹²⁴ A szemérmatlenség bűnénél ez azért nehéz, mert szégyennel tölti el¹²⁵ az embert és nem képes kitarulkozni egy lelki vezető előtt, pedig ez nélkülözhetetlen lépés. Az ilyen emberekkel szemben nagy megértést és atyai türelmet kell tanúsítania mindannak, aki segíteni szeretne, hiszen egy már berögzült készségről van szó, de a segítőnek azt sem szabad szem elől tévesztenie, hogy akit segít, az bűnt követ el, ezért ajánljuk, a kiengesztelődés szentségének gyakori vételét, mint az isteni kegyelem eszközét, hogy általa az érintett személy egyre közelebb jusson a tisztaság erényéhez.

V.1 Küzdelem a pornográfia ellen

Előjáróban csak annyit szeretnénk hozzáfűzni ehhez a részhez, hogy a pornográfia ellenes fellépésnek egyetlen egy szabálynak kell megfelelni, ez pedig az, hogy annak etikusnak kell lennie.¹²⁶ Ez nem jelent mást, mint hogy csakis olyan eszközökkel harcolhatunk ellene, melyek megfelelnek a katolikus egyház tanításának, továbbá az erkölcsösséget kell alkalmazni a pornográfia erkölcstelensége ellen.

123 Anonim *Szex- és Szerlemfüggők*. In: <http://slaa.hu/> (Letöltés: 2017. február 16.)

124 Vö.: Finding a Good Therapist. In: <http://integrityrestored.com/finding-a-good-therapist/> (Letöltés: 2016. augusztus 7.)

125 *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m., p.7.

126 KUMINETZ (2016) p. 16.

V.1.1 A lelki küzdelem eszközei

Mivel a pornográfia bűnének gyökerét a bujaságban találjuk meg, ezért a bujaság elleni eszközökkel kell elsősorban küzdeni ellene. Ezek, pedig: szándékos szemérmetlen gondolatok, szavak, cselekedetek kerülése illetve a szemérmetlen tartalmak nem megtekintése; továbbá a test kordában tartása, a kísértések gyökerükben való elfojtása, Isten jelenlétének és az istengyermekségnek a tudata, az emberi méltóság tisztelete önmagunkban és másokban, a gyakori szentgyónás és szentáldozás.¹²⁷

Az egyén számára további gondot jelenthet a pornográfiától való szabadulás és főleg annak mikéntje. Erre a problémára a perui származású az Egyesült Államokban élő Silvana Ramos¹²⁸ internetes cikkében tizenegy lépésös programot javasol azoknak, akik ebből az ördögi körből ki akarnak lépni.¹²⁹

- 1) Elsőként a beismerést és az erős elhatározást említi: beismeri a függőség tényét és erős elhatározást tesz a mellett, hogy az érintett személy ezt maga mögött akarja hagyni. A probléma közösségi dimenzióját is kiemeli ebben a lépésben, mert a pornográfiának hatása van az érintett környezetére és szeretteire.
- 2) Második lépésként a segítségkérést adja meg, ez lehet egy pap vagy más szakember is. Azért fontos ez a lépés, mert egy segítő támogatása és szakértelme a legjobb biztosíték a sikerre
- 3) A katolikusok számára nagy segítségnyújtás a szentségi találkozás Jézus Krisztussal, főleg a kiengesztelődés szentségében és az eucharisziában. A kiengesztelődés szentségének fontosságát hangsúlyozza a nagy nyugati egyházatya, Hippo város püspöke Szent Ágoston, aki maga is a nagy megtérők közé számít, amikor azt írja: „Jobb sántikálni a helyes úton, mint futni a tévúton.” Szerzőnk is az újra és újra felkelő ember mentalitását ajánlja, amiben egy lelkiatya vagy egy lelki tanácsadó nagy segítséget nyújthat.
- 4) A pornográfia fogyasztása sokak számára egy tévút, melyen azért kezdtek el járni, mert szeretetet kerestek. Ez ígéretesen hangzott, de csak a testi szerelem egy deformált változatát sikerült megtalálniuk, amely iparosította az emberi szexualitást.

127 Vö.:Katolikus Lexikon- bujaság

128 Silvana Ramos mérnöki végzettséggel rendelkező, főállású édesanya és a CL (catholic-link) munkatársa. *About us*. In: <http://catholic-link.org/about-us/> (Letöltés: 2016. december 8.)

129 A továbbiakban a szerzőnk következő cikkére támaszkodunk: SILVANA RAMOS: *11 Steps to Quit Viewing Pornography*. In: catholic-link.org/2015/06/16/11-steps-to-quit-viewing-pornography/ (Letöltés: 2017. március 7.)

- 5) A pornográfia önzéshez és elszigetelődéshez vezet,¹³⁰ ezért fontos tehát azok számára, akik rabjaivá váltak, hogy tegyék magukat hasznossá a közösség számára. Ez a lépés azért fontos, mert segít kialakítani egy új napi-rendet és új szokásokat, így könnyebb a függőségtől szabadulni.
- 6) Az előző pontban foglaltak mellett fontos az akarat megedzése minden téren, nem csak a szexualitásra vonatkozóan: böjtölés és apró felajánlások, pl.: türelmesen várni egy sorban. Ezekre a kis önmegtartózkodásokra hívja fel a figyelmet Tóth Tihamér veszprémi püspök is a *Levelek diákjaimhoz*-A tiszta férfúság c. művében.¹³¹
- 7) A pornográfia „gyümölcsei”: elszigetelődés, magány, rabszolgaság és magány. Éppen ezért fontos, hogy ebből próbáljon meg kitörni az érintett az által, hogy készségesen áll mások szolgálatára és segít másokon. Hasznos lesz a közössége számára, ami egy új világot nyit meg számára.
- 8) Amellett, hogy az ilyen ember mások segítségére siet a közösség szolgálatában életbevágó, hogy tudjon magán is segíteni. Ez nem jelent mást, mint azt, hogy megszakít minden olyan kapcsolatot a pornográfiával, ami számára veszélyes lehet, mint például az internet hozzáférés.
- 9) A szabadulás folyamat jellege miatt jelentős az elhatározás újbóli megerősítése. A legjobb, ha ezt egy megbízható barátnak, aki lehet pap vagy terapeuta teszi a függő.
- 10) A szellemi képzés ebben a folyamatban is elengedhetetlen, mert ha valaki minél jobban látja az emberi szexualitás lényegét az annál könnyebben fog a tisztaság¹³² útjára lépni.
- 11) Mint minden függőségnél, úgy a pornográfia esetében sem beszélhetünk teljes gyógyulásról, de a tünetmentesség elérhető, ebből fakadóan lényegi része a szabadulásnak az elővigyázatosság és a hiszékenység kerülése, ahogy Szent Pál mondja: „Aki azt hiszi, hogy áll, ügyeljen, nehogy elesék” (1Kor 10,12).¹³³

V.1.2 A világban folytatott küzdelem

Fontos megjegyeznünk a pornográfia társadalmi vonatkozásai szempontból, hogy életbevágó az, hogy a társadalomban kialakuljon egyfajta immunrend-

130 Vö.: *Createin Me a Clean Heart* (2015) i.m.. p.7.

131 Vö.: TÓTH TIHAMÉR: *Levelek diákjaimhoz – A tiszta férfúság*. Budapest: SZIT, 1935.

132 A tisztaság az az erény, „mely képessé tesz a nemi gyönyörködés és az arra irányuló vágy fölötti önuralomra”, Vö.: *Katolikus Lexikon tisztaság fogalma*. In: <http://lexikon.katolikus.hu/> (Letöltés: 2017.március 2.)

133 Vö.: RAMOS i.m..

szer a szexualitást lealacsonyító mindenféle médiatermékkel kapcsolatban.¹³⁴ Ez viszont csakis úgy lehetséges, hogy először mindenki, aki részt akar venni a pornográfia elleni küzdelemben, saját magában kialakítja védelmi rendszerét, úgy ahogyan azt az előzőekben már láttuk.

A társadalom szempontjából is nagyon fontos, hogy felismerjék a pornográfia káros jellegét, már csak azért is, mert az érdeklődés a pornográf tartalmak iránt túlzottan magas.

Az előbbieken figyelemmel kísérhettük a pornográfia ellenes küzdelem lelki síkját, de fontos megjegyeznünk, hogy különböző világi szervezetek is beálltak a pornóipar elleni küzdelembe. Társadalmi aspektusokat figyelembe véve, Dawn Hawkins, a „Coalition to End Sexual Exploitation”¹³⁵ elnökének kijelentése alapján megállapíthatjuk, hogy a pornóiparra helyezett nyomás segít a pornográfia áradatának megállításában.¹³⁶

A pornóipart sokkolta az orosz hatóságok azon bejelentése, melynek értelmében a két legnépszerűbb internetes pornóoldalt blokkolni fogják. Az orosz hatóságoknak nem ez az első fellépése a felnőtt tartalmat sugárzó website-ok ellen, mert előzőleg már tíz hasonló oldal elérését akadályozták meg. A tiltás következtében minden Oroszországban működő internetszolgáltatónak blokkolnia kell a tiltásban szereplő oldalakat.¹³⁷

A 2016-os amerikai elnökválasztásban is szerepet kapott a pornográfia elleni küzdelem. A Republikánus Párt elnökjelöltje Donald J. Trump,¹³⁸ aki később megnyerte az elnökséget, a kampány során arra tett ígéretet, hogy megválasz-

134 Vö.: NÉMETH (1991) p. 1318.

135 „Koalíció a szexuális kizsákmányolás megállításáért” (a szerző) (saját fordítás)

136 Vö.: Research details pornography’s sharm ful effects. In: <https://www.ncronline.org/news/accountability/researchdetailspornographysharmfuleffects-women-society>. (Letöltés: 2017. március 2.)

137 *Blokkolták az oroszok a legnagyobb pornóoldalakat.* In: <http://www.origo.hu/techbazis/20160916-betiltottak-pornhub-youporn-oroszorszagban-hatosag-twitter.html> (Letöltés: 2017. március 2.)

138 New York, 1946. június 14. Amerikai üzletember, politikus, író és médiaszemélyiség. Az Amerikai Egyesült Államok 45. elnöke. Karrierjét a The Trump Organization vállalat elnökeként építette fel. 2017. január 20-án, elnöki esküjét követően lépett hivatalba hazája 45. elnökeként. Trump gazdag üzletemberként és harsány médiaszemélyiségként lett ismert, ezt követően lépett politikai pályára, ahol azonban rögtön elnökjelöltnek jelentkezett be, így Dwight D. Eisenhower óta Trump lett az első amerikai elnök, aki elnökségét megelőzően semmilyen politikai tisztséget nem töltött be, egyúttal az eddigi legidősebb és leggazdagabb hivatalba lépett elnök. Politikai kampányát és elnökségének kezdetét botrányok sorozata kísérte, elemzők szerint populista és demagóg ígéretekkel nyerte el az elnökséget, amit jelentős tiltakozásokkal és konfliktusokkal teli elnöki időszak követett. (Forrás: *Donald Trump*. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump)

tása esetén fel fog lépni az interneten terjedő pornográf tartalmak ellen. Döntését azzal indokolta, hogy a pornográfiának nagyon súlyos és káros hatásait különféle kutatások igazolták. Kutatásokkal igazolták továbbá azt is, hogy az ilyen jellegű tartalmak főleg a gyermekekre nézve vannak nagyon súlyos és káros hatással.¹³⁹

Az Egyesült Királyságban is született a pornográfiát korlátozó törvény. David Cameron¹⁴⁰ miniszterelnöksége alatt egy olyan törvényt hoztak, mely kötelezővé tett az internetes keresőprogramok számára egy olyan beállítást, mellyel a felhasználó kiválaszthatja, hogy kíván-e a keresés során pornográf tartalmakkal találkozni, vagy sem. Ez a Daily Mail „Block Online Porn” („Az Online Pornó Korlátozása”) elnevezésű kampányának volt köszönhető.¹⁴¹ A brit kormány ezen lépését korántsem nevezhetjük tökéletesnek, mert az internetes pornográfia továbbra is egy kattintás segítségével hozzáférhető maradt, de mindenképpen nagy előrelépésnek kell minősítenünk a pornográfia szabad áramlásához képest. Mi is egyetérthetünk a következő kijelentéssel: „Ameddig lehetetlenség megszakítani az online hozzáférést a pornográfiához, addig az olyan jellegű törvények, mint ez az angliai is, legalább megnehezítik a hozzáférést.”¹⁴²

Az amerikai hírgyökség, a CNN internetes oldalán 2016. július 15-én a fő hírek közt szerepelt, hogy az Egyesült Államok egyik legnagyobb pártja, a Republikánus Párt a pornográfiát közegészségügyi problémának minősítene. A párt a pornófogyasztás személyiséget torzító hatásai miatt szánta el magát erre a lépésre.¹⁴³ A GOP¹⁴⁴ egy pornográfia ellenes alkotmány kiegészítést tervez, melynek javaslatát a Konvenciójához is továbbküldte. A cikk hozza a másik nagy amerikai párt, a Demokrata Párt véleményét is az ügyben, mely szerint a pornográfia más egészségügyi problémákkal állhat kapcsolatban, mint példá-

139 Donald Trump signs pledge to crack down on Internet porn. In: <http://www.peworld.com/article/3102670/internet/donald-trump-signs-pledge-to-crack-down-on-internet-porn.html> (Letöltés: 2016. december 20.)

140 London, 1966. október 9. Brit politikus, a Konzervatív Párt vezére, 2010 és 2016 között az Egyesült Királyság miniszterelnöke.

141 Vö.: *Rise of internet (...)i.m.*. In: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2884001/Rise-internet-porn-blame-lower-marriage-rates-study-clai.m.s-men-low-cost-sexual-gratification-without-tied-relationship.html>

142 HOWARD, J.: *Republicans are calling porn a 'public health crisis,' but is it really?* In: <http://edition.cnn.com/2016/07/15/health/porn-public-health-crisis/index.html?iid=ob-lockedrail-topeditorial> (saját fordítás)

143 HOWARD i.m.

144 A Republikánus Párt angol nyelvű rövidítése: Grand Old Party (GOP), magyarul: Régi Nagy Párt

ul a szexuális erőszak és a HIV fertőzés. A 2016. november 8-án tartott választások során a Republikánus Párt többséget szerzett a törvényhozás mindkét házában, ezért fokozott figyelemmel várjuk a lépéseket az ügyben.

A „National Center on Sexual Exploitation”¹⁴⁵ egyetért a GOP- val abban, hogy ez egy egészségügyi probléma, a központ főigazgatójának, Daw Hawkissnak álláspontját a „Pornográfia hatása az emberi személyre” c. fejezetünkben közöltük.

Ezt a magatartást kellene követnie a világ valamennyi politikai szervezetének is, mint azt a KEK is előírja,¹⁴⁶ hiszen nem lehetséges másféle küzdelem, csak az, ha a fiatalság és az emberiség érdekében minden fronton egységes fellépést intézünk a pornóipar ellen. Az ilyen politikai kezdeményezéseket mindenképpen jónak kell tartanunk, hiszen egy rossz ellen lép fel a jó oldalán.

Nem csak ez aggaszthatja a pornóipar képviselőit, hanem az is, hogy két híres, világszerte elterjedt étteremlánc is lépéseket tett az interneten terjedő pornográfia megfékezésére, mind a kettő egy héten belül szánta el magát erre a lépésre.

A hazánkban is ismert gyorsétterem lánc, a McDonald’s bejelentette, hogy olyan Wi-Fi szűrő programok bevezetését tervezi, melyek gátolják a pornográf tartalmak és a gyermekekkel készült pornográf felvételek elérését. Donna Rice Huges az EIE (Enough Is Enough)¹⁴⁷ szervezet elnöke méltatta a gyorsétterem lánc döntését ez ügyben, mert ezzel a gyermekek és a család védelme melletti elkötelezettségükről tettek tanúbizonyságot.¹⁴⁸

Egy hétre a McDonald’s bejelentése után a szintén elterjedt étteremhálózat a Sturbucks is arra az elhatározásra jutott, hogy kidolgoz egy olyan Wi-Fi szűrőprogramot, amely a nem kívánt tartalmakat elérhetetlenné teszi. A cég szóvivője bejelentette, hogy minden üzenetükre ki akarják terjeszteni azt a protokollt, mellyel meggátolják minden törvényellenes és elborzasztó tartalomhoz hozzáférést.¹⁴⁹

Egy keserűes felmérés is hozzátársul az előbbiekhöz. A sokak által használt „Google” internetes keresőalkalmazáson többen kerestek rá a „Pokémon Go” alkalmazásra, mint pornográf tartalmakra a „Google Friends” bejelentése

145 A Szexuális Kihasznátság Nemzeti Központja (saját ford.)

146 KEK-ből leihivatkozni

147 Ami sok az sok (saját ford.)

148 Vö.: *3 things just happened that are making the porn industry nervous*. In: <http://theporneffect.com/boy/post/3-tings-just-happened-that-are-making-the-porn-industry-nervous> nem tölti (Letöltés: 2017. január 18.)

149 Vö.: *Starbucks is looking to block porn in their stores*. In: <http://theporneffect.com/blog/post/starbucks-is-looking-to-block-porn-in-their-stores/> (Letöltés: 2017. január 18.)

szerint.¹⁵⁰ Ez azonban sovány vigaszt nyújt annak a ténynek tükrében, hogy az említett alkalmazás is súlyos függőséget okozhat, melyet az angol nyelvű Forbades magazin internetes oldalán található cikkében is megerősített.¹⁵¹

A pornográfiát korlátozó törvények és egyéb intézkedések nemcsak azt szolgálják, hogy visszaszorítsanak egy káros és romboló jelenséget, hanem egyúttal hozzájárulnak ahhoz is, hogy a család és a házasság újra fontos szerepet töltsön be az ember életében. Egy 2014-ben megjelent tanulmány kijelenti a pornográfiát korlátozó illetve tiltó törvényekkel összefüggésben, hogy „az ilyen jellegű törvények,... segítenek a pornográfia visszaszorításában és a házasságok számának növekedésében, ami hozzájárul az életszínvonal növekedéséhez”.¹⁵²

A katolikus tanítás nagy hangsúlyt fektet az üdvözült lelkek közbenjárására, akik a küzdő egyház tagjait segítik imáikkal. Ők az úgynevezett szentek. Jócskán akadnak olyan kanonizált személyek, akik a pornográfiából való szabadulást előmozdíthatják, és jó példájukkal sarkallhatnak a függőség leküzdésére. Jelenleg csak hét személyt említünk meg. Mindenekelőtt a Boldogságos Szűz Mária, aki mint szeplőtelen tisztaság áll a hívő előtt. Isten a megváltás művének beteljesítése miatt megőrizte őt, hogy így hozza világra a Megváltót, ezzel mintegy ajándékot adva a hívő embernek, aki mindenben közbenjárónk. A nemrég szentté avatott II. János Pál pápa is a témánkat érintően közbenjáró lehet. Őt a „tisztaság szerelmesének” is nevezhetnénk arra való tekintettel, hogy különösen is nagy megértést tanúsított a hitvesi szeretet és a házasság iránt. Ez ösztökélte arra, hogy audienciák egy sorozatát szentelje olyan kérdéseknek, mint az élet értelme, az ember méltósága és a szexualitás.¹⁵³ A bűn előtti tisztaságként jellemezhetnénk Goretti Szent Máriát, aki már egészen kis korától kezdve tudatosította magában a tisztaság értékét, amikor pedig az egyik szomszédja meg próbálta erőszakolni ellenállt. Alessandro, a szomszéd a visszautasítás után tizenegy késszúrással végzett vele. Halála előtt megbocsátott támadójának. A pornográfiával szemben való küzdelem nagy alakja lehet Hyppoi Szent Ágoston is, akit a nagy konvertiták közé szokás sorolni. Mielőtt teljesen átadta volna magát Istennek éveken keresztül küzdött a tisztaságáért. Példája erőt adhat azok számára, akik keserves harcukat vívják a pornográfia által okozott függőséggel. Emlékeztessen példája arra, hogy Isten a bűnösökből is tud szentet faragni.

150 Vö.: *3 things just happened that are making the porn industry nervous*. i.m..

151 Vö.: *Science Explains Why You're Addicted To Pokémon*. In: <https://www.forbes.com/sites/jvchamary/2016/07/12/science-collecting-pokemon/#62925df638c8> (Letöltés: 2017. január 3.)

152 HOWARD i.m..

153 Pál, János, II.: *Test teológiája*. Bp: Kairosz Kiadó, 2008.

Aquinói Szent Tamást a „bűntől való tartózkodás buzgósága” őrizte meg attól, hogy tisztaságát elveszítse, mikor családja egy prostituáltat vitt neki, hogy így megakadályozza azt, hogy szerzetbe lépjen. Tamás egy égő fáklyával kergette el. Ettől a naptól kezdve nem voltak szemérmetlen gondolatai és a cselekedetei is összhangban voltak a tisztaság erényével. Római Szent Ágnes tisztaságát a haláláig megőrizte. Szépsége miatt sok férfi kereste a kegyeit, de mindegyik kérőnek csak ezt mondta: „Jézus Krisztus az én egyetlen Hitvesem.” Hitéért fejezték le 305-ben. Az egyház szűzként és vértanúként tiszteli, és mint a tisztaság és a megerőszkoltak védőszentjét állítja elének. Maximilian Kolbe atyában a Szűzanya inspirálta tisztaságot tisztelhetjük. A pubertás kor kezdetén, amikor tizenkét éves volt, megjelent neki a Szűzanya két koronát ajánlva neki: egy fehérét, a tisztaság jeleként és egy pirosat, mely a vértanúságot szimbolizálta. A fiatal Maximilian az utóbbit választotta, amiért megkapta az első kegyelmét is. Mária-tisztelete és szűzi élete miatt biztos segítség a pornográfiából való szabadulásban.¹⁵⁴

V.1.3 Szervezetek, melyek a pornográfia okozta sebek begyógyítására alakultak

V.1.3.1 Az Anonim Szex- és Szerelemfüggők

Ez a szervezet az Amerikai Egyesült Államokban már 1935-től fogva működött¹⁵⁵ és azóta a világon elterjedt Anonim Alkoholisták nevet viselő csoport mintájára jött létre. A két szervezet közötti párhuzamok egyértelműek, számunkra mégsem az a fontos, hogy milyen hasonlóságok mutathatók ki a két szervezet felépítése, működése vagy éppen szabályzata között, hanem az, hogy az Anonim Szex- és Szerelemfüggők hogyan és milyen módszerekkel segíti azokat, akik hozzá fordulnak megszabadulni a függőségüktől.

Első lépésben az említett szervezet tizenkét pontját idéznénk.

- 1) Beismertük, hogy tehetetlenek vagyunk szex- és szerelmi függésünkkel szemben, - hogy életünk irányíthatatlanná vált.
- 2) Eljutottunk arra a hitre, hogy egy nálunk hatalmasabb Erő helyreállíthatja lelki egészségünket.
- 3) Elhatároztuk, hogy akaratumkat és életünket a saját felfogásunk szerinti Isten gondviselésére bízunk.
- 4) Félelem nélkül mélyreható erkölcsi leltárt készítettünk magunkról.

154 Vö.: *Saints buttle pornography*. In: <http://catholic-li.m.k.org/2016/10/30/7-saints-buttle-pornography> (Letöltés: 2017. február 18.)

155 *The Birth of A.A. and Its Grow thin the U.S./Canada*. In: http://www.aa.org/pages/en_US/historical-data-the-birth-of-aa-and-its-growth-in-the-uscanada (Letöltés: 2016. szeptember 8.)

- 5) Beismertük Istennek, magunknak és egy embertársunknak hibáink valódi természetét.
- 6) Teljességgel készen álltunk arra, hogy Isten megszabadítson bennünket mindezekről a jellemhibáktól.
- 7) Alázatosan kértük őt hiányosságaink felszámolására.
- 8) Listát készítettünk mindazokról, akiknek valaha kárára voltunk, és hajlandóvá váltunk mindnyájuknak jóvátételt nyújtani.
- 9) Közvetlen jóvátételt nyújtottunk nekik, ahol lehetséges volt, kivéve, ha ez sérelmes lett volna rájuk, vagy másokra nézve.
- 10) Folytattuk a személyes leltár készítését, és haladéktalanul beismertük, amikor hibáztunk.
- 11) Igyekeztünk ima és meditáció útján elmélyíteni tudatos kapcsolatunkat a saját felfogásunk szerinti Istennel, csak azért imádkoztunk, hogy felismerjük velünk kapcsolatos akaratát, és hogy legyen erőnk a teljesítéséhez.
- 12) E lépések eredményeként spirituális ébredést éltünk át, megpróbáltuk ezt az üzenetet szex- és szerelemfüggőkhöz eljuttatni, és ezeket az elveket életünk minden dolgában érvényre juttatni.¹⁵⁶

Ebből a tizenkét pontból is világosan kitűnik számunkra, hogy a szabadulás ebből a függőségből sem lehetséges másként, mint Isten kegyelméből. Az Ő kegyelmének befogadása teszi az embert alkalmassá arra, hogy készen álljon egy ilyen gyökeres változásra és életét teljesen ráfókuszálja Istenre.

V.1.3.2 A Rózsaszín Kereszt Alapítvány

A pornográfia elleni küzdelem során időt és energiát kell szentelnünk azoknak a szerencsétlen nőkre és férfiakra, akik a modern kori rabszolgaság áldozatai. A pornószínészek sokszor nem haszonélvezői, hanem áldozatai a pornóiparnak, ahogy azt, a KEK definíciójában is láthatjuk.¹⁵⁷ Illetve a pornográfia kapcsolatban áll az emberkereskedelemmel is, az ilyen emberek esetében viszont elég nehezen beszélhetünk a szabad akarat beleegyezéséről és emberi cselekedetről. Ezért mindenképpen indokoltnak látjuk a téma ezen irányba kiterjedő feldolgozását is, nem tévesztve szem elől a pornográfia erkölcsileg súlyosan rossz mivoltát. A jelen fejezetben leírtak nem azt a célt szolgálják, hogy valamiféleképpen legalizálják vagy elkendőzzék az ilyen jellegű tartalmakkal járó erkölcsi felelősséget.

A pornóipar áldozatainak megsegítésére hozta létre a „Pink Cross Foundation”-t (a továbbiakban: Rózsaszín Kereszt Alapítvány) Shelley

156 *Anonim Szex- és Szerelemfüggők* i.m..

157 KEK 2354, Budapest

Lubben¹⁵⁸, ex-pornósztárnő 2007. januárjában. A szervezet elsősorban a pornósztárnőket igyekszik megszólítani az által, hogy felvilágosítást ad a pornóipar veszélyeiről, hiszen maga az alapító is több betegséget kapott el: nemi herpesz és HPV¹⁵⁹ vírus, melynek köszönhetően méhnyak rák alakult ki a szervezetében és a méhnyaka felé el kellett távolítani. A pornósztárnők mellett a pornófüggőket is igyekszik elérni, és nekik is segítséget nyújtani az által, hogy a pornóiparban folyó visszaéléseket nyilvánosságra hozza.

Az alapítvány másik nagy érdeme, hogy a szellemi felvilágosítás és továbbképzés mellett anyagi segítséget és támogatást is nyújt a pornóipar áldozatainak ahhoz, hogy ki tudjanak szabadulni a „pokol bogyrából”.

Társadalmi szinten is aktív a nonprofit alapítvány, mert a törvényhozásra próbál nyomást gyakorolni annak érdekében, hogy törvényi szigorításokat vezessenek be a pornóipar ellen, Ezzel hívja fel a figyelmet a pornóiparban folyó embertelenségekre. Az alapítvány célja ezzel, hogy a nőket és gyerekeket megóvja a „modern kori rabszolgaságtól”.¹⁶⁰

Shelley Lubben munkáját különösen is nagyra értékelhetjük Ferenc pápa azon tevékenységének szemszögéből, melynek során a prostitúcióból mentett nőket látogatott meg, az „Irgalmasság péntekje” alkalmából. Ezen eseménysorozatra az Irgalmasság Rendkívüli Szentéve” péntekjein került sor, és a szentatya minden egyes ilyen esemény alkalmával a társadalom periferiájára szorultakat látogatott meg. A látogatásra egy a XXIII. János Közösség által üzemeltetett házban került sor.¹⁶¹ A közösség 1972-óta nyújt segítséget a hasonló bajba jutottak számára.¹⁶² A pápa ezzel a gesztussal akarta kinyilvánítani együttérzését azok iránt, akik a szexrabszolgaság¹⁶³ áldozatai lettek, amit

158 szül.: 1968. május 18. Amerikai színésznő, énekes, korábbi pornósztárnő, jelenleg motivációs előadásokat is tart. A pornóipar elhagyása után újjászületett keresztény lett és anti-pornó aktivista. 2012-óta igyekszik megszólítani a pornóiparban érintetteket az által, hogy felhívja figyelmüket a pornóipar veszélyeire, melyeket ő saját bőrén tapasztalt meg. Jelenleg egy protestáns közösség lelkipásztorja teológiai végzettséggel. (innét: Wikipedia) Megjegyezzük, hogy a pornográfia sok szállal kapcsolódik a szexrabszolgasághoz, mint azt már láttuk A pornográfia kapcsolata más bűnökhöz c. fejezetben

159 *Shelley Lubben*. In:<https://shelleylubben.com/what-pink-cross> (Letöltés: 2016. augusztus 29.)

160 Vö.:*Shelley Lubben*. i.m..

161 http://en.radiovaticana.va/news/2016/08/12/pope_francis_visits_20_women_rescued_from_prostitution/1251067

162 Vö.: «Пятницы милосердия»: Папа посетил приют Ассоциации Иоанна XXIII. In: <http://ru.radiovaticana.va/news/> (Letöltés: 2016. július 7.)

163 Uo.

Ferenc pápa „az emberiség elleni bűn”-nek nevezett.¹⁶⁴ A találkozón olyan nők vettek rész, akik súlyos erőszakot szenvedtek, egyesek még mindig magukon viselték az ütések nyomait, másokat megnyomorítottak, sőt még a fülüket is levágták. Ők az erőszak és a visszaélések áldozatai voltak, melyek következtében súlyos lelki és fizikai problémáik alakultak ki, melyeket soha nem lehet meggyógyítani.¹⁶⁵

Fontosnak érezzük megemlíteni egy másik pornósztár, Jennifer Case tanúságtételét, aki együttműködését ajánlotta fel a Rózsaszín Kereszt Alapítványnak. Jennifer már 18 évesen elkezdett dolgozni a pornóiparban, két évre rá, pedig már közismert hollywoodi pornósztár hírében állt. Kezdetben úgy tekintett a „munkájára”, mint egy nagyszerű lehetőségre, de nagyon hamar rá kellett jönnie, hogy a látszat nem minden. Egészségügyi problémák léptek fel nála, melyek közül kiemelkedő egy súlyos Chlamydia- fertőzés, melynek köszönhetően nagyon súlyos szervi károsodásokat szenvedett, szervezete nagyon gyors fizikai öregedésnek indult. A szervi elváltozások mellett nagy hangsúlyt kell fektetnünk a benne lezajlott lelki folyamatoknak is. Elmondása szerint lelki ürességet érzett, miközben a kamerák előtt, a felvételek során boldognak kellett mutatnia magát. Ez meghasonláshoz vezetett önmagával. Nagy lelki törést okozott számára az is, hogy csalódnia kellett a férfi nem képviselőiben, úgy vélte ők a nőket csak megalázzák és kizárólag szexualitásuk tárgyának tekintik a gyengébbik nemet, ma már vallja, hogy ezek a férfiak is csak áldozatai a pornóiparnak.¹⁶⁶ Kiutat keresett a problémáiból, de az irányt eltévesztette, mert megoldást a promiszkuitásban, a kábítószerekben és az alkoholban kereste. Ez az életvitel csak még üresebbé tette és mély depresszióba esett. Ez egészen addig folytatódott, ameddig Jennifer nem találkozott Jézussal, aki elmondása szerint napról napra, fokozatosan alakítja át gondolkozását. Meggyőződése az is, hogy segítse azokat a fiatal lányokat, akik hasonló cipőben járnak, mint hajdanán ő. Rajtuk szeretne segíteni, amikor a Rózsaszín Kereszt Alapítvány munkáját kívánja elősegíteni.¹⁶⁷

Jennifer példájából is tisztán láthatjuk, hogy a pornográfiából való szabadulás nem lehetséges másképpen, csak úgy, hogy az érintett elkezd kialakítani

164 FERENC (PÁPA): A pápa a prostitúcióból megszabadított nőkkel találkozott

In: http://hu.radiovaticana.va/news/2016/08/13/a_p%C3%A1pa_a_prostit%C3%BACi%C3%B3b%C3%B3l_megszabad%C3%ADtott_n%C5%91kkel_tal%C3%A1kozott/1251129(Letöltés: 2016. július 7.)

165 FERENC (PÁPA) i.m..

166 Ezen a ponton meg kell jegyeznünk, hogy azok a férfiak, akik elkezdenek pornófilmeket nézni, azok kezdetben önszántukból teszik azt, függőségről csak később beszélhetünk.

167 *A társadalom pornografizációja*. i.m.. p. 50.

egy személyes kapcsolatot Jézus Krisztussal, hogy így alkalmassá váljon az Ő kegyelmének befogadására. Ebben a kegyelmi életben a katolikus keresztények számára nagy lelki erőt nyújtanak a szentségek, melyek látható jelek és Jézus Krisztus rendelkezéséből láthatatlan kegyelmeket közvetítenek.¹⁶⁸ A kegyelmi élet fontosságát már az előzőekben is láttuk Silvana Ramos felsorolt 11 pontjában, de itt is külön hangsúlyt érdemel, jelezve hogy a kegyelem eszközei ebben az esetben is nélkülözhetetlenek, mint akármilyen más bűn leküzdése esetében is.

V.1.3.3 Konklúzió a szervezetek működéséről

Az említett szervezetek munkássága azért nélkülözhetetlen a pornográfia elleni küzdelemben, mert a már megsérült emberen igyekeznek segíteni, azokon, akik áldozatául estek a pornóiparnak. Lehet, hogy ezek az emberek kezdetben a saját önző céljaikat követték és így váltak függőségük rabjaivá, de később már szabadulni szeretnének nyomorúságos helyzetükből egy hosszú küzdelem folytán. Az ilyen emberek küzdelmét mindenképpen pozitívan kell megítélnünk, mert szeretnék életüket rendbe tenni és visszatérni Istenhez.

A szabadulási szándékukat viszont mindenképpen pozitívnak kell minősítenünk és követendőnek azok számára, akik a pornográfia rabjaivá váltak. Az ilyen emberek példája, továbbá ösztönzőleg hat azokra, akik még bele sem kezdtek a küzdelemben vagy elcsüggedtek és helyzetüket kilátástalannak látják.

A Római Katolikus Egyház saját feladatának is tekinti, hogy ha, amennyiben az lehetséges, összefogjon más szervezetekkel és terjessze üzenetét a pornográfiával kapcsolatban.¹⁶⁹ Ezért fontos számunkra az, hogy megbecsüljük és támogassuk azon szervezetek munkáját, melyek feltett szándéka, hogy a pornográfia ellen küzdjenek. A mi feladatunk ezzel kapcsolatban az, hogy azt a pluszt hozzátegyük, melyet Istentől a kinyilatkoztatáson keresztül kaptunk, és így evangelizáljuk a számunkra hasznos célokat zászlójukra tűző szervezeteket. Ha ezt megtesszük, csak akkor engedelmesskedünk Krisztus Urunk hívó szavának, hogy a „föld sója, és a világ világossága”¹⁷⁰ legyünk.

168 Vö.: *A Katolikus Egyház Katekizmusának kompendiuma*. Bp.: SZIT., 2006. p. 88. (224. pont)

169 NÉMETH (1991) i.m.. p. 19.

170 Mt 5,13

MIHALOVICS ÁRPÁD – COWDEROY NATÁLIA

Analyse narrative et structurale de la parabole biblique du fils prodigue

(Luc 15:1-32)

1. Méthodes de lecture de textes bibliques

La Bible chrétienne comporte une partie importante des textes sacrés du christianisme de genre très varié. Dans cette collection d'écrits on trouve des récits des origines, des textes législatifs, des récits historiques, des textes sapientiaux, prophétiques, poétiques, hagiographies, épîtres. Dans la Bible, on peut trouver des textes de genre littéraire aussi: chants, prières, théophanies, récits de miracles, paraboles, allégories, apocalypses, etc.

Depuis des siècles, il existe plusieurs méthodes de lecture de textes bibliques. Vers la fin de l'Antiquité, Origène, Saint Hilaire de Poitiers, Saint Ambroise, Saint Augustin ont inauguré une interprétation allégorique des textes sacrés. L'exégèse médiévale, méthode dite traditionnelle, était la seule pratique exercée jusqu'au XVIe siècle. C'est avec la Renaissance qu'une ère d'interprétations nouvelles arrive: „A partir de la Renaissance, science et foi commencent à se séparer: la Bible devient objet d'investigation scientifique, tandis que l'Humanisme revendique une lecture personnelle des textes sacrés, rendus plus accessibles par leur traduction dans les langues européennes. Mais les changements décisifs, en matière de critique textuelle de la Bible viennent des siècles suivants... - L'histoire devient une science pilote, qui se veut critère définitif de la vérité des textes bibliques. Le non historique est rejeté comme erroné.” (Bref historique des lectures de la Bible)

Au XXe siècle, les spécialistes font mention des méthodes suivantes de la lecture des textes bibliques: (1) lecture spontanée (2) méthode historico-critique (3) approche théologique (4) analyse structurale (5) analyse narrative (6) approche sociologique (7) approche psychologique ou psychanalytique.

Étant linguiste, dans ce qui suit, nous allons nous occuper de la problématique de l'analyse narrative et structurale d'un texte biblique.

2. Paraboles dans la Bible

Prenons d'abord la définition linguistique concise de la parabole. „**Parabole.** *En rhétorique la parabole est une simple comparaison, devenue ensuite un récit*

allégorique chargé d'une leçon morale ou religieuse." (Dubois et alii 2007, 341)

La parabole dans la Bible est un récit allégorique qui sert à illustrer un propos. Le mot 'parabole' vient du grec ancien *parabolê*, qui signifie 'juxtaposition, comparaison' et utilisé dans la Septante. – Les paraboles de l'Ancien Testament sont peu nombreuses, tandis que le Nouveau Testament en compte une quarantaine. Une des paraboles les plus connues et les plus captivantes de l'évangile de Saint Luc est celle du fils prodigue, dont l'analyse narratologique est le sujet central de la présente étude.

3. Narratologie – analyse narrative (Notions préliminaires)

1.1. Deux systèmes d'énonciation

L'énonciation est l'action par laquelle quelqu'un produit une parole ou un écrit.

La situation d'énonciation se définit par

- *un locuteur* (ou énonciateur, destinataire, émetteur) = celui qui s'exprime;
- *un allocutaire* (ou destinataire, récepteur) = celui à qui le message s'adresse;
- *un lieu et un moment* = où et quand l'énoncé est produit;
- *un objet* = ce pour quoi l'énoncé est produit, son but, son intention.

La situation d'énonciation peut être résumée par les cinq questions: *qui parle? à qui? où? quand? dans quel but?*

Il existe deux façons de s'exprimer:

- Soit on raconte un fait présent auquel on participe, c'est *le discours*.
- Soit on rapporte simplement un fait passé, c'est *le récit*.

Le discours. Face à un ou plusieurs interlocuteurs, un locuteur peut choisir de tenir des propos sur une situation à laquelle il participe lui-même. Il énonce, il communique: c'est *le mode du discours*. On remarque que le locuteur intervient en disant „je”, qu'il exprime ses idées, ses opinions, ses sentiments pour relater la situation telle qu'elle se présente à l'instant où il parle. On est en présence d'un ensemble d'énoncés, de phrases enchaînées qui forment un message. (Il ne faut pas confondre ce sens du mot 'discours' avec son sens oratoire développé en public et traitant d'un sujet déterminé: prononcer un discours politique.)

Le récit. C'est lorsque le locuteur raconte un événement (ou une série d'événements) auquel il ne participe pas, mais qu'il se contente de rapporter. Il s'efface devant les faits pour seulement dire comment ils se sont produits: c'est *le mode du récit*. – Contrairement au discours, ici la narration est „neutre” et ne se trouve pas influencé par les sentiments, les opinions ou les intérêts du locuteur ou du scripteur.

C'est chez Platon et Aristote que nous trouvons les premières définitions du *mode narratif* (diégésis), par opposition au *mode dramatique* (mimésis), mais l'opposition entre *histoire* et *discours* (ou encore *récit* et *discours*) a été introduite par Émile Benveniste (1966-1974).

En France, en dehors de quelques travaux isolés, c'est le numéro 8 de la revue *Communications*, paru en 1966, intitulé *L'analyse structurale du récit* qui a une grande importance pour les études théoriques sur le récit. Cette analyse „a une valeur de manifeste et de programme, particulièrement dans l'article liminaire de R. Barthes et dans l'article de T. Todorov.” (Ducrot – Schaeffer 1995, 230)

1.2. Les composants du récit

A la base de la théorie de G. Genette (1972), nous essayons de donner un résumé de la problématique du récit et de l'analyse des textes.

Les composants du récit sont: les événements racontés, la représentation verbale des événements et l'acte de narration. Autrement dit ce sont: l'histoire, le récit (le texte) et la narration où l'histoire est le contenu narratif, le récit est l'énoncé narratif, la narration est l'énonciation ou l'acte narratif.

Donc la narration en tant qu'activité présuppose une situation d'énonciation et des participants de cette situation: *locuteur* – *allocutaire*. Si la situation d'énonciation est réelle (non fictionnelle), on parle de *l'auteur* et du *lecteur*, mais si la situation d'énonciation est fictionnelle, créée par le récit, on parle du *narrateur* et du *narrataire*. – Donc, il importe de bien distinguer auteur et narrateur, lecteur et narrataire. - „Les activités de narration ou activités narratives désignent l'ensemble des opérations narratives effectuées par le narrateur dans le déploiement narratif. Elles reposent sur cinq infinitifs principaux qui caractérisent le récit: raconter, décrire, rapporter, dialoguer et commenter... Le narrateur est libre de commencer par n'importe quelle activité narrative.” (Ngayabarezi 2015, 15)

Jusqu'aux années 1971, en France, les recherches s'étaient concentrées sur l'histoire et le discours; à partir de là, les chercheurs ont commencé à s'intéresser à la narration.

Depuis une quarantaine d'années, des méthodes linguistiques sont utilisées, de la phrase au texte, à travers la sémiotique tout d'abord, puis la pragmatique ou l'analyse de la conversation. Mais depuis une vingtaine d'années surtout, la linguistique cherche à traiter le texte, après avoir su traiter l'énoncé. (D'après Gaëll Guibert).

La narratologie de Genette (1972) a été aussi influencée par la linguistique, mais de manière métaphorique („temps”, „mode”, „voix”). Ce modèle accentue la composante narration. – Il convient également mentionner l'influence de la linguistique de l'énonciation (Benveniste, Maingueneau) qui met l'accent sur l'acte de narration et la situation d'énonciation.

Selon Genette, tout récit comporte: (1) une part de représentations d'actions, d'événements: c'est la *narration* et (2) une autre part de représentations d'objets, de personnages: c'est la *description*.

La *narration* présente surtout des déroulements dans le temps, la *description* des arrangements dans l'espace. On identifie un énoncé comme narratif, un autre comme descriptif. Le narratif affirme des énoncés de faire, le descriptif affirme des énoncés d'état.

1.3. Les conditions nécessaires pour le récit

Selon J.-M. Adam (1999), pour parler de récit au sens strict, six conditions semblent nécessaires:

- (1) Il faut qu'il y ait une succession d'événements dans le temps.
- (2) Il faut qu'il y ait une unité de thème, les plus souvent assurée par le(s) personnage(s) principal(aux).
- (3) Il faut que ce(s) personnage(s) subisse(nt) des transformations.
- (4) Il faut qu'il y ait unité de l'action, sinon, on a plusieurs récits.
- (5) Il ne faut pas que l'on assiste à une simple succession chronologique d'événements. Au-delà de la succession temporelle, il existe une logique de l'histoire, une „causalité narrative”.
- (6) Tout récit comporte une sorte de morale, que celle-ci soit exprimée ou sous-entendue. On ne raconte pas pour rien.

1.4. Le schéma narratif

Le *schéma narratif* est un outil qui facilite la compréhension de la structure d'un texte narratif et de l'évolution d'une histoire.

Les étapes essentielles du texte narratif:

(1) *La situation initiale* (qui? où? quand? quoi?)

Les éléments suivants doivent, en principe, faire partie de la situation initiale: la description du héros, le lieu et le temps, l'action principale qui occupe le héros que sa vie soit perturbée.

(2) *L'élément déclencheur* (ou *perturbateur*)

C'est le déclenchement de la quête du personnage principal qui cherche à trouver une situation d'équilibre. L'élément déclencheur engendre la mission du héros.

(3) *Le déroulement*

Cette étape présente les divers péripéties (actions, événements, aventures, etc.) qui permettent au personnage de poursuivre sa quête. Le déroulement comprend les pensées, les paroles et les actions des différents personnages.

(4) Le dénouement (Élément de résolution)

Il s'agit du moment où le personnage réussit ou échoue sa mission.

(5) La situation finale

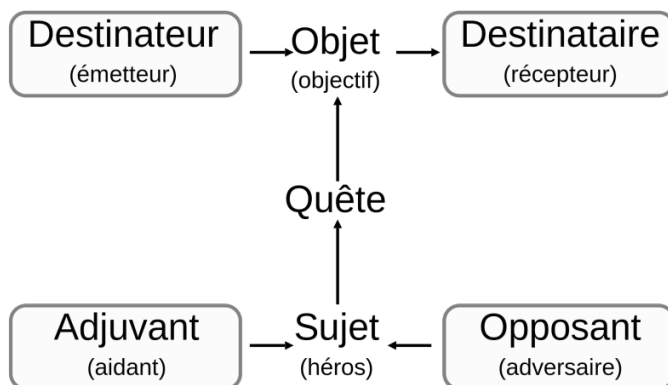
C'est le moment où l'équilibre est rétabli. Le personnage a retrouvé la situation de départ ou vit une nouvelle situation. (D'après Bibliothèque virtuelle, Français, La structure narrative)

3.5. Le schéma actantiel

Ayant systématisé cette analyse A. Greimas (1966, 172-191 et 1970, 157-270) a établi le schéma actantiel: un actant est un rôle dans l'action. C'est une réalité abstraite différente d'un personnage: ainsi un seul personnage peut incarner différentes fonctions, un actant ne renvoie pas forcément à un être humain ou à un personnage unique.

Le schéma narratif met l'accent sur les actions, alors que *le schéma actantiel* porte sur les personnages et les relations qui existent entre eux.

Voici la construction du schéma actantiel et ses constituants:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e6/Sch%C3%A9ma_actantiel.svg/2000px-Sch%C3%A9ma_actantiel.svg.png

- (1) *Le sujet*. C'est le personnage qui doit accomplir une mission. Il s'agit généralement du personnage principal. (Le sujet représente la force thématique orientée.)
- (2) *L'objet*. C'est ce que le sujet cherche à obtenir, l'enjeu ou l'objectif de sa quête.
- (3) *Le destinateur*. C'est ce qui pousse le sujet à agir. Il apparaît donc au début de la mission. Le destinateur peut être un personnage, une chose, un sentiment, une idée, etc.
- (4) *Le destinataire*. Ce sont tous ceux qui obtiennent un bénéfice, un avantage, à la fin de la mission. Le sujet peut être le destinataire, mais il est enrichi par l'obtention de la quête.
- (5) *Les adjuvants*. Ce sont les personnages ou les éléments qui aident le sujet à accomplir sa quête.
- (6) *Les opposants*. Ce sont tous les personnages ou les éléments qui nuisent à la réalisation de la mission.

(D'après Bibliothèque virtuelle, Français, Le schéma actanciel)

L'actant désigne donc un rôle, une fonction dans une „dynamique actantielle” (terme de Greimas). En effet, la méthode actantielle vise à déterminer la position de chaque actant par rapport au projet central du récit. Ce projet se réalise suivant trois axes: un désir à réaliser, une communication à effectuer et une lutte à soutenir.

Il existe encore d'autres critères ou points de vue pour l'analyse narrative (p.ex. étude stylistique, discours rapportés etc.) mais dans cette étude, nous ne les traiterons pas.

En résumé: *la narratologie* (science de la narration) est la discipline sémiotique qui étudie les techniques et les structures narratives des textes écrits. La narratologie sert de matière à plusieurs méthodes à l'instar de la stylistique, de l'énonciation, de la pragmatique, de l'argumentation, etc.

4. Analyse du texte de l'évangile de Luc sur le fils prodigue

Après cette introduction théorique, nous passons maintenant à l'analyse du texte biblique que nous allons effectuer selon les 5 critères exposés dans la partie précédente.

4.1. Les trois récits de l'évangile de Luc (15:1-32)

Avant de commencer l'analyse du texte concret, il faut constater que le chapitre 15 de l'évangile de Luc avec ses trois histoires/paraboles racontées par Jésus satisfait les critères du récit. „La parabole est dite dans un contexte de communication bloquée. L'opposition entre les collecteurs d'impôts (les publicains) et les pécheurs auxquels Jésus fait bon accueil (*s'approchaient tous de lui pour l'écouter*) d'une part, les pharisiens et les scribes qui récriment (*murmuraient*) d'autre part se réjoue sur la scène du récit. – Concernant la situation d'annonciation, on peut donc constater aussi que le locuteur/énonciateur/destinateur est Jésus lui-même et les allocutaires/destinataires sont les collecteurs d'impôts (les publicains), mais les pharisiens et les scribes aussi. Prêtons attention à leur comportement tout à fait différent.

Jésus ne raconte pas une mais trois paraboles, donc on pourrait parler d'une trilogie. L'histoire du fils prodigue est la troisième et dernière partie de cette trilogie, immédiatement précédée par les paraboles de la brebis égarée et de la drachme perdue. Sans entamer une analyse contrastive-confrontative détaillée, on voit clairement que les trois paraboles ainsi regroupées au chapitre 15 de cet évangile mettent en scènes la logique du paradigme *perdu/retrouvé* ou plus exactement *perdu/sauvé, mort/vivant* dans celle du fils prodigue.

4.2. Les composants du récit de la parabole du fils prodigue

Dans le texte de l'évangile, la situation d'annonciation n'est pas réelle, elle est fictionnelle, et de cela résulte que Jésus est le narrateur et tous ceux qui l'écoutent sont les narrataires de ce récit. En ce qui concerne la structure et ses composants, la parabole du fils prodigue est un récit magnifiquement construit. Il nous présente d'une façon bien vivante les „degrés” qui mènent le fils cadet à la rédemption (v. 11-24). Quant au texte d'évangile, on y trouve de vrais récits, des rapports de dialogues, mais ce qui est très important: on n'y trouve aucun commentaire. – Jésus n'influence pas son public (ses auditeurs, ses allocutaires) de la manière directe, il ne fait que raconter. On y ressent/éprouve le sous-entendu de sa dicton prononcée ailleurs: „*Que celui qui a des oreilles pour entendre entende*” (Marc 4:9)

Le texte analysé est la série des énoncés narratifs, et on n'y trouve que très peu d'énoncés descriptifs. (Exemples: v.11. *Un homme avait deux fils. v.14. Lorsqu'il eut tout dépensé, survint une grande famine dans ce pays, et il commença à sentir le besoin.*)

4.3. Les conditions nécessaires pour le récit dans la parabole analysée

Nous pouvons et devons constater que la parabole biblique du fils prodigue satisfait toutes les conditions nécessaires pour le récit, établies par J.-M. Adam et mentionnées dans le 3.3. (Voir plus tard, en 4.4. et 5.)

4.4. Le schéma narratif de la parabole biblique d'un père et de ses deux fils

On reconnaît le schéma narratif dans ce texte, mais nuancé par un rebondissement (la jalousie du fils aîné):

Introduction: les personnages, un homme et ses deux fils. (v.11)

(1) *Situation initiale:* état d'équilibre --- demande du cadet: il veut sa part d'héritage --- réponse du père: il distribue à ses deux fils l'héritage. (v.12)
Temps du récit: imparfait et passé simple.

(2) *Éléments perturbateurs:*

Action du cadet: il rassemble ses biens et part pour un pays lointain (païen), dilapidant sa fortune dans une vie dissolue. (v.13)

(3) *Déroulement (péripéties):* rapidité de la ruine du cadet (v.14-16)

Détails: Quand il eut épuisé toute sa fortune, une grande famine sévit dans ce pays, il se trouve dans l'indigence.

Action du cadet: il offre ses services à un citoyen; la seule occupation qu'il a réussi à trouver fut celle de garder des pourceaux. (C'était un emploi servile et détesté pour un Juif parce que le porc était considéré comme un animal impur.)

Hyperboles, champs lexical de la misère et de la privation: „famine sévère”, „manquer”, „personne ne lui en donnait”, „périr de faim”.

Prise de connaissance du cadet: les salariés de son père vivent mieux que lui. (v. 17-21)

Décision: il reconnaîtra devant son père sa faute et offrira ses services comme salarié, puisqu'il a perdu sa dignité du fils. („Père, j'ai péché envers le ciel et contre toi. Je ne mérite plus d'appeler ton fils. Traite-moi comme un de tes ouvriers.”)

Suite de la décision: il retourne chez son père.

(4) *Dénouement (Éléments de résolution)* (v.22-23)

Réaction du père: le père pardonne spontanément à son fils qui se repent. Suite sa réaction: il ne laisse pas son fils terminer son boniment et demande à ses serviteurs

– de redonner à son fils tous les signes de sa dignité: le plus beau vêtement, la bague et les sandales;

– de commencer la fête avec le veau engraisé.

Antithèse avec la situation de manque précédente: champ lexical de l'abondance et du luxe.

(5) *Un nouvel élément perturbateur* (v.25-26 et 28-30)

La jalousie du frère aîné.

Certains chercheurs affirment que cette partie du texte constitue une parabole à part, car on peut décomposer le récit du père et de ses deux fils en deux paraboles, même si autour du fils aîné présuppose celle autour du cadet: le drame de ces deux récits est différent.

(6) *Situation finale*

La réponse du père envers son fils aîné était pleine de patience et de gentillesse. Justification de la réaction (2 fois) du père:

„(Mais) il fallait festoyer et se réjouir, car mon fils (v.24) / ton frère (v.32) que voici était mort, et il est revenu à la vie; il était perdu, et il a été retrouvé.”

Conclusion et transition: c'est la fête de joie.

En résumé. Les deux paraboles précédents (v.4-7 et v.8-10) avaient déjà mis en relief la joie de retrouver ce qui a été égaré. Le berger invita ses amis et ses voisins à une fête quand il retrouva sa brebis égarée. De la même façon, la femme convia ses amies lorsqu'elle retrouva la drachme qu'elle avait perdue. Dans la troisième parabole, c'est l'image du banquet de famille qui dépeint la joie du père au retour du fils perdu. La parabole insiste moins sur le pardon du péché et la repentance que sur but de ce pardon: il s'agit avant tout de restaurer une communauté familiale qui avait été rompue. Dans cet énigme, le père reste dans sa demeure et ne va pas à la recherche de son fils. Il attend patiemment et avec vigilance à cet endroit.

4.5. *Le schéma actantiel de la parabole du fils prodigue*

Après avoir reconstruit le schéma narratif, jetons un coup d'œil sur un schéma actantiel possible de la parabole.

BUTS liberté, fortune vie mondaine (destinateur)	JOIE: (objet)	rentrée à la maison de son père réhabilitation, réintégration conversion --- miséricorde du père	LE FILS CADET (destinataire)
	quête:	la période de rédemption (les „degrés” vers l'élévation)	
		la période de perdition (les „degrés” vers l'abîme)	
LE PÈRE (adjuvant?)	LE FILS CADET (sujet)		LE FILS AÎNÉ (opposant)

Remarque: peut-on encore traiter un des serviteurs comme opposant.

5. Conclusion

Toute parabole comporte une double lecture, celle du récit signifiant et celle du „mystère ”signifié. Comme nous l’avons déjà mentionné: le signifiant des trois paraboles de l’évangile 15 de Luc s’articule sur un paradigme comme *perdu vs retrouvé*. Donc nous pourrions constater une remarquable unité structurale dans l’ensemble de ce chapitre d’évangile: les trois récits paraboliques proposent une „grille de lecture” unique du comportement de Jésus vis-à-vis des collecteurs d’impôts (des publicains) et des pécheurs et en même temps une réponse aux critiques des scribes et des pharisiens.

Par ailleurs en référence au point 3.3. (3) et (6), nous avons pu observer que les personnages de ces paraboles ont tous subi des transformations (tristesse—joie, perdu—retrouvé), et que bien sûr, chaque récit comporte une sorte de morale (exprimée ou sous-entendue).

Comme il a été déjà constaté: le leitmotiv des trois paraboles est la **joie** (v. 15:7, 10 et 32).

Les trois derniers (selon la chronologie) papes se sont aussi prononcés sur cette parabole:

- (1) Le pape Jean-Paul II: „Ce qui frappe le plus dans la parabole, c’est l’accueil de fête et d’amour du père à son fils qui revient, signe de la miséricorde de Dieu, toujours prêt à pardonner. Disons-le tout de suite: la réconciliation est principalement un *don du Père céleste*.” (Rome, Audience générale, Mercredi 8 septembre 1999)
- (2) Le pape Benoît XVI: „Chers amis, méditons cette parabole. Regardons-nous dans les deux fils et surtout, contemplons le cœur du Père. Jetons-nous dans ses bras, et laissons-nous régénérer par son amour miséricordieux.” (Commentaire avant l’angélus de dimanche, Rome, Dimanche 14 mars 2010)
- (3) Le pape François: „Notre dignité d’enfant de Dieu ne dépend pas de nos mérites, ni de nos actions, mais de l’amour gratuit du Père... Le Père réunit ses deux fils, l’un qui attendait un châtement, l’autre une récompense, dans une logique nouvelle, celle de la miséricorde. Il les invite à se retrouver comme des frères dans la joie et la fête pour celui qui s’était perdu.” (Rome, Audience générale, Mercredi 11 mai 2016)

Pour conclure la morale „humaine” de la parabole du fils prodigue, nous partageons l’avis de János Pilinszky (2013, 57-58) et celui de Thomas Rosica (2013, 17) qui s’accorde entre eux. Nous citons ce dernier: „A différents moments de nos vies, la plupart d’entre nous avons joué chacun des rôles dans

cette histoire: celui du parent gâteux, aimant, indulgent jusqu'à l'excès; celui du fils cadet dont la culpabilité et l'orgueil a abaissé, humilié, causant un besoin criant de miséricorde; celui du fils aîné, responsable et irréprochable, qui est vexé de la générosité et de la clémence avec lesquelles les faiblesses et les péchés des autres sont accueillis."

Le retour du fils perdu symbolise notre conversion.

Bibliographie

Adam, J.M., *Le récit*. (Que sais-je? No 2149), Presses universitaires de France, Paris, 1996.

Barthes, R., Introduction à l'analyse structurale du récit. In: *Communications* No 8, *Recherches sémiologiques: l'analyse structurale du récit*. 1966, 1-27.

Benveniste, É., *Problèmes de linguistique générale I-II.*, Gallimard, Paris, 1966-1974.

Bremond, C., *La Logique du récit*. Collection Poétique. Le Seuil, Paris, 1973.

Desgouette, J.-P., *Le discours et le récit*. L'Harmattan, Paris, 1997.

Dubois, J. et alii (Réd.), *Grand Dictionnaire Linguistique et Sciences du Langage*. Larousse, Paris, 2007.

Ducrot, O. – Schaeffer, J.-M., *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. Le Seuil, Paris, 1995.

Genette, G., *Frontières du récit*. In: *Communications* No 8, 1966, 152-163.

Genette, G., *Figures III*. Le Seuil, Paris, 1972.

Greimas, A.J., *Sémantique structurale*. Larousse, Paris, 1966.

Greimas, A.J., *Éléments pour une théorie de l'interprétation du récit mythique*. In: *Communications* No 8, 1966, 28-59.

Greimas, A. J., *Du sens*. Le Seuil, Paris, 1983.

Greimas, A.J. – Courtès, J., *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage I-II.*, Hachette, Paris, 1986.

Guibert, G., *Quelle épistémologie pour l'analyse textuelle de textes bibliques?* LaLICC, CNRS/Paris-Sorbonne, 2002.

Guibert, G., *Méthodes linguistiques utilisées dans l'analyse des textes*. Thèse en linguistique, spécialité linguistique textuelle. Université Paris IV, 2003.

Maingueneau, D., *Approche de l'énonciation en linguistique française*. Hachette, Paris, 1981.

Maingueneau, D., *Analyse du discours*. Hachette, Paris, 1991.

Maingueneau, D., Introduction. *La difficile émergence d'une analyse du discours religieux*. In: *Langage et Société*, No 130, 2009/4, 5-13.

Molinié, G., *Discours théologique/discours religieux*. In: *Pardès* No 42, 2007/1, 67-75.

Ngayabarezi, L.G., *Dictionnaire illustré de la narratologie*. ÉdiLivres, 2015.

Pilinszky J., Csönd és közelség. Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2013.

Todorov, T., Les catégories du récit littéraire. In: Communications No 8, 1966, 125-151.

Waelkens, R., L'analyse structurale des paraboles. (Deux essais.) In: Revue théologique de Louvain, 1977, vol. 8/2, 160-178.

Webographie

P. R. Cantalamessa, Au retour du fils prodigue, „le père ne sait plus comment exprimer sa joie” – www.evangelium-vitae.org/vie.spirituelle

P. T. Rosica, Un amour qui donne un chez-soi aux deux fils. (2010) –

www.seletlumieret.org/getpost.php?id=3489

Simonnet, É., Éléments de narratologie. –

emile.simonnet.free.fr/sitfen/narrat/narr001.htm

Méthodes de lecture de textes bibliques –

enseignement.catholique.be/segec/.../Methodes_de_lecture_%20textes_bibliques.pdf

Bibliothèque virtuelle. Français. La structure narrative. Net.

Bref historique des lectures de la Bible: de la tradition à la lecture littéraire.

crdp.ap-paris.fr/recits-fondateurs/pdf/historique_Bible.pdf

La parole du fils prodigue

www.mystereetvie.com/AnaLc150132.html

Un site pour mieux lire la parabole de Dieu

biblissimo.over-blog.com/tag/paraboles%20evangeliques/

Annexe 1

Lc 15 : la parabole du fils «prodigue»

Un homme avait deux fils. Le plus jeune dit à son père: «Père, donne-moi la part de bien qui doit me revenir». Et le père leur partagea son avoir...

Lc 15,1 Les collecteurs d'impôts et les pécheurs s'approchaient tous de lui pour l'écouter. **2** Et les Pharisiens et les scribes murmuraient; ils disaient: «Cet homme-là fait bon accueil aux pécheurs et mange avec eux!» **3** Alors il leur dit cette parabole:

4 «Lequel d'entre vous, s'il a cent brebis et qu'il en perde une, ne laisse pas les quatre-vingt-dix-neuf autres dans le désert pour aller à la recherche de celle qui est perdue jusqu'à ce qu'il l'ait retrouvée? **5** Et quand il l'a retrouvée, il la charge tout joyeux sur ses épaules, **6** et, de retour à la maison, il réunit ses amis et ses voisins, et leur dit: «Réjouissez-vous avec moi, car je l'ai retrouvée, ma brebis qui était perdue!» **7** Je vous le déclare, c'est ainsi qu'il y aura de la joie dans le ciel, pour un seul pécheur qui se convertit, plus que pour quatre-vingt-dix-neuf justes qui n'ont pas besoin de conversion.

8 «Ou encore, quelle femme, si elle a dix pièces d'argent et qu'elle en perde une, n'allume pas une lampe, ne balaie la maison et ne cherche avec soin jusqu'à ce qu'elle l'ait retrouvée? **9** Et quand elle l'a retrouvée, elle réunit ses amies et ses voisines, et leur dit: «Réjouissez-vous avec moi, car je l'ai retrouvée, la pièce que j'avais perdue!» **10** C'est ainsi, je vous le déclare, qu'il y a de la joie chez les anges de Dieu pour un seul pécheur qui se convertit».

11 Il dit encore: «Un homme avait deux fils. **12** Le plus jeune dit à son père: «Père, donne-moi la part de bien qui doit me revenir». Et le père leur partagea son avoir. **13** Peu de jours après, le plus jeune fils, ayant tout réalisé, partit pour un pays lointain et il y dilapida son bien dans une vie de désordre. **14** Quand il eut tout dépensé, une grande famine survint dans ce pays, et il commença à se trouver dans l'indigence. **15** Il alla se mettre au service d'un des citoyens de ce pays qui l'envoya dans ses champs garder les porcs. **16** Il aurait bien voulu se remplir le ventre des gousses que mangeaient les porcs, mais personne ne lui en donnait. **17** Rentrant alors en lui-même, il se dit: «Combien d'ouvriers de mon père ont du pain de reste, tandis que moi, ici, je meurs de faim!» **18** Je vais aller vers mon père et je lui dirai: «Père, j'ai péché envers le ciel et contre toi. **19** Je ne mérite plus d'être appelé ton fils. Traite-moi comme un de tes ouvriers». **20** Il alla vers son père. Comme il était encore loin, son père

l'aperçut et fut pris de pitié: il courut se jeter à son cou et le couvrit de baisers. 21 Le fils lui dit: «Père, j'ai péché envers le ciel et contre toi. Je ne mérite plus d'être appelé ton fils» 22 Mais le père dit à ses serviteurs: «Vite, apportez la plus belle robe, et habillez-le; mettez-lui un anneau au doigt, des sandales aux pieds. 23 Amenez le veau gras, tuez-le, mangeons et festoyons, 24 car mon fils que voici était mort et il est revenu à la vie, il était perdu et il est retrouvé». Et ils se mirent à festoyer.

25 Son fils aîné était aux champs. Quand, à son retour, il approcha de la maison, il entendit de la musique et des danses. 26 Appelant un des serviteurs, il lui demanda ce que c'était. 27 Celui-ci lui dit: «C'est ton frère qui est arrivé, et ton père a tué le veau gras parce qu'il l'a vu revenir en bonne santé». 28 Alors il se mit en colère et il ne voulait pas entrer. Son père sortit pour l'en prier; 29 mais il répliqua à son père: «Voilà tant d'années que je te sers sans avoir jamais désobéi à tes ordres; et, à moi, tu n'as jamais donné un chevreau pour festoyer avec mes amis. 30 Mais quand ton fils que voici est arrivé, lui qui a mangé ton avoir avec des filles, tu as tué le veau gras pour lui!» 31 Alors le père lui dit: «Mon enfant, toi, tu es toujours avec moi, et tout ce qui est à moi est à toi. 32 Mais il fallait festoyer et se réjouir, parce que ton frère que voici était mort et il est vivant, il était perdu et il est retrouvé».

Source: <https://www.bible-service.net/extranet/current/pages/233.html>

Annexe 2

Évangile selon Saint Luc, Chapitre 15

Tous les publicains et les pécheurs s'approchaient de lui pour l'entendre.

Et les Pharisiens et les scribes murmuraient, disant: „ Cet homme accueille des pécheurs et mange avec eux. „

Et il dit à leur adresse cette parabole:

„ Qui d'entre vous, ayant cent brebis, s'il en perd une, ne laisse pas les quatre-vingt-dix-neuf autres dans le désert, pour aller après celle qui est perdue, jusqu'à ce qu'il l'ait retrouvée?

Et quand il l'a retrouvée, il la met sur ses épaules tout joyeux et, de retour à la maison, il convoque les amis et les voisins et leur dit: „ Réjouissez-vous avec moi, car j'ai retrouvé ma brebis qui était perdue. „

Ainsi, je vous le dis, il y aura plus de joie dans le ciel pour un seul pécheur qui se repent, que pour quatre-vingt-dix-neuf justes qui n'ont pas besoin de repentance.

Ou bien, quelle est la femme ayant dix drachmes qui, si elle perd une drachme, n'allume une lampe, ne balaie la maison, et ne cherche avec soin jusqu'à ce qu'elle l'ait retrouvée?

et quand elle l'a retrouvée, elle convoque les amies et les voisines et leur dit: „ Réjouissez-vous avec moi, car j'ai retrouvé la drachme que j'avais perdue. „

Ainsi, je vous le dis, il y a de la joie chez les anges de Dieu pour un seul pécheur qui se repent. „

Il dit encore: „ Un homme avait deux fils.

Le plus jeune dit à son père: „ Mon père, donne-moi la part de biens qui doit me revenir. „ Et il leur partagea son avoir.

Peu de jours après, le plus jeune fils, ayant tout réalisé, partit pour un pays lointain, et il y dissipa son bien en menant une vie de prodigue.

Lorsqu'il eut tout dépensé, survint une grande famine dans ce pays, et il commença à sentir le besoin.

Et il alla se mettre au service d'un habitant de ce pays, qui l'envoya dans ses champs paître des porcs.

Et il eût bien voulu se remplir le ventre des caroubes que mangeaient les porcs, mais personne ne lui en donnait.

Alors, rentrant en lui-même, il dit: „ Combien de mercenaires de mon père ont du pain en trop, et moi, ici, je meurs de faim! „

Je me lèverai et j'irai à mon père, et je lui dirai: Mon père, j'ai péché contre le ciel et envers toi;

je ne suis plus digne d'être appelé ton fils: traite-moi comme l'un de tes mercenaires. „

Et il se leva et alla vers son père. Comme il était encore loin, son père le vit; et, touché de compassion, il courut, se jeta à son cou, et le couvrit de baisers.

Le fils lui dit: „ Mon père, j'ai péché contre le ciel et envers toi; je ne suis plus digne d'être appelé ton fils. „

Mais le père dit à ses serviteurs: „ Vite, apportez la plus belle robe et l'en revêtez; mettez-lui un anneau au doigt et des chaussures aux pieds;

et amenez le veau gras, tuez-le; et mangeons, festoyons:

car mon fils que voici était mort, et il est revenu à la vie; il était perdu, et il a été retrouvé. „ Et ils se mirent à festoyer.

Or son fils aîné était aux champs. Quand, à son retour, il approcha de la maison, il entendit de la musique et des chœurs.

Ayant appelé un des serviteurs, il s'enquit de ce que cela pouvait être.

L'autre lui dit: „ Votre frère est arrivé, et votre père a tué le veau gras, parce qu'il l'a recouvert bien portant. „

Mais il se mit en colère, et il ne voulait pas entrer. Son père sortit pour l'en prier.

Et il répondit à son père: „ Voilà tant d'années que je te sers, sans avoir jamais transgressé un ordre de toi, et jamais tu ne m'as donné, à moi, un chevreau pour festoyer avec mes amis.

Mais, quand est revenu ton fils que voilà, qui a dévoré ton avoir avec des courtisanes, tu as tué pour lui le veau gras! „

Il lui dit: „ Toi, mon enfant, tu es toujours avec moi, et tout ce qui est à moi est à toi.

Mais il fallait festoyer et se réjouir, car ton frère que voici était mort, et il est revenu à la vie; il était perdu, et il a été retrouvé. „

*Traduction en français du Chanoine Crampon, édition numérique par
Jesusmarie.com*

Source: <https://ww.bible-service.net/extranet/current/pages/233.html>

KARÁDI ZSOLT

Francis Jammes, le poète catholique

„Voilà ce qu'il faut redire
Malgré l'insulte ou le rire:
Vous ne serez pas heureux
Si tu vivez loin du Dieu.”

(Francis Jammes)

En 2018 on fête le 150ème anniversaire de Francis Jammes dont l'oeuvre poétique est assez connu en Hongrie. Il est l'un des poètes français les plus traduits chez nous particulièrement dans la période de l'entre-deux guerre. À l'époque des poètes et des écrivaines de la revue littéraire « Nyugat » on a publié plusieurs reprises de ses poèmes. Ce sont Kosztolányi, Tóth Árpád, puis Szabó Lőrinc qui ont découvert sa poésie simple mais imprimée d'inspiration spirituelle. Après 1945 on l'a traduit plus rarement, mais on a publié un volume dont le titre était *Poésies choisies de Francis Jammes* en 1958. Les plus grands poètes ont traduit ses textes (Radnóti Miklós, Vas István, Rónay György). Maintenant, à l'occasion de sa fête, il est digne d'évoquer sa vie et son art.

Francis Jammes est né le 2 décembre 1868 à Tournay dans les Hautes-Pyrénées. Il est décédé le 1er novembre 1938 à Hasparren. Il est avant tout poète, mais aussi romancier, dramaturge et critique. Il passe la plus grande partie de son existence dans le Béarn, dans ses Pyrénées natales, qui donnent sa source, son inspiration. Le poète restera pour les cénacles parisiens un simple provincial. Il est vrai que ce montagnard Pyrénéen retiré et solitaire ne se consacre que peu au parisianisme, et pourtant il tisse de nombreuses correspondances avec ses contemporains tels que Gide ou Arthur Fontaine. En fait, il fait de multiples séjours à Paris, il séduit dans certains salons littéraires comme celui de Mme Léon Daudet, et il enchante Marcel Proust.

En 1886, il découvre Baudelaire. Sa mère fera imprimer ses poésies, à compte d'auteur à Orthez où le poète habite alors avec elle. C'est à Orthez qu'en 1889 il devient avoué chez un notaire mais cette occupation sera de courte durée, sans lendemain. Il s'y ennuie assez pour envoyer à la presse littéraire ses essais poétiques qui seront remarqués par Mallarmé, puis par Gide. Il va vivre de 1895 à 1898 une période Gide et va mettre le cap pour toujours vers la vie de poète. Son principal éditeur est et restera longtemps Le Mercure de France. En 1896, il voyage avec Gide en Algérie. Il lance en 1897 *Le jammisme*, un vrai-

faux manifeste littéraire qui le propulse à l'avant-scène de l'actualité. Il publie son premier vrai recueil poétique, son meilleur selon certains, *De l'Angélu de l'aube à l'Angélu du soir* en 1898. Le miracle du jammisme se produit: pour n'avoir voulu appartenir à aucune école, pour avoir résolument banni tout effet de style, pour s'être exprimé avec une simplicité qui ne prétend qu'à traduire sans transposer, Francis Jammes impose à la littérature de la fin du XIXe siècle le sceau de sa personnalité. Il rencontre aussi Claudel en 1900 et publie l'année suivante *Le Deuil des Primevères*. À trente-cinq ans, il vit très mal l'échec d'une histoire d'amour qui lui inspire le groupe de poèmes intitulé *Tristesses* publié en 1906 dans son recueil *Clairières dans le ciel*. En 1905, il va se convertir au catholicisme et reprendre des pratiques religieuses, à Labastide-Clairence, le 7 juillet de cette année. Claudel, de retour de Chine, sert la messe qui marque l'évènement. Sa poésie devient plus religieuse et dogmatique.

Début octobre 1907, à Lourdes, il se fiance à Geneviève Goedorp, une fervente admiratrice avec laquelle il a correspondu pendant quelques semaines. Il l'épouse. Le poète séjournera alors dans l'Aisne dans les années qui suivront son mariage. Le couple aura sept enfants, l'aîné est prénommée Bernadette par référence à Sainte Bernadette de Lourdes, le quatrième, Paul, après Claudel. En 1912 paraissent les *Géorgiques chrétiennes*. Jusqu'à sa mort, sa production poétique mais aussi romanesque et dramatique demeurera importante, mais sans retrouver son public d'avant sa «conversion». Francis Jammes mourra en 1938, après être demeuré fidèle à ses Pyrénées. Son oeuvre se présente comme un immense poème à la gloire de la création.¹

La poésie de Francis Jammes à la fin du XIXème siècle était assez fraîche et insolite. Après le monde démoniaque de Baudelaire, la musique de Verlaine et le symbolisme de Rimbaud la langue de Jammes paraissait très simple. Il tente de créer un monde poétique en utilisant des éléments quotidiens. Le jammisme portait une voix naturelle dans la littérature de la fin du siècle. Le jammisme « ne fut qu'une affirmation particulière du naturisme (...) „Il n'y a qu'une école: celle où, comme des enfants qui imitent aussi exactement que possible un beau modèle d'écriture, les poètes copient avec conscience un joli oiseau, une fleur, ou une jeune fille.” *De l'Angélu de l'aube à l'Angélu du soir* (1898) illustre cet art poétique de la simplicité qui constitue, à elle seule, un „effet”. (...) cette simplicité s'accroît encore dans *Le Deuil des primevères* (1901) et surtout *Clairières dans le ciel* (1906) qui chante l'éclaircie de la foi chrétienne pleinement acceptée en 1905 sous la „direction” de Paul CLAUDEL ».²

1 Voir: <https://www.de-plume-en-plume.fr/membre/5668>. (Consulté le 25 novembre 2017.)

2 LAGARD, André – MICHARD, Laurent: *XXe siècle : Les grands auteurs français: Antologie et histoire littéraire*, Paris, Bordas, 1995. pp. 22-23.

Cette simplicité des vers de Francis Jammes (*J'aime l'âne, L'après-midi, Ce sont les travaux, Les villages, Le pauvre chien, Au beau soleil, Le paysan, Je pense à Jean-Jacques Rousseau, Le village à midi, Voici les mois d'automne, J'ai une pipe, Une feuille mort tombe*) du recueil *De l'Angélu de l'aube...* porte une voix d'un homme vivant dans la nature dont l'âme est en paix avec le monde et avec soi-même aussi. Quelque fois c'est le Dieu qui y paraît aussi (*Avec ton parapluie, C'était à la fin*). Robert Mallet, le monographe du poète écrit: « *De l'Angélu de l'aube à l'Angélu du soir* est l'œuvre la plus dense de Francis Jammes. Sa lecture suffit connaître le poète. Les éléments essentiels du jammisme y figurent. Les livres suivants insisteront sur tel ou tel de ces éléments; aucun n'en révélera de nouveau. Il semble que chacun d'eux prolonge ou développe l'Angélu. »³

Il y avait des admirateurs de la première époque artistique de Francis Jammes: c'était Proust, Claudel, Gide, Colette, Alain Fournier, Mauriac et Saint-John Perse qui préféraient ses recueils. On sait que Jammes écrivait des poèmes et romans sur des jeunes filles (*La jeune fille nue*, 1899; *Clara d'Ellebeuse ou l'histoire d'une jeune fille*, 1899; *Almaïde d'Étremont ou l'histoire d'une jeune fille passionnée*, 1900.) Ses livres contiennent des sentiments païens aussi. (On nomme Francis Jammes « un faun crétien »...) Mais ce qui est le plus intéressant c'est l'expression du jammisme en même temps que celle de la piété. C'est dans la même année qu'il publie *De l'Angélu...* et *Quatorze prières* (qui seront imprimés de nouveau dans *Le Deuil des primevères*.)

Parmi ces prières on trouve la plus célèbre de Francis Jammes:

Lorsqu'il faudra aller vers vous, ô mon Dieu, faites
 que ce soit par un jour où la campagne en fête
 poudroiera. Je désire, ainsi que je fis ici-bas,
 choisir un chemin pour aller, comme il me plaira,
 au Paradis, où sont en plein jour les étoiles.
 Je prendrai mon bâton et sur la grande route
 j'irai, et je dirai aux ânes, mes amis:
 Je suis Francis Jammes et je vais au Paradis,
 car il n'y a pas d'enfer au pays du Bon-Dieu.
 Je leur dirai: Venez, doux amis du ciel bleu,
 pauvres bêtes chéries qui, d'un brusque mouvement d'oreille
 chassez les mouches plates, les coups et les abeilles...

Que je vous apparaisse au milieu de ces bêtes
 que j'aime tant parce qu'elles baissent la tête

3 MALLET, Robert: *Francis Jammes*, Paris, Mercure de France, 1961. p.126.

doucement, et s'arrêtent en joignant leurs petits pieds
 d'une façon bien douce et qui vous fait pitié.
 J'arriverai suivi de leurs milliers d'oreilles,
 suivi de ceux qui portèrent au flanc des corbeilles,
 de ceux traînant des voitures de saltimbanques
 ou des voitures de plumeaux et de fer-blanc,
 de ceux qui ont au dos des bidons bossues,
 des ânesses pleines comme des outres, aux pas cassés,
 de ceux à qui l'on met de petits pantalons
 à cause des plaies bleues et suintantes que font
 les mouches entêtées qui s'y groupent en ronds.
 Mon Dieu, faites qu'avec ces ânes je vous vienne.
 Faites que dans la paix, des anges nous conduisent
 vers des ruisseaux touffus où tremblent des cerises

lisses comme la chair qui rit des jeunes filles,
 et faites que, penché dans ce séjour des âmees,
 sur vos divines eaux, je sois pareil aux ânes
 qui mireront leur humble et douce pauvreté
 à la limpidité de l'amour éternel.

(*Prière pour aller au Paradis avec les ânes*⁴)

Si l'on regarde la date de la naissance de ce poème, on accepte l'opinion de Robert Mallet: « Avec les *Prières*, l'inspiration religieuse de Francis Jammes n'était pas moins sensible, quoique encore saturées d'une paganisme ou, si l'on préfère, d'un naturisme qui pouvait la rendre suspecte à tout catholique même libéral. Était-ce très „catholique” de demander à Dieu de mourir entouré de jeunes filles ou d'aller au paradis avec les ânes? »⁵

On peut citer Claude Thiébaud qui parle des problèmes de la vie et de l'art de

4 « Pourquoi avec les ânes? Parce que l'humble animal est sacré, il a réchauffé l'enfant-Dieu dans la crèche, c'est sur son dos que le Christ est entré dans Jérusalem? Soit, mais mieux vaut être au Paradis avec les ânes qu'avec les bons bourgeois catholiques bien pensants d'Orthez, dont Jammes dans *Existences* a brossé un portrait au vitriol. Oui, Jammes a dit et répété sa soumission à l'Église catholique romaine, mais à côté d'œuvres telles que *La Pharmacie du Bon Samaritain* ou *Le Bon Dieu chez les enfants*, il est clair qu'il ne s'est pas toujours préoccupé du seul Bon Dieu et des petits enfants » = THIÉBAUD, Claude: *Une vie, une oeuvre : Francis Jammes (1868 – 1938)*
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:avvAOKB6Z7gJ:https://listes.u-picardie.fr/www/d_read/francis-jammes/Francis%2520Jammes,%2520une (Consulté le 20 novembre 2017)

5 MALLET, ROBERT: *Ibid*, p. 233.

Francis Jammes en évoquant les opinions critiques autour de lui.⁶ Il analyse le choix du poète: il est nécessaire pour Jammes de choisir le catholicisme: « En 1905, Jammes est désespéré. Il a multiplié les idylles platoniques avec diverses jeunes filles en divers lieux, à Bordeaux comme à Orthez. Elles ont nom Simone, Odile, Mine ou Minette. La peu fréquentable Mamore lui avait révélé l'amour physique alors qu'il avait dix-neuf ans, il est contraint de rompre avec elle au bout d'un an «pour que [sa] mère ne souffrît pas». Il vit seul avec sa mère depuis la mort subite de son père en 1888 et le mariage de sa grande sœur, Marguerite, deux ans plus tard. Par l'écriture, il a joué avec ses problèmes intimes, d'où la composition d'une pièce qui s'intitule *La Naissance du poète* (1897), qui met en scène un poète et sa mère et d'une autre, *Le Poète et sa femme* (juin 1905). Toutes les jeunes filles le tentent et le hantent, dans ses romans, toutes paient plus ou moins cher le fait d'avoir aimé. En 1905 Jammes a 37 ans et est encore

6 « Or, ne pas remettre en question l'idée que la vie et l'œuvre de Jammes se divisent en deux parties contrastées, quels que soient les efforts déployés par ailleurs, c'est se condamner à répéter ce qui a déjà été dit cent fois sur le faune et le dévot, c'est au mieux espérer lui ramener deux lectorats différents et en fait ne lui en ramener aucun. Jammes après sa «conversion» a perdu ses premiers lecteurs et n'en a pas retrouvé d'autres. Les éditeurs catholiques auxquels il a confié ses œuvres pieuses en effet n'ont pas un rayonnement comparable à celui du Mercure, de plus, certains d'entre eux ont refusé de les publier parce qu'ils les trouvaient trop explicitement catholiques, trop traditionalistes (au fond, ils devaient secrètement préférer les anciennes). On trouve donc de loin en loin des poèmes de Jammes dans des feuilles paroissiales, mais ce sont toujours des initiatives locales, car pour ce qui est de l'Eglise, il est clair que Jammes, quels que soient les gages qu'il a donnés de sa bonne foi, demeure suspect. En effet, attirer l'attention sur ses derniers textes revient à rappeler l'existence d'un poète et romancier du nom de Jammes et à courir le risque de lui ramener des lecteurs. Aussi n'est-il pas oublié par l'abbé Louis Bethléem dans son redoutable ouvrage, largement diffusé et régulièrement actualisé depuis 1905, *Romans à lire et romans à proscrire, essai de classification au point de vue moral des principaux romans et romanciers de notre époque*. Jammes? A proscrire, sauf quelques œuvres pies, et encore, pour personnes averties. Ce faisant, l'abbé Bethléem, comme le père Inda, s'inscrivait dans une perspective fort intéressante, celle qui consiste à considérer l'œuvre de Jammes comme un tout. Dans son esprit, c'était pour en éloigner les lecteurs. La même perspective pourrait au contraire les lui ramener. Il suffit pour cela de lire Jammes, tout Jammes, sans *a priori*, sans se polariser sur cette ligne de fracture des années 1905-1907, ou plutôt en s'interrogeant sur ce qui s'est vraiment passé pendant ces années. La «conversion» du poète et le mariage qui en a été la sanction sont certes des événements majeurs dans sa vie, et lourds de conséquence quant à son œuvre. Encore faut-il en connaître les circonstances et en mesurer les enjeux au lieu d'y voir simplement (?) la main de la Providence. Loin de résoudre tous les problèmes de Jammes, celle-ci a instauré dans sa vie et dans son œuvre une tension nouvelle qui amène à la reconsidérer pour ce qu'elle est: le lieu où s'exprime et s'assume une réalité tout humaine. » = THIBAUT Claude: *Une vie, une œuvre : Francis Jammes (1868 – 1938)* https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:avvA0KB6Z7gJ:https://listes.u-picardie.fr/wws/d_read/francis-jammes/Francis%2520Jammes,%2520une (Consulté le 21 novembre 2017)

célibataire. Il appelle Claudel à son secours. Celui-ci arrive presque aussitôt à Orthez mais il se trouve qu'il est aussi désespéré que Jammes et presque pour les mêmes raisons. Arrivant de Chine, il a en vain cherché, en compagnie du mari, la femme qu'il a tant aimée à Pékin et qui a secrètement accouché d'une fille quelque part en France ou en Belgique⁷. Bientôt convaincu que tous ses maux viennent de ce qu'il vit dans le péché, il va en convaincre Jammes et le convaincre que la solution à leurs problèmes est de revenir à une pratique religieuse absolue. Dieu est amour, il pardonnera, et le bonheur viendra à Son heure. La messe qui marque solennellement cette «conversion» est dite à Labastide-Clairence par l'abbé Caillava et servie par Claudel, Jammes fait pénitence, nous sommes le 7 juillet 1905. Commence pour les deux hommes l'attente anxieuse d'une manifestation de la Providence.

Elle se manifestera très vite, s'agissant de Claudel: une jeune fille lui est présentée, la fille de Sainte-Marie-Perrin, l'architecte de Fourvière à Lyon. Un an ne s'est pas passé que Claudel est marié et reparti en Chine avec son épouse. La Providence n'a pas été si prompte en ce qui concerne Jammes. A plusieurs reprises, il a cru rencontrer la jeune fille espérée, les négociations entre les familles sont quelque fois allées fort loin, une fois la date du mariage avait été fixée et les alliances achetées... Jammes pendant deux ans après chaque échec est plus désespéré que jamais.

Et puis le miracle eut lieu: une parfaite inconnue, Geneviève Goedorp, Ginette pour les intimes, lui écrit du bout du pays, de Soissons dans l'Aisne, pour lui dire qu'elle a lu ses poèmes et qu'elle les a beaucoup aimés, surtout *Tristesses*. La lettre est datée du 14 juillet 1907. Réponse immédiate du poète, tout heureux comme il l'est à chaque témoignage d'admiration.. Remerciements immédiats de la jeune fille, qui parle un peu d'elle. Dans sa deuxième lettre, Jammes observe que, à l'évidence, leur entente est trop belle pour ne pas tenir du miracle et, puisque selon toute apparence Dieu le veut ainsi, il lui propose le mariage. Encore quelques lettres où Francis Jammes et sa correspondante se dévoilent l'un à l'autre, quelques semaines pour que les deux mères fassent leur enquête, et la date de la première rencontre est fixée, ce sera autour du 15 août à l'occasion de la venue de la jeune fille et de sa mère au pèlerinage de Lourdes. Et voilà Jammes fiancé. Mariage dans Aisne le 7 octobre. Il s'est passé moins de trois mois depuis la première lettre. »⁸

À la suite de Thiébaud on peut accentuer le parallélisme des oeuvres de Francis Jammes. Avant 1905, comme on a vu les recueils (*De l'Angélus de*

7 Voir, de Claudel, *Le Partage de midi*. Ibid.

8 Ibid

*l'aube, Le Deuil des primevères*⁹), on trouve aussi des poèmes religieux¹⁰, mais après la «conversion» les influences catholiques s'intensifient. Dans *Clarières dans le ciel* et *Les Géorgiques chrétiennes* se confondent les éléments anciens et nouveaux.¹¹ *Clarières dans le ciel* offre (dans deux cycles) en dehors des ouvrages sentimentales (*Tristesse, Elle était descendue, Parfois, je suis triste, Ô mon coeur! ce sera, Les lilas qui avaient fleuri*) et rustiques (*C'est un coq, Comme un insecte, Une goutte de pluie*) des textes du «poète catholique» (*En Dieu, L'église habillé de feuilles*), et un texte dont le titre est *En Dieu* et une cycle, *L'Église habillée de feuilles*. Dans cette cycle Francis Jammes publie des poèmes très belles qui expriment l'âme de l'homme réligieux (*La paix des champs'étend autour de la Chapelle, Ô mon Ange gardien, toi, que j'ai laissé là*) et les vers de *Rosarie* (Annonciation. Visitation. Nativité. Purification. Invention de Notre Seigneur au Temple). Parmi ces poèmes il y a l'une des plus belles de prières de Jammes:

Les prières s'en vont au ciel comme des fleurs
on ne sait trop comment, les unes, luxueuses
et lourdes de parfums comme des tubéreuses;
les autres pauvres, ternes et de peu d'odeur,
ainsi que les pensées d'un parterre indigent.
Le Poète les voit monter vers l'Indulgent,
vers le Père qui seul pèse l'or et l'argent.
Et c'est Lui qui évalue le prix de chaque fleur,
qu'il voit venir à Lui. Et, seul, Il peut juger

9 « Apparu, comme dit Samain, „en plein surchauffe intellectuelle”, l'auteur d'*Un jour* (1895) et du *Deuil des primevères* (1901) rafraichit la poésie dans les eaux vives de son terroir pyrénéen, l'assouplit et la rend accessible en désarticulant le vers et en prenant un ton pédestre, enfin lui donne un parfum à la fois exotique et suranné en peignant des héroïnes, d'aujourd'hui ou d'autrefois, dont les noms – Clara d'Ellébeuse, Gaudalpe de Alcaraz – sont déjà un enchantement... » = ROUSSELOT, Jean: *Histoire de la poésie française des origines à 1940*, Paris, Presses Universitaires de France, 1991. p. 99.

10 « ... le Dieu simple auquel je crois. Celui qui d'un grain fait naître un épi; Celui qui sépare l'eau de la terre de l'air du feu, le feu de la nuit (...) je contemple sans désir d'intelligence, et c'est ainsi que Dieu se révèle à moi. Dans la cade de ce savatier, mes yeux s'ouvrent aussi simplement que ceux du chien qui est là. » = «*Des Choses*» L'Ermitage, 1899. mars. Voir: MALLET, Robert, *op. cit.* p. 233.

11 Le recueil « *Clarières dans le ciel* (1905) est l'expression de son retour au catholicisme. Dans les oeuvres que l'auteur publie par la suite, l'inspiration religieuse et l'inspiration rustique deviennent inséparable.» = *Littérature, XXe siècle : Textes et documents, réunis par* LECHERBONNIER, Bernard – RINCÉ, Dominique – BRUNEL, Pierre [et al.]; introd. historique de MIQUEL, Pierre, Paris, F. Nathan, 1996. p. 75.

au dessus de nos sens, au dessus de nos haines,
 si l'humilité bleue d'un bouquet de verveines
 vaut autant, plus ou moins que l'œillet recherché.
 Car, soucieusement, tel qu'un très vieux marin
 dont la barbe a été battue par le tonnerre,
 sur les gouffres du ciel de nacre Dieu tend les mains
 à tous ceux qui, souffrants, lui offrent leurs misères
 au creux d'un diamant ou d'une primevère.
 (*Les pières s'en vont au ciel comme des fleurs*)

Francis Jammes jouait un rôle déterminant dans la littérature hongroise: ce sont Kosztolányi Dezső¹², Gyergyai Albert¹³, Illés Endre¹⁴, Bozók Ferenc¹⁵ qui parlaient de son comportement et de son art. L'influence de ses quatrains est très forte dans la poésie d'Áprily Lajos.

Illés Endre a écrit de lui: « Il était le plus tendre poète. Il était si simple et humble comme une brin d'herbe. »¹⁶

12 KOSZTOLÁNYI Dezső: *Francis Jammes*, *Élet*, 1913. júl. 7 = *Ércnél maradóbb*, Bp., Szépirodalmi, 1975, pp. 306-309.

13 GYERGYAI Albert: *Francis Jammes = Kortársak*, Bp., Szépirodalmi, 1965. pp. 438-440.

14 ILLÉS Endre: *Jammes = Két oroszlán között*, Bp., Magvető, 1973. pp. 319-322.

15 Bozók Ferenc: *Francis Jammes népies vallásossága*, *Vigília*, 2016/2. pp. 118-121.

16 ILLÉS Endre: *op. cit.* p. 320.

PÁSKA CSABA

Emberré válás?

Széchenyi István gróf szelleme és gondolatai, a tettei mindig eleven tanulságaink voltak és lesznek. Talán még időszerűbbek ma, mint bármikor eddig. Legalább akkora szükségünk van rá, mint reformkori újjászületésünkben volt. Élő kortársamnak érzem, akihez fordulhatok, aki erőt ad. Őhöz és egyetlen egésznek érzett alkotásához nem tudok csupán hideg ésszel közeledni, fölemelő és forró érzelmek nélkül. Ez így van jól. Belül magamban Széchenyi István és Magyarország között egyenlőségjel van. Föl-fölbukkanó kérdésem, vajon létezne-e még Magyarország nélküle.

Manapság mit látna, mondana és tenne? Bizonyosan **a gyerekek, a felnővekvő nemzedék milyensége** foglalkoztatná – más súlyos gondok közepette. Jelen gondolatvázlatomban a helyzet 'diagnoszkálása' után összeállítom azokat a főbb követelményeket, melyeket **az emberré válás alapfeltételeinek** tartok. Így szeretnék hozzájárulni Széchenyi István 'kiművelt emberfők' iránti várárokzásának teljesüléséhez.

HELYZETKÉP

A Föld túllakására, a mai civilizált világ, s Európa **válságára**, az általános **fenyegetettségre**, ami minket is sújt, nem érdemes sok szót vesztegetni. Egy jellemzőjét kiragadva, megállapítható, hogy a természeti és épített értékek rendszeridegenek a modern társadalmi–gazdasági viszonyok között. Védelmük társadalmi teher, főntartásuk 'mesterséges táplálással' történik, esetenként pedig 'prostitucióval'.

Országos jelenség a tájhasználat és területfelhasználás véletlenszerűsége, esetlegessége, ami súlyos kockázatokkal jár, károsítja a természeti-táji, épített környezeti, turisztikai, mezőgazdasági és humán erőforrásokat. Mindez Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megye, vagyis a nyugati 'gyepű' esetében tetőződik Ausztria nyomasztó szomszédságával. Itt találkozik az osztrák oldali túlnyomás és a magyar oldali vákuum. A térségen belüli közlekedési hálózat és gazdaságfejlesztés nélkül az itt élők elveszítik kohéziójukat, identitástudatu-

kat. Mélyíti a válságot a Fertő vidéki együttműködés hiánya, a páratlan adottságok elhanyagolása.

A kibontakozás része az is, hogy az arisztokrácia történelmi és kulturális szerepének tudományos és köznapis értékelése nyugvópontra jusson, főúri és nemesi családjaink újra részt vehessenek Magyarország építésében. A legsúlyosabb hiányosság, hogy fölbomlottak a hajdani helyi közösségek, amelyek nélkül a társadalomnak nincs szilárd alapja, nem épülhet föl.

De vegyük szemügyre azoknak a helyzetét, akiké a jövő, a felnövekvők és születendők sorsát – elsősorban a kockázatokra, szélsőségekre figyelve.

Vajon felnőhetnek-e manapság egészséges testű és szellemű gyerekek?

A nagy mozgásigényes korú gyerekeket kalodába zárják, hogy tömhelessék őket összefüggéstelen információk tömkelegével. Rosszabb mint a libatömés, hiszen annak vannak fizikai korlátai. A számos védekező reakció – a stréberségtől vagy a rossz jegy dicsőségétől az öngyilkossáig – külön dolgot tárgya lehetne, akár csak a tanárverés. **A többség maradandó torzulást szenved, a társadalom, a jövő beláthatatlan kárára.**

A nagyszülők nélküli, úgynevezett családok – válásokkal tovább atomizálódva – mit érnek? Mit várhatunk tőlük, ha többnyire a gyerek nem felfogott életcéljuk, inkább terhükre van. Kívülről nézve nem meglepő a gyerekek érdeklődésének, sorsának alakulása. **Az iskola és a család, azaz két szék között a pad alá esnek.** Tévé, gépezés, cigaretta, alkohol, energiatital, csipsz, drog, falfirka, rombolás, rablás, gyilkosság (ok nélkül, mint legutóbb a lőtéren). A másik út a megalkuvás szürkesége és bérrabszolgaság a szomszédban. Utóbbi erőteljesen rombolja nyugati régióink társadalmát.

A hányódó egyének halmazából álló társadalom nem tudja hová tart és mit akar, **az utódoknak sem tud értelmes célt kínálni, értelmet adni az életüknek.** A fogyasztói, sőt eldobói társadalom reklámszarnoksága, liberális mákonya az egyéni érvényesülést és örömszerzést hajszoltatja. Ez maga a **rák.** Az emberiség halálosan beteg.

És mi folyik a végképpen célját tévesztett élsportban? Az antik római arénák gladiátorainak élet-halál harcát idéző események csillogó nemzetközi porondokon, hatalmas hírveréssel és fölhajtással. Kenyeret és cirkuszt a népnek.

És mi folyik az utakon? Nem ritkán egymás megsemmisítésével járó véres

verseny. Egymást lenéző, legyőzni akaró, könyörtelennek látszani akaró szereplőkkel, akik mindennapi hátrányaikat, meghasonlásukat, kisebbségi érzéseiket, kudarcaikat kívánják kompenzálni. A szabadság furcsa, torz megélése. Színtere az országút.

A gyerekeket börtön- és megrabolt szabadidejükben versenyhelyzetbe hozzuk. Egymás legyőzése, az ego diadala a cél – a közös játék, az együttműködés átélése helyett. A gyerekek sportolását is megfertőzték a győzelemhajszolással, amiért a szülőket terheli a fő felelősség, nem a tornatanárokat és edzőket.

Számos betegségéből–bajából rá kell mutatni a társadalom giccses mivoltára is. Miközben főszereplői, az egyedek egyik kényszerből a másik nehézségbe vergődnek, könnyedséget játszanak. Nehézségtűrésük egyre alacsonyabb fokával a giccs iránti fogékonyságuk egyre nő. Felületesség, fogyatékos gondolkodás. A könnyedség látszatát keltik minden téren. A szavak, fogalmak, kifejezések laza rövidítésével, meg hányaveti viseletükben és viselkedésükben. E mesterkelt magatartás a gondok, a hétköznapiak, a hétköznapiság tagadásával, a kényelem fetiszizálásával jellemezhető. Egész évben holiday.

Az igazi értékek helyére hamisak kerültek, torz értékrend uralkodik. A tánc az aranyborjú körül tombol. Vagyon, pozíció, érvényesülés. De még a mindenható pénz hatalmánál is veszélyesebb, kártékonyabb egy 'szent' szó, a modern civilizáció kulcsfogalma, a 'fejlődés'. Benne sűrűsödik össze minden. Kifejezi és igazolja az egyének, a csoportok és országok törekvéseit, céljait. Egyúttal eredményeik, 'boldogságuk' fetiszizálódott mércéje is. Bálványként hisznek benne, imádva csüngenek rajta.

És hol az egészség mostanában? Bújkál-e még valahol?

Allergia és társai. Már feszegetik, hogy nem a parlagfű a főbűnös. A különféle virágporok csak a kegyelemdöfést adják. A fojtogató iparosodás, a kényelemhajszolás és a természet törvényeit semmibe vevő beavatkozás – tájba, talajba, élelembe és az élő növényi-állati-emberi szervezetbe – hihetetlen méreteket ölt. Kérdéssé vált a gyógyulás, hiszen fenekestül kéne fölfordítani a civilizáció hitét és egész rendszerét. Ha szándékká érlelődne is, vajon van-e időnk rá? Amúgy a nyereség eltörpülőben van a kiadásokkal szemben. Csak hogy a bevétel a fegyvergyárosoké és büntársaiké, míg a kár a tömegeké.

És eljutottunk a kérdések kérdéséhez. **Megmenekülhet-e az emberiség?** Van-e kiút, **van-e jövője?** S ha igen, akkor hogyan lenne lehetséges?

Rokon kérdés, hogy az ipari forradalom pillanatában Európa előtt nyílhatott volna-e más út, mint amire rátévedt? Aminek a lejtőjén mára egyre gyorsulva csúszunk le. Nos, a válaszom igen! Kifejtése külön feladat.

Most csupán az európai ember pályafutásának inflexió pontjára, e fordulópontra is csak az építészeti tükröződésére hívom föl a figyelmet. A gótikus kor istentisztelő embere még a mindenség szerves része, amit a korabeli katedrálisokban élhetünk át, például a kassai szent Erzsébet templom ihletett, égbéihúzó terében. Ezzel szemben az olasz reneszánsz udvarok méretes terében én vagyok a világ közepe. Én, az öntudatos ember rendezem magam köré a világot, én szabom a szabályokat, már nincs szükségem Istenre.

Ugyancsak külön kéne taglalni, hogyan vált ki a közösségi tudásból és gyakorlatból s szakadt el a zene, az irodalom, az eszközkészítés, számtalan szakma a gyógyítástól a tanításig. Igen tanulságos elemezni, hogyan telepedett rá az ősidőktől folyamatos, eseti helyzeteket megítélő népi jogszokásra és joggyakorlatra felülről, kényszerzubbonyként az európai civilizáció merev, áthatolhatatlan jogrendszere.

Visszatérve az emberiség jövőjéről szóló, időszerűbbnek tűnő kérdésre, elméleti válaszom szintén igen! De **jövője csakis akkor lehet, ha aláveti magát a Természet törvényeinek és él hagyományaiival.** Miben áll ez?

Rendelkezésünkre áll a mintegy millió éves 'szabálykönyv'. **A mindenkori emberi közösségeknek a Természettel és egymással való együttélése íratlan szabályainak gyűjteménye.** Ez a **kultúra** lényege. Az ősembertől a természeti népeken át legtovább az európai paraszti közösségben érvényesült, megadva életük rendjét. Különlegesen szép példája a magyarság ártéri gazdálkodása, amit Andrásfalvy Bertalan tárt föl.

A szabályok leszűródése és követése a mindennapi gyakorlaton alapult, ugyanis az elkövetett hibákra, tévedésekre **a rideg valóság válasza közvetlen volt.** A gyerekek bukdácsoló tapasztalatszerzésében, a megismerési folyamatban még elemi szerepe van a külvilág közvetlen válaszainak, hogy majd később kinőjék e tapasztalás valóságát, **a modern élet – közvetlen visszahatásokat kiküszöbölő – 'üvegbúrája' alatt.** Hogy jutottunk idáig? A külső körülményekkel küzdő emberiségnek az idők során egyre több dologban sikerült függetlenítenie magát a külső behatásoktól, míg mára szinte totálissá vált a védőburka. **A civilizáció egy roppant nagy inkubátor.**

Igen ám, de a **Természet törvényeit nem lehet megszüntetni**, érvényteleníteni. **Az ellene vívott függetlenségi háború zsákutcába visz.** Lásd a baktériumok esetét az antibiotikumokkal. Az inkubátor tehát alapellentmondásos, léte és fönntartása az emberiség legnagyobb tévedése. Törékeny, összeomlása katasztrófával fenyeget. Az ideig-óráig fönnttartható látszatfüggetlenség pénzben is veszteséges mérlegét tovább rontja a nem megújuló földi kincsek árának 'kifelejtése'. És még nem szóltam a testében és lelkében tönkrement modern emberről. Reparálásának – ami különben is csak részleges lehet – a költségeit képtelen előteremteni a veszteséges modern állam.

Mi történik az inkubátorban? Alatta rendszeridegenek az ősi módon élő törzsek, idős falusi emberek és a születendő gyerekek. Ők még univerzálisak, a mindenség teljessége él bennük. Rendszeridegenek az őshonos fák, növények, állatok és a hagyományos régi épületek, műemlékek.

A szűkült tudatú és tudású egyedek csak csavarok a civilizáció totális gépezetében. Nincs befolyásuk a világ sodródására, így az utódaink sorsát alakító globális folyamatokra sem, egyáltalán a jövő alakulására. A világ sorsát befolyásolni képes gazdaságok és személyek is csak sodródhatnak, a hosszútávú gondolkodás szemszögéből nézve.

Általános a **jövőkép és a koncepció, elképzelés hiánya**. Egyik időtávon sincs **rendszer szemlélet, rendszerben gondolkodás**, ami pedig létkérdés a széteső, szétzilált viszonyok között.

TEENDŐK

A helyzet áttekintéséből adódnak a teendő lépések.

A néhány szempontra szűkült inkubátor-berendezkedés, az embereket testileg és lelkileg fogyatékkossá nyomorító **művilág nem fönntartható**. Számos szakterület számos művelőjének kiterjedt munkáját igényli a társadalmi-gazdasági és a politikai viszonyok elemzése. Annyi leszögezhető, hogy a főemelkedés kulcsa a kultúra, így az új rendszer a Természettel és az egymással való együttműködésre kell épüljön, az ősi parancs szerint.

Ám megvalósulása ma még csak vágyálom. A lehetőségek egyikét Konrad Lorenz mondta ki utolsó nyilatkozatában. Szerinte minket csak egy katasztrófa menthet meg.

Abból, hogy jelenleg a megoldás messzinek vagy lassúnak tűnik, nem következik, hogy tétlenek legyünk. Nem jelenti, hogy hiábavaló a vázolt elemzés. Összefogást igénylő, sürgető közös feladatunk, hogy elmélkedjünk azon, honnan hová szeretnénk eljutni, milyen értékekre alapítsuk az új, élhető emberarcú világot, vagyis meghatározzuk, **milyen társadalmat építsünk**. Mindezek segítik az oktatás–nevelés kérdéseinek tisztázását, folyamatának jövőt szolgáló alakítását.

Annyi bizonyos, hogy **a merev, szervesetlen, öngyilkos civilizációról az átállás nem lehet robbanásszerű**. A folyamat csak szerves lehet, csak fokozatos, lépésenkénti az átépülés, ahogy az élő szervezetek sejtjei cserélődnek. **Forradalmi gondolkodás és evolúciós megvalósulás** a siker titka, s feltétele az egyéni boldogulásnak és a társadalmi egészségnek. Emlékeztetek azokra a szovjet fogságból hazatért honfitársainkra, akik csontra soványodva a hirtelen jóllakásba haltak bele. Akik meg bírták állni s lassan álltak át a rendes étkezésre, túléltek a krízist.

Immár csak az a kérdés, ha nincs még kész kiforrott társadalom– és jövőképünk, akkor érdemes–e a jövő oktatásával foglalkozzunk, jóra fordíthatjuk–e gyerekeink sorsát?

Igen! Életünk s jövőnk e fontos területe elkülöníthető, részben függetleníthető a vázolt fő folyamattól. Azonkívül bírjuk a hagyományos közösségek, kiváltképp a magyar nép évezredek óta bevált gyakorlatának tapasztalatait, a csecsemőkortól az emberré válásig. Tanulhatunk a népi 'pedagógia' érvényes, alkalmanként zseniális fogásaiból.

Rögzíthetők azok a feltételek, mondhatni örök érvényű elvárások, követelmények, melyek szükségeltetnek gyermekeink egészséges testi és lelki épüléséhez, felnövekvéséhez. A teljesség igénye nélkül megkísérlem föl villantani ezeket.

Az őseimbernek az állatvilágtól való elkülönülése egy fontos mozzanattal jellemezhető. **Az állatok utódai** – nem feledkezve meg a fajok alkalmazkodásáról – **annyit tudnak, amennyit az elődeik**. Tudásuk évmilliók óta konstansnak tekinthető. Míg **az ember utódai többet tudtak s tudnak elődeiknél**, nemzedékről nemzedékre. Eme emberi jelenség mára súlyosan ellentmondássá vált. Az önfenntartó életmód elsorvadásával az átfogó világfelfogás, a mindenség átélése és a sokoldalú tudás eltűnik. Az emberek visszafejlődése, általános testi és szellemi leépülése siralmas látvány. **A nagy inkubátor alatt**

az utódok egyre kevesebbet tudnak elődeiknél, ami kiáltó hátrány s az állati tudásörökítés tükrében szegény is. Ugyanakkor forradalmi az újabb és újabb nemzedékek előretörése sajátos szűk tudások terén, ami a gépi, ha tetszik másodlagos vagy virtuális világhoz köthető. Hiábavaló e tudásmorzsa rohamos gyarapodása, az atombombától az információs robbanásig, mert e változásokhoz képtelenek vagyunk biológiai és kulturális mivoltunkban alkalmazkodni. Az ember már nem ura a maga előidézte helyzetnek. Másrészt a tudás illetén gyarapodása nem pótolja az évmillió során szerzeteket. Negatív mérleg – fogyatékos emberek sorozatgyártása. Kívülről vezérelt emberek, belülről vezéltek helyett.

A hagyományos életbe és gazdálkodásba csöppent gyerekek szinte maguktól nevelődtek a munkába és a családba, a társadalomba, sajátították el a megélhetés és a közösségi erkölcs **alapigazságát**, hogy **csak az várhat valamit, aki ad**, aki gondozza az állatokat és műveli a földet.

Az öregek tisztelete azóta megszűnt. Már nem a tőlük tanultaktól függ az utódok boldogulása. **Kifelé igazodnak**, már nem csak a családon túlra, hanem a 'fejlett' külföldet követik, mint nem fizikailag meghatározható központot. Az igazodás apró, jelentéktelennek látszó jele a névadás, lett légyen szó gyerekről vagy kutyáról. De lásd az öltözködést és az alpesi meg mediterrán házak divatját. Ezek a tünetek a saját lábukon járni nem tudó, magukra maradt emberek önállótlanra csökevényesedését mutatják és egyúttal a könnyedséget mímelő viselkedés említett giccsét is. Az értékvesztés általános. Ilyen emberekkel hogy lehet saját arculatunk, márpedig a külföldi látogatók nem arra kíváncsiak, hogyan tudjuk őket utánozni, hanem arra, milyenek vagyunk mi – állapította meg Györfly István.

A serdülők törzsi bozótiskolájának és az avatási szertartások szenvedésekkel, néha kínzásokkal terhes teljesítése a felnőttek közé, közösségekbe való befogadás fontos feltétele volt. Ezek során **élték át és fogták föl a fiatalok az emberi színjátékot és vállalták annak felelősségét és folytatását**. És mindezt méltó módon jeleníti és koronázza meg **Madách Imre**. Akinek a műve fényes fátkyaként világítja be az emberi történet rögös útját, a mindenkori utasoknak. Az ősi szertartás és a mű fölértékelik egymást és magyarázzák.

Az élet teljességéhez tartozott a szülés, a temetés. A civilizációnak sikerült ezeket is elvonni a közösségektől. A méltó megoldás még várat magára, de az igény jelei mutatkoznak. És hol vannak a szokásaink és az ünnepeink, **az élet-út rendező pontjai?**

Az élet- és jövőellenes, gyerekek sokaságát testben és lélekben megnyomó-
 rító oktatási rendszer a háborús bűnök tényállását közelíti. **A gyerek maga a
 mindenség, a világ teljessége.** Olyanok kezében sínylődik a családban és az
 intézményekben, akik nem értik, nem tisztelik, nem tudják és nem hagyják
 kibontakozni. S ha véletlenül akadna értő lélek, nemigen van lehetősége, föl-
 hatalmazása kiszabadítani az állami börtönből. Meg egy fecske különben sem
 csinál nyarat. Meg kéne szívlelni Andrásfalvy Bertalan előadásain bemutatott
 népi gyakorlatot, a szüléstől, szoptatástól a komaság szokásán át a gyerek hor-
 dásáig és a gyerekjátékok közösségnevelő formáig.

A fogékony gyerekefejeket agyonterhelik összefüggéstelen ismeretek töme-
 gével. Ami földolgozhatatlan, **megemészthetetlen. Kibillentik a gyerekeket
 'egyensúlyukból'**, amit éveken át nem tudnak visszanyerni. Megnő a későbbi
 önállótlanúság, megalkuvás, kiszolgáltatottság, manipulálhatóság esélye. Ez-
 zel az egyoldalú, erőszakosnak minősíthető 'kezeléssel' leértékelt embereket
 gyártanak futószalagon. Felelősség és felelős nincs.

Rövid idő alatt tisztázni lehet a **mostani romboló rendszer** fölszámolásának
 feltételeit és következményeit, miközben körül kell járni a különféle terüle-
 tekről átvehető tanulságokat, megvizsgálni az adódó lehetőségeket, hogy ki
 lehessen dolgozni egy **új rendszert**.

Összeállítva egy több irányba néző tájékozódási tervet, szervezett és alapos
 tapasztalatgyűjtés folytatható. Végzésébe nyugdíjas óvónők és tanítók vonan-
 dók be, mindjárt saját élettapasztalataik összegezésével kezdve a munkát. Más
 területeken is érdemes körülnézni, mint a sportban, edzőket, pszichológusok-
 kat és versenyzőket is megkeresve. Hasznos a tudósok, néprajzosok, népneve-
 lők, könyvtárosok, hitoktatók, nemkülönben az egyházak megkérdezése is, de
 nem zárnam ki vállalkozók, mérnökök, művészek és más tapasztalatátadók
 jelentkezését sem. Magam is fölhozok tanulságokat.

A budapesti építészkaron is a kisiskolai módszer dívott az ismeretekkel
 való értelmetlen és mértéktelen elárasztásunkkal. Az egyes szakterületeket a
 létük zálogaként őrző tanszékek egymással nem törődve, egymástól elszige-
 telve tömtek minket rész-tudásokkal. Valójában csak a saját óraszámuk meg-
 tartásában vagy növelésében voltak érdekeltek. Például az egyik fő tárgy, az
 épületszerkezettan gépies ledarálásával látszatra eleget tettek fizetett felada-
 tuknak. Ténylegesen töredékesen hasznosult. Egyrészt még négy évre eloszt-
 va is túl nagy volt az anyag, másrészt telefonkönyvszerű elvont idegenséggel
 pergett le és a semmibe hullott, nem volt mihez kötni. Harmadrészt nem volt

közönőviszony a tárgyak között, holott össze kellett volna hangolni az anyag-tannal, kivitelezéssel, legfőképpen az épülettervezési tárgyakkal. Így állhatott elő, hogy az egyik épülettervezési zárthelyi gyakorlatomra elégtelent kaptam, mert fogalmam se volt a szerkezetéről.

Az elmondottakból leszűrhető két lehetőség. **Lehetne-e egyedül, akár csoportosan megoldandó feladatokhoz kötni tantárgyak, rész-tudások tanítását.** A feladat értelmet ad a tudásnak, rendezzi, gondolkodtat és sikerélményt nyújt. **Lehetne-e összevonni tárgyakat és összefüggéseikbe rendezve oktatni.** Az egyetemi szaktárgyi érdekellentétből fakadó gyanú, hogy az alsóbb iskolák tanárai közt is lehet hasonló helyzet, ami föloldandó.

Rábai Imre zseniális matematikatanár módszere követendő. A közhiedelemmel ellentétben a tantárgyak közül a matematika a legkönnyebb tárgy, amit az ő munkássága bizonyít. Rábai tanár úr **tanítványai maguktól oldották meg a példákat, maguk bukkantak rá a törvényszerűségekre, szabályokra,** s csak akkor közölte velük lazán, hogy melyik tudós fedezte föl az adott összefüggést, akinek a nevét viseli. Ha megakadtak, akkor segített, de nem szájbarágósan, hanem közvetve, gondolkodásra készítette. Tanítványai **önállóak** lettek. A diákolimpiai győzelmek is igazolták tanításának hatékonyságát.

Nem kerülhető meg egy furcsának látszó, de komoly kérdés. **Tanítható-e egyáltalán bárki?** Vagy csak illúziókat kergetünk? Arról van szó, hogy **helyettem nem ehét másvalaki, nekem kell a táplálékot megemésztennem,** ugyancsak nem edzhet senki helyettem, hogy az izmaid erősödjenek. Ebből több dolog következik.

Az **életkorok szerinti befogadóképesség** szabta korlátok kikísérletezése és az **egyéni különbségek** figyelembe vétele. Persze nem pusztán mennyiségi kérdésről van szó, hanem egyszerre és elsősorban minőségiről. Utóbbin a különböző tárgyakat és azok átadási módját és színvonalát értem. Mit és hogyan?

A mennyiségelvű oktatást a **minőségelvű oktatás** váltja föl. Szinte elhanyagolhatónak tartom – az egyébként tárgy- és tanárfüggő – mennyiséget, mert ha sikerül a kisdíjak kíváncsiságát, éhségét fölkelteni, maguktól vágyják és fogyasztják az ismereteket, nem lehet visszafogni őket. **Amiért megdolgoznak, csak az az övék.**

Már csak azon kell serénykedni, hogyan lehet a tudásvágyat fölébreszteni, hogyan lesz az érdeklődésből gondolkodás, utána járás, tevékenység, alkotás.

Fontos a dicséret, **igen fontosak az apró sikerek és az izgalmas feladatok**. Helye lehet társasjátékoknak, a sajátmaguk bábos színházának és előadásainak, történelmi szerepjátékoknak, de túlélési játékoknak is, egyáltalán a közös foglalkozásoknak és közös sikereknek.

Ebben a szisztémában nem szabható meg előre szintek elérése, tananyagmennyiségek teljesítése. A gyakorlatban derül ki, s intézményenként igen különbözhet. Csak évek során közelíthetők egymáshoz a helyenként elérendő eredmények és határozhatók meg várakozások, szélesebb körben érvényesen. **Az élet kell irányítsa az íróasztalt** és nem fordítva, mint eddig.

Jelentős kiaknázatlan tartaléokra találunk a tárgyak, a tudás **integrált oktatásában**. Korábbi példája a falusi iskoláé, egyetlen tanteremben több évjáratallal és egyetlen tanítóval. A tantárgyakra különített, mesterségesen fölszeletelt ismeretek csak morzsái a tudásnak, melyek könnyen elhullanak. A rendszerű, összefüggéseikben egymást erősítő információk a tartalmas táplálékok.

A megismerés hosszú útján a tapasztalás kiegészült a gondolkodás, a következtetések termékeivel, hogy a modern ember – ahogy függetlenítette magát a külső körülmények szeszélyeitől – eltávolodjon a valóságtól. Az elvont okoskodás, szoba-elmélkedés vált a megismerés fő eszközévé és eredményei közegévé. Ahogy biológiailag sem állíthatunk elő kész felnőtteket, a gyerekeket sem szabad kizárni a kézzelfogható környezetből, a megismerés elemi módjából. Az iskola-padot meg kell előznie a gyakorlat, amire rá kell épülnön s amitől a folytatásban sem válhat el az elmélet. A mai nyelvhasználatunk is árulkodó. A nyelvünket nem csak a már említett giccses álkönnyedség eszközévé alacsonyította, de a talaját vesztett modern ember a szavak és fogalmak jelentését, eredeti tartalmát is elveszítette. Holott a nyelv nem csak a már felületes élet kiszolgáltató eszköze, de közös kincsünk, önazonosságunk hordozója, azon céljellegű örömforrások egyike, amelyek gazdaggá tesznek, amelyekért érdemes élni.

Az otthon több a négy falnál és a négy keréknél, melyeknek foglyai a modern családok. Otthonunk a szülőhely, a táj és az épületek. És nem csupán a kézzelfogható környezet, hanem az itt élő emberek, a térség lelke, az évszázadok alatt fölhalmozódott tudás, a nyelvjárástól a népzeneig, a hagyományos szokásokig. Nevelési **cél a szülőhelytudatosság, az öregek tisztelete és a hagyományok folytatása, a közösségek kiépülése**. A VÁTI, az illetékes szakintézmény megállapította, hogy Győr-Moson-Sopron megye táji, épített, kulturális, régészeti értékekben az ország egyik leggazdagabbja.

Az fogadhat szívből vendéget, aki otthon van. Ma még nem vagyunk otthon

saját országunkban. Ahhoz az itt élőknek (saját sorsukért) birtokba kell venniük ezt a tájegységet, a földtörténeti korszakoktól, a történelmén át mindmáig. A történelemoktatás fő célja, hogy a felnövekvők kortársaiknak érezhessék nagyjainkat és a hétköznapi hőseiket, akiknek köszönhetjük Magyarországot. A fiatal Széchenyi kezét csókol egy idős parasztembernek. A jövődő felnőttek alkalmanként ugyanúgy lelkesedhessenek őseinkért s tetteikért, ahogy nemzeti válogatottunkat vagy kedvenc csapatukat buzdítják.

A filmeket is segítségül kell hívni, elsősorban Bereményi Géza hídemberét, akinek kiváló megtettesítője, Eperjes Károly is térségünk szülöttje. Bármily meglepő, a rendkívüli hatású koreai történelmi filmsorozatok is sikeresen használhatók a magyar oktatásban. Több szempontból tanulságosak. Hősies hangulatuk úgy hat ránk, mint az egri vitézeké, nemkülönben izgalmas, fordulatos eseményfűzésük. Fő témájuk az egyén(i) és a közösség(i érdek) ütközése. Olyan, mintha a honfoglalás kori magyar fejedelmi udvarban járnánk. Sajátunkként éljük át a hitelesen földidézett időket. Föltáruznak a politika rejtelmek, mai időszerűséggel. Hitelesek az egyéni viselkedések, arcok és reakciók, a szövődött szerelmek. Különleges színvonalú a filmzés, képalkotás. Bár 12 éves korhatárt jelöltek meg, engedtem végignézni hét éves unokámnak s nem bántam meg. Élvezte s érthetőbbé vált a világ. A történelem őszinte bemutatása ellenére nyoma sincs a manapság túlhajszolt sokkolásnak, borzalomnak, agresszivitásnak, durvaságnak. A valódi problémák és hiteles helyzetek, a valóság megjelenítése meseszerűnek mondható, ugyanakkor nem tettek kommersz- engedményt. Érdemes foglalkozni a Jókai és Mikszáth művekből készült játékfilmekkel is.

Móricz Zsigmond 'Barbárok' című elbeszélését a magyar és a világirodalom legjobbjai közé sorolom. Lélegzetelállító erejű és tömör, egyetlen szót sem lehet elvenni vagy hozzátenni. Fölér a világ legnagyobb drámáival. Kiemelkedők és fontosak a betyárokról készült filmjeink. Hatalmas lehetőség rejlik bennük. Míg a történelemhiányos Usa koholt vadnyugati díszleteiből és sohanemvolt nyegle figuráiból egy pár klisé kommersz ismétlésével nemzeti karaktert és arculatot formáltak, populáris világsikert aratva – addig mi hallgatunk saját valódi alakjainkról. A magyar betyárok és világuk 'aranybányája' lényegében kiaknázatlan. Ők valódi társadalmi problémák szülöttjei és hordozói, tetteik és személyük nem ítéhető meg feketén-fehéren. Hogy mennyiben voltak hősök, mennyiben a szabadság szimbólumai, vagy egyik sem, az esetenként változó. Mindenesetre 'rendkívüli' romantikus érdekességük vonzó téma lehet világszerte. Mondanivalója időszerű, ami vonatkozatható lenne a 20. és 21. század számos történetére.

Az okításban szerepet játszhatnak a dokumentumfilmek is, amiben magyar készítőik kiemelkedő munkát végeztek – néprajzi, szociológiai, politikai, történelmi témákban. A valóságismeret nem terhelné a kicsiket. A természeti környezet témaköre kiegészülne a társadalmi környezetével.

Modern társadalmunkban végzetes **szakadék támadt a nemzedékek között**, ami a 'tolvajnyelv' és a gépi eszközök használatánál sokkal mélyebb. A vázolt jelenségek esetében e tényezőre is figyelni kell. Az oktatás hatékonyságát is befolyásolja. A szakadék áthidalásában az oktatásnak is felelős szerepe van. A gyerekek fogadása az ország házában, a gyerekparlament egy napja csak jelképes jelentőségű. Átütő erejű egy olyan metódus volna, melyben állandósulna **a gyerekek szerves beépülése, belefoglalása a felnőtt folyamatokba**. Hol kezdjük? Szentségtörő ötlet: mi lenne ha elsőként az iskolák ügyes-bajos gondjaival ismerkedhetnének meg a nebulók? Kézenfekvő, hogy a település önkormányzati munkájába pillanthassanak be és a helyi mestereink, vállalkozások munkájába. Különleges térségi lehetőség, hogy a Széchenyi, valamint az Esterházy kastélyba 'beköltözzenek', részt vevén legkülönbözőbb feladataikban.

Érdemes számos szakma számos gyakorlójának életpályáját tanulmányozni. Számptalan, az oktatást előbbé tevő példára bukkanhatunk. Akiket kikérdezhetünk, tőlük egy-egy szakmai fogást, általuk megoldott problémát ismerhetünk meg. Olyan programot kéne szervezni, amelyben a gyerekek megismerkednének az országban honos szakmákkal és munkaterületekkel, az onnan nyugdíjba mentek segítségével.

Nem elemzem a magolás, betanulás és a gondolkodás, önálló feladatmegoldás szerepét, csak egy régi fogást említek. Az emlékezetbe véséshez a tanulóknak dallamos rigmusokban kellett közösen fújni szövegeket, tudnivalókat, intelmeket. Ez a középkorban az építő céhekben is járatos volt. Amikor a gótikus katedrális tervezője megadta a főhajó oszlopainak hosszanti és keresztirányú távolságát, az 'a' és a 'b' méretet, az építőmester az egész épületet föl tudta falazni, hiszen verses rigmusokba volt szedve a teljes méretrend az oszlopok méreteitől, a boltozatok kialakításán át a fiatornyokig.

Rámutattam, hogy a civilizáció alapellentmondásos. Hazugságra épül, hiszen több kárt 'termel', mint amennyi hasznot hajt. Nem fönntartható. Mi következik ebből, ha egy új nevelési-oktatási rendszert szeretnénk kialakítani?

A társadalomból való kivonulás, amivel nem egy magyar család élt az elmúlt

években, pusztán egyedi válasz, szűk körben érvényesíthető. Egyre gyakoribb formája a tanyára költözés és gazdálkodás.

Fölvetődhet a modern gépek és termékek bojkottja, ami hasonlít a ludditák, a 19. század eleji géprombolók reakciójához. Ha alakulna ilyen mozgalom, azt tanácsolnám nekik, hogy alkalmazzák a legkorszerűbb csúcstechnológiát és mellette térjenek vissza a kézműves gazdálkodáshoz. Továbbá indítsanak felvilágosító kampányt, hogy az emberek a civilizációt szükséges rossznak, csak eszköznek tekintsék, nem pedig célnak.

Kívülálló gondolkodók fölvetették az óriáscégek, a modern ipar, a káros civilizációs folyamatok lassítását. A világ gazdaságai a növekedésben érdekeltek, s már annak lassulását is vesztesnek érzik, hát még a visszaesést. A tényleges irányítás olyan gazdasági szereplők kezében van, akiket senki sem választott meg, a politikai cirkusz porondján rángatott bábokat viszont a szavazók szentesítik. Azonban nincs hatalmuk a világcégeken, s még látszathatalmuk is ingatag a demokráciának nevezett cirkuszban. (Megjegyzem, a valódi háttérhatalomnak bizonyára nem érdeke az erős választott hatalom, de valószínűleg nem is tartanak ettől, tekintve a választók többféle megosztottságára. Azért a sajtót – biztos, ami biztos – kézben tartják, mint kocsis a gyeplőt.) Tehát senki sincs, aki zablál tegyen a 'fejlett' területek lakosainak a szájára, visszafogja mértéktelen igényeiket.

Számolni lehet a civilizáció összeomlásával, amit több dolog vagy azok összehatása idézhet elő. A hirtelen halálával vagy mostani lassú haldoklásával járó kihívás jellegében hasonló, így az adandó válasz, az új nevelési-oktatási rendszer így is, úgy is megfelel. De hát hogyan is nézzen ki?

Készségei, irányultsága vagy látott minta után ki-ki vonzódhat valamely területhez, elindulhat valamilyen irányba, kevesebb vagy több bizonyossággal. Akármi legyen is az, **egyetlen szakképesítés modern válságunk közepette nem elegendő**. Egyszer, mert egyetlen szálon függve kiszolgáltatott a keresletnek és a felettéseknek. Másodszor, a válsághelyzet és a túlélés különféle képességeket, szakismereteket követel.

Már ma is előnyös, de hamarosan létszükséglet lehet a mezőgazdasági, paraszti szaktudás. A tanulóknak a fő képzés mellett **el kell sajátítaniuk az állattartás, növénytermesztés, élelmiszerelőállítás csínját-bínját, elméletben és gyakorlatban.**

És el kell sajátítsanak egy kézműves mesterséget, főként gyakorlatban, kellő elméleti háttérrel.

Nyelvtudás. A gyerekek az általuk választott **világnyelv mellett meg kell tanuljanak egy szomszédos és egy belsőázsiai nyelvet.**

A közismert mondás szerint ahány nyelv, annyi ember. Ha ezt a megállapítást kiterjesztjük a szaktudásra, akkor a felsorolt követelményeket összesítve, mondhatjuk, hogy minden egyes diákból hat ember lesz. És akkor még hozzátehetjük a Kodály Zoltán hazájában magától értetődő zenei nevelést és a néptáncot.

Sok szakterületről sok értékes életmű hasznosítható a jövő iskolájának alakításában. (Karácsony Sándor, Öveges József, Kopp Mária, Bene Éva) Ehhez tudomány- és szakmaközi munkacsoportot kell fölállítani és rendszerbe rendezni a kínáló roppant anyagot. Szervezhető művészeti zárandokutak, melyek csúcspontja Csontváry életműve, az emberi alkotószellem legnagyobb csodája.

Külön tanulmányt kéne írni a magyar nyelvnek a jövő iskolájában betöltött szerepéről. Most néhány észrevételre szorítkozok.

Ma bárki büntetlenül meggyalázhatja. Ma a túlnyomó többségnek a napi érintkezés pusztá eszköze. Hiperaktív futóbolondok és könnyedséget mímelő sznobok ki-kiköpködött szotyolája. Tévedésben vannak a jóhiszemű nyelv-művelők és nyelvőrök, amikor nyesegetni próbálják a vadhajtásokat. Rossz helyen kereskednek. Nem a hiányos és hibás nyelvtudást kéne számon kérni, hanem a gondolkodás fogyatékoságát. A bírált, csiszolni óhajtott jelenségek csupán tünetek, tehát azokat hiábavaló a gyógyítás tárgyának tekinteni. A falra hányt borsó esete. A nyelvérzék elsatnyulásának is a gondolkodásképtelenség az oka. És itt kerül képbe impotens matematika-oktatásunk, mint egyik felelőse az ügynek. A kölcsönhatás ékes példája Teller Edéé, aki azt mondta, ha nem magyar lett volna az anyanyelve, csak egy középiskolai fizikatanár lett volna belőle. S elárulta, hogy Ady Endre ihlette a munkájában.

A magyar nyelv gondolatrendszer, filozófia, világszemlélet, a mindenség sajátos értelmezése, történelem, szellemi kincstár, hitvallás, védő vértetünk és minden születendő gyermekünk bölcsője. A sorolt állításokat külön-külön kéne kifejteni. Lehetne fejtegetni a műnyelv kiválását a népnyelvből, Petőfi és Arany jelentőségét, Herman Ottó munkásságát. Be kéne számolni arról, hogyan bizonyítható a magyar nyelv többezer éves kialakulása.

A szavak eredete utáni kutakodás, a **szófejtés** detektívtörténeteknél is izgalmasabb. Nagy mestere Mészöly Gedeon nyelvész volt és persze még sokan ki-tüntették magukat. Javasolom, e tudást **megfelelő adagokban csöppentsék a gyerekek fejébe**. Gondolkodásra serkent, szilárd vázzal szolgál és élvezetesebb lesz a magyar óra. Akárcsak Dinnyés József dalainak, meg Latinovits Zoltán versmondásának beiktatásával.

ELKÖSZÖNÉS

Az általános vész helyzetben fölmerülő kérdésekre megkíséreltem Széchenyi István szellemében válaszolni. A jövőnk kedvezőbb alakulásához az emberre válás feltételeinek megteremtésével, a családi nevelés és az iskola megújításával tudunk hozzájárulni. Ezért körvonalaztam a jövőképüket, rendszerszerű föl-vázolásra törekedve. Egy adott pillanatban az a modell tekinthető érvényesnek, melyben a legtöbb kérdésre a legkevesebb ellentmondással tudunk válaszolni. Abban a reményben bocsátom közre tanulmányom, hogy egy épkézláb fia-talágért való közös munkálkodásunkban kiálljuk Széchenyi István próbáját.

SZOCIÁLIS MUNKA

KIS BRIGITTA

Ifjúságnevelés értékközvetítéssel Pure Program

(A 2017. november 21-én, a veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Szociális Munka Szakja éves szakmai napján tartott előadás írásos változata)

A Pure egy olyan átfogó, kamaszokat megszólító személyiségfejlesztő program, amely különös hangsúlyt fektet a női-férfi szerepekre. A Programban egyszerre van jelen az élmény, a közösség, a lelkeség és a személyiségfejlesztés. Célja, hogy a résztvevő kamasz lányok felfedezzék értékeiket és megerősödjenek azokban. Átélik, hogy nőnek lenni jó és hivatás, önismeretükben fejlődjenek és rátaláljanak az Istentől nekik szánt személyes küldetésükre a világban. A csapatokat mindenhol képzett önkéntes koordinátoraink vezetik, húszas éveikben járó fiatalok és édesanyák vesznek részt aktívan a Program és a résztvevő fiatalok életében.

A foglalkozások során egyszerre van jelen az elméleti és gyakorlati képzés, illetve közösség- és léleképítés, melyek hozzájárulnak a személyiség teljes körű fejlesztéséhez. A képzés havi egy szombati napot tartalmaz, ahol az adott témákhoz minden esetben műhelymunka is társul, mint például kozmetikai és bőrgyógyászati tanácsadás, vagy mini főzőkurzus. A Pure kiemelkedő eseményei közé tartozik az Anya-lánya Teaház, a lelkigyakorlatos hétvége, az Apalánya Nap, a Pure Collective Évzáró Est, valamint a Pure Nyári Tábor.

Nagyon sok kéréssel találkozunk misszióink során, melyek mögött úgy gondolom, hogy egy meg nem fogalmazott vágy húzódik: „szeretném megtalálni az utat a fiatalokhoz, hogy átadjam nekik az értéket, amit én már felismertem!” A fentiek miatt én kéréseként tekintek rájuk, de első hallásra sokkal inkább gondolhatjuk, hogy a mai fiatal generációt érő kritikákról van szó:

„Hogyan dolgoztok a fiatalokkal? Egyszerűen elképzelni sem tudom, hogy lehet velük bármiről is beszélgetni, legtöbbször olyan érdektelen!”

„Ezek a mai fiatalok! Ki érti őket?”

„Hogyan viselkednek és öltözködnek a mai fiatal lányok?”

A Pure Programmal a misszióknak két része van. Az egyik egyfajta válaszadás ezekre a kérésekre. A mostani előadás alkalmával most én is ezt

szeretném a fókuszba helyezni, megosztva Önökkel a mi tapasztalatainkat. A misszió másik része pedig azt foglalja magába, hogy mi az, amiben mi segíteni szeretnénk a kamaszokat. Itt szeretném beemelni a saját álláspontomat is. Ha valaki megkérdezi tőlem, hogy: Hány olyan fiatal van, aki reményteljes jövőképpel rendelkezik? Hány olyan fiatal van, aki nem fél az elköteleződéstől, mer döntést hozni a családi élet mellett? Hány olyan fiatal van, aki bátran szembe mer nézni az élet kihívásaival? Hány olyan fiatal van, aki erős istenkapcsolattal rendelkezik, és bátran fel meri vállalni a hitét? Az én válaszom erre az, hogy nem elég. És ha mások is hasonló válaszra találnak, akkor felmerül a kérdés, hogy mit tehetünk személyes és közvetett környezetünkben?

Engedjék meg, hogy egy hasonlattal éljek: azt gondolom, hogy az életben mindannyian úton vagyunk, minden életszakaszban más és más kikötő felé tartunk, olykor azonban viharok érnek minket. Ezekben a helyzetekben nagy szükségünk van olyan világítótornyokra, melyek jelzik a magunk elé kitűzött irányt, az elérni kívánt kikötőt. A világítótornynak pedig az a feladata, hogy folyamatos és következetes jelzéseket adjon felénk. Ilyen világítótornyok közé tartozik a család, az iskola, egy-egy közösség, és ilyen világítótornyok vagyunk egymás számára mi is mindannyian. A kérdés csak az, hogy milyen partszaszt jelzünk, és honnan jön a fény, amit mi továbbadunk?

A kamaszkor viharos éveiben ezeknek a partjelző világítótornyoknak különösen nagy szerepük van a fiatalok életében. Ezekben az években különösen nagy szükségük iránymutatásra. A Pure Program is egy ilyen világítótorony kíván lenni a kamaszok életében, ami utat mutat nekik felnőtté válásuk során. Programunk fénye a személyes istenkapcsolatra és az önismeret fontosságára szeretné felhívni a fiatalok figyelmét.

A Pure Program azért jött létre, mert hiszünk abban, hogy felnőhet egy olyan generáció, amelyben a fiatalok:

- reményteljes jövőképpel rendelkeznek
 - mindennapjait élő és személyes istenkapcsolat határozza meg
 - szembe mernek nézni az élet kihívásaival
 - felismerik értékeiket és kifejezésre is juttatják azokat
 - látják gyengeségeiket és ezeket lehetőségként kezelik
 - képesek önálló, megalapozott döntések meghozatalára és az elköteleződésre
 - az öröm és az élmény mindennapjaik része
 - hisznek a közösség megtartó erejében és aktív részesei annak
 - bizalommal és lendülettel építik a jövő társadalmát
- ... és mindezt nőiességükben és férfiasságukban élik meg.

Az előadás további részében a Pure Program négy pillére mentén szeretném megosztani tapasztalatainkat és az azokra adott válaszainkat. Ez a négy pillér, a már korábban említett: Lelkiség, Közösség, Személyiségfejlesztés és Élmény.

Lelkiség

Azt tapasztaljuk a hozzánk érkező kamaszoknál és azoknál a fiataloknál, akikkel előadások alkalmával kerülünk kapcsolatba, hogy egyformán elmondható róluk az, hogy vágnak Istenre. Mélyen foglalkoztatja őket a kérdés, hogy valóban létezik-e Isten? Ha igen, milyen az az Isten? És ha ez az Isten jó és szeret engem, hogyan tudok vele kapcsolatba kerülni?

A mi részünkről pedig felmerül a kérdés, hogy hogyan segíthetünk nekik ebben, hogyan vezethetjük el őket Isten mély szeretetéhez?

Az első lépés, úgy gondolom a saját istenkapcsolatunk vizsgálata. Én szeretetkapcsolatban élek Istennel? Ismerem? Beengedem a saját életembe? Töltök Vele elég időt? Rá alapozom az életemet? Töreksem az életszentségre? Saját Istenkapcsolatunk vizsgálata azért fontos, mert azt gondolom, hogy azt a szeretet tudjuk továbbadni, amit már mi is megtapasztaltunk. Amikor pedig Isten iránti szeretetünkről tanúbizonyságot teszünk, fontos, hogy oda tudjunk ülni a fiatalok mellé úgy, ahogyan azt Jézus is tette a tanítványokkal. Belehelyezkedve abba az élethelyzetbe, amiben akkor és ott ők benne vannak, tudva azt, hogy melyik kikötő felé szeretnénk elvezetni őket.

A lelkiség területén a személyes felelősség után a következő fontos lépés annak a biztonságos közegnek a megteremtése, ahol a fiatalok bátran feltehetik az őket foglalkoztató kérdéseket, előítéletek, szégyen, és elvárások nélkül. A kérdések megválaszolásában a Pure Programban önkéntes koordinátoraink mellett segítségükre vannak azok az atyák és szerzetesek is, akik a csapatokat kísérik, és előadásokat tartanak azokon az alkalmakon, ahol a keresztény antropológia előtérbe kerül.

A Pure Programnak öt célkitűzése van a lelkiség területén: A személyes istenkapcsolat erősítése, komplex jelenléte mindennapjainkban (szeretnénk, ha nem csak vasárnapi keresztények lennének a résztvevő lányok), a keresztény antropológia átadása a témakörökön keresztül és az imaélet, illetve a Bibliaismeret erősítése.

Közösség

A mai közösségek többsége teljesítményalapú. Ezekben a közösségekben az elért eredmények által határozzák meg a tagok egymást és önmagukat is. Ezek mellett pedig megjelentek az online közösségek is, ahol a fiatalok egy vágyott vagy elvárt gondolt képet igyekeznek kialakítani önmagukról, erősítve ezzel a klikkek jelenlétét és a kiközösítést, ami így már nem csak az iskolában

vagy egyéb szabadidős közösségekben, de az online térben is jelen van. Igyekeznek egy látszatképet, álarcot kialakítani magukról azért, hogy elfogadják és szeressék őket. Egyre kevesebb olyan valódi közösség van, ahol igazán tudnak kapcsolódni egymáshoz. A kamaszkorban pedig, amikor a család mellett a kortárs csoportok szerepe felértékelődik és a más közösségekhez való tartozás kerül előtérbe, meghatározó szerepe van egy közösségnek.

Mit adhat egy jó közösség? Építő visszajelzéseket, őszinte mély barátságokat, felelősséget mások iránt és segítséget a személyes fejlődésben. Ha megtapasztalják, hogy a közösség tagjaként nem csak elveszek és kapok, hanem felelős vagyok másokért, akkor az segít nekik abban, hogy ne csak az „Én” körül forogjanak. Ha el tudnak köteleződni kis dolgok mellett, az segít nekik abban, hogy a jövőben képesek legyenek a nagyobb döntésekben is elköteleződni. Egy ilyen közösség kialakítására törekszünk a Programban mi is, és bár a kamaszkorról összességében sokunknak az jut az eszébe, hogy a szabályok áthágása a cél, mégis azt tapasztaljuk, hogy a közösségek kialakításánál fontos szerepe van a tiszta keretek és szabályok meghatározásának és azok következetes betartásának, ami a résztvevők számára is biztonságot ad.

Személyiségfejlesztés

Azt tapasztaltjuk, hogy a mai fiatalok nagy része rendkívül nagy világismerettel és kevés önismerettel rendelkezik. Ahhoz pedig, hogy a körülöttük lévő világban el tudják helyezni magukat, szükség van önismeretre. Ki vagyok? Mik a valódi vágyaim? Mit szeretnék a személyes életemben megvalósítani? Mik azok az értékek, amik fontosnak számomra, amik mentén szeretném élni az életemet? Amikor pedig a fenti és sok más kérdés mentén elindul egy őszinte válaszkeresés, abba a nehézségbe ütköznek, hogy el szeretnék jutni A pontba, de folyamatosan olyan döntéseket hoznak, melyek a B pont felé viszik őket. Ebben nagy szerepet játszanak a környezeti és társadalmi hatások, a személyes sémák. Fontosnak tartjuk, hogy segítsük lebontani nekik az őket körülvevő falakat, melyek hazugságokra épülnek.

Szeretném ezt egy példával illusztrálni. Kamaszkorban a nőiesség megélése, formálása minden lány életében meghatározó szerepet játszik. Hiszen minden lány szeretne szép lenni. Sok idővesztést és lelki-testi fájdalmat okoz nekik annak a kérdésnek a megválaszolása: Vajon én szép vagyok-e? Folyamatosan külső ideálokhoz hasonlítják magukat, kialakítva egy elvárásrendszert maguk felé is. Amikor előadást tartok fiatal lányoknak külső-belső szépség témában, arra szoktam kérni őket, hogy álljon fel mindenki és az üljön le, aki talált magában három külső és három belső tulajdonságot, amit szeret, szépnek tart. Majd megkérem őket, hogy játsszuk el együtt az ellenkezőjével, hogy üljön az le, akinek megvan az a három

kevésbé jó dolog, amit - akár külső, akár belső tulajdonság - nem szeret magában. Szívszorító, hogy míg az első játéknál 10 perc után a lányok 90%-a még állva marad, addig a második játéknál 2-3 perc után az egész terem ülve várja a folytatást. És így van ez, amikor 20, 50 vagy éppen 150 kamasz lánynak tartunk előadást, de hasonló az arány akkor is, amikor felnőtt nők körében szolgálunk. Ekkor meg szoktam kérni a résztvevőket, hogy mondják el, hogy a mai világ kit tart szép nőnek? Ilyenkor általában a következő válaszok érkeznek: aki magas, csodaszép haja van, divatos, drága ruhákban jár, formás, nagy szemei vannak... Ezután megkérem őket, hogy csukják be a szemüket és gondoljanak azokra a nőkre, akikre ők felnéznek, akikké válni szeretnének 10 év múlva majd osszák meg, hogy milyen tulajdonságokkal rendelkezik ez a nő. Itt többnyire az alábbiak hangzanak el: magabiztos, kedves, gondoskodó, erős istenkapcsolattal rendelkezik. Szeretném hangsúlyozni, hogy itt nem a külső és a belső szépséget szeretném egymást kizáró tényezőként felmutatni, vagy azt üzenni, hogy nem fontos a külső megjelenés. Hiszen, ha a belső szépségemben szeretnék fejlődni, akkor annak a döntésnek a megnyilvánulása lesz a külsőre való odafigyelés is, hogyan fejezem ki önmagam, mit kommunikálok önmagamról a megjelenésem által a felismert tulajdonságaim, személyiségjegyeim alapján. Sokkal inkább a fókuszra szeretném felhívni a figyelmet, mert rögtön megjelenik, hogy A pontba szeretnének eljutni és B felé haladnak. Mit is jelent ez ebben az esetben? Sok időt töltenek el azzal, hogy a szépségideálokhoz hasonlóvá váljanak, elég vékonyak, csinosak legyenek, divatosan öltözködjének, és sok frusztrációt kelt az, ha nincs elég pénzem, ha nem olyan a testalkatom és még sorolhatnám, hiszen a lista valószínűleg sosem áll meg. Miközben a magabiztossághoz, a boldogsághoz nem ezekre van szükség.

Programunk tematikája a személyiségfejlődés alapjaira épít ennek a korosztálynak a sajátosságait szem előtt tartva.

Kétéves képzésünk tematikája a következő:

1. év:

Külső-belső szépség

Egészséges életmód, testképzavarok

Önismeret

Nőiesség, férfi-női szerepek

Szabadság, döntések, felelősségvállalás (lelkigyakorlat)

Apa-lánya nap

Divat, stílus, egyediség

Kommunikáció, etikett

2. év

Hogyan mondjunk nemet? Konfliktuskezelés, asszertív kommunikáció

Talentumok

Életvédelem

Érzelmi intelligencia

Isten és nő kapcsolata, női alakok a Bibliában (lelkigyakorlat)

Önbecsülés, önbizalom

Szerelem, párkapcsolat

Angyalnap (szociális alkalom)

Hitelesség, önazonosság

Élmény

Azt tapasztaljuk, hogy a mai kamaszok nagyon leterheltek. A felgyorsult világ miatt pedig egyre nehezebben tudnak megállni és minőségi időt tölteni a számunkra fontos emberekkel. Pedig, ha visszatekintünk a saját gyermekkorunkra, tudjuk, hogy az élményeknek milyen meghatározó szerepük van személyes fejlődésünkben. Éppen ezért a Programban nagy hangsúlyt fektetünk a közösségi és személyes élményekre egyaránt. Élményeken keresztül vonjuk be a fiatalok szüleit is, ami azt gondolom elengedhetetlen, amikor ifjúságnevelésről beszélünk. Ilyen esemény minden évben az Anya-lánya Teaház és az Apa-lánya nap.

Végezetül az első gondolatomhoz szeretnék visszatérni. Mi az, ami segíthet nekünk, hogy megtaláljuk a hangot a fiatalokkal, hogy elérjünk hozzájuk? A mi gyakorlatunk alapján az, ami a program módszertana: Kérdések feltevése – Válaszok keresése – Meggyőződések kialakítása. Teret adunk és segítünk feltenni a különféle élethelyzetek során felmerülő kérdéseket, melléjük ülve, kísérik őket a válaszkérésben, tudva, hogy hol a part, ahova szeretnénk őket elvezetni, mert ez fog segíteni abban, hogy utána ebből kiindulva a saját meggyőződéseiket formálják.

Úgy gondolom, hogy úgy tudunk eljutni a fiatalokhoz, ha mi magunk is hiteles mintákká vállunk számukra, olyan emberekké, akik tesznek fel kérdéseket, mernek azokra válaszokat keresni, válaszaik mentén pedig meggyőződéseket formálni, és ha eltévednek, annak a világítótoronynak a fényét keresik, amelyik Isten szeretetéből fakad és az igazság mentén vezeti őket. Mert ezáltal könnyebben felismerjük, hogy milyen üzenet rejt a kamaszok egy-egy mondata és nem félünk majd attól, hogy melléjük ülünk a nehéz kérdéseknél, hiszen nálunk már lesznek válaszok.

LÁDONYI ZSUZSANNA¹

Közösségi szintű megküzdés migrációs térben, avagy a nyugati diaszpóra-egyház szerepe, szervezeti életének hatása a lelki egészségre

Doktori disszertációm² alapját képező kutatásom fő kérdése annak a folyamatnak a megértése volt, hogy milyen megküzdési stratégiákat alakít ki az egyén a migráció során átélte részben megterhelő, ugyanakkor fejlesztő hatású alkalmazkodási procedúrában, ami a kulturális és társadalmi viszonyok megváltozásán keresztül az egész személyiségét érinti, melyek azok a hatások, amelyek a lelki egészség megőrzését segítik.

Kutatásomat a magyarok által legkedveltebb migrációs célpont országában, Németországban (Melegh&Sárosi, 2015) végeztem, annak legnagyobb lélekszámú észak-nyugati fekvésű tartományában, Észak- Rajna-Vesztfáliában. Ott élő magyarokkal készített interjúkon³ keresztül kívántam mélyre ásni a migrációs folyamatok lélektanában.

A most közlésre kerülő rész a kutatásnak csupán egy szegmensét képezi, amelyben Breakwell (1986) megküzdési stratégiákra vonatkozó modelljének⁴ a harmadik szintjét, a csoportszintű coping stratégia megvalósulásának egy-egy aspektusát mutatom be. Kifejezetten a saját kulturális csoport felé irányuló, azon belül is az egyházhoz kötődő szervezeti élet dilemmáit, illetve támogató funkcióját elemzem az interjúk tükrében.

Papp Z. Attilára (2010) utalva az egyház szerepe kihagyhatatlan, ha a nyugati szóránymagyarorság szervezeti életéről szeretnénk beszélni. Az egyházhöz

-
- 1 Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kar Mentálhigiéné Intézet - tanársegéd
 - 2 „A migráció és a lelki egészség közötti összefüggések vizsgálata egy német tartomány magyarjaival készített interjúk tükrében” (2016)
 - 3 Összesen 16 interjú került feldolgozásra. Az interjúalanyaimhoz hólabdás módszerrel jutottam el (három kezdőponttal). Kb. fele-fele arányban Magyarországon születtek, illetve Erdélyben és Vajdaságban, fele-fele arányban érkeztek Németországba a rendszerváltás előtt és után. Szinte mindannyian diplomások.
 - 4 Három szintet különböztet meg: 1. intrapszichés 2. interperszonális 3. csoportszintű megküzdés

nem kapcsolódó szerveződések jelentősége összességében nézve másodlagos, bár nem elhanyagolható, az interjúalanyaim közé egy-egy bikulturális szervezet vezetői is bekerültek, melyek most csak utalásként jelennek meg.

1. Az egyház szerepe, funkciói migrációs térben

„Az egyház szerepe (...) diaszpóra közegben még inkább felértékelődik és nem csak a lelki vigasz nyújtása terén, hanem a magyar jellegű társadalmi élet fenntartása és működtetése területén is.” (Papp Z., 2008: 75) Akár a nyugat – európai vagy a tengerentúli szórványegyházakra tekintünk, felekezettől függetlenül egyik legsarkalatosabb kérdés, hogy ezeknek a közösségeknek milyen mértékben, milyen arányban kell a vallási identitás ápolására, illetve a diaszpóra-magyarországi társadalmi életének szervezésére, megerősítésére fókuszálnia (Papp Z., 2008). Ezt a kérdést több interjúalanyom is tematizálta, szintén volt olyan vélemény mely szerint az egyház elsődleges feladata a hit ápolása, mások szerint viszont a magyar identitás megőrzése, illetve felmerült egy mindezen túlmutató szempont, miszerint a cél a nyelvhez kötött önkifejezés lehetőségének biztosítása.

Az egyik nézőpont a következőképpen hangzik egy 40 év körüli erdélyi származású interjúalanyom szájából:

„A lényeg az, hogy együtt legyenek, legyen egy összefogó erő. Hogy az összefogó erőre az egyház szükséges-e, én ezt megkérdőjelezem. Mert nem azért jövünk a templomba, vagy ne azért jöjjünk a templomba, hogy a nemzeti hovatartozásunkat ápoljuk, hanem azért jöjjünk a templomba, hogy itt a vallásunkat gyakoroljuk. Mert ez nem egy klub. Lehet klub is, de ez nem egy klub, hanem ez egy vallás. Úgyhogy ezt az elválasztást, ezt a választást, ezt a határt erősen meg kell húzni, meg kellene húzni.”

Állásfoglalását igyekszik alátámasztani más nemzetekhez kötődő két példával, a portugálokéval, illetve a román ortodox egyház mintájának bemutatásával:

„És ezt nagyon jól lehet látni a többi felekezeteknél, a portugáloknál például (...) teljesen el van a két dolog egymástól különítve. Annyira, hogy a portugálok a német templomba járnak, de az idejüknek egy részét csak a portugál..., ahol van egy portugál pap is egyébként. De ők ott töltik az idejüket. Én ortodox vagyok. Itt is így van, hogy az ortodox templom csak templomként működik, a román ortodox templom nem működik, mint szociális találkozóhely.”

Míg a magyarországi 30-as fiatal kutató ezt a kérdést tovább tágítja, nem is az egyház magyar társadalmi élet szervezésére irányuló törekvéseit emeli ki, hanem véleménye szerint az odafigyelés, a befogadás, a szükséglet szenvedő (pl. magányos) meghallgatása az egyik lényeges funkciója annak az egyházi közösségnek, aminek ő maga is tagja volt és, amit nagyon jónak értékel. Az

„*atya jól csinálja, mindenkit befogad [az ifjúsági csoportba]. Itt pedig majdnem mindenki olyan, hogy nem is mennek a magyar misére. (...) Nem a kereszténység, hanem a befogadás a hangsúlyos. (...) Ez persze konfliktust is jelent, mert a fenntartó egyházi, de nemcsak egyházilag elkötelezett emberek járnak ide.*”

„*A kultúra nem hiszem, hogy olyan fontos volt. Sokan magányosak voltak, szerettek volna beszélgetni valakivel. Ez volt talán a legfontosabb, a kapcsolatok.*”

Ez a funkció tulajdonképpen visszavisz valahol az egyház egyik alapvető céljához, ami az univerzálisan értelmezett felebaráti szeretet, azaz a szükségét szenvedő megsegítése világnézetétől függetlenül. Ebben az értelmezésben a szórvány egyház számára a nyelv és a kulturális kötöttség tulajdonképpen csupán eszköze az előbb említett cél elérése érdekében, azaz az adott nyelven értő és az adott kultúrába beágyazott, abból származó ember támogatása.

Az egyház képviselője, a pap a következő véleményt fogalmazza meg: „*Sokan azt szeretnék, hogy a (...) ház csak bulizós hely legyen, csak kulturális ház, központ legyen. Nem zárkózom el attól, hogy közösségi ház legyen, amihez a kultúra is szükséges, de csak bizonyos keretek között.*” Ez alapján véve egybeesik azzal a funkcióval, amit Papp Z. (2010) is megfogalmaz, hogy az egyház ernyőszervezetként minden olyan törekvést, tevékenységet befogad, ami a keresztény értékrenddel harmóniában van.

A nyelvhez kötött vallási igények a több nyelven beszélő, idősebb interjúalany elmondásából is kiderül:

„*Én úgy érzem, hogy attól függetlenül, hogy bárhol vagyok misén, ugyanaz a mise számomra, és nyelvtől tényleg nincsen problémám velem, mert pont úgy olvasok egyházi irodalmat németül is, magyarul is, de azért végül is, (...) imádkozni az ember mégiscsak az anyanyelvén.*”

Az egyik, szintén erdélyi interjúalany a következőképpen árnyalja a közösségi funkció kérdését: „*Az emigrációban a lelki ápolásnak egyik leglelkihigiénikusabb módzata közösségben megélni a hitet.*” „*A (...) ház, ha nem is gyökér, de táptalaj. Egymás között vagyunk, értjük félszavakból is egymást, ez a lényege.*” Ugyanakkor - folytatva a gondolatmenetét - az egyház közösségépítő szerepét kiterjeszti a nemzeti identitás megőrzésének, ápolásának szintjére, amit, mint nem magyarországi magyar, tehát kisebbségi környezetben szocializálódott magyar különösen fontosnak tart: „*Nem újdonság [a kisebbségi lét], megvannak a reflexeink ehhez, ha kell, leperereg, ha kell, megvannak az antennáink hozzá. Ez egyfajta keménységet is jelent. Nem nagy dolog magyarnak születni, nagy dolog megmaradni. Ebben gyakorlatunk van.*”

A magyar identitás megőrzése terén az egyháznak fontos aránytartó szerepe is van, aminek nem mindig tudott megfelelni, ez egy a múltra vonatkozó

megjegyzéséből derül ki: „*Ennek a háznak a vezetői egy kivételével haladó szellemiségű papok voltak, akik nem engedték, hogy a túlzott nacionalizmus teret kapjon, de azért a háttérben ott zubogott. (...) Tíz évig tartott, amíg ezért nem jöttem ebbe a házba.*”

Összefoglalva tehát az interjúalanyaim elmondásaiból leszűrhetően az egyház szerepe, feladatai a nyugati magyar diaszpóra-életben a következők:

- (1) hitélet gyakorlásának biztosítása;
- (2) magyar identitás ápolása az első és a második, harmadik generációra kiterjedően;
- (3) közösségszervezés – vallási vagy attól független alapon;
- (4) a világnézettől függetlenül a szükségét szenvedő magyarok az adott lehetőségektől függő megsegítése, a magány enyhítése.

Az első két funkciót alapvetőnek nevezem, míg a 3. és 4-et járulékosnak, az előbbi kettőből fakadónak.

A második, harmadik generációra kiterjedő szerveződésekről most nem ejtek szót, mivel jelen kutatásom fókuszában az első generációs magyarok állnak.

2.A diaszpóra-egyház lelki egészség megőrzésére, erősítésére irányuló szerepe

Eddig szó volt a nyugati magyarság szolgálatában álló egyház sajátos helyéről, szerepéről a (e)migrációs térben, most viszont térjünk át arra, hogy ezek a funkciók mennyiben járulhatnak hozzá a lelki egészség promóciójához. A mentálhigiénés szempontok kapcsán a következő megfontolásokat érdemes figyelembe venni:

- (1) társas támogatás megvalósul-e;
- (2) segíti-e az integrálódást, cél-e minden esetben;
- (3) az alkalmazkodási, beilleszkedési folyamat mely pontjain tud belépni, hathatósan segíteni;
- (4) a külföldön élő magyarok speciális lelki szükségleteire mennyire tud választ adni;
- (5) a Németországban tartósan vagy ideiglenesen élő, dolgozó magyarok heterogén csoportjai közül kiket tud megszólítani;
- (6) milyen eszközök állnak a rendelkezésére ehhez;
- (7) képes-e bármilyen módon az (e)migráns magyarok különböző megküzdési stratégiáira pozitív módon hatni, erősíteni a hatékonyakat, gyengíteni a negatív stratégiákat.

E kérdések megválaszolásában a kiindulópont az interjúalanyaim története, tapasztalatai, véleményei lehettek, melyekből ha nem is minden kérdésre kaptam választ, bizonyos következtetések levonására alkalmasak voltak.

- (1) A sok pozitív példa mellett álljon itt egy kritikus, kudarcos eset is. A társas támogatás igénye sokaknál fogalmazódott meg, akik közül volt olyan személy, aki bár lépéseket tett ennek érdekében, mégsem találta meg a szükségleteinek megfelelő választ az egyházhoz köthető közösségekben. Jellemzően ők főleg magyarországi magyarok voltak. *„Mi jártunk ide a (...) Házba miatta [feleség miatt], hogy neki legyenek kapcsolatai, hogy a többi magyar gyerekes anyukákkal találkozhasson, ez akkor nem működött.”* A távolmaradásuk további okaként a széthúzást, a magyarországi és nem magyarországi magyarok közötti ellentétet említi. *„Ha kisebbségben vagy kinn és még ez a kisebbség is megosztódik, akkor jobb, hogyha ettől távol tartja magát az ember, ez nem hiányzik. (...) Szóval így mi sátoros ünnepekre eljövünk, de hogy állandóan magyarokkal legyünk, az nem hiányzik.”* Ez az interjúalanyom lett aztán később az egyik bikulturális szervezet vezetője, azaz az egyházhoz köthető szervezeti életből való távolmaradásának folyamánya lett egy alternatív közösségi lehetőség megvalósulásában való aktív közreműködés.
- (2) Arra a kérdésre, hogy az egyház és az ahhoz kapcsolódó szervezeti életben való részvétel segíti vagy gyengíti az integrációt, vagy inkább szeparációhoz vezet (Berry, 2005), többféle válasz létezik. Véleményem szerint az első és alapvető kérdés, hogy kikre vonatkoztatva vetődik fel a dilemma. Az ideiglenesen Németországban tanuló, dolgozó magyarok vonatkozásában másfajta szükségletek merülnek fel, mivel nem az integráció a cél, hanem hogy az ott töltött idő során, az esetleges, kezdeti nyelvi és egyéb nehézségekből fakadó izoláció révén átélt szorongások enyhüljenek, kapcsolatok épüljenek, a lehető legsikeresebben tudják teljesíteni az arra az időszakra kitűzött céljaikat. Az egyházhoz kapcsolódó ifjúsági csoportról vall egy egykori tag, ahova vallási hovatartozástól függetlenül bárki jöhetett, és a közösen töltött időben sem történt semmilyen vallásgyakorláshoz kapcsolódó tevékenység. *„Szombat esti ifjúsági csoportba(...) laza szálak fűzik ide az embereket. Felszínes, de nagyon jó. Tehát nem mély barátság. De nagyon jó lehetőség annak, hogy mély barátságok szövődjenek. Illetve mondjuk az, aki au-pair és egyedül él, akkor egy kicsit magyarul beszéljen. Főleg nekik volt fontos. Nekünk is fontos volt, az elején nagyon sokat jártunk. Sokat jelentett, hogy itt volt ez a lehetőség. Éltünk is vele, meg rendszeresen jártunk is.”* Nem volt kritérium, *„hogy hívőnek kell lenni, vagy nem hívőnek, járni kell misére, ahhoz, hogy azon részt vegyünk. Mert ott inkább a laza beszélgetésen van a hangsúly. A ping-pongozás most, meg van egy zongora, van, aki zongorázik, nagyon jó a hangulat.”*

Ugyanakkor a csoport átjáró házhoz hasonlítható, ami a tagok ideiglenes külföldi tartózkodásából fakad, ezért *„változik évente. Lecserélődik mindenki. Elmegy ...Nagyon heterogén, persze, nem lehet mit csinálni...”* Továbbá hozzáteszi azt is, hogy a migrációból fakadó speciális helyzet miatt van szükség erre a fajta lehetőségre, amire otthoni környezetben nem lenne igény:

„És Magyarországon senki nem megy el beszélgetni ismeretlen fiatalokkal csak azért, hogy beszélgessen. És nincs ilyen fórum erre. Nem is baj, nem is kell, mert otthon nincsen erre szükség.”

Az emigráns generáció tekintetében, vagy a huzamosabb ideje Németországban élők körében merül fel fokozottan az a kérdés, hogy a magyar szervezeti életben való aktív részvétel vajon hátráltatja-e a beilleszkedést. Berry (2005) akkulturációs modelljében a *szeparáció* stratégiája írja le ezt a jelenséget, amikor is a származási országból hozott értékek megőrzése válik elsődlegessé a befogadó országba való beilleszkedés előtt. Következzen egy negatív vélemény egy erdélyi származású, idősebb úr szájából:

„Tudok olyat, aki alig várja a hétvégét, hogy egyik vasárnapot a másik ... ezekkel az emberekkel ott találkozzon, hogy ezekkel együtt legyen. Ez egyféleképpen egy gettó is és ezáltal ez egy zárt közösség és nem egy nyitott.”

Azok, akik szerint a beilleszkedést nem hátráltatja a magyar szervezeti életben való részvétel, nem fogalmazódott meg explicit módon mindez, talán mert azok, akik számára erőforrást jelentett és jelent a magyar közösségi részvétel vagy munka, fel sem merül ez a kérdés. Talán úgy tudnám jellemezni ezt a jelenséget, ahogy Dúll Andrea (2015) is leírja az érzelmileg telített, otthont szimbolizáló „kályhához” való visszatérést, ahol újra és újra fel lehet tankolni érzelmi tartályunkat, ami aztán erőforrás lehet az integrálódás folyamatában. A „kályha” nemcsak az egykor elhagyott otthoni környezet lehet, hanem a jelen esetben azt megidéző, azt szimbolizáló magyar közösség is.

- (3) A beilleszkedés folyamatát tekintve, hivatkozva Machleidt (2003) görbéjére⁵, a dekompenzációs (4.) és a gyász (5.) fázisában lehet a legnagyobb szükség a társas támogatásra akár az egyház részéről is. Talán ez az egyik legnehezebben megragadható kérdés, mert az egyes fázisok beazonosítása ez élettörténeti elbeszélésekben gyakran nehézkes. Még-

5 A migránsok lelki megterheltségének Machleidt által leírt fázisai: 1. előkészületek, 2. migrációs aktus, 3. túlkompensálás – „mézeshetek”, 4. kritikus alkalmazkodás – dekompenzáció, 5. gyász, 6. generációkon átívelő alkalmazkodás – biculturalitás

is, álljon itt két példa. Az interjúalanyaim közül egy fiatalabb házaspár, illetve egy idősebb erdélyi hölgy esetében lehet pontosabban beazonosítani élettörténeti narratívájukból annak az idejét, amikor a magyar egyházi közösséggel felvették a kapcsolatot, illetve aktívan részt vállaltak. Egyikük erről így vall:

„Annak idején, (...), amikor már ebből a nagy bizonytalanságból lábra álltam, akkor úgy éreztem, hogy szolgálatot is kell vállalni. És akkor kerültem ide az egyháztanácsba, meg a magyar közösségbe. (...) Akkor már időben is oda jutottam, hogy a gyerekektől már szabadabb voltam. Már valamelyest a gimnázium vége fele voltak. És akkor úgy éreztem, ha itt van ez a közösség és ha valamit lehet tenni, akkor az embernek oda kell állnia, és kell tegyen valamit. (...) Azelőtt elég rossz híre volt a (...) Háznak is, és (...) olyan lelkészek is voltak, akik nem a legjobb hírért keltették. Nem akarom kritizálni, mert akkor nem volt olyan betekintésem. (...) de (...) annyi egyéb probléma is volt, hogy akkor különösebb közösségi kötődés igénye azért sem tevődött fel, mert olyan egzisztenciális problémák voltak, hogy hát egyszerűen kapacitásom se volt már. Amikor ez lejárt, akkor jelentkeztem, hogy szeretnék tenni valamit. Úgyhogy úgy kerültem be, és úgy érzem, hogy tudtam is valamit mozdítani az egészen. Azóta nagyon kicserélődött a közösség is, az igények is mások lettek. (...) És úgy érzem, még szükség van rám (...)

Az élettörténeti elbeszélés folyamatából az sejlik ki, hogy a magyar közösséghez való kapcsolódás idejére az interjúalany már túljutott a kritikus alkalmazkodási fázison, „*amikor már ebből a nagy bizonytalanságból lábra álltam*”- mondta. A gyász fázis produktív feldolgozásának tekinthetjük azt, hogy aktív szereplői igénnyel lép be a magyar közösségi élet szervezésébe.

Egy fiatalabb magyarországi hölgy a gyerekek születése előtti időről, tehát az élettörténetéből rekonstruálhatóan a németországi első 2-3 évről pozitív nosztalgiával beszél a magyar közösséghez kapcsolódó élményeiről, melyek az ezt követő időszakra is igazak, csak a családi feladatok miatt most némileg háttérbe szorul. „*A mostani vasárnapot ugyan nem tudtuk megoldani, de korábban minden ilyen ünnepségen ott voltam. Nekem hiányzik is. Éljük az életünket, és pontosan ez a közösségbe tartozás hiányzik. A gyerekek miatt most mi is jobban kiszakadtunk.*”

- (4) A speciális lelki szükségletek sokfélék lehetnek, de mindegyiknek az alapja a helyvesztésből és részleges kultúrávesztésből fakadó gyökeretelenség érzésének élménye (Horvát és mtsai, 2006). Az otthonmaradt család és egyéb kapcsolatok pótlására, újak építésének lehetőségére

számos példát láthattunk eddig (idősebb tagok pótnagyszülői szerepben vagy az au-pairek egymásra találása az ifjúsági csoportban), ami tulajdonképpen a magány enyhítését is jelentette egyben. Az anyanyelv használatának és a magyar kultúra ápolásának lehetősége is magától értetődő az egyházhoz kötődő szervezeti életben, ami a nemzeti identitás megőrzésének alapja.

Az 5. és 6. pontot együtt kezelve mutatom be az egyes csoportokat, illetve annak lehetőségeit, hogy hogyan érheti el az egyház azokat a tartósan vagy ideiglenesen Németországban élő személyeket, akik vonatkozásában nem magától értetődő a kapcsolatfelvétel. A magot, a törzstagságot eddig a klasszikus emigráció tagjai jelentették, akik még a rendszerváltás előtt menekültek ki, kerültek ki Németországba, és jellemzően egyházas szocializációval rendelkező, főként értelmiségiek. Az erdélyi és vajdasági magyarok is nagy számban képviseltetik magukat, aminek egyik meghatározó oka, ha a lelkipásztor is ebből a térségből származik. A nyitás kérdése főleg a fiatalabb nemzedéket érinti, részint a második generációs magyarokat, illetve az 1990 vagy 2004 után érkezetteket, akik tanulni, dolgozni jönnek ki vagy párkapcsolati okok miatt kerülnek ki külföldre. A vegyes házasságban élő magyarok köre is érintett a nyelvi akadályok miatt a kisodródás kérdésében, amire többen is utaltak az interjúkban. A német nyelvet kevésbé beszélő, nagyrészt fizikai munkát végzők köre is alulreprezentált az egyházi alapon szerveződő közösségekben, mindez az interjúkból is leszűrhető és a résztvevő megfigyelés során szerzett tapasztalataimból is következik. A nyitás szükségessége a kiöregedés és a megváltozott migrációs trendek miatt is magától értetődő az egyházi közösségek számára. Az erre vonatkozó döntés a közösség vezetőjétől, a lelkipásztortól függ, a megvalósításában viszont a közösség egyes tagjai is részt vehetnek, sőt nélkülük nem is működtethető.

Szükségleteikre érzékenyen reagálva az egyházhoz kötődő szervezeti élet programjai is a különböző csoportok elérését célozzák. Azok a programok, amelyekre most utalni kívánok részben az interjúim készítése utáni időszakból valók, de jól mutatják, hogy a már az interjúkban is megjelenő nyitásra vonatkozó tendencia hogyan folytatódott tovább. 2009-ben a többször emlegetett szombat esti ifjúsági csoport jelenítette meg legmarkánsabban ezt a tendenciát. Addig az elmúlt években kibővült a kör például nyelvtanfolyamokkal, egyrészt kezdő német kurzussal, ami azt jelenti, hogy a csekély nyelvtudással rendelkező, vélhetően frissen Németországba érkező magyarok lettek megszólítva, akik eddig nem kapcsolódtak az egyházi közösséghez. Másrészt a Magyarország

íránt érdeklődő vagy magyar házastárssal rendelkező németek tanulhatnak különböző szinten (kezdő, haladó) magyarul, ami szintén újdonság és egy tágabban értelmezett nyitás megvalósulása. Ezen nyelvtanfolyamok, illetve társalgási klubok célcsoportja lehet az a második, esetleg harmadik generációs migráns háttérrel rendelkező „magyar” vagy félig német – félig magyar, aki a nyelvet nem vagy csak részben tanulta meg. Kiemelném még a kommunikációs tréninget 20 és 40 év közöttiek számára, ami szintén a sikeres alkalmazkodás, a relizienciát erősítheti. A gyermeknevelésről szóló előadások szintén új színfoltot jelentenek a megszokott hétvégi óvodák és iskolák mellett, amin keresztül el lehetett érni a szülőket. A szülői kompetencia fejlesztésére irányuló edukáció lelki egészségre irányuló hatása pedig nem szorul különösebb magyarázatra.

Ahogy ezt már említettem, ennek a sokszínű kínálatnak a megvalósításához az infrastruktúrán kívül emberek kellene: előadók, tanárok, csoportvezetők, akik részben önkéntes alapon, részben honoráriumért vállalják ezt a munkát. További új elem a 2013-tól működő Kőrösi Csoma Sándor Programon⁶ keresztül érkező anyaországi segítség, ösztöndíjasok segítik a külföldi magyar közösségeket, jelen esetben legutóbb egy fiatal pszichológus személyében.

- (7) A megküzdési stratégiák megválasztására ható tényezők egyike az a szociális kontextus, ami az illetőt a fokozott alkalmazkodást igénylő migrációs helyzetben körülveszi. Ennek eleme az interperszonális kapcsolatok száma, minősége, de az egyén erőforrásaként is értelmezhető hitrendszere. Ebből az aspektusból az egyház és a hozzá kapcsolódó szervezeti életnek magától értetődő módon befolyása van az egyének coping mechanizmusára. Az izoláció, a befelé fordulás negatív stratégiáit gyengítő hatás a tágabb migráns csoportok felé való nyitás, akik eddig kiszorultak a magyar szervezeti életből. Machleidt (2003) kiemelte a kettős identitás felé való kísérés lényegi elemei egyikeként a migránsok közötti kapcsolatok erősítését, a konfliktusok feloldásának segítségét. Gondolatmenetében, bár ő inkább a családi kapcsolatok szintjén értette ezt, de értelmezhetjük a (e)migráns közösségeken belül húzódó feszültségek feloldására is. Ezen ellentétek kikapcsolása, kreatív megoldása mintaként is szolgálhat az egyén számára a problémamegoldás terén, illetve hozzásegíthet ahhoz, hogy ezen okok miatt se forduljon el a közösségtől. A közösségen belüli felelősségvállalás pedig fokozza az illető önértékelését, ami főleg

idősebb korban, nyugdíjba vonulást követően kaphat nagy jelentőséget, hogy újra fontosnak, hasznosnak érezheti magát az illető személy. Az önszolgáltató csoportok sajátossága, hogy hasonló helyzetben lévők, hasonló problémáival küzdők találhatnak egymásra. A migráció folyamatában az önszolgáltató csoportok a lelki egészséget erősítő tényezőként működhetnek (Hautzinger és mtsai, 2014). Az egyházi szervezeti életben nincsenek jelen klasszikus értelemben az önszolgáltató csoportok, azonban mégis lehetőséget teremt a programokon keresztül, hogy a hasonló helyzetben lévők, pl. kisgyermekes szülők, egyedülálló fiatalok, stb. találkozhassanak, kontaktusba léphessenek egymással. A kezdeti felületes kapcsolatokban pedig ott rejlik annak a lehetősége, hogy mélyüljenek, barátságok szülessenek, melyek támogató hatása megkérdőjelezhetetlen.

3. A jövő kérdései, pénzügyi kérdések, problémák

Mivel a magyar missziók egyházi finanszírozásúak, ezért egyrészt a német katolikus egyház anyagi helyzete meghatározó. Németország szerte komoly gazdasági problémákat szül a hagyományos vallásosság visszaszorulása.

„Szóval igen, ez mindenhol végigsöpört. (...) a szekularizáció is előre haladt és nagyon sokan kiléptek az egyházból (...). Ezek az emberek nem akarnak egyházi adót fizetni. Kevés folyik be. Az egyháznak elég nagy szociális aktivitása van. Óvodák, Caritas-intézmények, ugye azokat el kell tartani. A pénz (...) egyre kevesebb. (...) '80-ban elképzelhetetlen volt, hogy egy katolikus templomban ne lett volna mise. Sajnos ma inkább már úgy kell nézni, hogy van-e itt mise, vagy nincs. Ugye összevonták a templomokat is. Nagy probléma, hogy mit csinálnak az elhagyott templomokkal. (...) ez érvényes a reformátusokra, protestánsokra is. (...) meglátásunk szerint Magyarország ilyen szempontból jobb helyzetben van.”

A magyar missziók mintha kedvezőbb helyzetben lennének más nemzetekhez képest.

„Itt Németországban a magyaroknak, a különböző nációk közül a magyaroknak van a legnagyobb keret megadva... Anyagi, illetve strukturális keret.” A férje hozzáteszi: (...)” házak vannak erre a rendeltetésre bocsátva.” A feleség így folytatja: „Hát már csak az, hogy van egyszerűen egy irodánk, egy nyitvatartási idő, amikor bejöhettek és rákérdezhetnek az emberek dolgokra. Ez a legtöbb nációnál nincs így. Azt hiszem, talán még a spanyoloknak, nekik sincs házuk és annak ellenére olyan ügyesen megszervezik magukat és bármilyen rendezvény van, ahol ők, mint spanyolok kell fellépjenek, kulturális műsorral...”

A férj aztán hozzá is teszi, hogy más nemzetek részéről milyen megoldási módok lehetnek a pénzügyi problémák enyhítésére: *„De úgy csinálnak pénzt, úgy keresnek pénzt maguknak, hogy vannak a portugál klubok, ahol külön*

családok főznek és a klubnak a bevételéből finanszírozzák a közösségnek az együtt szervezett egyéb programjait.” Huseby-Darvas Éva (2008) is beszámol ugyanerről a közösségi stratégiáról az amerikai magyarok vonatkozásában, az asszonyok például közösen tésztát gyúrnak, majd eladják, hogy bevételhez jusson a közösség.

A beszűkülés jeleit mutatják azok a jelenségek, melyekről a következő beszámolóban olvashatunk: *„Amikor bezárt a magyar gimnázium ...Kastl-ben, hát már egypár éve, az egy olyan búcsú volt.... Az egy intézmény volt. (...) ha valaki a gyereket Kastl-be küldte, a gimnáziumba, azért az mégis egy nagy dolog volt. Erre az emberek büszkéek voltak. (...) Mindenesetre valószínű anyagi oka volt.... (...) És kezdődött egy olyan mozgalom, hogy azt mondták az embereknek, hogy most már kész, most már felszámolják ezeket a missziókat.”* (...) A felülről, a magyar püspökség által szorgalmazott asszimiláció lehetősége megjelenik, mint jövőbeli reális alternatíva az egyre idősödő, egyre kisebb létszámú, főleg a vidéki környezetben élő németországi magyarok vonatkozásában.”

4. Magyar misszió jövője Észak-Rajna-Vesztfália tartományban

„Egy ilyen városban, mint K.-ben mindig lesz utánpótlás, mert mindig jönnek a diákok, mindig jönnek au-pairek, mindig jönnek frissen ledoktorált szülők kisgyerekei. ...”

Egy másik vélemény az általános paphiányból fakadó problémát ecseteli.

„... a helyzet az, hogyha van pásztor, ugye akkor az létezik. Tehát, nem tudom, hogy az (...) atyának a pozíciója mennyire stabil (...). Mesélte, hogy a temesvári püspök bizony igényt tart az ő munkájára. Jól tud németül is; szeretné, hogyha ott dolgozna, és nem itt. És, hogyha nem lesz magyar lelkész, akkor magyar lelkészség sem lesz; vagy legalábbis félünk attól, hogy nem lesz. Hát majd meglátjuk... Keresni kell utódot. Találnak-e? Szóval ez egy óriási nagy kérdés.”

Maga a lelképásztor is megfogalmazta a közösségnek, hogy nem magától értetődő dolog, hogy a kinti magyaroknak van saját papja, ugyanakkor több német közösségnek sincs.

További aggodalmak is vannak, amelyek erősen köthetők a sokak által rendkívül pozitívan értékelt lelképásztor személyének esetleges jövőbeni hiányához.

„Nem tudom, hogy mi lesz, de ha [az atya] lesz, akkor olyan lesz 10 év múlva, mint most. Ha más lesz, ha lesz egyáltalában valaki, akkor lehet, hogy nem lesz senki a helyére, akkor az nagyon rossz lenne. Akkor maga a ház is megszűnik, úgy ahogy van. Mindenképpen jó lenne azt továbbvinni, amit [az atya] csinál, ahogy ő csinálja. Az iskolát, az óvodát, a cserkészetet, az öregeket. Remélem, hogy ezek majd megtalálhatók lesznek 10 év múlva is, de nem tudom megmondani, hogy mi lesz.”

A programok látogatottsága is befolyásoló tényező lehet a jövő szempontjából:

„igen kevés magyar van, aki jár a magyar programokra, szemben a lengyelekkel, akik rengetegen vannak és sokkal jobban összetartanak, mint mi. Sokkal több katolikus van közöttük, (...) akiknek tényleg fontos a hit. Ilyen szempontból is rezgett a léca (...) Ház fölött tavaly. Tavaly volt egy ilyen kritikussabb(időszak). Úgy volt, hogy elveszik.”

Végezetül egy kedvezőtlen fordulat, amit az interjúalanyaim 2009-ben már aggodalomként megfogalmaztak, és 2012-ben beteljesült. Erről a lelkipásztor így számol be 2016-ban: *„Nem anyagi okok miatt kellett kiköltöznünk a (...) Házból 2012 év elején és az azóta is üresen áll az érsekség meggondolatlan gazdálkodása miatt... Kaptunk új helyet, (...) a 2. emeleten és abszolút nem vagyunk megelégedve. Kicsi, szűk és alkalmatlan erre a célra. (Ez 20 %-a annak a négyzetméter felületnek, amelyet korábban használtunk.) Az idősek nem tudnak felmenni a 2. emeletre, mert nincs lift. Sokan ezért elmaradnak programjainkról. Hétféteken meg abszolút káosz van, mert rajtunk kívül még 4 náció próbálja használni a házat.... Mi pedig kéthetente közel 50 gyereknek tartunk iskolai és ovis foglalkozásokat. Jómagamnak is el kellett költöznöm, lakás után kellett nézmem. Falun találtam lakást, ahonnan (26 km-ről) ingázom. Mint már említettem, a közösség is teljesen elégedetlen ezzel a helyzettel. Egyszerűen embereket veszítünk el a helyszűke és a ház alkalmatlansága miatt. A tendenciák jók, mivel most sok az érdeklődő, de....”*

Összefoglalva a csoportszintű stratégiák esetében a csoportsegítés nyújtotta lehetőségekkel jellemzően a fiatalabb, új generáció élhetne, elfogadva az idősebb, tapasztaltabb emigráns nemzedék segítségét. Ez azonban nem egyértelműen valósul meg mindenhol, mivel az egyházhoz kötődő szervezeti életben jellemzően kevesebb fiatal van jelen, kevés az utánpótlás, azonban az egyik vizsgált észak-rajna-vesztfáliai nagyvárosban, ami egyetemváros is, igyekszik az egyház megszólítani a fiatalabbakat is, gyerekes családokat is. Az egyházas elköteleződést nem feltételként előíró programok széles tárházával találkozunk itt, ami a nyitott szellemiségű lelkipásztornak is köszönhető. A régi generáció az új generációt így több síkon is támogathatja a magyar vonatkozású, nemcsak vallási színezetű programokon találkozva és kapcsolatot kiépítve: gyakorlati információk átadásával, például a német társadalom működésére vonatkozóan, vagy érzelmi jellegű támogatás nyújtásával, mintegy helyettesítve az otthonmaradt származási családot. Mégis töredékes marad azon magyarok száma, akik az egyházhoz köthető vagy attól független külföldi szervezeti életben részt vesznek, arányuk 5-15 % közöttire tehető.

Irodalomjegyzék

Berry, J. W. (2005) Acculturation: Living successfully in two cultures. In: *International Journal of Intercultural Relations*. 29. 697-712.

Breakwell, G. M. (1986) *Coping with Threatened Identities*. London: Methuen

Dúll A. (2015) Amikor messze van az „odakinn” az „idebenn”-től: a helyváltoztatás és az identitás összefüggései In: Keszei A.- Bögre Zs. (Szerk.) *Hely, identitás, emlékezet* Budapest: L'Harmattan Kiadó 19-33.

Hautzinger Z. – Hegedűs J. – Klenner Z. (2014) *A migráció elmélete*. Budapest: Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Rendésettudományi Kar

Horvát M.T. – Dúll A. – László J. (2006) A helyvesztés vizsgálata migrációban lévő magyar fiatalok körében. In: *Magyar Pszichológiai Szemle* 61. (1.): 133-153.

Huseby-Darvas É. (2008) A bevándorló nők mint a kontinuitás fenntartói Delray amerikai magyar közösségében In: Kézdi Nagy G. (Szerk.) *A magyar kulturális antropológia története*. Budapest: Nyitott Könyvműhely 336-368.

Machleidt, W. (2003) Ausgangslage und Leitlinien der transkulturellen Psychiatrie in Deutschland

Letöltve: http://www.psychiatrie.de/data/downloads/3b/00/00/Beitrag_Machleidt.pdf

Letöltés dátuma: 2008. 03.12.

Melegh A. & Sárosi A. (2015) Magyarország bekapcsolódása a migrációs folyamatokba: történeti-strukturális megközelítés In: *Demográfia* 58.(4) 221-265.

Papp Z. A. (Szerk.) (2008) *Beszédből világ. Elemzések, adatok amerikai magyarokról*. Budapest: Magyar Külügyi Intézet, RegioBooks

Papp Z. A. (2010) A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője. In: *Kisebbségkutatás* 19. (4.): 621- 638.

KALOCSAI ADRIENN – LEVELEKI MAGDOLNA

Somló térség társadalmi-gazdasági helyzete és a Vöröskereszt közösségrehabilitációs tevékenysége

A Somló-környéki Kistérségi Társulás 2011-ben az Ajkai kistérségtől levált 27 települési önkormányzat társulásával jött létre. Bár a térség közigazgatási egységként 1971 előtt is létezett, a társulás újjászerveződése a 2010 októberében bekövetkezett tragikus eseményhez, az un. vörösiszap-katasztrófához kötődik, melynek társadalmi, gazdasági következményei ma már köztudottak.

Az első szociológiai vizsgálat két évvel a katasztrófa után folyt, a kutatás eredményeit összegezte Bartal Anna Mária és Ferencz Zoltán: A vörösiszap-katasztrófa társadalmi, gazdasági következményei c. kötete.¹ A könyv megjelenését követően Bartal Anna Mária a Heti Válasznak adott interjújában az alábbiakat nyilatkozta:

„Sikertörténetről nehéz beszélni egy tragédia után... de ha ma valaki Devecseren vagy Kolontáron jár, rá sem ismerne a korábbi településre. Olyan változáson mentek keresztül, amilyenben az elmúlt 30 évben alig volt részük: új utak, járdák, felújított közösségi épületek. Rendezett település képét láthatjuk, ahol már nyoma sincs a katasztrófának. Az általunk is feltárt problémák – az elvándorlás, a munkanélküliség, a cigány-magyar együttélés, a meggyengült helyi közösségek – korábban is megvoltak, csak a vörösiszap-katasztrófával „szétfroccsantak”, sok kicsi katasztrófát okozva. Eredményeink alapján azt hangsúlyoztuk, hogy ezeken a konfliktusokon célzott közösségfejlesztéssel sokat lehetne enyhíteni, és ennek tudatában vannak az ott élők is, de ezt már saját erőből tudják csak megoldani, mert ezekkel magukra maradtak.”²

A közösségfejlesztésre azóta kísérletet tett a Magyar Vöröskereszt. Tanulmányunkban a Somló Térségi Program elnevezéssel 2013-16 között folytatott komplex tevékenységük társadalmi hatásait, azok ismertségét, megítélését, a helybelieknek a programokba történő bekapcsolódását

1 Bartal Anna Mária és Ferencz Zoltán: A vörösiszap-katasztrófa társadalmi, gazdasági következményei. MTA TK Szociológiai Intézet és Argumentum, 2015.

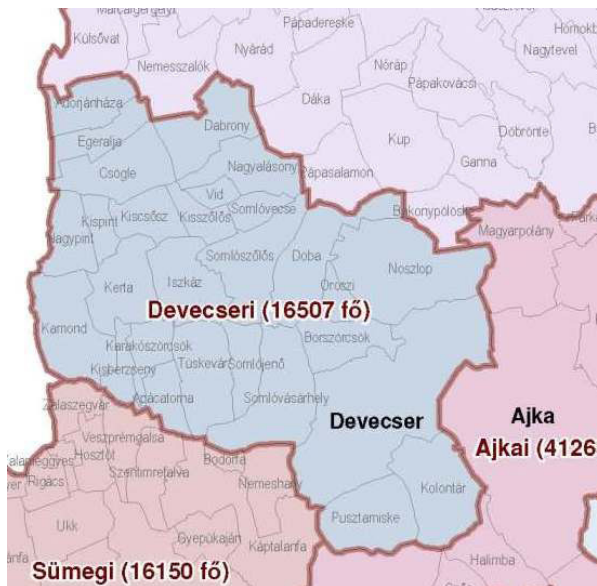
2 Magukra maradtak – a vörösiszap-katasztrófa társadalmi hatásai. Beszélgetés Bartal Anna Máriával 2015. 05. 15. Készítette: Borbás Barna. <http://valasz.hu/itthon/magukra-maradtak-a-vorosizsap-katasztrofa-tarsadalmi-hatasai-112645>

vizsgáljuk. Írásunk első részében a Somló térség társadalmi, munkaerő-piaci helyzetébe nyújtunk rövid betekintést, azt követően pedig kutatásunk eredményeit adjuk közre. Bízunk abban, hogy felmérésünk hozzájárul a Program közösségi szerepének és erősségeinek megismeréséhez, valamint tájékozódásul szolgál a továbbfejlesztéshez.

1. Somló térség demográfiai, munkaerő-piaci helyzete

A kistérséghez ma 28 település tartozik³: Adorjánháza, Apácatorna, Borszörcsök, Csögle, Dabrony, Devecser, Doba, Egeralja, Iszkáz, Kamond, Karakószörcsök, Kerta, Kisberzseny, Kiscsász, Kispirit, Kisszőlős, Kolontár, Nagyalásony, Nagypirit, Noszlop, Oroszi, Pusztamiske, Somlójenő, Somlószőlős, Somlósárhely, Somlóvecse, Tüskevár, Vid.

1. ábra: A Devecseri járás települései

Forrás:

http://www.jaras.info.hu/megye_terkepek/jarasok-veszprem-megyeben.jpg
letöltve: 2017. március 10.

3 2014-ben huszonnyolcadikként lépett be Noszlop.

A Devecseri járás Veszprém megye legkisebb lakónépességgel rendelkező kistérsége, a 2011. évi népszámlálási adatok alapján 15.079 fővel. A hozzátartozó 28 településsel a megyei járások sorában a harmadik. Aprófalvas kistérség, az egy településre jutó népességszám mindössze 538,7 fő, a járási székhelyen kívüli települések népességének átlaga 398,5 fő.

1. táblázat:

A népesség megoszlása Veszprém megyében járásonként a 2011. évi népszámlálási adatok alapján

Veszprém megye	353068
Ajkai járás	39160
Balatonalmádi járás	24330
Balatonfüredi járás	23849
Devecseri járás	15079
Pápai járás	59310
Sümegei járás	15358
Tapolcai járás	34256
Várpalotai járás	37882
Veszprémi járás	83288
Zirci járás	19386

Forrás, KSH, 2011.

1. táblázat:

A járások néhány statisztikai jellemzője Veszprém megyében, 2011.

Jársók	Járáshoz tartozó települések száma	Terület, km ²	Népsűrűség, fő/km ²	Óvodával rendelkező települések aránya	Általános iskolával rendelkező települések aránya
Ajkai	11	321	122,3	63,6	63,6
Balatonalmádi	11	269	96,9	81,8	81,8
Balatonfüredi	22	358	67,8	36,4	31,8
Devecseri	28	422	35,8	39,3	32,1
Pápai	49	1022	58,2	73,5	34,7
Sümegei	21	306	49,4	47,6	28,6
Tapolcai	33	540	63,3	48,5	33,3
Várpalotai	8	294	128,2	100	87,5
Veszprémi	19	630	136,4	63,2	42,1
Zirci	15	331	58,8	80,0	80,0

Saját szerkesztés az alábbi forrás adatainak felhasználásával:

<http://www.jaras.info.hu>

A kistérség népsűrűsége is igen alacsony, 35,8 fő/km². Veszprém megye sűrűbben lakott területeinek népsűrűsége a Devecseri járás adatainak 3-4-szerese.

A népesség kor szerinti összetétele alapján azt látjuk, hogy itt a legmagasabb a 14 éven aluliak (15,5%), és legalacsonyabb az aktív korúak, a 15-64 év közöttiek aránya (67,5%). A térség települései azonban csak kis számban rendelkeznek helyben óvodával és iskolával, a települések 60-70%-ban nincsenek ilyen intézmények.

2. táblázat:

A járások lakónépességének kor szerinti megoszlása Veszprém megyében (2011)

Jársók	Lakónépesség 2010 év végén, fő	14 év alattiak aránya (%)	15-64 évesek aránya (%)	65 év felettiak aránya
Ajkai	39.224	12,8	69,2	17,9
Balatonalmádi	26.057	12,6	68,7	18,8
Balatonfüredi	24.269	12,5	68,1	19,4
Devecseri	15.086	15,5	67,5	17,0
Pápai	59.506	14,4	68,2	17,4
Sümegei	15.130	14,7	68,4	16,9
Tapolcai	34.209	13,1	68,2	18,6
Várpalotai	37.716	14,8	69,4	15,8
Veszprémi	85.901	13,6	71,8	14,6
Zirci	19.475	13,6	69,5	16,9

*Saját szerkesztés az alábbi forrás adatainak felhasználásával:
<http://www.jaras.info.hu>*

Kedvezőtlenek voltak 2011-ben a járás gazdaságstatisztikai mutatói is. A nyilvántartott álláskereső aránya a munkavállalási korú népességből a Devecseri és a Sümegei járásban volt a legmagasabb, messze meghaladva más kistérségek mutatóit. (11,8%) A regisztrált vállalkozások száma ezer lakosra vetítve szintén alacsony, Devecser és környéke e mutató alapján is a négy legkedvezőtlenebb adottságú kistérséghez tartozik a megyében. Az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem Veszprém megyén belül Devecser kistérségben a második legalacsonyabb 1.389e Ft, magas azonban a rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma. (Ezer lakosra vetítve 5,6 fő)

3. táblázat:

A járáások néhány gazdaságstatisztikai jellemzője Veszprém megyében, 2011.

Járáások	Nyilván-tartott álláskeresők aránya a munkavállalási korú népességből%	Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem, ezer Ft	Nyugdíjban, nyugdíj-szerű ellátásban részesülők száma ezer lakosra	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma ezer lakosra	Regisztrált vállalkozások száma ezer lakosra
Ajkai	7,2	1.653	312,9	1,4	101
Balatonalmádi	7,6	1.705	287,5	3,1	171
Balatonfüredi	7,5	1.663	282,5	0,8	251
Devecseri	11,8	1.389	302,4	5,6	109
Pápai	9,4	1.542	300,8	3,9	137
Sümegi	11,8	1.296	309,7	4,7	109
Tapolcai	8,4	1.482	309,5	2,9	193
Várpalotai	9,1	1.689	282,0	4,7	89
Veszprémi	5,9	1.924	244,6	1,8	155
Zirci	7,8	1.559	289,3	1,9	118

*Saját szerkesztés az alábbi forrás adatainak felhasználásával:
<http://www.jaras.info.hu>*

1.1. A Devecseri járás településeinek néhány fontos demográfiai mutatója

A kistérség települési közül nyolcnak a népessége nem éri el a 200 főt, 12 faluban pedig 500 főnél kevesebben laknak. Csupán Somlóvásárhely és Devecser népessége haladja meg az ezer főt.

4. táblázat:

A Devecseri járás települései a népesség száma alapján, 2011.

Népességszám (fő)	Települések
0-200	Apácatorna, Kisberzsény, Kiscsősz, Kispirit, Kisszőlős, Oroszi, Somlóvecse, Vid
201-500	Adorjánháza, Borszörcsök, Dabrony, Egeralja, Iszkáz, Kamond, Karakószörcsök, Nagyalásny, Nagypirit, Pusztamiske, Somlójenő, Tüskevár
501-1000	Csőgle, Doba, Kerta, Kolontár, Noszlop, Somlószőlős,
1001-	Devecser, Somlóvásárhely

*Saját szerkesztés (TeIR)|KSH-TSTAR
In: Esélyteremtő program, Devecseri Járás adatai alapján*

A járás népessége mind a természetes szaporulat illetve fogyás negatív egyenlege, mind az elvándorlások következtében csökkenő. A 2011. évi mutatók alapján a csökkenés mértéke a járás egészében 377 fő volt, 98-cal többen költöztek el, mint ahányan idevándoroltak, és 279 fővel többen haltak meg annál, ahányan születtek. Az iszap-katasztrófa egyik következménye az elvándorlás, ami legnagyobb mértékben Devecsert és Kolontárt érintette. Devecserből a katasztrófát követően egy éven belül 209 fő, Kolontárról 35 fő költözött el, pontosabban ennyi volt a migráció egyenlege. Az elköltözések számát ugyanis a beköltözők száma csökkentette, és a katasztrófa által leginkább érintett településekről a népesség egy része közele, de nem érintett településre költözött.

Településenként a kép némileg differenciáltabb. A járáshoz tartozó 28 településből a 2011. évi statisztikák alapján 22-ben csökkent a népesség, két faluban a természetes szaporulat és a vándorlási egyenleg kiegyenlítette egymást, négy helyen pedig a főképpen a pozitív vándorlási különbözet következtében néhány fővel nőtt a népesség száma. E négy település Nagyalásony, Somlójenő, Somlószlós és Somlóvásárhely.

5. táblázat

Devecser kistérség településeinek főbb demográfiai adatai, 2011.

Települések	A lakónépesség száma	Természetes szaporulat illetve fogyás	Öregedési index	Vándorlási különbözet	Legfelsőbb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 15-59 év közöttiek körében
Devecser	4325	-30	105%	-209	29,9
Adorjánháza	338	-4	89%	-10	42,4
Apácatorna	163	-2	97%	+5	31,0
Borszörcsök	362	-1	80%	+1	39,5
Csögle	621	-5	138%	0	33,2
Dabrony	345	+3	76%	-16	30,3
Doba	512	-10	200%	+8	21,5
Egeralja	234	-2	263%	0	27,7
Iszkáz	311	-5	188%	-2	24,4
Kamond	420	-5	135%	-5	38,4
Karaközörcsök	291	-6	98%	-5	22,1

Kerta	592	-6	142%	-14	34,2
Kisberzseny	86	-1	156%	-1	32,6
Kiscsősz	116	0	124%	-4	34,5
Kispirit	79	-1	256%	-3	39,0
Kisszőlős	146	-2	39%	+2	48,0
Kolontár	714	0	77%	-35	24,2
Nagyalásony	480	-3	79%	+4	19,7
Nagypirit	254	-3	258%	0	24,8
Noszlop	985	-7	76%	+2	19,0
Oroszi	130	-3	188%	-1	36,8
Pusztamiske	413	+9	35%	+4	40,6
Somlójenő	321	-5	90%	+7	35,3
Somlószőlős	653	+1	108%	+5	32,5
Somlóvásárhely	1100	-3	77%	+5	32,1
Somlóvecse	91	-5	200%	-2	25,5
Túskevár	561	+1	105%	-11	27,5
Vid	110	-3	29%	-4	44,3
Összesen	14.753	-98	103%	-279	32,0

Forrás: (TeIR)KSH-TSTAR

In: Esélyteremtő program, Devecseri Járás

A népességszám csökkenése, az alacsony természetes szaporulat, magas halálozások és az elvándorlás mellett a másik jelentős demográfiai probléma a Devecseri térségben a népesség elöregedése. Meg kell azonban jegyezni, hogy a térség öregedési indexe alacsonyabb a vizsgált évben az országos és a Közép-dunántúli régióra számított mutatóknál. Míg a 14 éves és ennél fiatalabb népességre jutó idősek (65 évesek és annál idősebbek) aránya a Devecseri járásban 103%, országos szinten, ugyanezen évben 114,7, Közép-Dunántúlon pedig 113,2. Az országos mutatókat meghaladó értékű az elöregedés 11 faluban: Csöglén, Dobán, Egeralján, Iszkázon, Kamondon, Kertán, Kisberzsenyben, Kiscsőszön, Kispiriten, Nagypiriten és Oroszin.

A kistérségben legfeljebb általános iskolát végzettek aránya 32%, vagyis a népesség harmada vagy be sem fejezi az általános iskolát, vagy nem tanul tovább, nem szerez szakmát.

Összefoglalva a Devecseri kistérség aprófalvas terület, ahol mind a térség egészének, mind a térséghez tartozó falvaknak a lélekszáma csökkenő. A kistérséghez tartozó 28 településből 22 esetében a természetes szaporodás és fogyás illetve a vándorlási különbözet egyenlege negatív. A kistérség

gazdaságstatisztikai mutatói is kedvezőtlenek. Veszprém megye más térségeihez képest magas a nyilvántartott álláskeresők és a nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők aránya, alacsony ugyanakkor a személyi jövedelemadó alapját képező jövedelem és a regisztrált vállalkozások száma.

2. A Vöröskereszt közösség-rehabilitációs tevékenysége a kistérségben

2.1. A kutatás célja és módszerei

A Magyar Vöröskereszt Veszprém Megyei Szervezetének vezetősége 2016 szeptemberében azzal a kéréssel kereste meg a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Szociális Munka Tanszékét, hogy az legyen segítségére a Somló Térségi Program keretében végzett tevékenység értékelésében, hatásvizsgálatában.

A Somló Térségi Programot (továbbiakban Program) 2013 óta működteti a Vöröskereszt Veszprém Megyei Szervezete. A Program beindításának indikációi között megemlítendő, hogy a térségben igen magas a hátrányos helyzetű települések száma, valamint a projekt beindításában fontos tényező a 2010. október 4-én bekövetkezett „vörösiszap katasztrófa”, mely – még évekkel a tragédia után is – szükségessé tette a katasztrófát elszenvedett települések közösségeinek rehabilitációját.

A Program közösségre gyakorolt hatásának megismerése céljából 2016 novemberében interjúkat készítettünk a Program megvalósításában vezetőként résztvevő szakemberekkel, köztük Targubáné Szendrei Júliával, a Magyar Vöröskereszt Veszprém Megyei Szervezet Devecserben dolgozó közösségi szervezőjével és Baráth Gáborral a Vöröskereszt veszprémi szervezetének vezetőjével. Továbbá interjúkat készítettünk a térségben dolgozó néhány kulcsfontosságú személlyel, akikről feltételeztük, hogy rálátnak a térségben élők problémáira és szükségleteire (polgármesterekkel, iskolaigazgatókkal, rendőrkapitánnyal, orvossal, stb.). Az interjúkészítés mellett kérdőíves felmérést végeztünk a devecseri lakosság körében, azzal a céllal, hogy megismerjük, hogyan értékeli a helyben élők a Vöröskereszt munkáját. Melyek szerintük a szervezet erősségei és gyengeségei? Milyen programokban vettek részt? Mennyire elégedettek a Vöröskereszt helyi tevékenységével? Milyen további programokat várnának? Milyen javaslataik volnának a fejlesztésére? Vizsgálatunkban a kutatási koncepció kidolgozásához áttekintettük a Programhoz kapcsolódó jelentéseket, beszámolókat és a Vöröskereszt tevékenységének sajtóját is. Empirikus anyaggyűjtésünk következményeként végül 98 kérdőívet és tizennygy interjút sikerült feldolgoznunk.

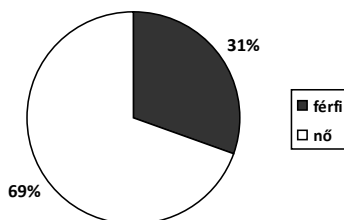
Az interjúkhoz félig strukturált interjúvázlatot készítettünk, a beszélgetések lényegét az interjúkat készítő munkatársak írott formában rögzítették.⁴

A kérdőíves megkérdezés előre elkészített kérdőívek segítségével, kérdezőbiztosok bevonásával zajlott. Vizsgálatunkban az alapsokaságot a Somló térségében, azon belül is a „vöröskeresztes programoknak” leggyakrabban helyet adó Devecserben élő lakosság képezte. A mintasokaság nagyságát száz főben határoztuk meg, de végül 98 értékelhető kérdőívet sikerült elkészítenünk. A mintavétel során a „hólabda módszert” alkalmaztuk.

2.2. A mintasokaság összetétele

Összesen 98 kérdőívet és tizennégy interjút készítettünk. A kérdőívekre válaszadók közel 70 %-a (68 fő) nő, 30 %-a (30 fő) férfi.

2. ábra: A válaszadók nem szerinti megoszlása

A kor megoszlást tekintve a megkérdezettek többsége (70 %) még aktív korú, 30 %-uk hatvanöt év feletti. Iskolázottságukat tekintve a válaszadók negyede alacsony iskolázottságú, legfeljebb nyolc osztályt végzett. 34,6 százalékuk szakmunkás végzettségű, 28,5 százalékuk érettségizett. Mintánkba csak alacsony arányba (7, 1%) kerültek be főiskolát/egyetemet végzettek.

6. táblázat:

A megkérdezettek iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	fő	%
Minimum 8 osztály	25	25,5
Szakmunkás	34	34,6
Érettségi	28	28,5
Főiskolai/egyetemi	7	7,1
Nem tudni	4	4,0

4 Strukturált interjúk készültek Csöglén, Devecserben, Iszkázon, Kiscsőszön, Noszlopon, Pusztamiskén, Somlólásárhelyen és Túskeváron.

Az iskolai végzettségeket nem szerint összehasonlítva megállapítható, hogy a nők között háromszor magasabb az alacsony iskolázottságúak (legfeljebb nyolc osztályt végzetek) aránya, mint a férfiak körében, ugyanakkor 13 %-kal magasabb a legalább érettségizettek aránya.

7. táblázat:
Iskolai végzettségek nem szerint

Iskolai végzettség	férfi		nő	
	fő	%	fő	%
Minimum 8 osztály	3	10	22	32,3
Szaktunyas	18	60	16	23,5
Érettségi	7	23,3	21	30,8
Főiskolai/egyetemi	1	3,3	6	8,8
Nem tudni	1	3,3	3	4,4
Összesen	30	100	68	100

Foglalkozásukat tekintve a válaszadók közel fele (47,9 %) főállással rendelkezik, közel másik felük (41 %) nyugdíjas. Figyelembe véve, hogy a válaszadóknak csupán 30 százaléka 65 év feletti, meglehetősen sokan vannak nyugdíjasok a fiatalabb korosztályban is. Ápolási segélyt és gyest csak a nők vesznek igénybe. A foglalkozás többi kategóriáját tekintve a nemek szerint a foglalkoztatottságban, mintánkban nincs jelentős különbség.

9. táblázat: A megkérdezettek foglalkozása

Foglalkozás	összesen		férfi		nő	
	fő	%	fő	%	fő	%
Főállással rendelkezik	47	47,9	16	53,3	31	45,5
Nyugdíjas	41	41,8	11	36,6	30	44,1
Munkanélküli	2	2,0	1	3,3	1	1,4
Ápolási segélyt kap vagy „gyesen” van	4	4,0	-	-	4	5,8
Még tanuló	4	4,0	2	6,6	2	2,9
Összesen	98	100	30	100	68	100

A megkérdezettek háztartások harmadában, összességében elég sokan egyedül élnek. Valamelyest kevesebben (28,5 %) élnek házastársával és gyerekeivel/gyermekeikkel közös háztartásban. Házaspárjával/élettársával kettesben él a válaszolók nem egészen ötöde.

10. táblázat: Milyen háztartásokban élnek a megkérdezettek?

Háztartás típusa	összesen		férfi		nő	
	fő	%	fő	%	fő	%
Egyedül él	33	33,6	9	30	24	35,2
Házaspár/élettársi kapcsolatban	19	19,3	5	16,6	14	20,5
Szülők gyerekekkel/gyerekekkel	28	28,5	12	40	16	23,5
Egy szülő gyerekekkel/gyerekekkel	4	4,0	-	-	4	5,8
Felnőttként szüleivel	3	3,0	2	6,6	1	1,4
Egyéb rokonokkal	11	11,2	2	6,6	9	13,2
Összesen	98	100	30	100	68	100

Kérdőívünkben rákérdeztünk arra is, hogy a válaszadók milyennek találják az anyagi helyzetüket. Túlnyomó többségük (70,4%) „megfelelőnek” érzi anyagi helyzetét. Az „anyagi gondokkal küszködnek” és a „súlyos anyagi gondokkal küszködnek” választ 18 százalékuk jelölte. A súlyos anyagi gondokkal küzdők aránya 2 %. Átlag felettinek érzi anyagi helyzetét a válaszadók 5 százaléka. Valamelyik többen (6,1%) nem válaszolt kérdésünkre.

11. táblázat: Milyennek találják az anyagi helyzetüket?

Háztartás típusa	összesen	
	fő	%
Megfelelő	69	70,4
Anyagi gondokkal küszködnek	16	16,3
Súlyos anyagi gondokkal küszködnek	2	2,0
Átlag feletti	5	5,1
Nem válaszolt	6	6,1
Összesen	98	100

Az alacsonyabb iskolai végzettségűek között magasabb arányban található az anyagi gondokkal küszködő háztartások. A legfeljebb nyolc osztályt végzetek közel 36 %-a jelölte az „anyagi gondokkal küzd” vagy a „súlyos anyagi gondokkal küzd” választ. A szakmunkások között 17,6 %, az érettségizettek között pedig csupán 11 % volt ugyanez az arány. A diplomával rendelkezők között senki sem jelölte, hogy anyagi problémái lennének.

2.3. A Somló Térségi Program bemutatása

A Somló Térségi Program illeszkedik a Magyar Vöröskereszt „missziójának” tevékenységi körébe. A Vöröskereszt három fő stratégiai célja az „életmentés, a megélhetési források megóvása, a katasztrófák és válságok utáni helyreállítás megszilárdítása”, „az egészséges és biztonságos élet elősegítése”, valamint a „társadalmi befogadás, az erőszakmentesség és a béke kultúrájának előmozdítása”.⁵

A Vöröskereszt szervezetének segítői a 2010-ben bekövetkezett „vörösiszap-katasztrófa” első napjaitól kezdve támogatást nyújtottak a katasztrófát elszenvedett települések lakóinak: részt vettek a fennmaradó értékek megóvásában, adományokat gyűjtöttek és osztottak, segítettek a helyreállítási munkákat. Az ország lakosságának összefogása révén olyan összegű adományt gyűlt össze, amely lehetővé tette a krízist elszenvedett közösség további támogatását. Felismerve, hogy a közösségnek a helyreállítási munkákon és a károk enyhítésén, valamint a vagyoni értékek pótlásán túl szüksége van a közösség kohéziójának megerősítésére, a Magyar Vöröskereszt Veszprém Megyei Szervezete a válságot követően is folyamatosan jelen maradt az érintett településeken és egy munkatársukat felkérte, hogy settlement jelleggel, a lakosság problémáit napi szinten megtapasztalva dolgozzon a közösségért. A térségben folytatott komplex tevékenységük 2013 – ban a Somló Térségi Program elnevezéssel, annak keretein belül folytatódott.

A tevékenységek köre széles, részben a Vöröskereszt „profiljához” illeszkedik, másrészt a helyi lakosok igényeihez, szükségleteihez igazodik. A Vöröskereszt stratégiai céljai között szerepel a szociális segítségnyújtás, a társadalmi konfliktusok kezelése, hogy közösségi programok alakításával segítse az emberek jólétét. A Szervezet hagyományaiból és országosan vállalt elköteleződéséből fakadóan, a térségben is megkülönböztetett figyelmet fordít az elsősegélynyújtó ismeretek terjesztésére, a véradók toborzására, véradások szervezésére, önkéntesek képzésére és bevonására. A Vöröskereszt emblémájához közismerten kötődő szerepeken túl, de a Szervezet Stratégiájából adódó céloknak megfelelően, a Szervezet helyben dolgozó munkatársa, az aktuális szükségletekhez igazodó közösségi szociális munkát és esetmunkát végez (például adományokat gyűjt rászoruló családok vagy egy – egy közösségi cél megvalósítása érdekében, jótékonyági bálákat-, Mikulás ünnepséget-, adventi ünnepséget-, Családi napot-, táborokat szervez, összefogja a helyi nyugdíjasokat, stb.)

5 Magyar Vöröskereszt, Stratégia 2020, In: <http://voroskereszt.hu/rolunk/vizionk-es-misszion/> (letöltés 2017. május 24.)

Az alábbi táblázatban a Somló Térségi Program keretein belül folytatott tevékenységeket mutatjuk be vázlatosan. A Programot a táblázatban négy részterületbe soroljuk:

1. Egészségmegőrzést célzó programok
2. Szociális segítséget nyújtó és közösség megerősítő programok
3. Ifjúsági tevékenység
4. Katasztrófa - felkészülés és katasztrófa utáni helyreállítás

Természetesen a részterületek kategorizálása elméleti. A gyakorlatban egy – egy program több részterület megvalósulását is szolgálja.

12. táblázat:

A Vöröskereszt térségben nyújtott programjai, tevékenységi köre

1. Egészségmegőrzést célzó programok	Cél: A lakosság egészségének megőrzése, egészségtudatos magatartás kialakítása, egészségnevelés. Ebbe a körbe tartoznak az egészséges életmóddal, betegségek megelőzésével kapcsolatos felvilágosító előadások, elsősegélynyújtó ismeretek közvetítése, elsősegélynyújtók kiképzése, defibrillátor biztosítása, véradás és szűrő programok szervezése.		
Program elnevezése	Program lényege, céljai	Lefolytatott programok száma, helyszíne	Részvétel megközelítőleg
Véradásszervezés	Önkéntes, térítésmentes véradás szervezése, biztonságos vér és vérkészítmény ellátás hálózat kialakítása, fenntartása. A véradás ügyének népszerűsítése, a lakosság véradásra buzdítása és a véradók megbecsülésének emelése.	n.a.	n.a.
Elsősegélynyújtó tanfolyam	Elsősegély-nyújtási ismeretek oktatása. Közösséget összekovácsoló program.	n.a.	n.a.
Elsősegélynyújtó verseny	Elsősegélynyújtáshoz kapcsolódó ismeretek kipróbálása, jártasság megszerzése. A közösség tagjainak összekovácsolása. Devecser település programjainak bővítése.	Egy alkalom 2014-ben, egy alkalom 2015-ben és egy alkalommal 2017-ben. Devecserben három megyei verseny került megrendezésre.	n.a.

Egészségfejlesztő nap	Egészség megőrzését célzó előadások szervezése, tanácsadás, baleset megelőzési/ elsősegély nyújtási ismeretek átadása, betegségek szűrése. Rendezvényeiken minden korosztály hasznos ismereteket szerezhethet.	2013 – 2016 között	n.a.
-----------------------	--	--------------------	------

2. Szociális segítséget nyújtó és közösség-megerősítő programok	Cél: <ul style="list-style-type: none"> - A társadalmi összetartozás erősítése, az erőszakmentesség előmozdítása, a helyi konfliktusok kezelése, a helyi közösségi kohézió, a tolerancia és szolidaritás megerősítése. - A hátrányos helyzetű, marginalizálódott közösségek, a rászorulóknak megsegítése, képessé tételük, hogy jobban megállják helyüket a társadalomban. Olyan készségek fejlesztése, amely segíti hatékonyabb részvételüket a társadalmi életben. - Az általánosan hozzáférhető javak biztosítása azok számára, akik bármilyen hátrány miatt maguk nem képesek vagy korlátozottan képesek a javak megszerzésére/előállítására. - A sebezhető emberek segítése önállóságuk, jóllétük elérésében, alapvető szükségleteik kielégítésében, mentális segítségnyújtással. - Az idős emberek támogatása. 		
Program elnevezése	Program lényege	Lefolytatott programok száma, helyszíne	Részvétel megközelítőleg
Adományozás	Hiányállapotok megszüntetése, enyhítése. (Közvetlen a „vörösiszakkatasztrófát” követően hangsúlyozottabban, aztán hátrányos helyzetű vagy speciális szükségletű személyek, családok megsegítésére.)	folyamatos, szükségletek és lehetőségek szerint	n.a.
Jótekonysági bál szervezése	Karitatív célú adománygyűjtés. Szórakozási lehetőség biztosítása a térségben élők számára.	2013 – től- 2016- ig 11 alkalommal	11 x 150 fő

Családok és egyedülállók segítése	Hátrányos helyzetű személyek, családok kézzelfogható és pszichoszociális segítése.	folyamatos, szükségletek és lehetőségek szerint	n.a.
Családi Nap	A közösség összekovácsolását, szabadidő kulturált eltöltését, a Vöröskereszt szellemiségét közvetíteni alkalmas programsorozat. Kézműves foglalkozások, „játsházák”, előadóművészek, arcfestés, „ugráló vár”, katasztrófavédelmi bemutató színesíti az egész napos rendezvényt. Egy alkalommal tűzijáték is volt (sokan korábban még sosem láttak tűzijátékot).	2013 -tól 2016 -ig három alkalommal került megrendezésre. Helyszíne: Devecser	Első alkalommal körülbelül 150 - 200 fő. Második alkalommal: több, mint 1000 fő. Harmadik alkalommal: 4000 - 5000 fő.
Vöröskereszt jelenléte a Falunapokon, térségben szervezett fesztiválokon	A Szervezet szellemiségének közvetítése, új tagok toborzása. A térség programjainak, szabadidő eltöltésének gazdagítása, színesítése. Katasztrófa – felkészítő, baleset-szimulációs programokon keresztül hasznos ismeretek közvetítése.	2014 – 2017 között 88 alkalommal Helyszín: Devecser járás települései	n.a.
Mikulás ünnepség	Műsor és ajándécsomag a térségben élő gyermekek számára.	2013 – 2016 között négy alkalommal (évente)	2013-ban 600 fő 2014-ben 600 fő 2015-ben 1100 fő 2016-ban 1200 fő
„Adventi mese” programok (kalácsosztás)	Ünnepekre hangolódás, közösségépítő program. A Vöröskereszt szellemiségének népszerűsítése.	2014 – 2016 között három alkalommal Devecserben	alkalmanként 200 fő
Arcfestő képzés	Közösségi kohéziót erősítő, a gyermekeket segítő személyek játékrepertoárját bővítő, szórakoztató képzés.	Egy alkalommal 2016-ban Devecserben	15 fő

Játékmester képzés	Közösségi kohéziót erősítő, a gyermekeket segítő személyek játékrepertoárját bővítő, szórakoztató képzés.	Egy alkalommal 2015-ben Devecserben	20 fő
„Makovecz klub”	A „vörösiszap károsult” családokért indult, heti rendszerességgel (heti egy - két napon) működő pszichoszociális segítségnyújtás. Célja továbbá a Makovecz lakóparki közösség integrálása a település egészéhez. A lakosság igényeihez igazodva erősödött a klub idősklub jellege.	2013 óta heti egy – két alkalommal. Devecserben, a Közösségi Házba működik.	23 taggal
Térségi nyugdíjas találkozó	A térségben élő nyugdíjasok összekovácsolására alkalmas rendezvény.	2016-ban egy alkalommal	400 fő
Kirándulások	Helyi közösség összekovácsolását segíti és olyan személyeket is bevon olyan kirándulásokba, akiknek hátrányos helyzetük miatt erre önerőből nem volna lehetőségük.	2015 és 2016 között hat alkalommal	6 x 50 fő
Színházlátogatás	Helyi közösség összekovácsolását segíti és olyan személyek számára is lehetőséget biztosít a kulturális életbe bevonódni, akiknek hátrányos helyzetük miatt erre önerőből nem volna lehetőségük.	2015 – 2016-ban három alkalommal	3 x 52 fő
Táboroztatás	Nehéz helyzetben lévő családok gyermekei is megtapasztalhatják a táborozás örömeit.	2015 -ben Zánkán	120 fő
TANDEM Szociális Szövetkezet működtetése	A térségben élők igényeihez igazodó, szolgáltatást nyújtó és a helyi foglalkoztatást támogató program. A Szövetkezet műhelyében kerékpárok értékesítése, javítása, felújítása folyik.	2016-ban induló, heti hat napon keresztül nyitva tartó szolgáltatás. Devecserben	n.a.

3. Ifjúsági tevékenység	Cél: A Szervezet szellemiségének elültetése a fiatal nemzedékben. Tagok, önkéntesek toborzása, képzése. Ifjúsági hálózat és struktúra megerősítése. A fiatalok aktív részvételének koordinációja. Ebben a tevékenységi körbe tartoznak a tájékoztató, felkészítő rendezvények szervezése, önkéntesek képzése, együttműködés és koordinációs munka a hivatásos segítő / szolgáltató szervezetekkel (például katasztrófavédelemmel, mentőszolgálattal, rendőrséggel, oktatási-, nevelési intézményekkel)		
Program elnevezése	Program lényege	Lefolytatott programok száma, helyszíne	Részvétel megközelítőleg
Játszoda	Hat héten keresztül heti két napon kreatív játékok, sorjátékok, társasjátékok, katasztrófa bemutatók szervezése rászoruló gyermekek számára.	12 alkalommal Devecserben.	12 x 80 fő
Kortársképzés	Segítők, szervezeti „utánpótlás” kinevelése. Devecser megismertetése az ország bármely pontjáról érkező ifjúsági vöröskeresztes fiatalokkal.	2016 -ban egy alkalommal. Devecserben.	150 fő
Ifjúsági találkozó	Segítők, szervezeti „utánpótlás” kinevelése. Devecser megismertetése a Közép-Dunántúli régióból érkező ifjúsági vöröskeresztes fiatalokkal.	2015 -ben két alkalommal 2016-ban két alkalommal	2 x 100 fő 2 x 100 fő
Bázisiskola, bázisóvoda program	A Vöröskereszt szellemiségének terjesztését szolgálja, egészségmegőrző, egészségfejlesztő programokkal hasznos információkat nyújt az óvodásoknak, iskoláskorúaknak és a szülőknek.	2015 - től 2017 -ig Devecser járásból hat iskola és két óvoda került be a bázisiskola/ bázisóvoda programba.	A teljes tanulói és pedagógusi létszám érintett.

4. Katasztrófa-felkészülés és katasztrófa utáni helyreállítás	Cél: Helyi közösség önszorgató képességének támogatása. Felkészülni esetleges katasztrófák kezelésére, vészhelyzetben katasztrófavédelmi feladatok ellátására. Katasztrófa esetén a lakosságot érintő veszélyek csökkentése, károk azonnali és hosszú távú enyhítése, helyreállítás. A tevékenységi körbe beletartoznak a lakossági fórumokon, fesztiválokon tartott katasztrófavédelmi bemutatók, baleset –szimulációs tréningek, az egészségmegőrző programok közül az elsősegély nyújtási ismeretek közvetítése.		
Program elnevezése	Program lényege	Lefolytatott programok száma, helyszíne	Részvétel megközelítőleg
Katasztrófavédelmi bemutatók és gyakorlatok	A közösség tagjainak felkészítése esetleges katasztrófák kezelésére, a Vöröskereszt „beavatkozó” egységeinek szakmai felkészültségének szinten tartása.	2015-ben Országos Vöröskereszt Katasztrófavédelmi Gyakorlat Devecserben.	n.a.
Balesett-szimulációs képzés	A Vöröskereszt önkénteseinek, balesetszimulációs imitátoraiának felkészítése és ismereteinek szinten tartása.	2014 – 2017 között három alkalommal Devecserben	n.a.

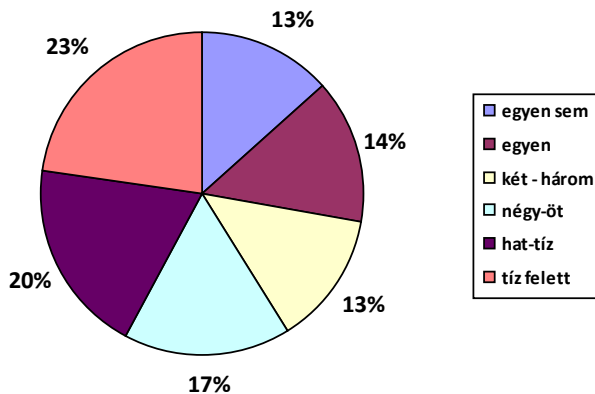
2.4. A megkérdezettek tájékozottsága, részvétele és elégedettsége a programokkal

Felmérésünkben vizsgáltuk, hogy *kik ismerik a programokat, milyen volt a mintába bekerülő háztartások tagjainak részvételi aránya*. Megnéztük, hogy a nem, kor, iskolai végzettség vagy foglalkoztatás szerint van-e valamilyen speciális összefüggés az egyes programok részvételét tekintve. Megkérdeztük továbbá, hogy *a közösségük szempontjából mennyire tartották hasznosnak a programokat és szeretnék-e a jövőben is részt venni a megnevezett lehetőségekben*.

Kérdőívünkben a 12. számú táblázatban megnevezett programok közül egyedül az adományozás nem szerepelt vizsgálatunkban. Az összes többi vöröskeresztes tevékenységet tekintve elmondható, hogy a mintába bekerülők illetve családjaik több mint ötöde (22,4 %) a nevezett programokból legalább tíz félén részt vett. Hasonlóan magas volt az 6-10 félé programokon résztvevő

háztartások aránya (19,3%). 4-5 féle programon vett részt 16,5 %, 2-3 féle programon 13,2 %. A nevezett programok közül csupán egy féle programon volt a megkérdezett háztartások 14, 2 %-a. Olyan háztartások is akadtak (13,2%), akik egyáltalán nem vettek részt vöröskeresztes programokon (vagy nem tudták, hogy azok vöröskeresztes programok voltak).

3. ábra: *Hányféle programon vettek részt a felsorolt programok közül?*

Kor szerint megállapítható, hogy a hatvanöt év felettiak valamelyest többen voltak mind a kevés programon részt vevők, mind a többféle programon résztvevők között, mint a 65 év alattiak körében. „Nem vett részt” vagy csupán egy programon vett részt a 65 év felettiak 30%-a, ötnél is több féle programon 50%-uk. A 65 év alattiak esetében 25% volt a programokat „nem” vagy csupán egyszer látogatók aránya, és 37%-uk vett részt legalább hat féle programon a felsoroltak közül.

Iskolai végzettségek szerint csupán a diplomásokat tekintve találtunk lényeges különbséget, miszerint közöttük kiugróan többen vettek részt legalább hat féle programon (71%-uk) és csak nagyon alacsony arányban (14%), akik csak egy programon vagy egy programon sem vettek részt. Foglalkoztatottság szerint nem találtunk lényeges különbséget.

Összességében véve kimagaslóan jók a részvételi arányok, hiszen a megkérdezettek 58 %-a legalább négy féle programon részt vett és egy-egy programot többször is (a klubbot például hetente, a Mikulás ünnepeken évente) is látogatta. A minta alapján a Vöröskeresztnek sikerült a lakosság több mint felét megszólíttatnia és aktivizálni a programokban való részvételre.

2.4.1. A programok ismertsége a megkérdezettek körében

Egy Szervezet tevékenységi körét tekintve lényeges kérdés, hogy a *helybéliek hallottak-e a programokról egyáltalán*. A kérdőívben felsorolt 22 lehetőséget tekintve nem találkoztunk olyanokkal, akik ezek közül legalább két-három féléről ne hallottak volna. A kettő-öt tevékenységi köréről hallók aránya is meglehetősen alacsony (6%). A legtöbben elég jól tájékozottak voltak: legalább hatféle programot ismert a minta 17,3 %-a és ennél is többet (több, mint tíz félét) a válaszadók fele.

A programokról való tájékozottság tekintetében a hatvanöt év felettiekben és a fiatalabb korcsoportokban, valamint a különböző foglalkoztatottságúak körében nem voltak különbségek. Iskolai végzettség alapján viszont a mintánkba kerülő érettségizettek és diplomások alacsonyabb arányban ismertek öt féle programnál többet (57% körül), mint az alacsonyabb iskolázottságúak, ahol ez az arány 70% feletti volt. Úgy gondoljuk, hogy ez következhet a Vöröskereszt azon elkötelezettségéből, hogy a hátrányosabb társadalmi rétegek megsegítését célozza meg és, hogy ezek a hátrányok összefügghetnek a lakosok iskolai végzettségével. Nemi hovatartozás szerint tekintve ugyanezeket az adatokat azt látjuk, hogy a nők valamelyest tájékozottabbak a programokról, mint a férfiak. Hatnál is több programról hallott a nők több, mint 70%-a, ezzel szemben a férfiak csak körülbelül fele.

Összességében véve elmondható, hogy a megkérdezett devecseriek elég tájékozottak voltak a programokról, túlnyomó többségük jól ismerte a helyben szervezett lehetőségeket, és a programokon való részvételi arány magasnak mondható.

Megkértük a válaszadókat arra is, hogy mondják el, hogy *még mire volna szükség a térségben*. A legtöbben (8 fő) a mozgásos programokat, sport rendezvényeket hiányolták, 6 fő a fiatalokra fókuszálna jobban, két személy felnőttképzést igényelne. Ezeken kívül volt, aki azt javasolta üzemeltessenek „boltot”, volt, aki elégedett volt a nyújtott programokkal, de tágasabb területeken rendezné meg azokat, megint más munkaerő-piaci információkat igényelne. Volt, aki több koncertnek, gyermekprogramnak örülne, egy megkérdezett baba-mama klubot hozna létre, ugyancsak egy személy pedig az időseknek szentelne nagyobb figyelmet. Egy-egy fő részéről felmerült a pszichológiai segítségnyújtás, a betegszállítás, a helyszínre hozott vérvizsgálat igénye, illetve helyi járat biztosítása a központból a Makovecz lakóparkba. Volt egy személy, aki úgy ítélte meg, törekedni kellene a cigány lakosság programokba való erőteljesebb bevonására, részvételi arányuk növelésére.

Úgy gondoljuk egy program népszerűségéről (és persze menedzseléséről) árulkodik, hogy *hányan hallottak róla* a településen. A fent nevezett programok tekintetében az alábbiak szerint alakult ez a mutató:

13. sz. táblázat: Hányan hallottak a megnevezett programról?
(A táblázatban a legtöbb személy által ismert programoktól haladunk a kevésbé ismert programokig)

Program neve	Mennyien hallottak róla? (A minta hány százaléka)
1. Vértadás	97,0 %
2. Egészségfejlesztő Nap	89,0 %
3. Családi Nap	88,7 %
4. Falunap	87,7 %
5. Jótékonyági bál	84,6 %
6. TANDEM	84,6 %
7. Mikulás ünnepség	82,6 %
8. Elsősegélynyújtó verseny	76,5 %
9. Elsősegélynyújtó tanfolyam	76,0 %
10. Makovecz klub	71,4 %
11. Térségi nyugdíjas találkozó	71,4 %
12. Színházlátogatások	71,4 %
13. Baleset-szimulációs bemutató	68,3 %
14. Kirándulások	67,3 %
15. Táborozás	63,2 %
16. „Adventi mese”	58,0 %
17. „Játszoda”	50,0 %
18. Arcfestő képzés	44,8 %
19. Ifjúsági találkozó	44,8 %
20. Bázis iskola, óvoda	43,8 %
21. Játékmeister képző	30,6 %
22. Kortársképző	25,5 %

Elemzésünk szerint a leginkább ismert programok a véradás (97 %), az Egészségfejlesztő Nap (89 %) és a Családi Nap (88,7 %). Miközben sok gyermek érintve lehet, kevésbé ismert a Bázisiskola és a bázisóvoda program (43,8 %). A legkevesbé ismert programok a Játékmeister képző (30,6 %) illetve a Kortársképző (25,5 %) programok. A Vöröskeresztnek a fentiek szerint és stratégiai céljaik alapján érdemes terveznie az egyes programok menedzselését.

2.4.2. A programokon való részvétel és a programok hasznosságának megítélése

A programok kihasználása szempontjából az egyik legfontosabb mutató a programokon való részvételi arány. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az alacsony részvételű programokra nincs szükség, hiszen vannak célcsoportok és program típusok, amelyek a résztvevők korlátozásával tudnak teljesebbé válni, például egy klub tagsága sem emelkedhet tömeggé.

A mintánkba kerülő lakosok válaszait tekintve az alábbiak szerint alakult a háztartások programokon való részvétele.

14. sz. táblázat:

A minta hány százalékában nyilatkoztak úgy, hogy részt vettek a programon?

(A táblázatban a „legkihasználtabb” programoktól haladunk a kevésbé sokakat érintőig.)

Program neve	A minta hány százalékában nyilatkoztak úgy, hogy részt vettek (vagy érintve voltak) a programon?
1. Falunap	55,0 %
2. Családi Nap	50,0 %
3. Egészségfejlesztő Nap	44,0 %
4. Jótékonysági bálók	39,7 %
5. Mikulás ünnepség	36,7 %
6. „Adventi mese”	32,6 %
7. Elsősegélynyújtó verseny	30,6 %
8. Elsősegélynyújtó tanfolyam	27,5 %
9. Színházlátogatás	25,5 %
10. TANDEM	25,5 %
11. Baleset szimulációs bemutató	25,5 %
12. Térségi nyugdíjas találkozó	24,4 %
13. Makovecz klub	22,4 %
14. Véradás	21,0 %
15. Kirándulások	20,4 %
16. Arcfestő képzés	18,3 %
17. Játsszoda	15,3 %
18. Táboroztatás	12,2 %
19. Bázis iskola, bázis óvoda	10,2 %
20. Játékmester képzés	8,0 %
21. Kortársképzés	7,1 %
22. Ifjúsági találkozó	4,0 %

Az adatok szerint a Falunapon vettek részt a legtöbben (a minta 55 %-a), de a Családi Napokon is kimagaslóan sokan vesznek részt (a minta fele). Az Egészségfejlesztő Napok, jótékonysági bálók, valamint a Mikulás ünnepségek szintén elég népszerűek. A véradás, a program ismertségéhez képest eléggé hátra csúszott a részvételt mutató listában. A bázisiskola és bázisóvoda alacsony részvétel, azért meglepő, mert a gyerekeik révén elviekben sok család érintett, úgy tűnik azonban, hogy ez az elnevezése és/vagy a program tartalma a többség számára nem ismert.

A kérdőív 3/B kérdése arra kéri a válaszadót, hogy *nevezze meg azt a*

három programot, amelyet a leghasznosabbnak, legeredményesebbnek gondol. A leghasznosabb program e szerint a Családi Nap, melyet 28 fő szerepeltett az első három legfontosabb program között. A következő leggyakrabban szereplő program e listában a véradás (25 fő), majd a Makovecz klub (23 fő) és a Mikulás ünnepség (21 fő). Az Egészségfejlesztő napot 14 fő szerepeltette az első három helyek egyikén. A megadott programok listáján nem szerepelt, de a legtöbben (44 fő) még mindig a vörösiszap-katasztrófa utáni támogatásokat, adományokat tekintik a Vöröskereszt legfontosabb segítségének. Szintén nem szerepelt a listán, de 13 fő a „főzőversenyt” emelte ki, két személy pedig a defibrillátor biztosítását a településen.

Mi az, amit nagyon fontosnak éreznek, hogy a továbbiakban is legyen folytatása? A válaszokat összegezve elmondható, hogy a legtöbben (36 fő) a „mindegyik” választ adta. 20 fő a Mikulás ünnepséget tartaná a legfontosabbnak, 15–15 fő szerint az Egészségfejlesztő Nap illetve a Makovecz Klub megőrzése. 14 fő a Családi Napokat emelte ki. Tizenketten a véradás szervezését érzik a Vöröskereszt legfontosabb feladatának. Az elsősegélynyújtó tanfolyamot 5 fő, a kirándulásokat és az iskolai programokat 4 fő, a színházlátogatásokat, TANDEM-et és „Adventi mesét” 2 – 2 fő, a baleset-szimulációs bemutatót és az ifjúsági találkozót egy – egy fő szerepeltette ennél a kérdésnél.

3. A Vöröskereszt társadalmi beágyazottsága és a programok jövője Devecserben

Kérdőívünk első kérdésében arra kértük a válaszadókat, hogy *sorolják fel azt az öt legfontosabb szervezetet, akik a legtöbbet tették a település lakosságáért.* A kérdés kapcsán a megkeresettek 78,5 %-a jelölte első helyen, további 15,3 % a második helyen a Vöröskereszt szervezetét. Nem szerepeltette a Vöröskeresztet egyszer sem e kérdés kapcsán a válaszadók csupán 4 %-a.

A kérdőív 9. kérdésében arra vagyunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek szerint okozna – e változást, ha a Vöröskereszt jelenléte megszűnne a térségben. Érdeemes kategóriákba helyezve idézni a válaszokat:

„nem tudja” (1 fő)

„A lakoságnak nem lenne közössége, közösségi lehetősége” (1 fő)

„a nyugdíjasoknak különösen rossz lenne” (1 fő)

„a segítség megszűnne” (2 fő)

„még laposabb, üresebb lenne a város” (2 fő)

„kevesebb közösségi program lenne” (2 fő)

„igen, nagyon szomorú lenne, ha nem lenne ennyi program” (3 fő)

„nagy változás lenne, nagyon hiányozna” (4 fő)

„nagyon negatív változás lenne” (9 fő)

„biztosan rossz lenne” (17 fő)

A Vöröskereszt helyi beágyazottságát felmérve tapasztaltuk, hogy szinte minden megkérdezett elismeréssel említi Targubáné Szendrei Júlia közösségért vállalt szerepét:

„lelkiismeretesen foglalkozik a Makovecz klubbal, nyugdíjasokkal”

„amit szervez az jó is”

„magára van maradva, segítség kellene neki”

„a Julcsi, ami csinál, az mind jó”

„sokat tett itt az emberekért”

„a Julcsi nagyon sokat tett mindenkiért”

„aranyos, talpraesett asszony”

„szeretik, sokat segített a családnak”

„szeretjük a Júliát, sokat tett a város lakosságáért az iszapkatasztrófa után”

„Júliát sokan dicsérik a faluban”

„Júlia aktivitása, tevékenysége hiányozna”

„Júlia tevékenysége kiemelkedő. Mindig lehet rájuk számítani. Júlia a közösség szíve-lelke, sok program nélküle nem valósulhatott volna meg, szeretnék, ha tovább folytatódhatnának ezek a programok.”

Egy Szervezet megítélése nagyon szorosan összefügg a Szervezetet helyben képviselő munkatárs elfogadottságától. A fenti idézetek és a térségben készített interjúk is arról árulkodnak, hogy a Vöröskereszt Veszprém Megyei Szervezete jó döntést hozott, amikor Targubáné Szendrei Júliát a Devecserben élő közösség segítőjévé jelölte.

Összegzés

A kérdőívek és interjúk felvétele, elemzése alapján összegezhető, hogy a Vöröskereszt Somló Térségi Programja szervesen beépült a devecseri lakosság életébe, közösséget építő szerepe jelentős. A településen folyó munka egyik legértékesebb jellemzője a napi jelenlét, amely lehetővé teszi a személyes kapcsolatok kialakítását, a lakosok életkörülményeinek, problémáinak közvetlen megismerését. A folyamatos jelenlét (közben a szükségletek felmérése, krízisintervenció, életvezetési- és mentálhigiénés tanácsadás, szabadidős programok és prevenciót szolgáló rendezvények szervezése) a Szervezet „kihelyezett” szakemberének munkájával valósul meg. A settlement jellegű szociális munka lehetővé teszi a problémák gyors felmérését, az azonnali beavatkozást, a kiválasztott kezelési stratégiák nyomon követését. A „jelenlét” során személyes kapcsolatok alakulnak ki, mely lehetővé teszi, hogy speciális-, egyéni szükségletekre szülessenek adekvát megoldások. A kapcsolatok ápolása nem csupán a helyi lakosságra, hanem a lakosságot szolgáló vezetőségre, intézményekben dolgozókra (például rendőrségre) is kiterjed.

A közösség-rehabilitáció során alkalmazott beavatkozási eszközök, módszerek egyrészt illeszkednek a Vöröskereszt profiljához, másrészt a helyi igények feltérképezésével, szükségleteik megismerésével rugalmasan alakulnak. A szociális munka módszereit tekintve a vöröskeresztes segítő elsősorban közösségi szociális munkát lát el, de eszköztárában az esetmunka és a „szociális munka csoportokkal” is megjelenik.

A célcsoport köre tág, gyakorlatilag az egész közösség. Néhány program kiemelten az idősebb korosztályt vagy a gyerekeket, ifjúságot célozza meg, de a programok részvételi jellemzőit tekintve láthatjuk, hogy számos programban lehetőség van a különböző korúak, különböző iskolázottságúak vagy foglalkoztatottságúak, azaz a különböző társadalmi rétegek integrációjára. A helyi lakosok vöröskeresztes tagságba, önkéntességbe való bevonása, ugyancsak a közösség összekovácsolását és a Szervezet bővülését, szellemiségének terjesztését, stratégiai céljainak megvalósulását szolgálja.

További értékei a Programnak a voluntáris szektorra jellemző rugalmasság, hogy a feladatvállalás nem rendelkezik előre leírt, merev határokkal.

Ma már kutatások is igazolják, hogy a valahová tartozás érzése, a tudata annak, hogy „törődnek az emberrel”, a társas támogatás, az összetartóbb közösség védi az egészséget, hozzájárul a társadalom jóllétéhez. A Somló Térségi Program közösség-rehabilitációs programja növeli a térségben élő lakosság jólétét.

Felhasznált források

Bartal Anna Mária - Ferencz Zoltán: A vörösiszap-katasztrófa társadalmi, gazdasági következményei. MTA TK Szociológiai Intézet és Argumentum, 2015.

A Vöröskereszt honlapja <http://voroskereszt.hu> (letöltve: 2017.05.22)

Esélyteremtő Programterv, Devecseri Járás, file:///C:/Users/User/Downloads/Devecser_JEP%20(2).pdf (letöltve: 2017. 03.10.)

KSH, 2011: Népszámlálási adatok települési szerkezetben <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/haDetails.jsp?query=kshquery&lang=hu> (letöltve: 2017. 03.10.)

A Devecseri járás települései, www.jarasinfo.hu (letöltve: 2017. 03.10.)

http://www.jaras.info.hu/megye_terkepek/jarasok-veszprem-megyeben.jpg (letöltve: 2017. 03.10.)

Magukra maradtak – a vörösiszap-katasztrófa társadalmi hatásai. Beszélgetés Bartal Anna Máriával 2015. 05. 15. Készítette: Borbás Barna. <http://valasz.hu/itthon/magukra-maradtak-a-vorosizsap-katasztrofa-tarsadalmi-hatasai-112645>

ALBERT JÓZSEF

100 szociális innováció Finnországból „Finnovációk” az egykamarás parlamenttől a nordic walkingig¹

A könyvet szerkesztette: Ilkka Taipale

Leo Mechelin Alapítvány, Helsinki, 2012, magyarul 2016

Recenzió

1980-ban, a rendszerváltozás előtt 10 évvel kéthetes tanulmányúton voltam Finnországban, ahol a finn közművelődési rendszert tanulmányoztam. Elsősorban a népfőiskolákat és a tanulóköri mozgalmat, az ifjúsági irodák tevékenységét tartottam olvasmányaim alapján figyelemre méltónak, kérésemre a számomra kialakult programok ezt szolgálták. Az országos központok mellett betekinthesem több kisebb település népfőiskolai tevékenységébe is.²

Néhány dolog, amit lépten-nyomon általános életmód-jellemzőként meglepően tapasztaltam:

- étkezéskor a tanárok is sorba állnak az ebédért;
- a tanárok nem külön asztaloknál esznek, hanem a diákokkal együtt,
- a vonatokon a diákok levetették cipőiket és zokniban közlekedtek, mindenütt tisztaság, egyszerűség és praktikusság honolt;
- az italokért a „kocs mákban” mindenkinek ki kellett menni a pulthoz, a dülöngő részegét nem szolgálták ki;
- a különböző országos közművelődési központoknál mindenütt büszkén mondták, hogy vidéken is vannak elérhető távolságban, még Lappfölon is intézmények, például népfőiskolák, ifjúsági irodák, az egyenlő hozzáférés demokratikus lehetősége érdekében.

Nagy lelkesedésemben évekig propagáltam a finn élet számomra rokonszenves vonásait, szerettem volna kapcsolatainkat szorosabbá fűzni velük. Nem a finneken múlt, hogy nem igazán sikerült. A rendszerváltás utáni években javult a helyzet, főleg a magyar- finn baráti körök, egyesületek közreműködésével, a testvérvárosi kapcsolatok élénkülésével, tartalommal való gazdagodásával. Gondoltam, hogy ezt bevezetőként elmondom a könyvbemutatóra egybegyűlt veszprémi finn-magyar baráti társaság tagjainak és a velük rokonszenvező érdeklődőknek.

Feladatom, hogy a magyarra fordított és megjelent Száz finn szociális innováció című könyvet bemutassam, olvasásához kedvet ébresszek. Természete-

sen az összes innovációt nem ismertetem, kiválasztottam közülük néhányat, amelyeket egy-egy téma köré rendeztem.

De előbb néhány megjegyzést fűzök a könyv címéhez és az innovációk írói bemutatásának módszeréhez.

A címben szereplő *szociális* jelző tág értelemben használatos. Mi általában kicsit leszűkítjük, a szegénység, a problémás jelenségek, esetek irányában. Ebben a könyvben a fogalom inkább a társadalmi szinonimájaként szerepel, ami szinte mindenkit érint, megcéloz. Tehát olyan dolgok, változtatások, vívmányok, amelyek révén a társadalom jobban működik, eredményesebb, igazságosabb, hatékonyabb. Erre következtethetünk a fejezetek címeiből is: közigazgatás, szociálpolitika, egészség, kultúra, nemzetköziség, civil társadalom, Hi Tech, hétköznapi örömök. Szűk értelemben véve a szociális jelzőt, leginkább a szociálpolitika fejezetre gondolhatunk, de hamar rájövünk, hogy más fejezetekben is találunk olyan innovációt, amely itt is helyet kaphatna.

A bemutatás módszere szintén sajátos. Az innovációkat tömören (általában 2-4 oldal) kompetens személyek írták, olyan emberek, akik vagy kitalálták, vagy a tevékenységek hivatalos „gazdái”, felelősei. Ágazati miniszter, fejlesztési igazgató, kutató professzor, parlamenti képviselő, szakmai terület főtitkára, alpolgármester, író, színész, zenész, a karácsonyi séta elindítója. Első kézből, olyanok, akiknek valóban közük van az adott innovációhoz, és így a bemutatás frappánsan rövid, hiteles. Ezek a szerzők a szerkesztő, Ilkk Taipale kérésére készítették el ismertető szövegüket.

Nőkkel kapcsolatos innovációk

Hazánkban feltűnően kevés a nőpolitikus, holott sajátos látásmódjukkal, tapasztalatukkal sokat segíthetnének az általuk jobban ismert érdekek artikulálásában és érvényesítésében minden szinten. A magyar Parlamentben arányuk a tíz százalékot sem éri el. Ennek fényében a finnországi politikában a nők részvétele és sokoldalú, gazdag tevékenysége különösen feltűnő, elgondolkodtató.

Az *egykamarás parlament* c. innovációból megtudhatjuk, hogy Finnországban már 1906-ban a választójog általános és egyenlő, 24 évtől minden nő választhat és választható. A szavazati joggal rendelkezők száma ezzel megtízszereződött, 1,2 millióra nőtt. 1907-ben, elsőként a világon nő képviselőket választottak meg parlamenti képviselőnek. Már ekkor minden tízedik képviselő nő, 2000-ben nőt választottak köztársasági elnöknek (Tarja Halonen), előtte 1994-ben választották a parlament első nő elnökét (Riitta Uosukainen).

A nők szavazati joga és a 40 százalékos kvóta

Már az első egykamarás országgyűlésben 19 képviselőnő volt. Az első finn nő minisztert 1926-ban választották a szociális és egészségügyi tárca élére.

2003-ban a kormányban ugyanannyi a férfi, mint a nő. 2003-ban 37,5 százalékban választottak nőt a Parlamentbe képviselőnek, a szavazatok 42 %-át kapták. 1995 óta nemi kvótákat alkalmaznak a közvetetten megválasztott állami és önkormányzati döntéshozatali testületekben. Alapszabály az egyenlőség garantálása.

Nőszervezetek együttműködési hálózata

A hálózatnak 600.000 nő tagja van, ellenőrzik a nők jogainak érvényesülését, állást foglalnak társadalmi és politikai kérdésekben, a nemek közötti valódi egyenjogúságért küzdenek. Az 1991-es Parlamentben a 200 képviselőből 77 volt nő. A hálózat révén a női érdek képviselője pártokon átnyúl. Fontos szerepet játszanak a nemzetközi fejlesztési együttműködésben. A hálózat fejlesztési segélycsapatai a fejlődő országokat segítik, a szerepük nélkülözhetetlen az állam és civil együttműködés kibontakoztatásában.

Az edényszárító-szekrény

A Munkahatékonysági Társaság még a mosogatógépek megjelenése előtt célul tűzte ki a finn konyha ésszerűsítését a konyhai háztartási munka csökkentése érdekében. Felmérésük során megállapították:

- a konyha sötét helyen van, messze az étkezőtől;
- a mosogatás vádilingban vagy mosogatódézsában történik;
- egy asszony élete során rengeteg időt, tíz évre számítva napi 8 órás munkanapot mosogatással tölt.

Úgy vélték, hogy ésszerűsítéssel napi 3 óra munkaidőt lehetne megspórolni. Ehhez fontos lenne az edények számának csökkentése, a mosogatás ésszerűsítése. Elegendő hely szükséges a szennyes edényeknek, továbbá sok időt nyerne az edények törölgetésének elhagyásával.

Az edényszárító állvány napi ½- 2 óra megtakarítást eredményezett. Az asztalfelületet más célra lehet használni, megszületett a falra szerelt edényszárító szekrény. Forradalmi változást hozott később a mosogatógép, de a szekrény sokhelyütt máig megmaradt.

A finn oktatási rendszer

Az általános iskola

Az egységes alapoktatási törvényt 1968-ban fogadta el a Parlament. Minden gyermek és fiatal számára lakóhelytől és a szülők anyagi helyzetétől függetlenül biztosítani kell a magas színvonalú 9 éves általános iskolai oktatást. (Korábban azonos szintű oktatás csak 4 évig tartott.)

Hangsúlyozzák, hogy minden finn számára alapvető emberi jog a jó színvonalú alapképzés. A PISA felmérések kiváló eredményei igazolják a törekvés sikerét. A tanulók eredményeiben kis szerepet játszik a családi háttér determináló hatása, mindössze 20 százalék, nálunk, sajnos, közel 80 %.

Néhány változtatás és tény, amellyel lehetővé tették a sikeres oktatást. A tanító és tanárképzés átkerült az egyetemekre és mesterszintre fejlesztették. A tanulók 92 százaléka gimnáziumba vagy szakközépiskolába kerül (2009). Ez a másodfokú képzés megadja a lehetőséget a hazai és külföldi egyetemeken történő továbbtanuláshoz. A kimaradóknak ingyenes tanulási alternatívákat kínálnak fel (például népfőiskola). A gimnáziumot a korosztály fele választja. (Nálunk éppen a vissza”fejlesztés” van napirenden.) A gimnáziumi oktatás ingyenes, tempótól függően 2-4 éves időtartamú. Kötelező kurzusok a nemzeti tantervhez tartozó általános műveltséget nyújtó tantárgyak és szabadon választható kurzusok, a végén érettségi vizsgával. Az egyetemeken és a politechnikumokban szintén ingyenes az oktatás. Az alap és mesterképzés többnyire felvételi vizsgához kötött.

Ingyenes oktatás az általános iskolától az egyetemig

A finn oktatási rendszer jellemző vonásai:

- ingyenes az oktatás;
- minden gyermek és fiatal joga és kötelessége a tanulás;
- egységes, országos alaptanterv;
- az oktatási adminisztráció helyi szintre történő decentralizálása;
- a tanárok szaktudása iránti teljes bizalom;
- a tanárok munkájának magas szintű erkölcsi és anyagi megbecsülése;
- rugalmas továbbtanulási lehetőségek, az egész országban elérhető a magas szintű alapoktatás;
- az igazgatást az állam átadta az önkormányzatoknak;
- az értékelés országosan kidolgozott nemzeti szintű záróvizsga-értékelési lapokon történik;
- az iskolai oktatás közművelődés-orientált.

A finn gyerekek olvasási készsége

A kedvező tradíciók nagyban hozzájárulnak a finn gyerekek jó olvasási készségeihez. Ilyenek az evangélikus egyház biblia olvasási szokásai, a munkásmozgalmi hagyományok és a finn nacionalizmus, ami a nemzeti érzés ápolásával, ébrentartásával függ össze. Közismert, hogy a finnek szorgalmas könyv- és újságolvasók. A gyerekek ezt látják otthon és erre szocializálódnak. Az iskolákban a módszertani autonómia, a diákközpontúság jellemző. Nem elhanyagolható az sem, hogy magas szinten kiépült a tanulást támogató rendszer (oktatásirányítás, iskolai kisegítők, iskolai kurátorok, iskola egészségügyi ellátás), amely megkönnyíti, hatékonyabbá teszi az oktatást.

Ingyenes meleg étel az iskolákban

Már 1913-ban kezdték támogatni az iskolai étkezést. Elsőként hoztak törvényt (1943) az ingyenes iskolai étkezésről, s a gyakorlatot azóta is állandóan finomítják, bevonva szülőket, tanulókat, tudományos intézményeket. 1948 óta minden tanköteles iskolás ingyen ebédet kap, jelszavuk: egészség + iskolai közösség jóllétele! Gyakorlattá vált a segítség a konyhán, illetve a részvétel ösztönzése nevelési céllal. Az utóbbi időben előtérbe került az elhízás elleni küzdelem. Diéta, uzsonna a napköziseknek, ingyen.

Szociális problémák, szociálpolitika

Nincsenek nyomortelepek

A szegregációt nem utólag kezelik, hanem a kialakulását előzik meg. A csekély jövedelemszintbeli eltérés a skandináv jóléti rendszer eredménye. Az önkormányzatok jelentős mértékben földterület tulajdonosok. A területrendezés önkormányzati hatáskör, ami lehetővé teszi, hogy az önkormányzatok (főleg Helsinki) intenzív lakáspolitikát tudjanak végezni. A szociális lakásépítés jó minőségű, sem formájában sem minőségben nem különbözik a szabadpiaci lakásoktól. Helsinki jelentős lakásépítési szubvenciót kapott az államtól.

Diáklakások

Az állam Finnországban 1966-tól támogatja anyagilag is a diáklakás-építést, 40.000 diáklakásban 60 ezer diák lakik. Ebben a munkában sok alapítvány és társaság is közreműködik. Cél, hogy ne legyen a mobilitásnak akadálya a lakáshiány.

Az Y alapítvány

Az Y Alapítvány célja lakások biztosítása hajléktalanok és menekültek számára. Alapító tagjai a Finn Pszichiátriai Társaság, a Finn Vöröskereszt, az Egyházügyi Hatóság, az Építőipari Társaság, az Építőipari Szakszervezet, a Finn Önkormányzatok Szövetsége, Helsinki, Espoo, Vantaa és Turku városai. Vásárolnak egyszobás lakásokat és építtetnek is. Többnyire átlagos társasházakban gondolkodnak, hogy elkerüljék a szegregációt. Építési kölcsönökből, a finn Szerencsejáték Társaság támogatásával és saját forrásból. 1987-ben Finnországban 20 ezer hajléktalan volt, ma feleannyi sem, összesen 8 ezer.

2012-ben 49 településen 6300 lakás volt az Y Alapítvány tulajdonában. A Hálózat, részt vesz az ENSZ lakásügyi Bizottságában (HABITAT), az Európai Hajléktalan Szövetségben.

A romák helyzete

Azért, hogy ők képviseljék magukat, létrehozták a Romaügyi Tanácsot. 1975-ben speciális lakástörvény született, azzal a céllal, hogy 1980-ig a romák lakás-

helyzetét azonos szintre hozzák a többi lakoséval. Jobbnak bizonyult a közfinanszírozású bérlakások építése. Az alaptörvény-reformmal deklarálják, hogy a számiknak és a romáknak joguk van anyanyelvük és kultúrájuk ápolására és fejlesztésére. Fontosak a diszkriminációt tiltó paragrafusok is. Heti 2 órában anyanyelvi oktatás jár számukra. Az óvodákban szintén lehetőséget adtak anyanyelvük és kultúrájuk ápolására. A romák többségének állandó lakása van. Elsősorban alacsonyabb iskolai végzettségük miatt rosszabb anyagi helyzetben élnek, mint a többségi társadalom tagjai. Viták folynak arról, hogy hol kellene őket segíteni, otthon vagy Finnországban.

A szegénység megszüntetése

A finn jóléti modellben az anyagi szegénység marginális jelenség. A minimális létbiztonság bizonyos társadalombiztosítási befizetések minimális szintjéből, a megélhetési segélyből és a lakhatási támogatásból tevődik össze. A minimális juttatásból álló életet átmeneti, rövid ideig tartó időszaknak tekintik. "Az alapjuttatás valódi innovációja jogi természetű" (Taipale 2012. 102.). Egységesítették a szociális segélyeket, a helyi mérlegelések szerepét fokozatosan csökkentették, de a legfontosabb újítás az 1995-ös alapjogi reform, amellyel alkotmányos joggá vált a minimális létbiztonsághoz való jog. Közhatósági feladat, hogy a jogosultak megkapják az előírt minimális juttatást. Az alkotmányos szabályozás szerint az elsődleges megélhetési támogatást úgy kell megszervezni, hogy mellette ne kelljen igénybe venni szociális segélyeket. A társadalombiztosítás legalsóbb szintje a szociális segély, ami a finn politikai – adminisztrációs szegénységi küszöböt jelenti. A parlament szerint ez alá senkinek sem szabad kerülnie. Sajnos, az utóbbi években nagyobb lett a súlyos anyagi gondokkal küzdő háztartások száma.

Végezetül szeretném megjegyezni, hogy sok olyan finn innováció létezik, amelyeket a kötet tartalmaz, de egyébként is ismerünk, ilyenek például a finn szauna, az SMS, a finn Mikulás vagy a Nordic Walking. Néhány olyannal is találkozunk, amelyek nálunk is léteznek, mint a kaláka vagy a Molotov –kocka.

Az innovációk gyakran valamilyen probléma megoldására születnek, mint például a finn iskolák fejlesztése, vagy a magas halálos közlekedési balesetek sikeres csökkentése, megfélemezése 5 év alatt. Mások az életformában gyökereznek, a kultúra részei, s az idő múlásával változnak, finomodnak, olykor jelentőségüket veszítik. Jó lenne összegyűjteni és közkinccsá tenni a magyar innovációkat is, például ilyen a Jónak lenni jó televíziós segélyakció.. Ehhez ösztönzést adhat ez a kötet, amelyet érdemes tanulmányozni, megismerni belőle a nem ismert, de tanulságos finn innovációkat.

Jegyzetek

1 A recenzió a könyv veszprémi bemutatóján elhangzott szöveg stilizált változata. A bemutató eseményt Tímár Veronika, a Veszprémi Magyar- Finn Egyesület vezetőségi tagja szervezte.

2 Tapasztalataimról több publikáció született: Közművelődés Finnországban (Ifjúsági Szemle, 1981/4. sz.), Tanulókörök Finnországban, (Népművelés, 1982. 2. sz.), Egy finn népfőiskola Orivesiben (Horizont, 1982.2. sz.)

Studia Wesprimiensa folyóiratunk szerzői

2017 év

Teológia

Dr. Varga István PhD, rektor, főiskolai tanár, VHF

Dr. Gárdonyi Máté, PhD, főiskolai tanár, VHF

Prof. Kuminetz Géza PhD, egyetemi tanár, PPKE, főiskolai tanár, VHF

Dr. habil. Birher Nándor, főiskolai tanár, VHF

Aradi László, plébános, doktorandusz

Tóth Gábor, káplán

Prof. Mihalovics Árpád, egyetemi tanár, VHF

dr. Karádi Zsolt PhD, főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem

Páska Csaba, okleveles műemlékvédelmi szakmérnök, az Eszterháza Alapítvány elnöke

Szociális munka

Kis Brigitta, a Pure program vezetője

Ládonyi Zsuzsanna, tanársegéd, Semmelweis Egyetem

Kalocsai Adrienn, főiskolai docens, VHF

dr. habil. Leveleki Magdolna, egyetemi docens, szakvezető VHF

dr. Albert József, PhD, Professor Emeritus, VHF

